

Протокол на едно децурство
Романтика
Протокол на една морска история
Акробационист
Протокол на една командировка
Конфликтна мисъл
Протокол за истинското приятелство

ДОНЧО ЦОНЧЕВ ПРОТОКОЛИ И ИЗМИСЛИЦИ РАЗКАЗИ

НАРОДНА МЛАДЕЖ

След събитията
Протокол за един ловен излет
Миньовци
Протокол за ченското приятелство
Маймунизация
Протокол за колегата на
Франциск
Протокол за една голяма пегалба
Бялото куче
Протокол за семейното щастие
Малцето
Произшествие на шосето
Лондон - Кайкута
Протокол за роднините
Прон
Пандорини
Къде се намира Швейцария
Протокол за класиците
Мара Тайрон
Затворен цикъл

ДОНЧО ЦОНЧЕВ
ПРОТОКОЛИ И ИЗМИСЛИЦИ
РАЗКАЗИ

chitanka.info

ПРОТОКОЛ НА ЕДНО ДЕЖУРСТВО

Разсеян, както почти никога, и устремен, както почти винаги, изкачвах се аз по безкрайното стълбище на бялата къщичка с номер пет, улица „Ангел Кънчев“ — тъй преминах, без да усетя, край вратата на собствената си службичка на списание „Съвременник“ (такова мило съседство със самата каса), после преминах и край етажа на ръководството (без да му кимна дори) — продължил съм очевидно нагоре (покрай пламтящата до обед, а следобед чуруликаща редакция), наемал съм между фондовете и канцелариите с бавна и голяма сила, докато се осъзнах в тясната прочута стаичка, която помня най-дълго и най-хубаво от всички.

Разсеян, както почти никога, и устремен, както почти винаги, изкачвах се аз по безкрайното стълбище на бялата къщичка с номер пет, улица „Ангел Кънчев“ — тъй преминах, без да усетя, край вратата на собствената си службичка на списание „Съвременник“ (такова мило съседство със самата каса), после преминах и край етажа на ръководството (без да му кимна дори) — продължил съм очевидно нагоре (покрай пламтящата до обед, а следобед чуруликаща редакция), наемал съм между фондовете и канцелариите с бавна и голяма сила, докато се осъзнах в тясната прочута стаичка, която помня най-дълго и най-хубаво от всички.

Нямаше никой. Яръмов (сега се сетих) го оставих още сутринта да лежи по корем върху едно черно полиетиленово платно — той правеше дупки по това платно, вероятно щеше да сади ягоди. Паунов пък го зърнах нервен пред кафенето между три или четири балерини с баварски акцент — под завистливия по детски поглед на Жеков, сам Жеков — хитро прикрит зад лулата си.

Стоях така единичен в стайчето. Видя ми се странно и невероятно, че поне Емилиян Станев не е тук. Или пък Васил Попов. Покашлях се, запалих цигара и отново се покашлях по-силно. Никой не ми се обади. Погледнах телефона и реших да звънна на Йордан Радичков или на Радослав Михайлов. Не исках това стайче да бъде

празно, адски не исках това. Можех да позволя всякакви акробации по другите етажи надолу (та и нагоре, между самите международници), но тука — не.

Ръката ми беше върху слушалката, когато дръжката на вратата полека мръдна (ето такъв класически кадър може да се използва в „Студио Х“), после самата врата се откряна и в пролуката се появи носът на Мария Луканова.

— Здравей — каза тя замислено.

— О, Миче — казах аз.

— Как си, добре ли си?

— Да, но... Всъщност да, разбира се!

— Ей, човек, помниш ли как ядохме баница, а? Каква баница ви бях направила. Пак беше Нова година.

— О, Миче...

Тя дръпна носа си от пролуката и докато попъшкам още малко, толкова сам, дръжката на вратата отново помръдна полека. Мичето Луканова ми донесе чашка кафе и тихо отново си излезе.

Изпуфтах. Погледнах папките, пълни с разкази и намерения, та си спомних как веднъж бях паднал в яма със силаж. Дъх на силаж, отбеляза професионалният, отдавна подсъзнателен навик в мене. Дъх на кафе — поправих го аз. Покашлях се много силно и заканително, поседнах, да сръбна от кафето, и тогава вратата се отвори рязко.

Влязоха група хора със своите шумни приказки и весело настроение и силно осезаем дъх на „Литературен фронт“.

— Ха! — казаха те. — Разгеле.

Мислех, че ще тупнат една бутилка на масата, и се съгласих.

— Разгеле, я!

Но тези странни типове вместо бутилка тупнаха пред мен една идея. На зор били. Не бил готов броят за Нова година. Никого нямало — виждал съм бил сам. И стига съм стоял (забравих колко десетилетия казах) все от отсамната страна на бюрцето в стайчето. Я малко да мина от другата, просто ей тъй, за едно дежурство.

Мека Мара аз — не усетих кога се преместих.

Един ми отпи от кафето и каза блажено: „Мммм!“ Друг в това време ми бъркаше по джобовете за цигари.

— Е, и в какво ще ми се състои дежурството?

— Абе работата е съвсем проста. Трябва ни разказ от Ст.Ц. Даскалов и например рисунка от Йордан Радичков. Новогодишен брой е, нали разбираш.

— Разбирам, ама аз какво трябва да направя?

— Ти само трябва да осигуриш тези неща. Нищо повече.

Кимнах неопределено и със сетни усилия докопах чашката си с кафето. Беше останала три милиметра течност над кашицата. С другата си ръка свих две цигари от собствената си кутия и за кой ли път вече се изкашлях.

Докато палех първата от цигарите, групата хора излезе от стайчето — все едно, че въобще не е била тук.

Сте Цето го нямаше. Лекувал си бяло петно на нокътя на безименния пръст на левия крак в Сидней.

И Йордан Радичков го нямаше. Били с Дико Фучеджиев и Анастас Стоянов в землището между Мусачево и Равно поле — имало голям пасаж от блатни бекаси, та не се знаело кога ще се приберат по домовете си.

Кипна ми. Ама така ми кипна... Изревах:

— Миче!

(Професионалното ми, склеротично в своята си посока, подсъзнание отбелязва разликата между вик: „Миче“, и вик: „О, Миче!“ Този път не го поправих с нищо.) Тя влезе.

— Миче, направи ми едно кафе, моля ти се, и не пускай никого тука.

— Ясно — каза Мичето. — Остави на мене това.

Докато стане кафето, нахвърлях няколко рисунки в стил Йордан Радичков. После, докато вече пиех кафето спокойно (ако Мария Луканова ви пази, нито майка ви може да влезе при вас, нито децата ви, това също така десетилетия е доказвано), та после, в спокойствието, реших да скалъпя един разказ ала Ст.Ц. Даскалов, разбира се, с наложителен предговор от мен. Ето най-напред моя предговор:

Читателю, читателю, обични ми приятелю, надежда скъпа моя, ти, който си ме спасявал с въображението си толкова пъти, с възможността да си дописваш самичък,

каквото обичаш, със снизхождението си, с любовта си, спаси ме и сега от мъката да пиша цял разказ от Ст.Ц. Даскалов, когато това не е нужно въобще, не ти ли стига схемата, която ще предложи, и езиковия материал, с който тя да се изпълни? Като се надявам, оставам с целувка, твой и тъй нататък — това също го знаеш до пълна досада.

Схема за разказ от Ст.Ц. Даскалов

Гъльб. (Може агне, яре, папагалче, канарче, хомяк.) Дете. Родители. Балкон. Животинката е внесена в дома за радост на детето. (Игра, клане, наблюдение, изтезание.) Великолепни дни вкъщи, нов, осмислен живот, красотата е в самите ни ръце. Но един ден, не щеш ли... (Животинката пада от балкона, лекомислено хвърква, умира в ръцете на любознателния наследник, опечена е за Великден.) И тогава... (Детето се тръшка обляно в сълзи, упреква, дращи по лицето неосъзнатия, груб родител, не иска изобщо да играе с ашика, който е останал от любимото агне.) Родителят тутакси разбира всичко. Милите деца, те ще ни спасят от нас самите. Финал — поука: Душата на човека (защо не и на животното) — над всичко!

Езиков материал за изпълнението:

Сеца. Бреца, Къца. Клекуца. Бърбуца. Бръсти. Гръсти. Щир. Тищи. Пищи. Бръв. Мръв. Щрапня. Лупна. Нема. Беха. Трица, Кица (за героиня). Мигар. Рока. Бърде. Тестия. Джаде. Подница. Укьо. Манара. Фьорца. Юбеница. Оточка. Одоточка. Мале-мале. Точка!

А рисунката от Йордан Радичков всеки от читателите сам може да си направи, като просто затвори очи, плесне се по челото силно и все тъй със затворени очи нарисова онова, което е видял под клепачите си при удара. На получения резултат се поставят крачета и човка, без всякакви притеснения и съображения от елементарен зоологически и орнитологически характер.

Докато преглеждах тази рецепта и си представях гримасата на моя приятел Йордан Радичков, когато я прочете, групата с дъх на „Литературен фронт“ отново нахълта в стайчето.

— Какво става? — попитаха те бързо.

— Окей.

— Сериозно?!

Свих рамене с небрежна гордост.
— Не си знаеш силата.
— Знам.
— Какво знаеш?
— Знам, че не си знам силата.
И ми текна да добавя:
— Роман да искате от някого?
— Искаме! — извикаха те. — Всичко искаме ние! Само че от
кого? Народът запразни и както виждаш вече няма никой.
— Ами тогава от мен — казах и грабнах на едного от ръката
цигарата му. След това написах на един дъх:

ДОНЧО ЦОНЧЕВ

СЪДБАТА НА МОЯ ЖИВОТ.

РОМАН.

Част първа.

Той: Ако ме слушаш, ще направя къща.

Част втора.

Тя: Ако не ме слушаш, ще съборя къщата.

Епилог от академик Георги Джагаров:

И заживяха така.

Литературните фронтови грабнаха листа и след миг чух техния
тропот надолу по познатото стълбище.

Бесен от музите, които ме бяха нападнали (не е ли по-точно
обхванали?) в тази малка и велика стаичка, грабнах друг лист и
написах със замах, прима виста, де профундис:

ДОНЧО ЦОНЧЕВ

ЗА МНОГО ГОДИНИ НА НАС.

СТИХОТВОРЕНИЕ.

*Когато кръчмицата бавно опустява
(Какъв разкошен час!),
акъл безплатно да раздавам
обичам аз.*

Ужасно доволен от себе си, оставих листа върху бюрцето, прибрах музейния (от муза, музи) молив във вътрешния си джоб, излязох от стайчето и целунах Мичето Луканова по бузата.

А после чух и собствения си уморен, самотен тропот надолу по разноетажното стълбище, което всъщност води нагоре.

РОМАНТИКА

Денят, в който джипката ме изсипа на грашовския баир и замина, беше слънчев и тих. Първите ми две работи, след като останах сам (не броя чукчето и торбата), се оказаха събличането на ризата и бързото лягане по очи. За човек, който обича да се пече, грашовският баир е нещо неповторимо. Имаш чувството, че си на върха на земното кълбо. И то си е така. Почти можеш да чуеш как ултравиолетовите лъчи просто писукат по кожата на гърба ти.

Задачата ми — да събера проби от едно орудяване в този район, — както обикновено, си беше за трима. Ние така правехме през сезона, тъй като, от една страна — миналата зима настъпи още през лятото, от друга — пролетта се пукна някъде към Петровден, а нашите началници в София не се интересуват от тези неща. Може и да се интересуват, но не ги знаят. Едно, че не идват насам, и второ, изобщо не слушат какво им говориш. Може и да слушат, но не го чуват. Не им е приятно. Или пък в същото време си мислят съвсем други неща.

Мислят например, че сега аз ще се върна по грашовския баир като изтърван, ще помъкна от дола към върха сто кила камъни на гърба си, после от върха към дола двеста, и въобще...

Знаете ли каква е нашата работа? Аз мога да взема в торбата ей този камък, който е до носа ми, и да му лепна един етикет с надпис „Върхът“. После да взема съседния и да му пиша на етикета „Делът“. И половината надница съм изкарал. Който обича — моля, — нека да заповяда на грашовския баир, та да провери кое камъче къде точно се е търкаляло.

Лежах си така този ден докъм обяд (под мен беше мокро от пот), подробно обмислях нещата от живота. Номерът с двете съседни камъчета и етикетите никак не ми беше интересен — аз съм го изпълнявал още като студент. Още тогава, когато не знаех добре как над лъжата ми за два лева после напразно работят петдесет души мои колеги — пак геолози, химици и физици, — как се картира, планира, залага на всичко това и, с една дума, как тези две кила вино (от което

на сутринта те боли глава) излизат въобще на държавата, да речем, сто хиляди лева...

Не това — лежах този ден — да измисля; него го знаех отдавна. Работата сега беше да се намери чалъм, с който да не се лъжем един друг като идиоти, и в същото време да не се блъскам тук като луд. Не можех да свърша сам тая. Всъщност аз можех — може всеки от нас, — но не и за петнадесет дена, колкото бяха ми определили.

Теглих една на началника, станах и отидох към манастира. Там имаше хубави сенки и два чучура за милиони. Железни като дула — само да седнеш и да ги слушаш. А сигурно имаше и човек, защото още от джипката бях забелязал козата.

В един и половина се срещнахме с попа. В два бяхме приятели. Златко се казваше той, живееше тука самичък — единствен в светата обител. Разбира се, и козата.

— Без нея — вика — не мога. Тя ми е тука за всичко. И за млекце, и за другарче.

— Защо не слезеш ти в селото? — питах го аз, докато обядвахме с него под сянката.

— Какво да правя там? Когато им дотрябвам, те си ме търсят. Сляза, свърша я и се върна. Добре ми е тука на мене.

Говорехме си така, когато чух стъпките на магаре. Обърнах се и видях на пътеката някого — зад магарето, с брич и по риза. Той спря до чучура.

— Добър ден — викам.

— Добър ден.

Човекът си напълни съда, магарето пи и продължиха.

— Кой беше? — питам аз попа.

— Мани го... тоя.

— Ама тукашен или...? Видя ми се с брич, да не е от военните?

— Тукашен. Ей там има таквоз... станция. Той е милиционер и я пази.

Беше от ясно по-ясно, че двамата нямат дипломатически отношения. Затова спрях да разпитвам. Разказах на поп Златко за мене, за трудностите с бързата работа и с плана. Викам му:

— Ако имах неговото магаре, то да ми мъкне тежките проби, ела гледай...

— Че иди го вземи. То не му трябва.

— Дали ще го даде?

Поп Златко сви рамене, сви устни презрително и повече нищо не каза.

Вечерта бях гост на Ангел — така се казваше милиционерът. Той ми отстъпи магарето си с готовност и даже предложи да ми помага.

— Че какво — викам — можеш да ми помагаш, като си вързан тук да седиш? Тя иска ходене, моята.

Той каза, че ако все пак има нещо да се помогне, без да напуска района — дадено. После извади някаква ракия и тук вече ние по всички линии се разбрахме. То се знае, с изключение на една — не даваше дума да кажа за попа.

— Абе я го мани това расо — разлюти се той изведнъж, когато му казах, че мисля да спя в манастира. — По-добре иди долу, в селото. И по-удобно ще ти бъде, и...

Както и да е, постоях още при него и после си тръгнах.

Разбира се, спях в манастира. Така си спестявах излишните километри до селото.

Първата нощ беше толкова тиха и ароматна, че не можах бързо да свикна. Сума ти време лежах ококорен. Бях вече готов да се изнервя, когато ми хрумна страхотна идея. То даже не беше идея, а нещо като насрещен план по задачата. С две думи: имах магаре. Разчитах на обещаната помощ от Ангел. Сега ми трябваше само една чутура с потежко черясло и още сутринта можех да организирам раздробяването на пробите.

Заспах ухилен, сънувах кози и икони. Първата работа сутринта беше да попитам попа за чутура.

— Имаше една — каза той, докато пиехме млякото, — ама май някъде се затри из мазетата. Не ми се е мяркала вече с години.

— Може и чебър — викам. — Или буталка.

— Виж, чебър има един — каза поп Златко и ме заведе в една одая, да го видя.

Там имаше и буталка, но аз предпочетох чебъра. Взех го, взех и едно дълго желязно черясло, та право при милиционера.

— Ето ти инструмента, Ангеле. Дай ми сега магарето и да тръгвам. После ще ти обясня по-подробно.

Яхнах възпитаното животно и към десет се върнах с цяла торба камъни. Изсипах ги в чебъра и го започнах с черяслото.

— Ето това е цялата работа, Ангеле. Чукат се като захар. Трябва да станат на пудра, нали разбираш.

Той се запретна, аз яхнах отново магарето. Свирках си и работата вървеше идеално.

Вечерта извадих ведомостта, вписах на Ангел трите имена и му казах:

— Два и осемдесет и осем на ден, братче. Повече няма да може.

— Ама ти какво? — дръпна се той. — Да не мислиш, че аз за парите?

Не му дадох много да шава, пихме по малко ракия и се прибрах в манастира.

Другия ми приятел го нямаше. Вратата му беше залостена. Помислих, че е слязъл до селото, и си легнах.

На сутринта обаче работата се оказа съвсем друга. Когато попът ми бутна паницата с мляко и не продума, всичко бе ясно напълно. Той не искаше да ме види, обиден от моите делови отношения с Ангел.

— Виж какво — смънках, — ти няма защо да такова... Аз...

— Хайде яж! — каза поп Златко и размаха с досада ръка. — По-добре яж сега и мълчи. Аз, ти... той. Ние и вие. Всеки случай и мене ме бива да счукам три камъка де.

Оставих си млякото недопито, бях се ядосал сериозно. Наистина защо не предложих работа на попа? Той ми беше нещо като хазаин, сутрин ми топлеше млякото от козата.

— Знам ли — изкашля се той. — Може пък нещо да ги урочасам твоите камънаци.

Изчезнах веднага. Към десет и нещо се върнах при попа и му изсипах в краката две торби проби.

— Ето ти материала, вземай буталната, и това е.

— Ами черясло? Ти нали го даде на оня?

— Може и с дърво, стига да е по-тежко. То даже по-хубаво е с дърво. Работата е тези образци да станат на прах, няма значение как и с какво. Аз нося ведомост и пари, имаш по два осемдесет и осем на ден.

Метнах се на магарето и се разкарах.

Същата вечер дойде първата изненада. Установи се, че поп Златко е ходил при Ангел да види колко на дребно трябва да се трошат

пробите. Той беше си приспособил тежко кросно за черясло и неговата работа се оказа много по-спорна.

Другият ден мина по същия начин. А вечерта се оказа, че сега Ангел бе ходил при попа — да му разгледа кросното.

Разбира се, от разговорите с двамата поотделно аз знаех, че отношенията са същите, както преди. Те се ругаеха и без повод.

Затова, когато се прибрах на третия ден и чух глухите удари на чебъра и буталната почти един до друг, край чешмата, оставих магарето да пасе и на пръсти приближих.

— Биеш ти, нищо не биеш! — разпознах запъхтения глас на милиционера. — Утре ще ти излязат мазоли, и край. Да видиш как бърже ще изхвърлиш кросното...

— Ще видим, ще видим — каза заканително попът. — Ти нали цял живот много си преработил... по гръб! На мене поне не ми плащат, като лежа.

— Слушай бе, попе, ти да не мислиш случайно, че тая надница я изкарваш? Той ти я пише ей тъй, нашият, заради млякото от козата.

— А на тебе, Ангеле, за ракията, да ме прости господ...

И двамата грухаха здраво. Бяха по ризи, високо запретнати — потни и зачервени.

— Абе, папаз — разсмя се изведнъж Ангел и остави черяслото, — ти с господата нали си тъй — той си допря показалците и ги потърка. — Защо не го измолиш да ти превърне пробите в прах, ами си почнал да бухаш с кросното, та ще ти изхвъркнат очите?

Поп Златко спря да почине, загледа се към небето и каза:

— Ами ти бе, като си тъй пък с народа — сега той потриваше показалци, — защо все ти виси пищовът на задника, а?

Ангел помълча така малко. Сега само двата чучура се чуваха да бълбочат.

— Слушай, ей — чух му гласа някак по-другояче, — я не си плюй по брадата, че ако пак те подкарам... Много бърже взе да забравяш.

— Какво, като ме подкараш? — изрече поп Златко колкото може спокойно.

— Ей такова... Не ти мърда едно десет дни долу на тухлите. Таман да ти спадне шкембето набърже. Или в силажната, да се напарфюмираш завинаги.

— Абе десет дни всякак ще изкарам — въздъхна поп Златко. — Ами ти, Ангеле, се моли да не се случи така, че аз тебе да подкарам.

Турих ръка на устата си и се сниших в тревата. Магарето изрева някъде зад гърба ми. От клона на манастирския орех висяха една куртка и едно расо. Ударите на моите помощници скоро се чува отново, глухи и тъпи, а грашовският баир — за мен най-високата точка от земята — стенеше, кънтеше и се предаваше.

Може би беше разбрал, че този път вече полезните му изкопаеми са открити.

ПРОТОКОЛ НА ЕДНА МОРСКА ИСТОРИЯ

Няма как да не сте обърнали внимание на онова внушително и даже замайващо „rrrrrrrrrrrrrrr“ от автомобилните гуми по паважа. Аз много обичам да го слушам през прозореца на колата. Дано някой ден не изобретят заглушители за гуми, почти нищо няма да остане от удоволствието да шофираш. Това им е лошо на удоволствията — не знаеш кога и как ще се превърнат в нищо.

Засега няма загушители и е почти невъзможно да караш, без да чуваш сладкия разговор между пътя и колелетата. Малко повече газ, петдесет моторни коня хукват и цялата луксозна железария се носи напред по кефа ти. „Скоростта увлича.“ То кое ли не увлича, ако седнеш много-много да му мислиш.

Да пукна, ако знам точно къде отиваме. Всеки момент мога да натисна спирачката и да се откажа от онова, което още е неизвестно. Спирачката е за спиране. Забелязал съм, че голяма част от шофьорите непрекъснато го забравят. Иначе как може да стане дори и една-единствена злополука?

Всяко нещо си има предназначение значи. Тази до мен, с жълтата рокля, е за съвсем друга работа. И си я бива... Като бях малък, съседите държаха една кобилка; изведат ли я от дома, и започва да мята задницата си — ха наляво, ха надясно. И мадамата сега — аз отивам да я взема, тя се разхожда пред „Пролет“, уж не ме е забелязала отдалеч. Форсирам два пъти на амбреаж точно зад гърба ѝ. Това е зовът на моите жребци. Хили се още преди да се обърне: „О, колко си точен!“ Точен съм аз. Питай някой, който ме е чакал по работа.

Дърветата бягат назад като на кино. Някой ги е варосал. Приятно е да гледаш бели дървета край пътя. Толкова пъти съм го правил — все е хубаво. Даже когато ми се случи да се натъжа изведнъж, щом се обърна към дърветата, работите вътре в мен се оправят полека. Понякога и изведнъж.

Понякога даже съм способен да си помисля, че всичко ми е ясно, въобще, макар това да е толкова смешно. Нищо не ни е ясно — това е

по-близо до истината. Например сега тази до мене дали мисли да ѝ плащам през цялото време? Кой да ти каже? Плащам, разбира се, една седмица на море, но не е там работата. Ако продължавам така, къде ще му излезе краят? За никъде не съм с тези маниери на лорд. Искам да кажа — и с този портфейл в задния джоб, който не ми убива кой знае колко, както съм го заседнал на мекото.

Уж в началото се надпреварвахме да се лъжем, а сега си мълчим.

— Обърнахме го на мислителница, мадам — рекох.

— Мадмоазел — каза тя.

И толкоз. Не поема. Една смахната усмивка, нова цигара — и пак блее напред. Пепелникът ще ѝ извади очите, а тя все тръска пепелта по пода. Че и по дрехите си. Маниери.

Имам един прост, но безотказен номер с лакът. Като пускам радиото в колата, тъй се навеждам, че моят лакът шава на един сантиметър пред гърдите им. Разбира се, през това време не изпускам пътя от очите си, нито пък изглеждам като човек, който изобщо се сеща какво има на този сантиметър от лакътя му. Някои се дърпат назад — ще ми счупят облегалката. Други се навеждат напред, уж да видят как се върти копчето на радиото. Всяка със своите трикове. Тази, сегашната, се прави, че въобще не забелязва какво става. Не знае, че аз така мога да си търся станции до Бургас. И да си мисля, и да си представям какво ли не. Нескромността на мислите е най-безопасното нещо на този свят, никого не можеш да обидиш. Е, освен себе си.

Интересно тя какво си фантазира. В края на краищата — каквото излезе. С кое ли пък не е така.

Шосето се чернее напред — безкраен смок. Ние сме в устата му, той ни гълта. Стомахът му е пълен с удобства и музика. Все още не ни е смлял. В канавките съм виждал чудесии, виждали сте и вие. Но най-големият ужас е, като си представя колко катастрофи още не са станали.

Вдясно виждам блато, край което играят дечурлига. И аз съм играл така. И тази до мене сигурно си е играла по дворищата и си е човъркала носа. Много често си представям как някоя много изискана мадама си човърка носа, не знам защо. А тази, като я гледа човек, не може да си я представи седнала върху нощно гърне. Може, ама не е прилично. Не ѝ прилича, искам да кажа.

Шосето прави завой край блатото, дечурлигата още дълго време се виждат. Безименни хлапета, само силуети и гримаси, които подсказват тънки, писукащи гласове.

И аз бях безименен. Или стоименен. За да ме повика, баба Дона си служеше най-често с „ей!“. В други случаи употребяваше деветдесет и деветте имена от обещаващото „петленце на баба“ през неутралните „холън“ и „айол“ — до агресивното „бре, магаре краставо, недно!“

Тя имаше една шарена престилка, милата. Докривеше ли ми за нещо, все там завирах нос. Щом острата тъкан ме посрещаше с миризмата на моята баба, веднага всичко се оправяше. Сега няма такива бабички. Изшкембени ми се виждат днешните и напудрени. И все се пишат много заслужили. Всъщност какво ли човек може да е заслужил повече от живота си?

Мойта баба беше магьосница, това зная аз.

Приказките ѝ ме повеждаха по разноцветната стълбичка на престилката и според края на историята мислите ми задълго оставаха в някоя от цветните ивици — зелени, оранжеви, червени. Имаше и такива приказки, след които чувствах, че летя като птица в белия облак на къделята ѝ.

Чудно докъде ще ме докара това пътуване, ако не до някакво жълто състояние като роклята на мацето. Все с тая фуста съм го виждал, може да няма друга. „Има рози жълти, жълти като пламъка на восъчна свещ, като лицето на есента. Това са розите на раздялата, розите на примирението със съдбата. Поздравете мълком тези благородни рози, когато ги видите да красят гърдите на някого.“ Как ли би погледнал авторът на тези хубави думи на едно пътуване с кола към морето? Никак. Той си няма хабер от днешните мадами. То и аз не познавам сегашната си партньорка кой знае колко. Тя е просто Коби. Сутринта, когато я видях на тротоара, реших да я кръстя Кобилия. Но Коби е по-кратко. Сега са на мода кратките работи. Например полузапознават се някак, отивате на море заедно, живеете десетина дни там, после се връщате и се разделяте. И това е цялата работа. Също така са на мода и кратките писмени работи. Намери ли се ербап да пише хубави, полезни и високохудожествени разкази от по две страници парчето, и да бъдат класически, разбира се, с новаторски открития, е, и реалистични, в духа на най-новите течения и

националните ни традиции, с изтъкване на общочовешки значимото, то такъв ще стане и богат, и знаменит. Разкази „бити по форма и емоционални по съдържание“ — както един приятел веднъж се изрази.

Много обичах да гледам как баба Дона преде. Когато искаха да похвалят някого за някоя работа, в нашето село казваха: „Като предено от баба Дона“. Пръстите ѝ се мушваха в къделята отдолу, както муцунката на агне подмушва вимето на майка си, да попреде оттам малко растеж, сила и някакво бъдеще. Бриммммм... — приспиваше ме вечер вретеното.

Все чаках да се събудя голям, затова се и съгласявах да ям повече от хляба и по-малко от гозбата. И нищо не излезе. Къде-къде поголеми личности съм виждал аз в нашето село. Например Гогата. Дори баба ми Дона бе впечатлена от него. „Една лъже, хайманата, за друга мисли и трета е зачернил, вдън земя да го зачернят, дано!“ — казваше по негов адрес. Тя никак не обичаше такива работи. Понякога... Понякога се питам какво ли би казала за мене сега любимата ми баба Дона, но обикновено си развалям настроението силно и избягвам да продължа мислите в тази посока. Предпочитам да слушам музика. Да танцувам. Да си карам колата, да зяпам варосаните дървета край пътя и особено морето.

Морето, което е вече пред очите ми.

Не съм милионер, забравих да ви кажа още в началото, затова оглеждам къщиците на това село вместо големите хотели по брега. Тази до мене най-много да си е скрила в пазвата десетина кинта за зор заман. Пък и обичам тихи стаи на село. Напомнят ми моето детство. Разни смешни резета по портите, пурии от каруци, някой плъх, чатал за каменна сол, миризма на тор, кудкудякане.

Едно хлапе се крие зад оградата в мига, когато вече спирам. Лицето му е като пита, а косата — жълта и разпиляна — като слама. Ще речеш, някой с един само замах му я е лепнал отгоре. Ако беше сувенир, Коби сигурно щеше да иска да ѝ го купя.

— Ей, бандит, как се казваш?

Все едно, че оградата питам. Хлапето хукна назад, в двора, и гласчето му заподскача, като че го вадеше от петите си:

— Мамо! Мамооу! Леката кола спря пред дома, мамо! Точно пред дома!

Майката сигурно я нямаше, защото хлапето веднага се върна и излезе на улицата. Застана на мястото на отворената врата и тикна мръсния си пръст в устата. Без второ подканяне насече името си със сатър:

— Живко! Христов! Петров!

Веднага след това обясни, че те имали свободна стая, майка му била тук, ама сега я нямало. И накрая насече най-важното:

— Ама ще ме повозиш, чу ли!

— Дадено, Живак. Ще те повозя чак до Бургас.

— Хайде!

— Е, как така хайде? Сега колата е уморена. Утре, вдругиден...

— Че тя да не е магаре, да се уморява!

— Абе не е магаре, ама чуй я как пъшка.

— Къде? — Живко пристъпи плахо към прашната кола.

— Там долу, под лъскавото, където най-много се е уморила.

Момченцето се хвърли по корем в пепелака и се завря да види, като се смееше с щърбата си уста. Натиснах клаксона, той врекна в лицето му и така го уплаши, че трепна и си удари главата о бронята. Ревна, тъкмо сега майка му пристигна и кой знае какво щеше да стане с нашата квартира у тези хора, ако Коби не се бе хвърлила към хлапето с някакво шоколадче, което извади от чантата си, и всичките си пет хиляди трикове за нежност. След секунди Живко отново се смееше и доверчиво се лепна за крачола ми.

— Защо ти е червена колата бе, бате Гошо?

Аз попитах жената дали имат една стая за нас, тя каза:

— Ами такова, той, Христо... ние имаме стая, ама сега е малко разхвърляно, пък заповядайте...

Тя беше много приятна булчица. Като бях малък, всичките ми вуйни бяха такива. Тичаше нагоре по каменното стълбище и ни канеше да влезем.

— Кажи бе, бате Гошо, защо ти е червена колата?

— Ами ти каква искаш да е?

— Синя. Друга да е.

— Е, не е синя. Щом не ти харесва...

— Харесва ми бе, бате Гошо! Харесва ми, само че да ме возиш. Тогаз най-много ми харесва!

Майка му ни повика да видим стаята. По стъпалата Коби се отказа от своя кобилски маниер в походката — това ми направи силно впечатление. Аз я представих на Живковата майка като „другарката ми“. Да го разбира, както на нея ѝ е удобно. От този момент Коби съвсем се препарира.

Стаята беше сносна. Когато се върнахме за багажа, Живко усилено човъркаше по колата и оставяше шоколадови длани и пръсти наред.

— А, мой човек, ако мислиш, че това е играчка! — казах аз строго.

Още се чудех как да му обясня приятелската, че не обичам деца да ми пипат колата (впрочем и възрастни), когато майка му дотича, дръпна го за ръката, но ѝ се стори малко, джасна го още веднъж здраво и му шибна един звучен шамар мълчешката. Оня ревна отново. Много мразя такива истории. Сигурно можех да намеря квартира без такъв високоговорител, но вече нямаше как. Даже бях бутнал в ръката на хазайката някой лев аванс.

Тъкмо това „нямаше как“ си повтарях и по-после, когато отивахме към плажа, и още по-после, и понякога си мисля, че ако с едно изречение трябва да обясня много от постъпките си въобще, то това изречение е именно: „Нямаше как“.

Какво да правя сега, след залез-слънце? А и къде могат да бъдат селските кръчми, ако не на площада? Оставих Коби да се мотае из стаята, да се аклиматизира за довечера и се отправих към площада с най-чорбаджийската си походка.

По всички маси в кръчмата стърчаха високите, дългошиести бутилки Поморийски димят. Не обичам да бия особено на очи и скоро се почувствах така, както обикновено се чувствам на такива места. Пия си сам и от време на време се вслушвам в разговорите по съседните маси. Много обичам да прониквам в бита на някого, не знам защо. Имам такъв навик. Вляво от мен седи един много важен рибар — говори високо, другите го зяпат. Вие сте били, разбира се, в такива кръчми край морето, няма какво толкова да ви описвам — човекът се казваше Борьо и беше „пиронът на програмата“. Приличаше на борец от свободния стил — азиатски примитив с ужасни косми и червена кърпа на главата. Не казвам коси или брада, мустаци — космите бяха навсякъде освен по гърба на носа му и вътре в очите. С течение на

времето димятът обаче започваше да го тушира, думите му вече не излизаха толкова ясно от устата и по едно време клюмна. Мислех, че си придрямва, когато изведнъж от него шурна такъв звук, като че ли повръщаше баластра:

— Гърррррррди си с рррррози накичииии!...

И другите поеха като исо — никой не се притесняваше от това, че почва, когато си иска. На пасажа „и с пълни чаши пий наслада“ аз си налях, да изпълня по текста. Усмивах се доволно на собствената си интелигентност, когато забелязах, че и по другите маси всеки налива в чашите димят. Вече не е лесно и да си хитър — всеки започна да се сеща за някакви работи. Ужасно, нали? Няма значение, ще му удара няколко наслади и ще се прибирам. Тази вечер и без това имам нужда от алкохол. Всъщност Коби се казва Мария. Следобед, докато лежахме на плажа, ми разправя житието и битието си. Без никаква връзка, вече не ми идва наръки да я наричам в себе си Коби. Нищо, нека си е Мария. Никога не съм държал особено на имената. Когато момичето е хубаво, това няма никакво значение — забелязал съм нееднократно.

Борьо тресна един юмрук на масата и стъкларията уплашено звънна. Ревна да му дадат някой си Петков тука, сега да му го дадат, щял да му извие вратлето ей така на, така! Не след дълго разбрах, че този Петков е инспектор по риболова, че Борьо е браконьер с много широка известност и, естествено, екзотичният му живот имаше в лицето на инспектора своя зъл демон.

Разкошно беше тук, но трета бутилка ми се видя много. Наистина сам човек даже и за пиене не става — забравих кой го беше казал. Възможно е например да е Хемингуей, той е опитвал тези неща по рибарските кръчми на този нервен свят. Сигурно е той. На него може да му се вярва.

Навън е прохладно, по улицата няма никой. Пред Живкови една котка лежи под колата ми и очите ѝ лъщят. Те лъщят по-силно от „котешките очи“, а ние все говорим за големия напредък на техниката.

Полека отворих вратата. Двайсетината крачки по двора, които ме деляха от първата нощ с Мария, започнаха да се стопяват под краката ми. Още десет, още пет — влизам в тази тиха селска крайморска стаичка, така отдалечена от глупавите житейски отговорности и предразсъдъци...

Но Мария се оказа долу, при хазаите. Какво идиотско усещане беше, когато отворих вратата на нашата стая, и в леглото ѝ нямаше никой. Помислих си, че е офейкала. Някои правят така — залъгват те, превърнат те във файтонджия и в последния момент се изхлузят по най-баналния начин. Както и да е, сега пък разбирам, че Живко и Мария са повече влюбени един в друг, отколкото ние с нея. Заварих ги да си играят с една парцалена топка и когато казах от вратата „добър вечер“, те едва намериха време само да ми кимнат.

Ето сега как всичко се обърна с главата надолу: на Живко майка му ни спря на вечеря и не даваше и дума да стане за отказ. Свих рамене, Мария донесе в едно торбе някакви луканки. Тя взе такова участие в подготовката на масата, че Невяна (така се казваше Живковата майка) бледнееше пред нея. Хлапето цяло се тресеше от радостната възбуда. От въпросите му около колата едва вземахме думата от него. „А, няма отърване от него — каза Невяна. — Луд е полудял да тича цял ден подир камионите!“ Изобщо насмалко той отново не яде бой.

Баба му много ме ядоса. Тя почти не говореше, но през цялото време охкаше скептично. Изглежда, запазваше особено мнение по въпроса „другарката ми“. На всичкото отгоре името ѝ — баба Дона — ми действаше на нервите. Имаше нещо много нахално в това, друга бабичка да се казва като твоята собствена, нали?

Два часа по-късно седяхме с Мария на терасата един до друг, а гърбовете ни бяха опрени в топлия зид на къщата. Хазаите спяха. Беше точно времето, когато „луната изплува“. Тук тя наистина изплуваше, тъй като тъмният хоризонт на изток беше море.

Е, мълчим срещу изплувалата луна и това си е. Слушаме транзистора и щурците. Прелестната първа нощ с Мария — ясно — отиде по дяволите. Човек не може да вечеря по този начин, в такава компания, и после да изиграе всичко онова, което си е намислил набързо още на тръгване. Не знам защо. Знам само, че в момента нищо друго не може да се направи освен това, което правим, заяпани в луната. То не е точно (онова от намеренията ми), като да вземеш лопатата и да копаеш кладенец. Невяна поне десет пъти ми беше казала: „Гошо, Гошо, късмет си имал с такова булче, да знаеш. Голям

късмет!“ А на Мария разправяше: „Миче, ние с Христо първата година... И после, Миче, като се роди Живко...“ Ей такава, атмосфера — цялата вечер. Мария се унесе в някакъв измислен свят, все едно заигра роля във филм. И сега още беше такава унесена, просто нямаше как да ѝ счупя тази играчка.

Всъщност какво ли толкова има за нервничене? И на мен не ми е никак зле така, с гръб о топлия зид на селската къща. На всички ни е добре, като помислиш. И на двете баби Дони — живата и покойната, ако можеха да ни видят така кротки и замислени в тихата нощ. Колкото за приятелите, които после трябва да лъжа, та да изляза в очите им голям герой — това е въпрос на чиста фантазия. Всъщност никой, когато му разправяш някаква история, не те пита това истина ли е, или не е, само иска тази история да му е приятна.

Изведнъж чухме ритника, от който ръждивите панти на старата порта приплакаха, и също като в онези романи, където героите се събират непременно на едно място, в нашия двор влезе Борьо. Край високите градински метли нашият знаменит хазаин си спести едно отбиване до тоалета и се прибра долу. След малко чухме гласа на Невяна:

— Няма ли да вечеряш, Христо?

Тишина, стъпки, капак на алуминиева тенджерка. Борьо:

— Ти защо не спиш бе?

Скърцане на креват, стъпките на Живко.

— Тате, днес бате Гошо иска да ме вози, пък майка ме бие!

— Защо биеш детето ма?

— Ще се вози, когато баща му купи кола.

— Татко, татко, купи кола! Ние сами ще се возим. Ще караме рибата на Бургас и ще ходим с нея на бостана!

Ръмжене, стъпки, гласът на Борьо:

— Я лягай!

— Не ща да лягам! Искam кола!

— Ля-гай!

— Не викай така, ще събудиш хората и ти!

— Татко бе, другите как си купуват коли!

Шамар. Познатият глас на Живко.

— Христо!

Минава доста време в пълно мълчание, ако не се смята хълцането на Живко. Това време е напълно достатъчно, да се досетя, че на Христо, нашия хазаин, това „Борьо“ е екзотичният прякор. И друг път ми се е случвало да подслушвам, но въобще нямам такъв навик. Само когато е много интересно. Сега беше много приятно, направо — на всичкото отгоре за пръв път, откакто се познавахме с Мария, правехме нещо наистина *заедно*. С изненада открих, че тя докосва рамото ми, макар само с върха на пръстите си. Странно нещо, косата ми вече започна... да не се сгъстява, а още не може да си обяснявам защо някога някое малко допиране с върха на пръстите е по-голямо и по-значително, отколкото, да кажем, три денонощия, прекарани заедно в някоя вила. Или съм тъп, или и в тези неща има магия, като на баба ми в най-хубавите приказки едно време.

Отново гласът на Борьо-Христо:

— Какви са тия, дето си ги прибрала горе?

Невяна:

— Хора.

Драскане на кибрит, втора клечка, сериозно оригване.

— Знам, че не са маймуни. Какви хора, те питам.

— Ами хора, работили, печелили и сега си правят почивката.

— Женени ли са?

— Ти ли си се загрижил за това?

— Отговаряй, каквото те питам!

— Годеници са. Скоро ще се женят. Тя ми каза, ама поръча... помоли ме да не таквоз... Ти гледай сега да раздрънкаш!

Още едно оригване, псувня по наш адрес, която изразява по-скоро обикновена незаинтересованост, отколкото специално докачание и обида.

Сега вече, и да се прибираме в стаята, каква полза? За кой ли път се убеждавам, че всяко подслушване се наказва. Изведнъж гласът на Христо-Борьо прозвуча като зметресение:

— Още сабалем да ги няма! Ясно?

— Казах ти, че са годеници! Няма да държим стаята празна, наесен детето тръгва на училище!

— Слушай...

— Не ща да слушам! Седем години все те слушам и все на този хал сме! Само знаеш да се напиеш и да биеш детето за щяло и нещяло,

пък барем една играчка като хората не е видяло досега! С приказки ни храниш!

— Стига!

— На такъв като тебе нищо не му стига! Я се виж на какво си замязал. Мъж!

Шамар. Едно изненадано „А!“ от Невяна.

— Прибрала ги от майната им, да се търкалят горе, в къщата ми, и на всичкото отгоре курназ! Като не съм ти мъж, какво съм ти?! Казвай де! Оня по мъж ли ти беше ма, гювендио градска!

— Не обиждай! Ти си го измисли този оня, че ти е по-лесно така!

Дълго време тишина. Може би щеше да има и още, но аз усетих, че моментално искам да се прибера в стаята. Мария с готовност ме последва.

— Не светвай, ако обичаш — прошепна тя.

— Защо? От комарите ли се страхуваш?

— Не.

— А от какво?

— От нищо.

— Тогава защо се държиш така?

Тя пак ме докосна с върха на пръстите си и на лунната светлина видях, че се усмихва слабо. Почувствах се глупав. Тя всъщност се държеше великолепно, бъркотията беше в мен.

— Как се държа според тебе? — прошепна още по-тихо Мария.

— Лошо, как.

Сложих ръцете си на раменете ѝ. Тя леко ги повдигна.

— Не мисля, че се държа лошо.

Притиснах я до себе си. Предполагам, че в този момент по цялото крайбрежие има хиляди, няколко хиляди двойки в тази поза. Това предположение внезапно и рязко ме ядоса.

— Добре де, тогава... аз ли се държа лошо?

— Не — каза тя. — И ти се държиш напълно нормално. Само си помислих, че ще повозиш малко този Живко.

— Да беше ми казала. Цял ден щях да го разкарвам.

— Не е въпросът аз да ти кажа, това е вече друго. Въпросът е ти сам да поискаш да го повозиш.

Лицето ѝ е точно срещу моето, а аз тъкмо сега не искам да я целуна. Нещо ме е яд — не знам на кого и защо. Въобще идиотска

вечер. Започвам да си търся цигарите (за да се отдръпна от нея) и ми идва да набия някого. Но знаей, че и това би било глупаво.

Харпунът ми е ръждясвал цяла година, трябва да го смажа малко, преди да се потопя с него в морето. Тъкмо докато Мария се поразкара по тераската и по двора, както е по бански, да я разгледам добре на светло. Много е хубава, дяволите да я вземат. Като рибка.

Борьо пуши наред двора с ръце в джобовете. И той не бил от ранобудните. Косата му стърчи, стърчат и космите на всички страни от лицето му. Димът от цигарата му пречи на окото, но той не помръдва ръце от джобовете, да я махне от устата.

— Слушай бе, ти набождаш ли нещо с тая стрела, или само така, за парлама?

Аз правя най-авторитетно загадъчната си физиономия и казвам тежко:

— Като се върна, ще си поговорим пак.

На всичкото отгоре успях да кажа това скромно. Забелязал съм, че колкото по-скромно успееш да пробутаеш нещото, толкова по-голям е ефектът.

— Ако наистина донесеш нещо, ракията е от мене! — заяви той и най-сетне извади ръце от джобовете, та да си помага на говора с жестове.

Мария изнесе транзисторчето, Живко дотърча отнякъде и отново цял се разтрепера. Докато не видя в ръцете си това чудно малко радийце, не миряса. И докато не яде пак бой. Защото го изтърва, то млъкна и Борьо-Христо му лепна такъв шамар, че сламените безредни коси на двамата се тръснаха като градински метли.

— Хулиган! — изрева бащата. — Света да му дадат, няма да му стигне!

Мария хвана Живко за ръката и го заведе в нашата стая — след малко се върнаха с шоколадови бонбони, за всички ни по един. Отново скоро всичко беше в ред, ние с нея тръгнахме към плажа. Тя пак така си мълчеше, както и по време на пътуването. По едно време изтърси ни в клин, ни в ръкав:

— Знаеш ли... Ти си човекът, който има всичко и който непрекъснато раздава нещастие. Така излиза.

— Пак ли за това хлапе ще ми говориш?

— Не, не само за Живко. Въобще. Като че ли сам никога не си бил малък. Никога не си бил слаб. Никога не си зависел от другите. Нали не ми се сърдиш, че ти говоря толкова откровенно?

— Глупости, защо да ти се сърдя?

Лъжех. Пак ме беше яд. Не знам на кого. Добавих бързо:

— Само че сега влизам във водата, защото нямам търпение и защото съм дошъл тук за това.

Пак имаше лъжа. Интересно: напоследък не мога да си отворя устата, без да излезе от нея някоя лъжа.

— Наслука — каза Мария.

Исках да се развикам силно, да ѝ кажа, че довечера ще взема това хлапе Живко и ще го разхождам с колата, докато заспи на седалката, че ще му купя пет кутии шоколадови бонбони и два транзистора, да си ги чупи — но вече бях налупал шнорхела и нагазвах във водата с гръб към нея, да не ми пречат плавниците, а аз, забравих да ѝ кажа още в началото, нагазя ли във водата, забравям веднага за сухия свят, не знам защо.

Под водата е страхотно красиво... Нищо, че в момента не ми се ловува кой знае колко трепетно. Пък и май няма много риба сега. Няма значение. Разглеждам наоколо. Най-ситните същества — планктонът — се кандилкат от теченията сляпо. Те нямат свой път. Чакат да бъдат изядени от малките рибки, затова са и създадени. Малките рибки пък са измамвани и едновременно спасявани от стадния си стремеж. По-големите тъкмо затова ги забелязват и нападат по-лесно, защото са много на едно място. Но само тук има шанс да оцелееш при нападение — в ятото. Едно барбунче настървено подгони в краката ми своето по-малко събратче, стигна го и го налапа на три залъка. После легна на един камък между кафявите водорасли и имаше доволен вид — радваше се на успеха си. Това трая почти цяла минута, след която самото стана жертва на друга, по-голяма, риба точно пред очите ми.

Удивителен свят... Големите изяждат малките. Порят водите нагоре-надолу и раздават нещастие, защото по този начин търсят своето щастие. Виж ги ти. Като са били малки, току-що излюпени от хайвера, колко ли са треперели от страх, че ще бъдат изядени? Но когато станат големи, забравят това. Какви риби!

На Борьо хич не му се вярва, че съм намушкал на стрелата си такъв голям кефал, а сам знае отлично, че по това време няма откъде да го купя. Все пак шишето с ракията е на масата.

— Много бавно вярваш ей, хазаин! Хайде наздраве.

Той каза, че бавно правел всичко, ама като го направел, направено бивало. Какво работел ли, щом не бил в рибарската бригада? Аз съм бил арабия момче, разбирал съм ги тия работи: фъс, бум! — и готово. Да го хванат? Него? Дали съм хващал жива риба за опашката? Слушай, хазаин, вече сме си свои, не те ли е страх? Аз гледах един филм, там значи един такъв като тебе... Не обичал кандърми, той на мене бъркал ли ми се в работите? Всеки неговата, това знаел той. А капсулите лесно ги намираш, а? Хич даже. Много терсенè работа. И опасна, а, хазаин? Ами опасна. То сега кое не е опасно, щом си решил да изкараш някоя кинта повече. Слушай, що не ме вземеш един път с лодката? Че да те взема. Само че това става нощем и е доста далеч от брега. Знам. Откъде знаеш? Сещам се. Тарикат си ти, Гоше, харесваш ми. Наздраве. Наздраве. Отворен си значи на всички номера. И ти ми харесваш, хазаин, ама си много як в пиенето, а? Има ли такова нещо? Браво! Присмяла се кука на криво дърво! Наздраве бе, въздържател! Виж как го измислил народът, да се вика „наздраве“. Нали? Абе голо здраве — жива болест. Аз сигур съм имал доста мангизи. Намират се. Виж, цар си, майка му стара, казваш си. Туй другите много лъжат, ей, брат! Все нямат, все охкат, пък... Свят различен, нали знаеш. Зная аз, зная, не ме гледай, че съм прост. Само едно не мога да разбера. Кое? Ами кое... Например откъде у тебе тия мангизи, а? И у другите младоци, които се шляйкат по цяло лято с колите. Сигур муруците бутат, как иначе? Муруците, ами как. Де бутнат, де ние ги избудалкаме и така. Цар си, Гоше! Мъжко момче си! Наздраве. От здравето по-хубаво няма. Тия са хубави работи, въобще. Кой? Ами ей така, мухабета ни. Ама и ракията си я бива, а? О! Бррр! Царе сме ние с тебе, да знаеш! Е, как иначе? Наздраве. Наздраве! Здраве главите ни да троши.

Нощите навътре в морето са по-истински, отколкото нощите на сушата. А и на тъмнината нищо не подхожда повече, отколкото тишината. Лодката, накъдето и да я кривнем, все цепи по жълтата

пътечка от месечината. С Борьо се сменяме на веслата, курсът ще е дълъг, а моторът не трябва да се чува от брега.

— Капна ли вече?

— Глупости. Мога да карам така до Одеса.

— Ячък си ти, то се вижда.

— Ти и от мене си по-як.

— Кел файда... Бре, как ми се пуши, майка му стара...

— Никога ли не запалваш при тая работа?

— Няма как. Светлинките се виждат от километри, пък и огънче може да падне, където не трябва.

— Все там държиш капсулите, а?

— Тук им е мястото. До сърцето.

Веслата плясват в тишината и се чува напевно, звънко, тихо бълбукане, сякаш някой краде от дамаджана. Мускулите ми приятно са набъбнали. Напоследък все по-рядко ми се случва да върша нещо с мускули. Не мога да се сетя за по-голямо удоволствие от усещането на собствената физическа сила. Гребането винаги ми е приличало на стихотворение от Иван Вазов:

Тъй-тъй-тъй... Тъй-тъй-тъй...

Като някоя поема, в която се разказва за красотата на прегрешението.

— Да бяхме се сменили, а, Гоше?

— Дума да не става.

— Тогаз ще ти дам капсулите у тебе. Те са в едно надупчено картонче, всяко поотделно. И са увити в три бархетни кърпи. Няма страшно.

— Абе, щом ги носиш ти, ще ги нося и аз. Дай ги.

— Чакай, аз сам ще ги сложа в джоба ти.

Той провери внимателно джоба ми, след това ги намести вътре и закопча капака му.

Тъй-тъй-тъй... Тъй-тъй-тъй...

— Нали знаеш, акълът ти все там да е, в джоба.

— Бъди спокоен.

Наведе се ниско в лодката, изгърби се и драсна кибритка. Миг след това мирис на суха „Арда“ бодна ноздрите ми. Дигна капака на мотора, нави ремъка на шайбата и рязко дръпна. На четвъртия път моторът забръмча.

— Ява, нали?

— Ява. Ама смесвам бензина с каквото масло ми попадне и...

Връщаме се. Борьо пее за някаква колиба от папур, дето светели две очи и всяко от тях светело по-силно от фара на вълнолома. Казвам му:

— Живеете си вие тука, край морето.

— Чуждото яйце е по-голямо, питай всеки циганин.

Смее ми се. По-дребните звезди вече ги няма, едрите още блещукат. И небесният свят е от малки и големи. Избледнялата месечина натопа долния си край в хоризонта — да се напие с море, преди да отстъпи небето на слънцето. Тук брегът е такъв, че и на изток, и на запад все е море. Борьо вади плоско пише с бакелитова запушалка на винт.

— Дай ми капсулите.

Внимателно му ги давам. Слага ги в пазвата си, мести ги към гърба си, крие ги от възможната искрица огън, щото сега ще пушим по цигара.

Шишето не е голямо, след малко време започва да дрънчи празно по дъното на лодката. И гласът на Борьо-Христо дрънчи в татуираните му гърди, докато ми обяснява, че съм имал повече, отколкото ми трябвало, че всеки човек имал повече, докато е жив и здрав. Кола, радийце, бъзикалки. Ама най-хубавото, което съм имал, била Мария. Да съм прощавал, ама имало неща, които той по-добре разбира от мен. Женицата, детенцето... Абе какво да ми разправя, всеки с акъла си.

Наближава да съмне. Май ми се спи. Усещам странно, лудо желание да видя по-скоро Мария. Мичето. Нищо не искам от нея, само да я видя. Ако тя си има един малчуган, колко ли ще трепери над него. Ще му разправя приказки, ще му крие шоколадчета и ще му казва: „Петленцето на мама...“

Утре, като ги взема с Живко, та в Бургас. На най-голямата сладкарница, в средата. Какво ти утре, то вече съмна. Ей сегичка.

Въобще не ми се спи и имам страшна нова сила, напълно непозната досега.

Опъвам веслата и ми се пее до небето.

Тъй-тъй-тъй... Тъй-тъй-тъй...

АКРОБАЦИОНЕ

Италианците пееха в колите си (две на брой), за-стигаха се и караха успоредно, със смъкнати стъкла на прозорците, за да се чуват, после издуваха конските сили (триста на брой) — бързаха най-сетне да влязат в България.

Те бяха чували много за тази малка, прекрасна страна, имаха един силен и уважаван борец на име Булгарелли, помнеха Гунди от своите стадиони и познаваха лично Райна Кабаиванска.

Но най-възнуващи впечатления четиримата ловци в двете коли бяха получили от устните разкази на свои приятели, вече били във фазанарията край село Литаково.

— Страхотна природа! — твърдяха онези. — Под всяка трънка — фазан. На всяко дърво — токачка.

— Дива токачка? — не вярваха четиримата страстни природолюбители. На трийсет-четирийсет километра от София? Та нейната родина е Африка, какво ще търси дива токачка в България?

Тя ще си търси храната и лесно ще я намира край фазанарията, смееха се онези. А вие ще търсите самата токачка и също така лесно ще я намерите. На шапката на единия имаше нежно красиво перце, отдолу сиво пухено, нагоре черно и гладко, на ярки бели точки — той го показва с пръст и намигна.

Летяха мощните автомобили, лееха се прочутите канцонети — четиримата ловци предварително изживяваха големите няколко дни в малка България.

Те имаха план, който ги изпълваше с трепет. Те имаха и пари — далеч повече от цената за посещение на една фазанария. Разчитайки на това и познавайки из-тънко днешния начин за любуване на природата, те извисяваха медитерански тенори до небесата.

На митницата бяха пресипнали.

— Защо и четиримата шепнете? — попитаха ги мъжете с фуражките.

— О, соле мио! — изкукурига водачът на групата, господин Росси, та слънчево се засмя.

Кучето за хашиш подуши ботушите му, мина лениво край автомобилите и отегчено се прозина.

— Чао — казаха митничарите.

— Чао — казаха четиримата италианци и колите отново потеглиха.

Край техните стъкла, от двете страни, потече българският пейзаж.

Не след дълго тези две коли спряха на паркинга пред Ню Отани: кафяв „Фиат-Абарт 131“ и перленосива „Алфа Ромео Джулиа Спринт“.

В луксозните апартаменти италианците нямаха никаква работа (те си имаха луксозни апартаменти у дома си, в Милано) — хвърлиха си пижамите върху леглата и слязоха да пият кафе. Междувременно водачът им г-н Росси се беше свързал по телефона с когото трябва и след двайсет минути онзи дойде.

— Бонджорно — каза г-н Росси.

— Бонджорно, синьори — каза човекът. — Денев. Комерс?

Нямаше какво толкова да разискват, изпиха кафетата и насядаха по колите. Само след пет минути бяха ла околоръстното и ето че знаменитият шопски кър се появи пред очите им.

Нищо работа — мислеше си най-младият от италианците, на име Джанкарло Джованьоли. И в саваните на Кения така ми се струваше отначало: нищо работа.

Пулсът му се усили. Той обичаше израза „нищо работа“ и особено онова, което очакваше зад него. Саваните на Кения например: една обикновена, суха, голяма ливада, нищо и никаква, а вътре изведнъж — лъвове. Или: момиченцата, които идваха при Джованьоли Сие Фаст да търсят работа — едни парцалени хлапета, а под парцалките...

Джанкарло Джованьоли зяпаше шопския кър, повтаряйки наум „нищо работа“, след което извади пура марка „Шекспир“, освободи я от алуминиевия контейнер и започна да я приготвя за запалване.

Угарката от тази пура Джанкарло стъпка в самата фазанария — пушката бе вече в ръцете му.

Придружителят Денев обясни, че всичко, което лети извън волиера (разбирайте всичко, което би могло да хвъркне), си е за бой.

— О, си! — каза г-н Росси и стреля.

Един фазан се запремята до мрежата. Някой си Боне (който щеше да върви с тях през цялото време) се наведе, усука му шията и това красиво перушинено нещо миряса изведнъж.

Пукотевицата стигна своя апогей двайсетина минути по-късно, когато изневиделица се появи кучката Лора. Тя изръчкваше от трънаците всичко, италианците говореха помежду си възбудено (все още шепнешком) и не прощаваха дори па врабчетата. Нито придружителят Денев, нито пък Боне бяха изненадани — четиримата днешни чуждестранни ловци не им бяха сефте.

— Кррррррр! Кр-крррррррр... — чу се много силно откъм близкия дол.

Италианците замряха.

— Токачка — каза Боне и сам тръгна нататък.

Джанкарло потръпна цял — онова страхотно красиво перце му беше замрежило мозъка още в Милано.

Денев обясни как да направят веригата и всички поеха към мястото на звука.

Пръв забеляза рядката птица Джанкарло. Със сърце в зъбите от вълнение той вдигна пушката, но в същия миг си даде сметка, че между него и токачката има само два метра. Щеше да я пръсне. Можеше, разбира се, да стреля само в главата ѝ, но как да окачиш една птица на висулките си, ако тя няма глава? Постоя така — токачката не помръдваше. Беше се настанила на клона на една леска, обградена с трънак, и го гледаше.

— Шш! — каза човекът, след като прецени, че наоколо, извън трънака, е чисто и тя няма къде да избяга от изстрела.

Токачката го гледаше и си стоеше на мястото като препарирана. Някой от другите стреля. Това изнерви Джанкарло още повече и той се опита да атакува тръните. Беше невъзможно и много глупаво. Помисли си да вземе буца пръст и да измеря птицата, но се страхуваше да се наведе. Знаеше от собствен горчив опит, че това нещо, дивечът — всякаквият дивеч, — чака само да си отместиш очите от него и да потъне в земята.

Идиотско положение — каза си Джанкарло Джованьоли — Да намериш токачка, да се гледате от два метра в очите и да не можеш да я прибереш.

Другите гръмнаха пак и повториха, тогава Джанкарло изведнъж видя решението: протяга пушката напред, колкото може, пренебрегва съпротивата на трънака, напира и бутва токачката с цевта. Той така и направи (о, сладки болки в трънака), токачката само чакаше да я докоснат и литна.

Джанкарло Джованьоли светкавично се издърпа от тръните (които, гадни тръни, първо не го пускаха да влезе в тях, а сега пък не го пускаха да излезе), успя да стреля, но красивата коварна птица в същия миг реши да се приземи и да хукне по поляната като заек.

Човекът стреля още веднъж. Токачката продължи главоломно напред.

Виолетова пелена замрежи очите на младия Джанкарло. Ужасната птица беше на едно посягане от ръката му — рядката птица — и те се зяпаха толкова време, а сега той, идиотът... И ето — тя вече се скри ваше зад гърбицата на поляната към следващите гадни трънаци, а пушката в ръцете му — празна. Джанкарло мислеше всичко това тичешком, така тичешком и опипом той се опитваше да напълни пушката отново, някак си успя и беше готов да стреля още два пъти, но разстоянието между него и токачката вече беше такова, че нямаше никакъв смисъл.

Нямаше смисъл, нямаше смисъл — повтаряше си Джанкарло като в кошмар и тичаше само защото не искаше да спре, не искаше това да се е случвало изобщо, не искаше и да е виждал дива токачка изобщо, тъй както си беше живял великолепно до преди десет минути — без да е виждал дива токачка изобщо, както впрочем той не я вижда и сега, защото тя беше преминала гърбицата на поляната и се бе скрила от погледа му на някакви сто и петдесет — двеста метра.

Джанкарло пробяга и това разстояние (може би с времето на знаменития свой сънародник Менеа) и гърдите му вече се цепеха и наоколо миришеше силно на пури марка „Шекспир“, и тогава изведнъж видя токачката наблизко пред себе си и вдигна пушката, но миг преди да стреля, се отказа. Токачката бе спряла, разперила криле. Тя натискаше главата си в земята и потръпваше все по-слабо.

Пет минути по-късно, по-бодър от всякога, Джанкарло отиде при другите. Той мислеше да не говори, само едва да се усмихне (както токачката меко се шаренее на висулките му), но се оказа, че другите са

ударили седем от красивите ужасни птици и само отбелязаха вяло: „А, и ти си ударил една, браво.“

Той не беше тичал на умирачка за това заспало и превтасало „браво“. Не за него беше цепил гърдите си и изподрал ръцете и лицето си. Ядоса се. Запали пура марка „Шекспир“. Потъна в мислите си. Той всъщност не беше дошъл за фазани и токачки — тоест само да повтаря онова, което другите от Милано вече бяха направили. Планът му, заедно с г-н Росси, предвиждаше наистина нещо изключително.

И вечерта в Ню Отани, след хубавия излет и тези различни перушинени субстанции, четиримата дълго говориха за това.

На другия ден към обед кафявият „Фиат-Абарт 131“ и перленосивата „Алфа Ромео Джулиа Спринт“ потеглиха към Родопите.

Италианците пак пяха в колите си, макар и пресипнали. Джанкарло Джованьоли пак извади пура марка „Ромео и Жулиета“ (а може би пурата бе марка „Шекспир“ — виж първата част на разказа) и пак така я освободи от алуминиевия контейнер, за да я подготви за запалване. Само че сега пейзажът съвсем не беше нищо и никаква работа, а наистина нещо забележително. Страхотна природа наистина, а сред нея ловният дом — като направен от захарчета.

— Бонджорно! — каза г-н Росси на човека, който ги посрещна според уговорката.

— Бонджорно, синьори — каза онзи. — Пенев. Комерс?

Пиха кафе, размениха любезности и когато Пенев извади каталога с цените на трофеите от благородни елени и елени-лопатари, г-н Росси сложи ръката си отгоре.

— Мечка — каза той. — Искаме мечка. Даваме двойно, но искаме мечка, това е.

Пенев се почеса, после запали бавно цигара и каза:

— Ние сега...

— Тройно! — прекъсна го г-н Росси.

Цената за убиване на мечка беше без друго неимоверно висока, а пък това мъжко „тройно“ от страна на решените италианци накара Пенев да си поеме дълбоко дъх, да свие рамене — накрая да ги помоли да си починат до вечерта, пък утре сутринта...

Той не довърши.

— Утре-утре — каза г-н Роси. — Но...

И той не довърши.

Пенев имаше цяла дълга вечер за консултации с когото трябва, за умуване и подготовки.

Работата всъщност не би била толкова сложна, ако в района имаше мечка. Но и Пенев, и горският знаеха отлично, че няма. Те дълго си блъскаха главите заедно, цъкаха с език и попържаха — накрая почти се напиха.

Думата „почти“ за случая е свършено точна, защото пиян човек не може да изобрети това, което Пенев и горският изобретиха, тъй както едва ли го би изобретил и трезвен.

— Абе, Джоро, ти скоро в града беше ли? — попита Пенев внезапно.

— Онзи ден — каза горският.

— Абе, циркът още ли е там?

— Там е.

— Абе, защо не вземем да ги попитаме колко ще искат за една от техните мечки, а? Някоя дърта. Някоя, дето ще я бракуват.

Горският се вторачи в своето пряко началство с отворена уста, после се пресегна да го прегърне. Удариха по още едно — от радост, — дигнаха шофьора и тутакси отпътуваха за града.

Циркът си беше на мястото, циркаджиите също — пазарлъкът трая не повече от десет минути. Една от мечките наистина била вече за пенсия — цената се оказа напълно достъпна, приблизително колкото цената на едно шише уиски в кой да е от вечерно действащите салони на Ню Отани.

— О'кей! — каза човекът от цирка, който предаде животното.

И всичко наистина беше о'кей.

— О'кей! — каза Пенев на италианците сутринта. — Получихме сведенията и разрешението от управата.

— Кои сведения? — попита г-н Роси.

— За района, в който се движи този екземпляр — сви рамене Пенев.

Италианците се спогледаха. Изглежда, им замириса на мечка. На осъществяването на големия им план и на дългите приказки после в Милано.

— Кога можем да тръгнем? — попита г-н Роси.

Пенев отново сви рамене (лесно му беше сега да е спокоен) и каза, че това си било тяхна работа.

Италианците не пожелаха дори да закусят. Очите им светеха. Ръцете им трепереха. Гласовете им отново пресипнаха — този път без никакви песни.

Пенев наистина беше спокоен — когато оставиха с горския мечката под скалния навес в гората, тя веднага си легна и заспа. И въобще през цялото време нямаше вид на животно, което би нервничело за нещо.

— Тръгваме — каза г-н Росси. — Ние просто тръгваме.

Пенев сви рамене за трети път и след малко джипът потегли по каменистия път.

Освен страхотната природа наоколо сега в гърдите на италианците се появи и страхотно вълнение. Защото по един начин изглежда една гора, когато отиваш в нея за гъби, и по друг — когато с пушка тръгваш по следите на мечката.

Пенев даде знак на шофьора да спре и на малката полянка обясни посоката, в която е забелязан зверът. След това той пожела обичайното „наслука“ и като изчака италианците да потънат в гората, седна в джип-ката и се облегна назад със затворени очи. Тежка беше нощта за него и поведението му сега лесно можеше да се обясни. Шофьорът също бе имал силни вечерни емоции — задряма преди самия Пенев.

Италианците напредваха в гората бавно, с пресъхнали устни и разтуптени сърца, когато изведнъж Джанкарло прошепна:

— Вижте!

Другите трима трепнаха и рязко се снишиха. Те очакваха великия миг на срещата със зверя, но Джанкарло добави ясно и прозаично:

— Хижа.

Наистина, пред очите им се откри прекрасна малка хижа — в сърцето на дивата гора.

— Да я заобиколим — предложи г-н Росси. — Мечката няма да дойде тука на чай.

Той беше прав, г-н Росси. Но се и лъжеше. Защото мечката...

— Ссст! — каза Джанкарло и клекна.

Клекнаха със светкавична бързина и другите трима.

Джанкарло Джованьоли сочеше с пръст нещо на земята и това нещо на земята се оказаха огромните следи от огромните лапи на мечка ... Впрочем да — защото мечката, както вече започнахме да изясняваме случая, щом се събуди, заряза неприветливия скален навес и тръгна по същата пътека, по която я бяха довели. Вървя колкото вървя и изведнъж забеляза малката прекрасна хижа. Възбудена изведнъж (тук сигурно имаше хора), тя почти се затича към китната зелена ограда. Но каква беше нейната радост, когато видя момиченцето на горския, което караше в ранното утро по удобната алея своето триколесно велосипедче. О, тя измуча от удоволствие и тутакси хукна към него.

Чуло тежкия тропот, момиченцето се обърна и видя мечката. Разбира се, детето се изплаши много, катурна се със своето велосипедче, но скочи на крака веднага и хукна към хижата презглава.

Тогава мечката с професионално движение изправи катурнатото велосипедче, яхна го и със завидно, забавно умение завъртя педалите по алеята.

Тъкмо Джанкарло Джованьоли я видя така — подал се по следите ѝ в долната част на алеята.

Стиснал пушката, той отвори уста. Така него видяха г-н Росси и другите двама, когато излязоха предпазливо от стръмния страничен дол.

Забелязала публика, мечката бодро изръкжа и започна да прави завойчета.

— Браво — пръв тихичко се обади Джанкарло след около петминутното общо мълчание.

Той пръв се засмя и после, когато с непрекъснати свивания на раменете Пенев върна аванса от неимоверно голямата сума за убиване на мечка в гората и в самия миг на раздялата ухапа предоставената му пура марка „Двамата веронци“, непригответена за запалване и от съвсем обратната ѝ страна.

— Симпатико — каза Пенев с пурата в уста, като имаше предвид Джанкарло. — Молто.

И беше прав.

И все пак този млад и симпатико Джанкарло Джованьоли, който бе имал своето голямо преживяване с токачката в трънака, се сети, че тези думи той трябваше да каже на Пенев, а не Пенев на него, но това беше едва на другия ден, когато двете коли спряха да заредят недалеч от предградията на Милано. Тогава той се сети и какво е трябвало да направят при срещата с мечката и веднага се похвали на другите.

— Какво? — попитаха тримата едновременно.

— Ами просто трябваше да ѝ кажем: „Бабо Мецо, дай по едно кръгче.“ Това е.

Джанкарло сви рамене досущ като Пенев и всичките се разсмяха от сърце.

А по един много стар човешки обичай това бе най-сигурен знак, че ловният излет наистина е завършил успешно.

ПРОТОКОЛ НА ЕДНА КОМАНДИРОВКА

Високо беше тук, по билото пълзеше слаб вятър. Грееше слънце, пътуваха облаци, носеха се диви миризми над Родопите. Внезапната тишина, в която се бе удавило бръмченето на мотора, настояваше да мълчим, а огромните смърчове наоколо, стърчащи в своя покой, ни показваха как да мълчим.

Големи приказки бяха по време на пътуването. Митака млъкваше само докато си палеше цигарата, а мен ме заболяха бузите. Разбира се, никой нищо не каза за себе си. В моите очи той си е той и в неговите аз съм си аз, такива, каквито си бяхме като студенти. Даже и другите хора, които срещяхме по пътя си или само виждахме от колата — и те си бяха такива, каквито човек може да очаква, че са били винаги, може би още преди да се и родят.

Тишината наоколо се подсмиваше, облаците продължаваха пътешествието, изведнъж в ъгълчетата на съзнанието ми се развива едно стихотворение. То искаше да ме убеди, че ние, хората, само наужким живеем заедно, а всъщност никой нищо не знае за другите. Дори и за този, който е най-близо до него.

Ти си си същият, каза Митака преди две седмици, когато случайността след прекъсване от седем-осем години отново ни събра в една служба. Тогава и аз му казах, че той си е същият, и как ли наистина, ако се продължава така, човек може да научи нещо за другите.

„Умират хора“ е единственият стих, който помня със сигурност от стихотворението. Кой знае дали така не му беше и заглавието. И все си мисля как тези хора, преди да почнат да умират, все пак в някой момент са допуснали и своето безсмъртие и отново да са кривнали, сега на съвсем друга страна, и ето защо житейските ни пътеки приличат толкова на планинските — по надолнища, по нагорнища, тук влязат в тъмна гора, там излизат на светла поляна, — а по такива пътеки човек много рядко може да си остане същият, драги Митак,

дари и когато е мислил, че силно го желае, окрилян от силата на своята неопитност.

И сега пак се въртеше в ума ми всичко това, докато чакахме на площадката да ни подуха малко този пълзящ по билото ветреца и да се поразходят облаците над морните ни от толкова приказки глави. А какво се е въртяло в ума на Митака според същата истина от стихотворението, и досега, разбира се, не знам. Но работата не е в това — на кой какво му се е въртяло в ума, или може някога да му се завърти, — много по-интересно ми е било винаги какво всъщност става в момента. С мене, с Митака и въобще и дали така, както си мълчим сега, няма изведнъж да изпаднем в поетично откровение и да се втурнем в още една командировка — надълбоко към нашите житиета, съзнания и битиета, и, към други такива най-сложни философски категории, които са създадени, за да се оправят с тях най-прости неща.

Влязохме да обядваме. Ресторантът ни смая със своите красоти. Тук има вътрешно стълбище, цялото в саксии, има най-различни предмети, цветове и пози, но сигурно няма нужда да ги описвам, тъй като и вие сте били в такъв ресторант, може би също тъй в командировка като нашата, и по пътя сте приказвали, приказвали, знам, и никой нищо не е казал за себе си, като чадър сте разпервали пред лицата си „Ти си си същият“, и още много тра-ла-ла, а поне единият от вас е имал желание да се кажат все пак някои важни неща, защото му е добре, като разбира, че и други ги знаят, или му става по-непоносимо, и ето, виждате ли — откъдето и да започна, все стигам дотук: до наличието на нещо дълбоко в нас, което не винаги си обяснявам; или пък до липсата на нещо в нас, което също толкова разбирам, улисан в моите си работи, и, о, малко само ако ми бяха ясни тези неща, никога нямаше да ви занимавам с нашия разговор по време на обед, който току-що започна.

Започна с това, как попитах Митака дали ще пие ракия и той каза, че няма, защото не пиел, и той щял да си поръча една малка за компания, а аз му казах, че щом той ще си поръчва, тогава аз също мога да изпия една малка за компания. Веднага след това чухме как женски глас откъм кухнята извика „Джони“ и сервитьорът, който почти скучаеше в голямото празно пространство наоколо, се обади. Значи той се казваше Джони, на нас това ни трябваше, ние извикахме

„Джони!“ и той бързо-бързо зарязва женския глас откъм кухнята, за да се притече на нашата маса, да каже добър ден с баварско произношение и дълбоко да ни се поклони.

Вече ви споменах, че ресторантът беше почти празен. Чак на другия му край, около високите столчета пред бара, висяха четирима-петима младежи с шарени пуловери и още по-шарени кърпи около вратовете си. На масичка до прозореца двама старци обядваха бавно и за нещо се смееха. Попитахме Джони каква салата ще ни даде за ракията, а той изреди домати, краставици, мешана, шопска, цвекло, туршия, печурки мариновани и горски, лос параньос и орфей, специалитет на заведението, през което време зъбите му сдъвкваха всичко това, което изговаряше. (Какъв ресторант — даже зъбите на келнера бяха безупречно бели и хубави.)

— А каква е тази лос...?

— Картофи с воден лук и майонеза — каза Джони.

— Добре, една такава и един орфей — да ги видим какви са.

— И двете са екстра — каза Джони, поклони се пак и бързо се отдалечи по посока на кухнята, изглежда, искаше да провери покрай другата си работа защо все пак го търсеше женският глас. (Казвам го, защото походката на Джони показваше, че той е от онези български джонита, били в Германия на кулинарни курсове, които непременно проверяват покрай другата си работа защо може да ги търсят женски гласове, били те нададени от кухнята или откъдето и да е.)

Един от младежите най-после се откопчи от високите столчета пред бара и пусна стотинки в музикбокса. Когато се обърна с лице към нас, този младеж се оказа девойка. В най-лошия случай — младеж с обеци и едър, отдалеч забележим бюст. Бих казал по-скоро — забележителен бюст. А музикбоксът, като си получи стотинките, веднага светна и гръмна и прецивилизовани до състояние на първобитност, ритмите, се заблъскаха в луксозната си кутия. Забележителни помисли роди подсъзнанието ми в този миг — помисли от сферата на онези неща, за които е възприето да не си говорим, защото са неприлични; пък и да могат да си живеят в нас необезпокоявани от надсъзнанието, ако в тази дума облечем малката част от собствения ни свят, която е за пред другите. И ето — ние си говорим. Дори и когато сме в такава командировка де профундис, както бе казал Пшибишевски или някое друго от религиозните деца на

сатаната. Както и да е, мелодията дълго се ля във всички посоки на празния ресторант, ту отчаяна до жестокост, ту екзалтирана до самопоглъщащи се емоции, и моят поглед също тъй дълго се ля; в това време Джони пристигна с ракиите, орфея и лос-картофите.

Митака каза, че било голяма работа. Попитах го за какво говори и той поясни, че имал предвид ресторанта. Архитектурата. Още само фасадата му като погледнеш отвън. Цялата работа въобще и халал му вяра на тоя, дето се е сетил да уреди всичко това тук, както се казва, в сърцето на Родопите. Старецът, който се връщаше от тоалетната, спря за малко в средата на салона и неочаквано изкушен от джаза, демонстрира на Джони няколко неподозирани танцови стъпки. После пак седна при приятеля си, да продължат с изкуствените си зъби обема и смеха. Сегиз-тогиз протезите им потропваха като кастанети. Много нещо изядоха тия старци, смаяхме се от тях. Изглежда, и хората са като автомобилите — когато остарееят, масрафът им се удвоява.

— Старчоците ли гледаш?

— Да. Гледам ги и си мисля, че много ядат. Страшна работа, ти казвам, мярка нямат тия двамата.

— Абе те нека си ядат, ами аз пък си мисля, че ей така, баламската, се изнизват годинките, майка му стара. Няма да усетим как и ние ще лапнем кастанетите.

Джони като по чудо разбра, че в този миг трябва да ме погледне. Освен това той веднага разбра и жеста ми да донесе още две малки. Постепенно се оказа, че този човек е много интелигентен, защото ръцете и мимиките на Митака са съвсем други, но после Джони разчете и тях и пак донесе две малки и после, колкото и да го обърквахме с различните си стилове, той все разбираше и все носеше по две малки, докато накрая ни донесе и обема. Разбира се, почти е невъзможно да обясниш с намигване и с пръсти, че искаш супа топчета, печено прасенце с ориз и по два крем-карамела на човек, или е много дълга и смешна работа, затова ние си му казахме, направо, а той от своя страна също тъй направо си го каза на жената, която постоянно му викаше от кухнята „Джони“, „Джони“, и ето как лесно-лесно навлязохме, както се казва, в същината на нашия обем.

— Добре си ти с тая кола. Цар си.

— Абе то кола, кола, братко, ама знаеш ли колко ми струва на мене тая кола?

— Половин заплата, така казват някои.

— Точно така, половин заплата, не са те излъгали.

— Знам, понеже се интересувам и аз. Казах ли ти, че чакам ред?

— Не, знам само, че си взел шофьорска книжка, но че ще купуваш, не е ставало дума.

— Вярно, май, не е ставало дума. Ами аз отдавна съм направил вноската и сега до месец-два чакам да ми излезе редът. Колебая се между шкода и вартбург. Ти какво ще кажеш, коя е за предпочитане? Така, като за моя хал.

Казах му, че от тия двете за предпочитане е волгата, но за хорица на нашия хал може и нещо по-скромно. Работата е да имаш там някаква колца. Точно така, каза Митака, може да не е мерцедес, и той го бил разбрал, работата е да имаш там някаква колца, само че при нашето положение към тази половин заплата, която има да се харчи по един собствен автомобил, като прибавим изплащането на апартамента и това вечно обзавеждане, обзавеждане и маниите на жените за екскурзии в чужбина... Особено тази проклета чужбина, каза той, миналата година една Италия за десетина дни ни излезе седемстотин лева, представяш ли си.

— Не си представям, а го знам. Ние в Гърция, оттам в Югославия и накрая не помня колко точно ни излезе, но направо опросях, като се прибрахме, сериозно ти говоря. Специално моето положение е такова, че, както се казва, едвам свър...

Джони внимателно сипа супата в чинията, той я бе донесъл в метално канче; някакъв стажант-сервитьор остави виното в кофа с лед на специална стойка край масата; може да е нищо, но този начин на сервиране ми доставя удоволствие.

— ... звам двата края. Може би не ми вярваш, но това е моето положение.

— Защо да не ти вярвам, нали го виждам по себе си.

Това е нашето положение. Добре, че на човека е дадена способността да се улисва в грижите си и така забравя по-лесно. Понякога забравя всичко. Дори и как се свързват двата края. И ние с Митака се улисахме в нашия обед, даже за известно време и разговорът замря, но след това отново се оживи, поливан от бутилката, и пак така откровен, както по време на пътуването, а не както бяхме започнали да се будалкаме с мълчанието на площадката. Постепенно

стигнахме и до по-дълбоки признания. На масата се разкриха страни от интимния ни семеен живот, ужасно сив и еднообразен, и много скоро се разбра, че с редки и незначителни изключения — колкото само да се потвърди правилото — ние двамата сме роби на съпругите си и сме още обезличени, почти ликвидирани като самостоятелни мъже, със собствен пол и характер, и ни е останало ей така само да гледаме живота наляво-надясно, и въобще, каквото има за гледане, а напоследък имало ужасено много — какво става с тоя народ! — човек с очи може да се побърка. А отвън край прозореца се разхождаха нови деца, не по-малко забележителни от онзи младеж, който в началото се опита да ни заблуди, че наистина е младеж, и те не можеха да ни заблудят в никой случай, някои от тях изобщо никак не искаха да ни заблуждават, и вътре музикбоксът пак изблъскваше от светлата си кутия неопитомени ритми, отричащи гръмко всякакви задръжки.

Митака каза да поръчам на Джони още една бутилка, че нещо внезапно му кипнало и му се припило. (В „джони“ няма грешка, Митака така го произнесе, с малко „дж“.) Кипнало му било. Ей така, както си седял и като гледал какво става! Но аз вече бях направил съответната мимика няколко секунди по-рано, защото и на мен ми беше кипнало (имам право да ми кипва!), и бдителното Джони вече идваше към нас и носеше бутилките, повити като бебета.

Кипва му на човек, не вярвам да не се съгласите с това. На мен — твърде често. Яд ме е, че умират хора; друг път — че никой нищо не знае за другите. Нещо трябва да се измисли против умирането и против незнанието. И ме е яд за това, че уж всичко е наред наоколо — ето, има толкова саксии с цветя, има крем-карамель и големи прозорци, даже слънце има, което се търкаля по масата с музикбоксов трясък, а на мен ми писва полека-лека или пък изведнъж ще ми кипне. При някоя друга командировка с Митака трябва да обсъдим тези въпроси. Сега, разбира се, не, защото трябва вече да ставаме и да вървим по задачите си. Да ги гоним! Ако долу, в градчето, не са затворили. Никак не разчитам на сериозно работно време по тия загубени градчета — когато ми е потрябвало нещо, все е било затворено.

— Джони! Две кафета и два коняка.

— Турски, сладки, с много каймак, а коняците „Плиска“.

След което ставаме и веднага си тръгваме. Трябва да сварим на всяка цена работното време, та да си заверим поне командировъчните.

КОНФЛИКТНА ЛИЧНОСТ

Под плачущата върба до черквата „Света Неделя“, край будката за билети, един младеж изпусна стотинка. СПІ забеляза това и въпреки осемдесет и трите си години енергично се наведе. (СПІ значи Серафим Петров Първи.)

— Ало, младеж — каза той и като се усмихна, подаде му стотинката.

Момчето се обърна за миг да го погледне и тръгна напред.

— Стотинката ви, другарю! — каза по-високо СПІ. — Тя падна от вас.

Онзи измърмори нещо и махна с ръка.

Старецът се усмихна още веднъж (в този миг смайващо подобен на Чарли Чаплин) и тръгна след младия човек. Щеше да го стигне, разбира се. Да му обясни, че за него е било дори удоволствие да се наведе, въпреки възрастта си. Че мъничката стотинка е пара. Че...

— Абе, разкарай се с тая стотинка пък ти, бе! — изрева младежът, когато чу гласът му зад себе си отново.

Така двамата се озоваха в кафенето на подлеза към ЦУМ. Младежът се огледа нервно и седна под един от чадърите. СПІ се усмихна още по-сладко и упорито — канеше се да каже все пак своите думи за капката, грамчето и минутката човешки живот, оставяйки стотинката на масата, когато едно сияещо момиче се забърза край него и почти без да го блъсне, седна до младежа.

Старецът не чу какво си казаха набързо, разколеба се и седна на първия стол от съседната маса. Не беше най-удобния момент сега, той щеше малко да изчака. Някой попита може ли да седне при него, после дойде и трети. След малко кафенето беше пълно.

СПІ си поръча чай. Усмихваше се. Знаеше, че е добър човек (още от преди около шейсет години) и в случая е много прав. Но гримасата му скоро се измени — той вече чуваше какво говорят момичето и момчето. Тя се оказа бременна. ОСС пушеше мрачен — не щеше и да чуе за женене. (ОСС значи Онзи Със Стотинката.) Макар без сълзи и

крясъци момичето го попита да не би той да иска тя да се самоубие. Трамвайт зверски изтрополя над главите им, СПІ инстинктивно се надигна от стола си.

ОСС изговори на момичето нещо набързо, трасна на масата две по десет лева и изчезна. Момичето го изпрати с неподвижни очи, докато произнасяше:

— И не мога вече да живея у леля си така.

СПІ въздъхна и без колебание отиде при нея.

— Добър ден, другарко — каза той. — Мога ли да седна тука?

Тя му посочи освобождения стол. Той показа стотинката и разказа всичко. (Всичко значи и онова, което неволно беше чул.)

— Знаете ли, аз имам свободна стая, която без друго щях да давам под наем.

— О, моля ви...

Старецът дигна ръка бащински. Сервитьорката го попита дали да му премести чая и той кимна.

Десет минути по-късно СПІ и Беба (така се казваше момичето в трудното положение) крачеха заедно към неговия дом.

Тук нямаше никой и СПІ показа стаята. Беба я хареса много и каза:

— Но аз...

Той вдигна отново ръка. Имал бил повече пари, отколкото живот пред себе си. Знаел доста добре какво не стига на младостта. Не обичал в неговия дом друг да се разпорежда. С две думи тя ще живее тук, докато се оправят нещата и толкоз.

Дойде си неговият внук СПІІ, той одобри постъпката на дядо си и изказа съмнения около възможната позиция на Леонарда, която му се падаше майка.

Когато и тя дойде (с шивачката си Пеца), СПІІ се оказа съвършено прав.

— Не ти се сърдя, не се обиждай, моля ти се — каза Леонарда, — но ти наистина си за санаториум.

— Вече втори месец не съм се покашлял нито веднъж — каза старецът гордо.

— Не само заради кашлицата! — извика Леонарда. — Не си ме разбрал добре и този път!

Вечерта се прибра КСП и като разбра каква е работата, каза, че не иска да го занимават с нищо. (КСП значи Красимир Серафимов Петров, син на СПІ и баща на СПІІ.) Иначе...

Той винаги произнасяше думата „иначе“ тъй, че многотоцието след нея трябваше да изпълва околните със страх от най-нежелани събития.)

— Иначе...

— Иначе какво? — с неочаквано спокойствие попита старецът.

Несвикнал на възражения изобщо, КСП рязко извърна глава към баща си и след това излезе безмълвен.

Така Беба остана на квартира в този дом. И всъщност всичко вървеше нормално, докато ОСС внезапно се появи.

— О! — каза СПІ на вратата.

— Добър ден — каза младежът. — Мисля, че се знаем от...

— Е, как не! — рече старецът. — Нали всъщност... Влезте де, влизайте!

Младежът влезе и веднага почука на вратата на Беба. Докато беше при нея, СПІ приготви стотинката и най-радостната си усмивка. Но за двата часа време, което трябваше да чака, стотинката се изпоти в ръката му, а усмивката увяхна. Слезе да вземе вестници и като се върна, Беба беше сама.

— Отиде ли си?

— Да.

— Ами сега...

Тя се разплака. Пак се спомена думата „самоубийство“. Старецът се наруга за своята нетактичност и вечерта извика КСП на разговор.

— Ще се ожения за това момиче — каза той.

КСП дълго го гледа в очите (с вдигнати вежди), след това едва произнесе:

— Тате...

— Казах вече. Така ще направя. На паметта на добрата ти майка един човешки акт няма да навреди никак.

— Какъв *акт* бе, човек!?

— Човешки, казах. Момичето така ще си роди детето с име. Не незаконно. Ще бъде защитено от лошите очи и езици. Щом онзи нехранимайко не е никакъв мъж, истинските мъже в този свят още не са изчезнали!

— Понякога си мисля, че Леонарда е права и...

— Мисли каквото си искаш — прекъсна го старецът. — И Леонарда също. И всички! — кресна накрая той.

Наистина беше страшно, когато (на пет години веднъж). Серафим Петров Първи креснеше. В този дом всички живееха добре на гърба му и се перчеха с неизброимите му заслуги. Нямаше жив човек, който да не знае това. Дори когато вечерта КСП каза на Леонарда: „Ще си имам братче или сестриче, чисто новичко“ — тя не спомена нищо за санаториум. С тази деликатна задача бе натоварена Лили — нейна интимна приятелка и консултант-дизайнер. Точно след три дни тя и Пеца шивачката доведоха на кафе един доцент по психиатрия.

Беше вечер, всички бяха у дома, включително и Бебка. (След оповестяването на намерението брак с нея, СПІ бе прибавил в името ѝ тази буква, за да изразява и нежността му към нея, и чистотата на предстоящата му постъпка, та който иска, и оценката за булчето — „к“. Доцентът прояви голям интерес към миналото на стареца, така се стигна и до коняка с кафето (колко много „к“, какво ще кажете?) — СПІІ запали в навалищата стомилиметров „Кент“, което по принцип му бе забранено; стигна се и до въпроса на психиатъра:

— Вас са ви изтезавали жестоко, нали?

Възрастният човек въздъхна и леко вдигна рамене.

— И са ви нанасяли удари по главата?

„Навсякъде са ми нанасяли удари, но само това ли ще говорим?“

— искаше да каже старецът, когато внукът пуфна шумно дим и отсече:

— Той е луд!

— Кой? — попита бързо доцентът.

— Ти — каза СПІІ и излезе, преди да го изгонят.

Доцентът се обиди, Лили и Пеца казаха едновременно: „Каква младеж!“ — Леонарда взе успокоително.

КСП предложи да бъдат по-делови и тъкмо доцентът взе да обяснява какви прекрасни домове и условия има днес у нас за възрастни, за заслужили хора и...

— И все пак в кое отношение да бъдем по-делови, Красимире? — прекъсна го рязко старецът. — Ние сме се събрали на кафе!

— Той не бива да пие и грам алкохол — каза Леонарда загрижено.

— Кой? — попита старецът.

— Ох — каза тя и си пипна челото.

— Аха — каза СП. — Ясно. Аз не трябва да правя нищо, въобще. Не трябва да мисля също така. Не трябва да се намесвам в днешния ви ден, след като...

Той млъкна, беше тих и сериозен. Погледна към нещастната квартирантка и добави:

— И може би не трябва вече да живея. То така ... След това си взе шапката, каза учтиво: „Довиждане, извинете ме“, и излезе.

Дълго беше мълчанието в дома му след всичко това — очите на всички бяха в доцента по психиатрия.

— Конфликтна личност — каза той. — По-добре така да го кажа пред вас, отколкото с латинските специални названия. Описани са много подобни случаи, аз съм работил върху такива пациенти с успех. Просто на български — конфликтна личност. Където се докосне, прави беля. Създава заплетени ситуации и...

Ученият човек разпери ръце. Тъй като всички мълчаха напрегнато и го гледаха в очите, продължи:

— Това са обикновено огнищата на обществения безпорядък. Феномените, които макар и без да искат, създават обратното на онова, което всички ние правим с толкова усилия и което наричаме с една дума ред. А обществото...

— Кое общество, бе? — каза неочаквано Бебка, — Това, за което той два пъти си е залагал главата ли? И не на думи?

— О, моля ви — каза доцентът, — аз ви говоря научно, тук става дума за...

Но момичето беше скочило и след миг трасна вратата на стаята си. В този момент се позвъни, Леонарда скочи и отвори на ОСС.

— Ето го — представи тя младежа. — Той ще си я вземе най-сетне и ще си я прибере.

— Стотинката ли? — попита той.

— Не, момичето! — извика КСП.

— А, благодаря — каза младежът и почука на вратата на Бебка.

— Не! — чу се отвътре. — Махай се!

ОСС постоя така, почеса десния си бакенбард и попита:

— Къде е... дядката?

— Махай се, докато изброя до три! — извика отвътре момичето.
— Иначе ще запаля къщата! Имам дващесет литра нефта тука!

КСП скочи и изтика младежа с нервни жестикулации. Като се върна, с още по-напористо отчаяние погледна доцента.

— Аз казах нещо — въздъхна ученият човек. — Но за да се вземат надлежните мерки, трябва вашето официално съгласие. И съдействието ви трябва. И, най-важното, пациентът.

Те поговориха в този дух още, момичето от стаята си запомни:

Леонарда:

„Тук става въпрос за честта на семейството! На цялата фамилия! За името на мъжа ми става въпрос!“

Лили:

„Нека я вземе и нея там. Няма ли начин?“

Пеца:

„Абе, когато е за добро, то може и насила.“

КСП (ръмжи: „ааааах!“ — и си налива коняк продължително.)

Доцентът-психиатър:

„Най-лесно е, разбира се, една линейка и двама санитарни. Но пациентът“...

Но пациентът беше излязъл навреме. Беше се огледал на тротоара (не знаеше в момента накъде да поеме) и беше видял своя внук как буквално скача към него и крещи:

— Браво, Чарли! Браво, ти казвам!

Той го прегърна, тупайки го по рамото, и му се закле, че само двама души имало на този свят, като които искал да стане един ден: дядо му и Чарли Чаплин. Добави:

— Бабка също е много гот, да знаеш.

— Коя бабка? — учуди се старецът.

— Бебка, де — каза момчето.

И двамата вървяха тъй прегърнати по тротоара — през този град, толкова шарен от хора.

През този свят — толкова жив от конфликти.

Към някоя хубава дума, измислена от двамата.

А в случая към някоя кръчма (те се забързаха, без да си кажат това), където щяха да седнат с трогателно и блестящо достойнство и — през цели шейсетина години — да си намигнат, ухилени до ушите.

ПРОТОКОЛ ЗА ИСТИНСКОТО ПРИЯТЕЛСТВО

От мисълта, че утре изливаме плочата, този ден беше чудесен. На всяка къща големият миг е, разбира се, наливането на плочата — като обхождам с очи тези безкрайни вили и вилички по околните хълмове, лесно ми е да разбера, че и вие сте го изживявали. (Казвам го без капка завист и подигравка — който не обича имотец на село, нека и да не види.)

Почерпих тримата си приятели, които утре щяха да ми помагат. Говорихме за съединението и силата, показвахме си мускулите (единият беше известен щангист) и ето че неусетно се мръкна. Те обещаха да ми помагат всеки свободен ден. Говорихме за въздуха, чесъна и лука и особено за доматиите, що собственоръчно откъсваш от корена. Аз обещах голямата таванска стая да нарека „Клуб за приятели“. Всеки знае ключа — идва и живее като у дома си. Дворът не е малък — мераклиите могат да разработят някоя и друга лехичка за себе си. Прегръщаха се. Идеята ми се оформи окончателно: „Вила — клуб за приятели“. В това време лампите мигнаха и един неприятен човек не особено любезно ни подкани да ставаме. Това беше най-хубавият миг от вечерта. Възмутени, ние се преместихме в съседния бар.

Отделих една двайсетачка и казах, че това е за утре, за хляб, кебапчета, бира и цигари. Бях прав. Имаше логика. Хората щяха да ми работят без нищо — защо да не ги почерпя отсега, както е тръгнало хубаво?

Оказа се, че най-приятното сега започва. Никой не ни пъдеше. Имаше музика, номера и балерини.

— Колко жалко — казах, когато работата опря до отделената двайсетачка.

Тримата ми приятели се бръкнаха и успяхме да си поръчаме още. (Едно-едничко неудобство тук беше се появило — във вид на уиски, човек с две сериозни глътки изпиваше всъщност цяла торбица цимент.)

Хубавото е скъпо, разбира се. Но приятелството е още по-скъпо от всичко. Единият каза, че щял да донесе бирите от къщи, имал бил цяла непобутната каса. Другият каза, че щял да вземе кебапчета. Третият предложи да си сварим на огнището боб.

— Вярно бе! — сетих се аз. — Едно гърне боб на огнището, а?

И иначе умно отделената двайсетачка изчезна за двацет минути.

Вече нямаше какво. Трябваше да си тръгваме. Бездруго сутринта ни очакваше бетонът. Въздъхнахме, както се полага в такива моменти, и тогава се появи Пешо. Лицето му светна, светна и моето — ние сме стари приятели. Той седна при нас и още докато го представях на другите, за негова чест поръча цяла бутилка. Половин тон цимент значи това — няма какво да се лъжем. Почти колкото за цялата плоча. Но това са други неща. Ние сме хора. Не сме от цимент и желязо, а и не щем да сме от такава материя.

Пешо остана много доволен от нашата компания. Поръча още коли, кафета (два и половина през нощта) и когато дойде време да плаща, нито едно мускулче не трепна по гордото му лице. Наброи ги човекът като едно нищо и се облегна назад. На всичкото отгоре заяви:

— Щом работата опира до помощ, утре и аз съм на плочата.

Ръката му преряза въздуха хоризонтално и нямаше какво повече да говорим по този въпрос.

Ех, мигове щастливи... Вярно, няколко часа сън след това не бяха нито разкошни, нито достатъчни, но когато на спирката си подадохме по една ръка и петимата, всичко пак беше о'кей.

Слязохме в селото, изпушихме по една цигара в прекрасното утро и ето че бяхме на мястото.

Торбите цимент, купчините баластра и пясък. Лопатите, количката, маркучът на чешмата. Желязно карианият кофрак. Боже, помози.

— Ей, боба! Къде е гърнето? — сети се някой.

— Бирите! — плесна се по челото друг. — Забравихме бирите.

Той взе една мрежа, събрахме по лев, по два и отиде към магазина за бира. Гърнето беше мръсно и аз започнах да го мия. Трети се хвана да чисти самия боб, четвърти отиде из градината да търси джоджен и лук. Пешо беше издърпал една рогозка на слънцето в тревата и се бе опънал по гръб.

— Ти какво рано-рано? — викам.

— Малко като Тодора.

— Коя Тодора?

— Дето полегнала.

Посмяхме се. Работата не е заек. Щангистът ни разказа как в Америка един български композитор не можел с месеци да обясни заглавието „Полегнала е Тодора“. Там, казва, хората или са легнали, или прави. Скоро онзи с бирите се върна, огънят бе разпален и гърнето с боба зае мястото си.

Плюхмe си на ръцете и посегнахме към лопатите.

— Чакай, чакай — каза Пешо, както бе дигнал глава, с ръка над веждите, да разгледа кофража. — Това нещо тука как си го представяш така?

Наистина една от челните дъски не беше закована добре и щеше да изтърве бетона. Качих се да я оправя. Извиках един, да ми държи. В това време бобът кипна и двама изтичаха да отдръпнат гърнето от огъня. Останал сам, Пешо направи още веднъж като Тодора, сега по корем.

След десетина минути челната дъска беше готова и ние слязохме, да почваме бъркането. В това време един от бомбаджиите отвори една бира, надигна шишето право нагоре към слънцето и остана дълго така.

— Как е, как е? — попита го някой.

Онзи само въздъхна и махна с ръка. Това беше отлична реклама. Щангистът взе теслата и още четири бутилки дискретно казаха: „пат, пат, пат, пат...“ Той хвърли капачките върху бъркалото и докато разсъждаваше, че това е още малко арматура за плочата, ние бяхме вдигнали шишетата подобно кларнетисти в екстаз.

Сега, с божия ред, дойде време за по цигара. Седнахме. Пет души сме — колко е една плочка?

Наистина, за обща изненада след десетина минути ние се хванахме за лопатите и започнахме. Когато тежката зелена каша беше готова, разпределихме се. Аз взех мастара и — горе. Щангистът започна да вдига кофите направо — за него това беше шега. Другите пълнят, разкарват, зареждат и бъркат следващия бетон.

Така стигнахме до второто бъркало (всичките бяха не повече от петнайсет), когато стана време за обяд. Бобът се оказа нещо разкошно — впрочем, каквото винаги е било. И слънцето. И законната почивка.

Да не говорим за бириците — след мъжкото хапване и тези арнаутски люти чушлета. Само Пешо се намръщи и си остави шишето в тревата.

— Какво? — викам. — Да я изстудя на чешмата още, а?

— Абе и да я позлатиш отгоре... Няма ли тука нещо така...

— Какво?

— Туборг. Хайнекен. Радебергер поне.

Поклатих глава малко сконфузен.

— Сигурно и Кореком няма в това село.

— Още няма — казах аз.

Пешо се изтегли към рогозката и зае крайно Тодорино положение.

Щангистът се облегна на лакът и изрече като на себе си:

— Всичко ме боли, интересно.

— Същите движения са — казах.

— Не са същите — каза той. — Хич даже не са същите, ако искаш да знаеш.

И ни обясни много неща за движенията, мускулите и натоварването им, след което изведнъж се плесна по челото и каза, че ако не скочи веднага, щял да закъснее за тренировка. Насилих го да скочи веднага. След като той тръгна, намерих една стара риза, разкъсах я на ленти и превързах ръцете на другите двама приятели, по които бяха се появили досадни мехурчета.

Почивахме така. Приказвахме си. По едно време казах:

— Е... Ами май...

Стана ми неудобно и млъкнах. Слънцето натискаше яко. Пешо хъркаше. „Здраве да е“ — казах си, когато погледнах към торбите с цимент, купчините баластра, лопатите, количката и желязно карирания кофрак. Добавих си още: „Майната му де. Не ставай еснафски дребнавец сега.“ Намирах какво да си мисля, гледах тревите и буболечките под носа ми. Спомних си една от балерините снощи и част от мелодията на номера. Мълчаливо и автоматично си повтарях тази мелодия и тогава чух друга, твърде различна от нея.

Дойдоха лазарките. Хубави малки момичета, шарени и нагиздени като куклета. Водеше ги учителката.

Мети, мети дворове,

*реди, реди столове,
че ще дойдат лазарки
със шитички полички.*

Напълни ми се душата, и имотецът ми се напълни изведнъж. Всичко наоколо оживя моментално, като че ли тъй е живяло от векове, свързано вътрешно с мене, свързан неотделимо с него и аз.

*Със жълтички чехлички
опкай, тропкай, лазарке,
да си скокне агънце
в чорбаджийска кошара.*

Господи, от лошото ми настроение нямаше и помен. Слушах и гледах хорцето, едно от куклетата се отдели и ме закичи с везана кърпичка. Другите също се бяха изправили, момиченцето закичи и тях. Нищо ми нямаше. Въпреки всичките грешки и лекомислия, с които бе пълен животът ми. Здраве да е. Българин съм с българите — на вечната жица на българите. Изведнъж ми се стори, че това е достатъчно, за да престана непрекъснато да се питам има ли смисъл всичко, въобще. Опкам, тропкам, какво? Че и имотец си имам, по божия ред. Огнище и гърне с боб. Чорбаджия съм тука — ето и песента от паметивека знае това.

Извадих книжно левче и го пуснах в торбичката на друго момиченце, което се отдели от хорцето. И другите пуснаха книжни левчета в торбето и всичко сега беше прекрасно.

Тогава дойде откъм рогозката Пешо. Той послуша звънливите гласчета, бръкна в джобчето на ризата си и извади книжна десетолевка. Пусна я в торбето и щипна момиченцето по бузката. Учителката даде невидим знак, куклетата ни пожелаха добро здраве и като наобиколиха, подскачайки, Пешо, благословиха чорбаджията. Аз отворих уста да протестирам, но пак ми стана неудобно и си замълчах.

Лазарките си отидоха, както бяха се появили — тъй идва и си отива сънят. Приятелите ми си погледнаха часовниците. Пешо отнесе благословията към рогозката, която толкова много беше харесал.

Кофражът кротуваше под слънцето над България, кротуваше и купчината баластра с побити в нея лопати.

Аз — така внезапно осмислен преди малко — стоях разкрячен, неблагословен и вторачен в една точка напред. Една особено важна мисъл кръжеше около мен и завинаги и полека ме завладяваше.

Тя не искаше да се оформи изведнъж, тази особено важна мисъл, както не се е оформила хубаво и досега. Но едно е съвсем сигурно вече: когато чуя думата „помощ“, потръпвам.

СЛЕД СЪБИТИЯТА

Лъвовете, с които имах щастието да тръгна на лов, останаха до колата, а моя милост немедленно се понесе през угарта. Най-напред нека да кажа, че този възвратен глагол „се понасям“ никак не отразява движението ми през угарта. След това — че пристрастието ми към думи като „немедлено“ винаги е било равно на нула. Но така се изрази бате Величко — естественият началник на цялата група. Той каза още щом слязохме от колата:

— Така. Сега. Къде са ония?

— Кои? — казаха другите от групата.

— Ами, които са! Как така кои? Нали тук щяха да ни очакват местните ловци?

— Те трябва да са отгатък — намесих се и аз, тъй като вече бях идвал тука, та знаех местните откъде сутрин започват. — Зад тази угар трябва да са, до салкъмовата горичка.

— Сигурен ли си, че са там?

— Там трябва да бъдат.

— Добре. Тогава ти немедленно се понасяш през угарта. Намираш ги и ги довеждаш при нас. Тук ще направим верига. Така. Ей така.

Той разпери ръце и като обхвана с мечтата си целия преоран към пред очите ни, започна бавно да го изтиква към хоризонта.

— Ей така. Така. Нататък и... Ще видите после какво става.

Не ми беше работа да се бъркам в такава висока компания и „се понесох“ в големите буци. „Немедлено“, след като си изпуших цигарата под мълчаливия скромнен предлог, че избирам патрони, да заредя пушката, а после нещо да си оправя обувката. Секунди преди да тръгна по указанието, едно гърлено „Хайде бе, момче!“ от устата на бай Величко ме ядоса изведнъж. Ако всеки си знае кусурите, то аз съм от съвсем леко докачливите. До десетата крачка из буците вече си вярвах, че ще убия повече от един заек, че бате Величко пак няма да може да бие нищо, а втория мой ще го дам не на него. „Хайде бе, момче!“ Сладур. Нали много добре знае защо са ме взели. Както и

защо са им ловците от местното население. Благоволенieto от тяхна страна се заплаща от наша със зайци.

Гласовете зад гърба ми утихваха, буците ставаха по-едри. В далечината се виждаше зеленилото на салкъмовата горичка. Но то се виждаше така и след половин час път срещу него. Пушката ми дотежа в дясната ръка и я подпрях на лявата. Извих глава — вече въобще не се виждахме с групата. Знаех, че те там, до колата, сега опитват кой какво има из раниците, и реших да поседна. Моето вино беше от баща ми — новото, все едно и също толкова време, — само от мисълта за това вече ме хвана. Когато сложих раницата между краката си и дръпнах шнурчето, да я развържа, някой далече напред гръмна. Също тъй много далече наляво и напред гръмна друг и повтори. Напипах шишето и преди да го измъкна от раницата, тапата каза едно „Плунг!“ и се извиси, та се търкулна по буците. Аз казах „Оппа!“ и се загледах в невероятната и червена прозрачност. Домиля ми за мене си в неогледния кръгъл кър и изрекох, да си го чуя:

— Айде, бай Дончо, наздраве!

На второто опитване, което трая много по-кратко време, далече напред пак тъй се гръмна. Ония ги почнаха, викам, ами я аз да пуша сега една цигара, та...

И ето че събитията започнаха с това, как въобще няхах представа какво следва след това „та“, а и не мислех, че много ме интересува. Тука си седях в угарта и цигарата беше до половина, когато заекът налетя отгоре ми — едър като камила. Пушката настрана, раницата омотана в краката — чак като ме отминаваше, стрелях несръчно и почти не повярвах, че се преметна.

Прибрах го и си потърсих цигарата. Къде ти половинка цигара сред тая угар, я чакай, викам, да си запаля аз една друга.

Кибритът беше в ръката ми — пушката отново на буците, — когато следващата камила (еднакво като в сън) наемаше, вирнала уши, срещу мене. Сега бях малко по-бърз, та не ходих много далеч, да го прибирам.

Гърмежите от далечината се приближаваха, зачестиха. Третият заек дойде малко встрани и го изпуснах. Веднага след него мина четвъртият. На петия поред вече и аз не си вярвах, но когато го вдигнах, някой от селяните ми свирна. Свирнах му и аз и му махнах да дойде.

— Натрепа ли ги? — каза той още преди да ги види.

— Абе май че ги натрепах, да ти кажа. Седнал съм тука и...

— Аз разбрах, че така стана. Още щом чух пушката тука. А здрасти. Те оттука минават, като ги дигаме оттатък. Вървище им е тука, знам аз.

— Вземай сега един и опитай това вино.

— Да взема, ама и аз вече си имам. Чукнах го сутринта, на разсъмване. Виж, виното ти ще опитам, дръж пък ти мойто да пробваш.

Селянинът ми показва заека си, разменихме шишетата и пихме. После дойдоха другите селяни, после веригата продължи към колата.

— Ами вие какво? — каза с неясна интонация бате Величко, когато най-сетне стигнахме.

— Ами нищо — казах аз и пуснах двата заека от ръцете си.

— Нали уж казахме...

Интонацията му вече определено се изнежи. За сметка на това моята лекичко загубя.

— Казахме, рекохме, това е положението.

Много бавно извадих от раницата третия заек.

— Ама ти... три? — казаха другите от нашата група.

— Че не са и три — каза един от селяните и се усмихна.

Все така бавно извадих и четвъртия заек.

— Три-четири, важното е, че има за всички ни. Избирайте си по един и сме готови.

Речено-сторено, после обядвахме. После аз изживях часовете до вечерта, както ми бе извоювала слуката. Не само равен на големците, ами и сега нещичко отгоре. Пъчих се, изговарях прости неща много авторитетно. Когато се прибрахме в града, в колата последни останахме с бате Величко. И той вика:

— Слушай, я ела сега да изпием с теб по една бира, а?

— Че да изпием — викам аз.

Той извади от раницата си заека, който му бях дал, хвана го за ушите и тръгнахме. Така влязохме в „Троянска среща“, където на петдесетина стола имаше седнали сто души. Бате Величко щракна на управителя с пръсти, управителят щракна на сервитьора и ето че някак си седнахме. Заекът в ръката на бате Величко, разбира се, предизвика в цялото заведение внезапно оживени погледи, думи и коментарии.

— Брей! — каза той уморено, високо и благородно. — След такива събития като днешните, човек има право да пие една бира, нали?

Пусна заека на пода, прие поздравленията на околните с една усмивка тип „това нищо не е“ и гръмко поръча.

В хода на нашия разговор за деня, които минаваше тих в общата шумотевица, бате Величко попита:

— Абе ти как готвиш заека?

— Ами — викам — аз не го готвя. Моята работа е да го утрепя, да го одера вкъщи... Я майка ми, я жена ми се разправят нататък.

Той ме погледна изненадано и изведнъж стана много сериозен. След паузата, в която аз се почувствах гузно объркан от вида му, извика едно „ха!“ по такъв начин, че половината от посетителите на „Троянска среща“ се обърнаха. След това ме посочи с пръст и продължи с още няколко „ха-ха“, които сега бяха смехът му. Страхотно силен. Сърдечно, снизходително топъл. „Значи ти...“ вмъкна той сред „ха-хата“ и не намери въздух да продължи.

— Ванчо! Я дай на това момче една водка. Дай му, че... Ха! Я две дай, като ще даващ, хайде! — обади се най-сетне той и продължи да се смее. Сега вече всички ни гледаха.

Моя милост — с ризката, по която имаше неизчезващи капки от миниум. С двете си кръпки и, разбира се, вечните тъмни петна от греста. И сивото ми, някога официално, раирано панталонче. И филцовото кафяво бомбе, което неведнъж съм подхвърлял във въздуха, да го стрелям.

Бате Величко — с вносният ловен костюм. Всичките везани медальони по него. Скъпата шапка с перото над гъстите къдрави вежди, внушително излитащи над носа му. Даже и космите от ушите му сега имаха друго, неочаквано респектиращо действие.

— Как сега и водка бе, бате Величко, нали уж прием бира? — казах аз, след като се поокашлях, за да се уверя, че гласът ми си е на мястото.

— Ама ти какво? Даже и това ли не знаеш бе, момче? — каза той много високо и продължи да се смее: — Бира и водка много си отиват, сега след минута ще се убедиш! И аз съм тръгнал с тебе на лов. Ха! Ами откъде да зная аз, че си бил такъв аджамия? Чувах уж това-онова, ама... Приказки нали знаеш, колкото щеш. Та ти щом не си знаел

основните положения в това изкуство... Ловът — това е изкуство, да знаеш? Висше изкуство, момче!

Някой извика от съседните маси:

— Бате Величко, наздраве!

Бате Величко му кимна и тържествено вдигна ръка.

— Как е слуката днес, как е? — обади се друг поздравително.

В отговор, от какъвто нямаше нужда, бате Величко разпери ръце, погледна скромно към заека до краката си и се наду в страшния си костюм. „Аз мисля, че всичко е ясно, нали?“ — говореше радостно гордата му усмивка.

Получихме бири, изпратени от другите маси. С тихия вариант на гласа бате Величко ми обясни как се слагали в тенджерата морковите, после специалното подреждане на дафиновия лист. Строго определените четири маслини отгоре, обелени да си пуснат сока, каза. Аз кимах. Пиех водка и бира, нахлупил бомбенцето, да ме скрие, и кимах. Разбира се, помислих да извадя от раницата си и моя заек, та като го размахам из тая „Троянска среща“... Но ми се видя глупаво. Или пък да скоча, помислих, и да изрева към всички, че този заек, на бате Величко, съм го убил и съм му го дал аз! Ясно ли е? Но и то ми се видя глупаво — щях да си стана все тъй за смях.

Той ме ругаеше мило и ми се смееше, взел ме на мушка върху косматия тлъст показалец. Веднъж ме чумоса с разперени пръсти, след това свойски ме удари по рамото. Вдигна заека за ушите и ми обясни как трябва да става дрането. Изкисването. Маринатата — каза — и чашата вино към нея. Пак ме чумоса, като погледна съчувствено към съседната маса, и продължи да се смее от сърце. Последната му фраза, която запомних, беше:

— И аз съм тръгнал с тебе на лов, а пък ти още азбуката на това изкуство не знаеш!

Фразата разсмя и съседите, някои от тях също така ме чумосаха незлобиво.

След изморителния ден в угарта водките и бирите бяха ми отсекли краката. Но някак успях да се сетя, че трябва да стана и да изчезвам. Иначе — както бе тръгнала цялата работа — обществеността можеше да ми вземе и пушката, и билета за неவிжда на досега некадърност. Измънках нещо, натиснах бомбенцето до носа и поех.

По пътя към къщи опитах да се кълна, че този е последният заек, който давам на бате Величко, и че вече изобщо няма да ходя с него на лов, но в същото време много добре знаех, че това са пиянски измислени глупости, защото той ходи, когато и където си иска, и там, където ходи, наистина е пълно със зайци, а моя милост, както и всички останали простосмъртни, има право само на три пъти в годината, и то между блоковете на квартал „Младост–2“, а там хората се сърдят, като им гърмя под балконите по бомбето си, при това толкова рано в неделя, когато искат да си доспят, и иди им доказвай, че нямат това право.

После пък ме нападна една граматически неиздържана мисъл — мисълта, че най-важни се оказват онези събития, които следват истинските събития. Тази мисъл ме изнерви със своята тавтология, но, слава богу, вече бях ритнал вратата, която всъщност най-много обичам. Оставих пушката на мястото ѝ, пуснах раницата със заека на балкона и без дори да напусвам, се хвърлих по очи на кревата.

И тука се случи най-хубавото от цялата тази история — бате Величко тичаше с дълги уши срещу мене, аз вдигнах пушката и го проснах. Отпих от бащината червена прозрачност, проснах го още веднъж, като търсех ту изпушената наполовина цигара, ту тапата от шишето из буците. Нови батевеличковци се зададоха с дългите си уши, аз вземах любимото си желязо от земята и бях толкова много щастлив, като ги гледах сред трясъка да се премятат. Ах, как само ги просвах красиво и безкрайно — докато угарта се покри с батевеличковци...

ПРОТОКОЛ ЗА ЕДИН ЛОВЕН ИЗЛЕТ

Лозето бе малко и старо, един бял и дебел каменен зид яко подпираше хълма над него, по хълма пълзяха нагоре кичести орехи и череши, другите малки лозя, другите бели каменни зидове, все така и нататък, та като ги погледнеш отдолу — шарена черга, постлана от самото небе.

Колибата бе лепната до зида в това лозе, тежко градена от белия камък — да побере шест-седем човека. Срещу входа ѝ беше огнището, сгърбено вътре в зида.

Гостите излязоха от колите си в сутрешния сумрак, когато видяха двамата селяни на асфалта. Киро позна генерала и тъй, в тъмното и с ловните дрехи, те бяха земляци.

— Здраве желаем — рече той, като подаде ръка.

— Киро, здравей — каза генералът, след това му представи останалите.

Те бяха еднакви и четиримата — еднакво чужди и непознати за Киро, — той не запомни нито едно от имената. Но титлите и професиите им го впечатлиха. Цели трима писатели плюс един братат режисьор с куче специална порода.

— А това е Кольо Пенев — рече Киро и се покашля.

Другият селянин, тих и забравен до този момент, държеше ремъците на три пъргави гончета. Той мръдна две крачки към групата и също така се покашля.

— Пенев — каза Кольо Пенев, като подаде ръка на най-близкия непознат до него, и в същия миг джасна ремъците на гончетата, та ги напсува горещо заради грубо изразения им интерес към странното кученце на режисьора. — Пенев — каза той и при следващото ръкуване, джасна по-силно ремъка и отново напсува.

— Дай да ги държа — рече Киро, — докато се видиш с хората.

— Абе какво ще им държиш, те не се удържат от снощи. Жената им изсипала цяла тенджера гозба...

— Изглеждат хубави кучета — каза един от писателите.

— Зверове са — рече Киро.

Друг от писателите почерпи всичките по цигара, размениха се думи за зверовете, после за качествата на кученцето на режисьора и ето че хълмовете с лозята нежно и неусетно изплуваха от сумрака. Наедряваха бързо, но незабележимо, като че някой се бе скрил вътре в земята и я надуваше.

— Сега — рече Киро. — Трима трябва да минат оттука, другите трима оттатък. Кольо Пенев ще остане да пусне кучетата.

— Ама да почака — каза един от писателите, — докато ние...

— Той знае — рече Киро. — Той ще ни види нагоре.

Кольо Пенев взе кученцето на режисьора, но в същия миг му се наложи да ритне едно от своите и люто да го напсува. Киро тръгна с генерала и режисьора отляво по голия рид, тримата писатели — отдясно. Долчината остана помежду им — едни огромни нощви, пълни с бахчици, бухнал бъзак и високи тополи. В самото дъно на нощвите, брадясало от див пипер и лютиче, клокочеше тихо дърво.

Небето беше сиво от влага, но ведро. Бялата пара се дигна нагоре и само една ивица от нея остана проточена над реката.

Гостите с Киро стигнаха горния край на нощвите, той ги разстави покрай ръба и ето че отдолу се гръмна.

— Кольо Пенев го намери — рече Киро на режисьора, с когото бяха наблизо. — И го прибра.

— Мислиш ли?

— Това е Кольо Пенев — каза Киро. — И щом не повтори... Слушай сега зверовете. Трябва да почнат.

Докато изричаше „почнат“, и едното от гончетата се обади. Режисьорът отвори уста неподвижен, брадата му щръкна напред — късичка, черна и гъста. Стоя така цяла минута, поклати глава и каза на Киро:

— Каква дума, моля ти се. „Звяр“. Та то пее, не чуваш ли? Слушай... Слушай.

— Аз съм го слушал десет години. Той е баща им на другите. Той е...

Киро въздъхна по начин, който изключваше и най-нежните думи заради неизразителност.

„Ах, ах, ах!“... — пееше кучето отдолу, гласът му отекуваше по зелените брегове на нощвите, та се издигаше в натежалото от влага

небе.

— На мене това ми стига — каза режисьорът.

— Какво? — рече Киро.

— Това дотук ми е напълно достатъчно.

— Е, то е така — рече Киро. — То е така, като помислиш. Ала ние и лов мислим да стане де. Има ги долу из бѣзака, колкото искаш. Като сте дошли такива гости, няма да ви изпратим... така.

И заваля. В началото слабо зарѣси, но постепенно капките наедряха и зачестиха. Неизразимата песен на кучето секна. Едно от другите гончета излезе горе при ловците — мокро и с рязко намален интерес към задачата.

— Беше тя — рече Киро. — Щом тоя звяр се отказа, край. Няма да спре.

— Дѣждѣт ли?

— Аха — рече Киро. — Той е метеоролог и половина, тоя звяр. Спре ли да работи изведнѣж, значи дѣждѣт спиране няма. Аз му викам на Кольо Пенев защо не го прати в телевизията, да казва за времето.

Режисьорѣт се засмя. По брадата му се стичаше водичата от небето.

Другите се бяха накачулили кой с каквото има, един от писателите разпери черен автоматичен чадѣр. Режисьорѣт се засмя отново.

— Гледай — каза той на Киро. — Колко хубаво стои този чадѣр над плешивата му глава.

— Абе аз гледам, ама май да отидем в колибата — рече Киро. — А? Ей тука аз имам лозенце и там има колиба. Ако пѣк спре, пак ще излезем да продължим. Той, генералѣт, я знае.

Киро изсвири и останалите видяха как двамата с режисьора отиват в колибата. Но те не дойдоха веднага. Затова по-късно, когато започнаха един по един да се отропват пред входа, всеки следващ бе по-мокѣр от предния.

И ето как половин или един час по-късно колибата в лозенцето на Киро събра всички.

Вѣтре имаше сухи дѣрва и Киро беше разпалил огнището. Дрехите му и дрехите на режисьора бяха прострени пред него и от тях се издигаше пара. Всеки пристигнал събличаше своите дрехи и

ползваше както за тях, така и за себе си предимството на по-мокър от предния.

Единствен Колю Пенев, когато дойде и неговият ред да си съблече дрехите, та да изсъхнат на клечки пред огъня или окачени по издадените камъни от зида на огнището, единствен той от седмината се посуети в тясното място, свали само шубата, станала десет кила от дъжда, и остана така, загледан в убития заек до входа.

— Я направете на човека място до огъня — каза един от писателите.

— Ето аз вече съм сух и бездруго — каза режисьорът и стана. — И се натоплих чудесно.

Той беше сух наистина, но от дрехите му все още се издигаше пара — затова остана гол, както си беше.

— Ела тука, тука ела — рече Киро на Колю Пенев и също се отмести от огнището.

И другите се размърдаха — за Колю Пенев остана цялото огнище открито.

— Ама чакайте бе — рече той. — Стойте си кой какво беше. Колю Пенев го е валяло, валяло...

Той обясни, че му е горещо и той, както е мокър, е екстра, но те го избутахта сам пред огнището. От ризата почна да се издига пара, също и от панталона — само минута по-късно човекът стана подобен на самодива, която в бял облак се появява от нищото или пък тъй си отива. Един от писателите го видя по този начин и каза:

— Ей, Колю, ти като някоя самодива така, майка му стара. В бял облак се появяваш от нищото. Или пък ще изчезваш, а?

— Абе той си пада малко циркаджия — рече Киро.

— Че то нали тъй — въздъхна Колю Пенев. — Нали тъй всичките идем от нищото. И там си отиваме де.

Той погледна голия човек, на когото говореше, и се усмихна засрамен.

— Айде де — рече Киро. — Сваляй това пране от себе си.

— Аз и така ще изсъхна — каза Колю Пенев.

— Ами съхни, както искаш — рече Киро, седна върху коловите и сложи раницата пред себе си. — Аз викам сега да закусим.

И другите започнаха да вадят нещата за ядене, след малко в средата на колибата, на земята, върху вестници, пошчета и кърпи, се

появи шарената ловджийска трапеза. Гостите носеха разни красиво опаковани деликатеси, някой пусна шише, да обикаля. Ракията бързо започна да издува говора на мъжете в колибата — както сутринта някой издуваше хълмовете отвътре.

— Това пък какво е? — попитаха, когато Киро измъкна изпод една плоча двулитров буркан с нещо. — Сирене или кисело мляко?

— Не е сирене — усмихна се генералът. — Те го квасят тук през април, а пък сега го ядат, през ноември.

— През май го квасим — рече Киро. — И не тук, а там. Ти нали знаеш.

— Да — каза генералът. — Квасят го горе, на най-високия връх на планината.

— Ами то как стои толкова време? — попита един от писателите.

— Че де да го знам — рече Киро. — Стои. Опитай го, да кажеш дали се е развалило.

Писателят опита киселото мляко с върха на лъжицата, после повтори, като я напълни колкото може, постоя така малко и се плесна по челото, без дума да каже. След него опита и режисьорът, повтори с лъжицата и почти извика: „Не може да бъде!“ Нататък опитваха всички, а Киро се смееше като дете.

Шишето с ракията свърши, извадиха друго. Красивите опаковки на деликатесите тъй си стояха небутнати, докато един от писателите обираше с къшей останалото млекце по буркана.

— Тои е по майстор от мене — рече Киро, като погледна Кольо Пенев, та се нагърби в къшето и извади втори буркан изпод плочата. — Той как го кваси...

— Кой, самодивата ли? — каза някой и всичките с пълни уста се разсмяха.

— Я стига сте будалкали човека — каза генералът. — Може пък да го е срам да се съблече.

— А? — рече Кольо Пенев и го погледна за пръв път подробно.

Той наистина се срамуваше. Беше изпитал едно неочаквано чувство на свян още преди няколко дена, когато чу от Киро какви гости ще дойдат в неделя. То се повтори по-силно и сутринта, при запознанството с големците. Но това неочаквано чувство на свян вече напълно го издъни отвътре, когато влезе в колибата и ги видя така голи.

Така той не откриваше нищо писателско у тези стари момчета, насядали кой както намери върху коловете и дръвцата в колибата. Нищо особено режисьорско и генералско. Нито по думите, позите, дрехите, издишващи пара, космите по краката, босите пръсти и слабините. Но като знаеше, че са такива? И затуй гледаше толкова дълго скучния нему убит заек, проснат небрежно до входа.

Ракията пак стигна до Кольо Пенев, той отпи още две глътки и повтори:

— А?

И още веднъж ги огледа подробно. Стари момчета. Голи и мокри. Усмехнати просто. Заети с хляба, ракията и лука. Омазани до ушите с кисело мляко. Прострели ръце и краха към пушливото сладко огнище. Унесли очи към жарта, зажумяващи от дима на цигарата — родени от майки и смъртни момчета.

— Абе как няма да ме е срам — рече Кольо Пенев. — Да се събличам гол пред такива хора!

— Ти пък какво приказваш сега? — сепна се генералът. — Хора като хора!

— Знам аз — рече Кольо Пенев. — Хора като хора, ама... Тоя свят нали баш по такива хора се мери. Не по мен и по Киро.

— Какво искаш да кажеш? — попита един от писателите.

— Ами това. Например България сте вие, не съм аз. Вие... Айде сега, Кольо Пенев не е расъл в саксия.

— Киро — каза режисьорът, — напред ти споменах, когато слушахме кучето, че това ми е напълно достатъчно. А пък то имало още. Да знаете... колко добре стана, че заваля.

— Абе добре, добре — каза един от писателите, — обаче човекът си стои с дрехите мокър и това няма да е добре.

— Срам го е човека — каза друг — и това си е.

— Че ме е срам, срам ме е — рече Кольо Пенев. — Ама не от мене си, ами от вас, искам да кажа.

— То има защо — каза друг от писателите и като си разбираше сам какво мисли, изведнъж се разсмя единично и силно.

Кольо Пенев отпи още две дълги глътки от шишето, чието съдържание стопяваше неприятното притеснително чувство у него, развърза учкура от кабел, който му служеше за колан, и ето че издишващите бяла и безкрайна пара панталони най-сетне се смъкнаха.

После Колю Пенев свали ризата, долните дрехи, окачи ги по клечките и зида на огнището, та се изправи и се обърна.

Киро, за когото организъмът на Колю Пенев не беше никаква тайна, се изсмя силно и предварително. Набитите очи на писателите, режисьора и генерала с пределна яснота откриха веднага, че този Колю Пенев е вероятно последният мъж из Европа, който би се срамувал от голотата си.

— Щом е толкова зор — рече Колю Пенев, — нека и аз да произсуша дрипите. Къде замотахте шишето?

— Тука, тука — казаха почти всички едновременно и две шишета моментално се вирнаха към тежката му кафява ръка.

Дъждът отвън валеше със същата сила и постоянство. До входа на колибата в лозето заекът зяпаше с мъртвото си око към небето, което тази сутрин беше видял за последно. Дрехите изсъхнаха и момчетата си ги облякоха отново. Есенно къс, денят изтичаше бързо, но от сладките приказки — и безкрайно.

Времето се оправи следобед, когато гостите и двамата селяни трябваше да се разделят.

Онзи от писателите, който излезе пръв от колибата, каза: „Абе то сега пак става да се разходим. Ето тук даже виждам и дири на заек. Минал е съвсем скоро, защото дъждът иначе щеше да ги размие. Само че къде отидоха кучетата?“

Тогаваше излязоха и другите, видяха дирите на заек и потвърдиха единодушно, че заекът е минал съвсем скоро.

Малко по-късно, изправен като орел върху тревистия ръб на нощвите, Колю Пенев изсвири. Кучетата пристигнаха и завъртяха опашки. Първо певецът и неговата дъщеря звяр. После синът му звяр и специалното мънишко кученце на режисьора.

— Вече не се дават, както сабалем — рече Киро. — Като ги гледам така.

— Възможно е — каза след колебание режисьорът.

И всички продължиха надолу.

По пътя един от писателите каза на режисьора:

— Само едно нещо не знаем двамата с тебе.

— Кое?

— Че Колю Пенев и Киро са истинската България. Не ние.

— О, какъв ден! — каза след малко мълчание режисьорът. — Господи, какъв ден...

Надолу към колите общият разговор продължи в тази насока, дори Киро и неговият свенлив приятел Кольо Пенев внесоха в този общ разговор своето скромно и притеснително участие. И бяха щастливи — седмината, — че ето, лов не е станал, но нали те са усетили всичко? И то си беше така.

Без простата истина, че заекът, чиито дири видяха накрая, беше прекарал целия ден до колибата, на метър от тях, заслушан в тях — също тъй търсил подслон от водата.

И без живата, също така прясната истина, че кучето звяр и специалното кученце на режисьора бяха по свой път преодолели принципа за различие на породите и бяха се любили целия ден във валежа — колкото могат.

И още без една велика стара истина, че този свят, естествено, се мери по своите изтъкнати личности — вождове и писатели, и режисьори, и генерали, но тези изтъкнати личности винаги и най-много се въдят из тези колиби в лозята.

В самия край на деня, когато ръкостисканията от сутринта се повториха, сега за довиждане, и гостите се загледаха в гърбовете на двамата селяни, в мокрите кучета, в хълма с лозята — белите каменни зидове, зелените взривове от плод, ядка и семе, череши със стволоче за оръдия, — дойде мигът на истински пълното усещане, което мълком ги изду чрез кръвта им.

Усещането, че само по тази шарена черга може да се пътува безкрайно — наистина до самото небе.

МИНЧОВЦИ

Празникът беше голям, а за седмината, които крачеха като лордове към хотела — двоен. Бяха взели неочаквано много пари и решиха да се почерпят достойно.

Само един се казваше Минчо, разбира се, но така бяха известни и другите. Той им беше бригадирът. От много години скитаха заедно. Газеха кал, въртяха канчоци и мистрии като факири — печелеха и се разбираха отлично.

Под достойна почерпка Минчовците разбираха, да речем, едно агне, голяма трапеза на открито и три-четири каси бира. Може и яре и две дамаджани, но непременно напълнени в някое от селата, където се бяха родили.

Сега всички се смееха и се сочеха с пръсти, тъй като бяха маскирани. С Илия Богданов от Тръстеник се бе случило нещо оскърбително (виж някъде историята, озаглавена „Звезден прах“) и той се бе заклел да отмъщава. Каза си плана на другите и те го одобриха. Излезе, че и Симо много пъти е обиждан по подобен начин, и Боне, и Геле, а на самия Минчо дори се наложило да напсува на майка един портиер с лъскави копчета, който отказал да го пусне в някакво кафене; това се случило в присъствието на другите двама от бригадата, а именно Тушков и Данаил.

— Някой ден трябва да се изпраскаме като лордове, майка му стара, и да тръгнем — беше предложил Илия Богданов преди седмица.

— Не като лордове — веднага каза Тушков. — Аз ще ви обясня как. Само че трябва да имаме долари.

— Какви долари бе? — попита Симо.

— Обикновени.

— Е, па отдека? — заинтересува се и Боне.

— Тук по морето е пълно — каза Тушков авторитетно. — От тоя десет, от онзи двайсет и така.

Той беше „хипито“ на бригадата и за такива неща му се вярваше. Само в три дена Тушков наистина успя отново да оправдае доверието и

седмината сутринта буквално окупираха щандовете на близкия Кореком.

Затова се смееха сега — не можеха да се познаят в тези дрехи.

— Ще ви представя за група туристи от Калифорния — каза Данаил, който беше интелигентът и, естествено, знаеше сто думи английски. — Само ще си мълчите и ще държите ръцете си по джобовете.

— Може и по сурато ни се познава какви сме — рече Боне.

— Е, па що — възрази Геле. — Оно и у Америка трябва да има зидаре. Оние кащи по сто метра да не са ги правили министрите?

Беше убедителен. Минчо добави, че целият този свят е направен с ръце — няма защо непременно да ги държат само в джобовете.

На шега, на майтап, тази великолепна седморка вече бе пред вратата на бара.

— Севън! — каза Данаил и започна да отброява десетачки, смесени със зелени доларови банкноти, всичко това най-небрежно извадено от горното джобче на ослепително бялата чатануга.

— Бите — каза чудовищният в досегашните им представи портиер и чевръсто отброи кувертите. — Бите! — повтори той и отваряйки им вратата, се поклони.

— Тенкю! — каза Данаил и като му шибна пет кинта в ръката, добави твърде високо: — Към он, бойс!

Невероятното беше факт. Един много любезен и много лъскав сервитьор с походка на дъждосвирец ги посрещна също и с поклони им предложи голямата маса осморка. Без капчица колебание Данаил поръча цяла бутилка уиски.

— Какво да бъде? — попита дъждосвирецът.

— Джони Уокър, блек лейбъл — каза веднага Тушков.

Сервитьорът изгуби две-три секунди (четеше надписа на гърдите на Геле: „Мейк лъв, нот уор“) и после каза, че в момента черен етикет няма.

— Сори — каза Тушков и тъй като това бяха почти всичките английски думи, които знаеше, млъкна.

Дъждосвирецът се оттегли с поклон. Оркестърът засвири тихо и много приятно.

— Нихната мама — каза на себе си Боне, — глей дека се крият.

Никой не го попита: „Кой?“ Шефът въздъхна и поклати глава. Симо показва всичките си зъби и рече:

— Како че кажеш, бай Минчо?

— Убава работа — поклати глава шефът още веднъж. — Направена работа.

Той имаше предвид светлините, шубера с огледалата и стоте шарени шишети, също така меките мокетови тапицерии и различните костюми на артистите. Иначе — в самото строителство — нищо и отдавна не можеше да го смае. Впрочем това с пълна сила се отнасяше и за другите. Илия Богданов се сети пръв да припомни поговорката: „Дрехите правят човека“.

— Оно така че излезе накрай — рече Боне и всички се съгласиха.

Всички те — Минчовци, — които бяха съдържание, правеха съдържание и изпитваха неудържимо любопитство към могъщата и тайнствена сила на формата.

Шишето беше на масата — също така със забележителна форма. Красивите чаши и купата с лед. Бадемите. Балерините от програмата. Реверите на конференсието и деколтето на певицата.

Седмината се напиха от всичко това — не от смешните сто грама уиски на глава. Минчо поръча втора бутилка, след него се прояви и Данаил. Дъждосвирецът се наведе до ухото му и получил утвърдително кимване, след малко доведе една тънкокрака госпожица и я настани на свободния осми стол. Той беше до Симо, отляво. Госпожицата каза „добър вечер“ и кръстоса крака. Симо се хвана за челото, после прекара длан надолу по лицето си и като погледна приятелите, очите му блеснаха страшно.

Нямаше какво особено да си говорят тука — отпиваха, дъвчеха бадеми и зяпаха. Веднага след програмата Симо покани госпожицата на танц и постепенно така се развихри, че получи аплодисменти от околните. Минчо се смя с глас и каза, че веднага ще му повиши разряда. Тушков покани на танц някаква датчанка — ситна и с много лунички. Но той далеч нямаше същия успех. Все пак и датчанката се озова на същата маса — засмяна до ушите.

— Оно като пойде, Боне, мое и на нас да ни излезе късмето — рече Геле. — Само дека тие не са ми у стандартото, та...

Минчовци знаеха до един деветдесет и осем килограмовата Неда на Геле — прихнаха най-неприлично. Шопът жулна още едно уиски по тоя случай и измърмори на своя земляк поверително:

— Па дупето на това, целото, нема колко една цица на нашите.

— Мани-мани — въздъхна с носталгия Боне и се заобръща.

— Що сакаш?

— Една гроздова сакам, да ти кажем направо. Те това сакам сега.

Той повъртя чашата от уиски в ръка и я остави на масата с отегчение.

— Сакън, бай Боне — каза Симо, — че се изложихме. Тук гроздова нема да ти дадат.

— А пък аз огладнях — каза Илия Богданов. — От леда ли, от тия бадеми ли...

Данаил съобщи, че има сандвичи, и Минчо каза да се дадат на хората. След малко всички дъвчеха с голям апетит тънките сандвичи — включително щиглявата госпожица и датчанката. Симо повтори танцуването и — гордо изпъчен — поръча бутилка уиски.

Така вървяха нещата до едно време, след това и седмината се умълчаха.

Боне мечтаеше за една гроздова като хората, а това сандювче само раздразни глада му.

Геле си мислеше за жена си (щеше да ѝ разправа за всичко това непременно), за една бетонджийка от Девня и даже за една непозната, която беше зяпал дълго в Корекома — подобна на бъчва с бъчонки.

Тушков и Симо бяха заети с печалната невъзможност (смесена с бавно осъзнавано нежелание) да запазят своите сегашни мадами завинаги.

Минчо все така беше вторачен към меката и огледална шарения пред себе си — с вид на човек, комуто са дали лесна, но неразрешима задача.

Никой не каза: „Айде да ставаме“. Беше празник. За Минчовци — двоен и троен. Всеки държеше фронта, както си знаеше от своя прост, дневен, железен, размахан широко и ежечасно затоплян живот — до дупка.

Тази работа свърши шефът на оркестъра, като пожела на посетителите на бара лека нощ и момчетата му с лъскавите реверси

тутакси ги поздравиха с „Лълабай ъв Бърдленд“. Данаил Преведе заглавието на мелодията: „Приспивна песен от Страна на птичките“.

Че всичко това е обърнато нагоре с краката, пръв се усети Минчо — още щом се озоваха навън. Първо, не беше време за никаква „лека нощ“, а за най-редовно „добро утро“. И второ, птичките съвсем не се приспиваха, а тъкмо сега започваха своя велик вечен концерт в клоните на каваците — трепетно и зелено избухнали под неизразимо чистото, разсветляващо се небе. Той даже, баш Минчо, искаше да каже всичко това на своите момчета, обърна се към тях и отвори уста, но като видя лицата и дрехите им, махна с ръка и се засмя.

Имаше един шадраван наблизко — мълком застанаха около него. Датчанката извади от чантичката си стотинки, дигна ги пред носа на Тушков и после ги хвърли в басейна. Симо, който държеше с едната си ръка кръста на щиглявата госпожица, бръкна с другата в джоба и посипа из водата цяла шепа монети.

— Нашио я гепй тая — тихо каза Геле.

— Коя? — попита сънено и без особен интерес Боне.

— Тè тая. Па и он гепи другата. Че има да срича „Ай лъв, бай лъв“ у бараката и да чека картички от Дания.

— И двете немаат колко една — каза кисело Боне. — Вилица требе за них, както кога ручаш олюве.

Геле се изсмя и в същото време пресметна, че масраф пак беше направен колкото за две шилета и пет каси бира, само че сега вътре в стомаха му беше като изкопано.

— Они само дреи — измърмори той.

— Кои бе? — попита го Илия Богданов.

— Па сите. Па и ние по них.

Той се изсмя и плю майсторски във водата.

— Айде! — каза изведнъж Минчо най-сетне със своя си глас, който никой от групата нямаше да забрави и в съня си. — Честит празник, момчета!

Той тръгна рязко напред, както правеше по това време, откакто го знаеха; с по една въздишка огромно облекчение другите го последваха.

Илия Богданов, Данаил, Боне и Геле. След това дотича Тушков, накрая и Симо.

И тъй вървяха Минчовци в утрото и усиляха крачката постепенно към голямата закусвалня на гарата. Тя всеки момент щеше да отвори вратите си.

Пълна с народ като тях, с трудни, но разрешими задачи и — боже — с топли чорбици.

ПРОТОКОЛ ЗА ЖЕНСКОТО ПРИЯТЕЛСТВО

Минаваше десет вечерта, когато се звънна и Катерина отиде в антрето на пръсти. През шпионката лицето на момичето беше приветливо и полупознато. Докато се чудеше откъде все пак полузнае това лице, Катерина чу през вратата:

— Катенце, ти ли си, миличка? Ох!

Тя се покашля и каза, преди да помисли:

— Да, един момент.

Обу си чехлите, покашля се още веднъж и отключи.

Лицето на момичето светна. Без и да погледне към сака, който бе до краката ѝ, то влезе и прегърна учудената домакиня. Стисна я силно, целуна я два пъти.

— Ани. Анчето. От Варна бе, от лятото! Ани от Хасково!

— Оо — каза проточено Катерина и се сети наистина.

Бяха се запrikaзвали в сладкарница „Албатрос“. Беше се случило да ядат сладолед на една маса. Катерина — млада вдовица. Анчето — самотно, общително, мило създание. Накрая си размениха адресите и (от чиста любезност за момента) покани.

Това беше цялата история на тяхното полузапознанство.

— Е, и как така се накани? — попита Катерина, докато внасяше сака ѝ.

— Ами ей така. Нямам никаква особена работа, да ти кажа. Един познат тръгна с колата си за София. И си викам: — Защо не седна до него и аз? И седнах. И те намерих. Ти какво? Телевизия гледаш. Стоиш си сама, млада и хубава. Миличката...

— Австралийските серии, следя ги.

Катерина отново се покашля — твърде много кашлят така хората, които прекарват вечерите си сами пред телевизията.

— Аз също ги гледам — каза Анчето. — Готини са.

— Ами сядай, разполагай се. Ако искаш, да го изгледаме, а?

— С удоволствие, Катенце.

Почти не говориха до края на филма — то нямаше и какво. Изпушиха по две цигари „Джон Плейър“ които Катерина мълчаливо предложи от голямата красива настолна табакера.

После започна „гол след гол“ и те загубиха интерес към телевизора.

— Значи така — каза Катерина. — Дигна се и...

— Право при теб! — продължи радостно Анчето. — Знаеш ли, направо съм влюбена в теб! Все си спомням за лятото. Всеки ден си мисля за теб. Такъв хубав човек си ти, Катенце. Малко са такива хора вече. Честна дума. Съвсем малко са в днешния свят. Миличката Катеринка...

— Вечеряла ли си?

— Не съм, но не съм и гладна, да ти кажа.

Катерина отиде до кухнята и отвори хладилника. С удоволствие и меко достолепие тя благослови навика си всичко в нейния дом да си е на мястото. От пържолите, бутилките, чаршафите, шампоаните — до луксозните „Джон Плейър“ в голямата настолна табакера.

Само след десетина минути двете седяха пред разкошна вечеря. Чукнаха се с по малко „Метакса“ и Анчето повтори:

— Влюбена съм в тебе, разбираш ли? Това не е само симпатия, то е любов! Миличката Катерина...

— Е, ти пък — каза Катерина и се усмихна сладко.

Няма човек, който да не обича да са влюбени в него. Няма самотност, в която един приятен гост да не е празник. За какво всъщност са пържолите, бутилките, чаршафите на една млада вдовица? Да стоят непокътнати ли?

След още десетина минути (вече пиеха „Туборг“) двете говореха шумно и си разказваха смехории.

— Ей, Катюшке, ти нямаш телефон, нали?

— Не, защо? Има у съседите.

— Ами аз трябва да се обадя за хотел сега. Я виж колко стана часът. И както е заплющяло отвън...

Катерина махна с ръка и предложи на Анчето да остане при нея. Анчето скочи и я разцелува отново.

— Няма такава сладурана като тебе — каза. — Никъде няма! А щом има телефон у съседите, дали ще може все пак да звънна на Гого? Просто е срамota, че съм в София, пък не му се обаждам.

Съседите не бяха си легнали и работата с телефона се уреди. В смисъл Ани даде адреса на Гого и той към дванайсет часа позвъни на вратата.

— Заповядай — каза Анчето. — Това е Катюшка. Леле, колко си мокър!

— Продъни се това небе, майка му стара — рече Гого, като подаваше ръката си на Катерина. В другата държеше бутилка водка. — Марин остана долу.

— Долу? — смая се Анчето. — На тоя дъжд? Как не те е срам! — обърна се към Катерина: — Оставил приятеля си долу, моля ти се! На дъжда. Представяш ли си?

— Ами... нека го покани — каза Катерина, като изобщо не знаеше нито кой е Гого, нито за какъв Марин става дума.

Гого слезе и след малко се върна с Марин.

— Ама тя наистина е прелестна — рече той, като кимна към Катерина. — Сега разбирам защо Ани все повтаря: Катя, та Катя!

Имаше още две пържоли — тъкмо за Гого и за Марин. Имаше и още бира.

Към два часа (когато вече нямаше и водка) Катерина се прозина деликатно и спомена, че става за работа в шест.

— Ака ние сме ужасни — каза Анчето. — Лесно ни е на нас!

— Вие си стойте, ако искате. Аз ще си легна. Ани, този диван се разтяга.

— Да, знам, миличка. Виждала съм на една изложба. Легни си, разбира се.

Катерина се прибра в другата стая и докато се събличаше, питаше се дали и Марин ще остане при Анчето и Гого до сутринта. Тогава чу през стената гласа на Гого:

— Ами ти бе, ало?

— Аз съм лесен — рече Марин. — В такъв фотьойл мога не само да спя, ами и да си живея. Мога даже и да ви направя кафе. Това мило създание Катерина се е сетило да ни остави и кафе. Виж ти.

Катерина — милото създание — чу тънкия, мил звук на кафемелачката оттатък, а после и тракането на чашките. Не можа да заспи бързо. Спомняше си разни свои неща. Внезапно ѝ се пиеше и на нея кафе. Мечтаеше си в леглото — както обикновено.

Будилникът в пет и половина я събуди, тя веднага го сграбчи, да не звъни. Тихо се приготи, поколеба се как да постъпи и реши, че не може по никакъв друг начин да постъпи, освен да остави бележка в антрето:

Ани, отивам на работа.
Остави ключа в пощенската кутия.

К.

Така направи и отиде на работа.

Към единайсет и половина Ани връхлетя весела в службата ѝ, прегърна я и отново я разцелува. Остави на бюрото ѝ ключа и рече:

— Миличката, може ли да спиш поне два часа?

— Е, ще си доспя...

— Ама и аз нищо не съм спала, да ти призная. То... не е за разправяне. Марин много те е харесал, всеки случай. И моя хългъзник, и той. Представиш ли си? Направо ти завиждам, да знаеш. Довечера искат първо да ни водят на кино...

— Довечера аз... — Катерина се покашля силно.

— Какво? Заета ли си? — Анчето мило ѝ се закани с пръст. — Бива си те и тебе, знам аз. Карай бе.

— Не, аз...

— Ясно, моля ти се! Нали ти казвам, карай! Един път се живее. Само че... Ами тогава... Знаеш ли, миличка, аз ще се върна в Хасково, щом... Обаче, ох... ако знаеш как ми е неудобно сега... Аз тръгнах така. Ей така, разбираш ли?

— Не. Не те разбирам.

— Можеш ли да ми послужиш с десет лева, за това става дума.

Катерина мълчаливо извади от чантата си десет лева и ги остави на бюрото, до ключа.

— Миличката — каза Анчето, като ги прибра. — Ще ти ги върна, разбира се. Няма да забравя. Нищо, че съм разсеяна понякога като патка. Ще запалиш ли?

— Не, мерси.

Анчето извади от чантата си „Джон Плейър“, наливно, и се огледа за огън.

Катерина извади от чантата си запалка и я остави на бюрото, до ключа.

— Мм, бижу! — каза Анчето с цигара в устата, докато палеше.
— То не е запалка това, то е бижу. От някое приятелче, а?

— Не. Купих си я от Пловдив. Бях командировка, на панаира.

— Миличката. Значи не ти е спомен, а? — Анчето въртеше запалката в ръка. — Имам съвсем същата гривна. Не можеш да си представиш!

— Спомен ми е. Мъжът ми беше от Пловдив.

Анчето остави запалката.

— Миличката. Бог да го прости. Какво да се прави? Такъв е животът. Ами аз май трябва да тръгвам, а? Хайде, чао. Тука стол нямате ли?

— Имаме, ама аз нямам купони за днес. Ще си купя нещо кифла, сандвич.

— Ами чао. Като дойда в София, непременно ще ти се обадя!

Анчето стана, махна ѝ с пръсти и си отиде.

Следобед в пет, когато Катерина отключи и влезе в жилището си, най-напред забеляза, че разтегателният диван е счупен. После, че хладилникът е празен, както и всички бутилки, а пепелниците — пълни догоре.

Отвори прозорците и преди да усети, че от всичко най-празното нещо в тази къща сега беше душата ѝ, грабна прахосмукачката, та изрева — миличката — подобно див, праисторически пълководец.

След това изрече много-много немилички думи, но те потънаха в шума на прахосмукачката и тях никой не успя да ги чуе.

МАЙМУНИЗАЦИЯ

Мончо беше човек прост — така поне мислеха другите. Но той беше умен, сам си имаше много основания да вярва дълбоко в това...

Прост — казваха. Защото беше горски, ходеше малко опърпан и се бръснеше в седмицата веднъж — не че другите около него го превъзхождаха по език, образование и обноски.

Умен — смяташе той. Защото беше сам и безимотен, живееше естествено в хармонията на природата, зяпаше облаците, тревите и дърветата, вечно и честно замислен за хората — докато те, хората, задъхано отдаваха живота си на различно менящата се илюзия „собственост“, та нямаха време да се обърнат към същността си.

Разбира се, че тези думи „умен“ и „прост“ за философа Симеон Ценов Петров бяха условни. Още преди десетина години (когато той сам се призна и обяви за духовно съзрял, на върха на Христовата възраст) откритието, че светът повече отвсякога е на всички, беше направено. Така нареченият поток от информация се изливаше изобилно, пълзеше по вестници и списания, бучеше в малкия му японски транзистор и святакаше вечер по телевизора. О, стига човек да я иска. Стига да я разбира добре. „Няма сега умен и прост — заяви Мончо веднъж, когато беше изпил две менти повече от трите ежедневни и надлежни. — Сега има лош и добър. И май че винаги си е било така.“ Компанията около него не обърна особено внимание на думите му, тъй като беше заета със себе си: тресяха се трактори и комбайни, грухтяха свине — сред облака от дим и власт на дребно, цимент, фуражни смески, нафта, ясно шумяха банкноти и отчетливи страсти на едро. Загледан в своята „зеленка“, заслушан в общия говор на малката кръчма, Мончо се усмихна и тихо изрече, за себе си, толкова старото: „Прости им, господи, те не знаят какво правят“. След това извади любимия си фотоапарат „Зорки“, фокусира добре няколко от лицата, приготви светкавицата и след секунди мигът беше документиран.

Те и на това не обърнаха внимание, отдавна бяха свикнали Мончо да си мени хобито. Лекуване на риби с ултразвук, страстно подхранване на животни през зимата, транзистори, оркестър от бакърени хлопки, преселване на мравуняци — какво ли не им беше минало през очите покрай кроткия странен човек Мончо. Сега пък снимки. Да щрака там. Хубаво. Даже го викаха за умряло и по сватбите — тъй си изкарваше за ментовките, та даже и за такъмите в малката фотолаборатория, устроена от него в бившия курник, където той вечер влизаше облещен и сутрин излизаше удивен.

Плуваха другите в споменатия облак, ръкомахаха, пушеха, пиеха; в центъра им — бате Величко.

Какво да се каже за бате Величко на непосветените? Едър, широкоплещест, червен. Даже красив според представата тука. Най-голямата къща. Най-дълговечен управник наоколо. Призма на всички постановления, инструкции и решения — под нейния ъгъл лъчите отгоре огряваха трудолюбивите хора в селцето. Те даже — трудолюбивите хора — противно на старата българска инерция да се завижда на всичко, на всякакъв вид превъзходство, на всяка цена, не го и напсуваха, когато той седна във волгата. То беше естествено за него. Нормално беше. Някои успяха да се зарадват — нека и техният бате Величко да седне във волга. Да мине по меките пътища между безкрайните слънчогледи, жита и бостани, да махне с ръка, да се отбие за едно „здрасти“ — както това правеха големците от окръга. Какво? Та нали всеки що-годе работен човек, всеки, кажи го, годен раб божи прашеше денем и нощем с колата си, както и където му текне — толкоз ли през една волга ще изтече имотът на селото?

Само Мончо пак беше на особено мнение по въпроса. Мончо, който допи в този момент петата си ментовка, стана полека, пригответи своите фототакъми и се наведе към бате Величко.

— Стига пък ти бе! — изръмжа първенецът на селото. — Махай се оттук с тия щракачки!

— Момент — каза Мончо чисто по фотографски и снимката беше готова. — И един едър план исках от тебе.

Той се хилеше и леко се олюляваше, докато прибра апарата и светкавицата в калъфите, след това взе стола си и го премести на общата маса точно срещу бате Величко.

Говорът наоколо утихна. Самият бате Величко зяпаше поведението на Мончо изумен.

— Викай ми една зеленка — каза брадатият опърпан горски.

Бате Величко се облещи и се огледа, да не сънува кошмари.

— На теб говоря — каза Мончо спокойно. — Мисля, че се изразявам ясно и добре. Зеленка. Ментовка. Чаир ливада, кметско мастило, виж колко имена има лесничейското питие, а?

Докато бате Величко поеме дъх, всеки момент готов да изреве така, че само със звук да го издуха от масата, самозабравилият се нахалник извади от джоба си някаква снимка и каза отново:

— Няма зеленка за Мончо, така ли? Тогава за тебе има това.

Той стана. Замахна и зашлеви на бате Величко широка, красива плесница.

След плътния, познат на всекиго звук още от най-ранното детство пълна тишина увисна над масите. Селяните отвориха уста, дълбоко несъгласни да вярват видяното.

Бате Величко стана — зяпнал, двойно по-едър пред Мончо и толкова по-зачервен.

Вместо да припадне или нещо подобно, Мончо спокойно му показва снимката пред лицето.

Цяла минута мина така — в тишината. Едва когато бате Величко протегна полека ръка към снимката, Мончо я дръпна и повтори:

— Една зеленка, нали ти казах.

Селяните не знаеха какво се вижда на снимката, любопитството ги заяде отвътре, те започнаха да шушукат. Шушукането премина в брътвеж (както това става и с течение на годините), брътвежът — в говор; обстановката в кръчмата се нормализира.

— Ангеле, къде си? — чу се гласът и на бате Величко. — Я дай тука една зеленка! Две дай! За Мончо и за мене.

Той вече бе седнал. Мончо — насреща му. Всичко си беше както преди — само лявата буза на бате Величко беше далеч по-зачервена от дясната.

Ангел донесе зеленките. Мончо и бате Величко се чукнаха. Някой се изсмя, друг силно се плесна по челото. При този звук всички скочиха, да видят какво става, но бяха разочаровани — Мончо и бате Величко приятелски си приказваха.

— Тц-тц-тц-тц! — затюхка се бате Величко, когато снимката честно му беше предадена и той още веднъж я разгледа. — Знам аз, че Мончо е майтапчия човек, ама... Било, каквото било. Нали така, Мончо?

Мончо направи жест с ръка: „Край“.

Бате Величко се развесели бързо. Разказа на селяните сума ти смехории на базата на всевъзможни недоразумения, припомни им как даже кралете са имали шутове, които буквално са се качвали на главите им; ръкомахайки енергично, той се пресегна и братски потупа бедния Мончо по рамото.

Не спаха селяните тази нощ: какво, дявол го взел, имаше толкоз на снимката, която бе потънала завинаги в джоба на бате Величко?

На другия ден вечерта те по-рано от обикновено заеха местата си в кръчмата — да разменят мисли около необикновения случай. Когато и бате Величко зае своето място сред тях, един се осмели да попита:

— Бате Величко, то си е ваша работа, ама... Каква беше тази снимка бе, човек?

— Майтапи разни — каза бате Величко с познатия си силен глас, засмя се и махна с ръка. — Що пък да няма нещо така... артистично? Ние, като сме селяни, само в земята ли трябва да гледаме? А? Имаме време за там, не е ли така?

Така е, така е, казаха селяните и в този момент Мончо се появи на вратата на кръчмата.

Той си взе стол, премести го на общата маса и седна срещу бате Величко.

— Мончо, здравей! — каза силният човек. — Заповядай при нас.

— Здравсти — каза Мончо.

— Как е работата? — почти любезно го попита бате Величко.

— Добре е — въздъхна Мончо. — Ама сега, като ми извикаш една зеленка, ще стане още по-добре.

Тишината от вчерашната вечер отново се възцари. Всички гледаха в бате Величко, само той гледаше в Мончо.

— Слушай... — тихо и много сериозно каза бате Величко.

— Ти слушай — каза Мончо и извади една черна кутийка. — За негатива става дума. Вчера не ми дойде наум, че за да има снимка, трябва да има негатив, нали. Че и на тебе не ти дойде наум. Айде сега, обади се на Ангела...

— Тц-тц-тц-тц — наклони едрата си глава бате Величко след малко унило мълчание. — Ангеле, ела тука!

Ангел пристигаше вече с ментовките, тъй като беше чул всичко (кръчмата е за туй: в нея за всичко и най-много се чува), остави ги почтително пред Мончо и пред бате Величко, те се чукнаха, гледайки се в очите. Наздраве, наздраве. Черната кутийка с негатива потъна в джоба на бате Величко. Селяните потънаха в своя обикновен, вечерен, силен говор, обгърнати сега от тъй омайващата ги магия на приказното, прекрасното и невероятното — нужни колкото всичко останало и стари колкото тях.

Мончо би бате Величко още няколко пъти — ей така, може би само заради звучността на шамара. Редовно пиеше зеленки за негова сметка, тъй като се оказа, че той имал още няколко забравени копия от същата снимка, после пък цветните варианти (отделно цветният негатив, който струвал пет пъти по-скъпо), а колкото до изображението, то беше следното:

Волгата с номера си отзад. Багажникът отворен високо, вътре едно убито сърне. Бате Величко с пушката на рамо и с два големи глухара в ръце — до багажника. Толкоз.

Самият той — прочутият бате Величко — взе да линее очебийно. Дръпна му се боята, утихна му даже гласът. Ходеше мълчаливо и плащаше. Кога с пари — за зеленките, кога с дебелията си твърда буза — за жилавата и безпощадна десница на Мончо.

Тъй вървяха нещата, докато един ден (прекрасен следобед, пилетата в гората повече от листата) бате Величко се появи със своята пушка тъкмо в дола, където най-често биваше Мончо. Той чу неговия транзистор отдалеч, спря се безшумно и запали цигара. Цялата я изпуши така — мрачен и неподвижен — до една бука.

— Ха-ха! — изсмя се Мончо, като го забеляза. — Много отдавна те очаквам. Мислил, съм за това, аз друга работа нямам. Бум! — и готово, нали?! Колко струва един Мончо пред такъв лъв като тебе?

Бате Величко мълчеше.

— Как оглупявате — продължи Мончо замислено. — Листата така пожълтяват наесен. Иди, че ги спирай. Ще ги спреш, колкото можеш да спреш пъпките пролет. Толкоз. И такова... разкарай това чифте, защото автоматически си отиваш след мене. Оставил съм,

каквото трябва, и точно където трябва при положение, че ми се случи нещо лошо. Разбра ли?

Бате Величко запали нова цигара и седна на един пън.

— Мончо — каза той дрезгаво подир малко. — Ти господ нямаш ли бе?

— Аз имам — каза бедният горски. — Ама ти нямаш. И тука е цялата работа. Вие съвсем се забравихте, майка му стара. Ако ви оставим така, къде ще му излезе краят, знаеш ли?

Те поприказваха в същия дух десетина минути, после бате Величко вдигна пушката и се прицели. Един клон трепна в мига на гърмежа и падна, последван от раздробени листа.

— Бива те за това, зная — каза Мончо. — И за много работи те биваше по-рано. Ама се развали, нà. Забрави се.

— Олеква ми, като гръмна — каза бате Величко и като си нарами пушката отново, пое.

Вечерта той не се яви в кръчмата — това беше цяло събитие. На другата вечер — също.

На третия ден Мончо безцеремонно зае неговото място на масата и заяви с внезапния си голям авторитет срещу зяпналите го селяни:

— Другари, аз открих истинската теория за произхода на човека и за неговото развитие. Теорията на Чарлз Дарвин отпада, другари! Не е вярно, че човекът е произлязъл от маймуната. Обратно. Ние, хората, сме си били хора. И още по-свестни, отколкото сега. Може да сме дошли от други звезди и планети, може да сме си били тука. Това засега не се знае. Обаче сме били хора. И като се разваляме постепенно, ставаме на маймуни. На магарета ставаме и на кучета! И на разни други животни. И те също тъй се развалят сигурно и стават на още по-глупави и дребни животни. Така е, другари, ние се маймунизираме постепенно. Какво ти зивилизация — като онзи по телевизията? Маймунизация е това нашето! Ето нà — бате Величко. Не беше ли той хубав човек преди време? Беше. Сега какво е? Ето насреща ми, гледам, Пъшанко. Такъв ли беше Пъшанко по-рано? Ами ти, бай Григоре? Петре, Иване, Цеко, Стояне (Ангеле, давай зеленка за всички!) Кажете, другари. Честно, с ръка на сърцето. Такива ли бяхме всичките по-рано. Щом знаем много добре кое и как трябва, обаче сами правим обратното — кажете де! Вижте се хубаво! Вижте ме мене!

Мончо извика накрая: „Наздраве, маймуни!“ — и обърна зеленката си на екс.

Селяните докоснаха с устни своите треперещи зеленки и се вторачиха — всеки в съседа си. Всеки към себе си. В своята същност всеки се вторачи и в постепенно услаждащите се спомени. И нямаше защо тъй да стоят и дълго да мислят, докато установят с нова, раздрусваща ги изненада, че този луд човек Мончо говори святата истина. Пъшанко бръкна в пазвата си и откри, че тя е пълна с черни и дебели косми, каквито преди нямаше. Бай Григор чу изведнъж своя кавал, с който беше приспивал хората и буболечките под небето и който отдавна се беше разсъхнал, бучнат зад една изгнила гредка в плевнята. Петър си спомни тялото и лицето на своята годеница, тогава, когато беше готов хора да убива заради нея — жена му сега, господи, пред която да предпочиташ зеленката. Иван се заяпа в лицето на Цеко, нявга прочутия хубавец Цеко — вече готова маймуна. Стоян погледна ушите на своя съсед — от дупките им стърчаха цели четки за боядисване.

Някой въздъхна. Друг се покашля, трети зашепна. Останалото човешко се обади наблизко във вид на естествен смях.

Мончо обясни с още няколко думи това, което вече бе ясно на всички, и поръча зеленки наред.

— Ще опросеем бре, Мончо — каза Цеко. — Кой ще ги плаща тия зеленки?

— Ние ги пием, ние ще плащаме! — заяви Мончо убедено. — А пък като опросеем напълно, ще идем да живеем по дърветата. Не виждате ли, че още съвсем малко ни трябва, за да стигнем дотам.

Смехът надви. Говорът се надигна — набъбнал. Родният, вечен, вечерен облак на селската кръчма изплува отново — толкова нежен, неизбежен, шарен, ужасен, неуловим, колкото изтичащата през пръстите истина за живота.

Опасен чешит, казаха някои, като гледаха в Мончо и му се радваха. Такъв-онакъв, добавиха други, ама де да имаше повече като него. И след още някое, време нямаше нито един, който да не си климне главата и да признае: „Умен човек е тоя Мончо. Така е!“

А Мончо, бедният, в душата си имаше още много за казване, все хубаво, все справедливо и за добро, но то не се събираше в селските,

горските думи, с които боравеше — затова го натискаше с нови и нови зеленки.

И като сам знаеше, че е прост, че има всички основания да вярва дълбоко в това, и като му беше безкрайно мъчно, че ще отнесе в небитието — под меката шума, в пръстта — толкова обич и истина, погледна селяните около себе си, очите му светнаха и една сълза се спря в средата на брадясалата буза подобна на бисер.

ПРОТОКОЛ ЗА КОЛЕГИАЛНОСТТА

Тази история започна с това, как в нашата стая счупихме три термометъра. Ако не знаете — ние произвеждаме препарати. За чистене, мазане, цапане — реклами има в целия град. Варим различни каши, сиропи, маджуни. Веднъж една тенджерата гръмна, кашата се разплиска навсякъде, Иван си опари ръката, Емилия се прости с една блуза и по носа ми се лепнаха няколко капки. Мога спокойно да кажа, че най-тежко пострадах именно аз, тъй като ръката на Иван се оправи. Ема си купи по-хубава блуза, но хората, които и до днес гледат този възморав тен на носа ми, са склонни да мислят съвсем друго.

Както и да е, в първата суматоха никой не се сети за термометрите. Същия ден всичко изчистихме, работата нормално си продължи и чак след седмица или две Емилия каза внезапно:

— Абе какво стана с живака?

— С кой живак? — казахме ние и май вече се бяхме сетили.

— Ей, вярно бе — вика Иван, — къде отиде живакът от термометрите?

След работа пак вдигнахме всичко и започнахме да претърсваме. Намерихме само две капчици — останалият живак беше по фугите в дюшемето.

— Лошо — каза Емилия. — Нещо трябва да се направи.

Ние и бездруго си знаехме колко е лошо това: под пода на помещението, в което работим, да има пръснат живак.

И ето, от този момент почна борбата.

— Другарю Ганов (началник на нашия цех), така и така, когато стана белята, нали се счупиха три термометъра...

Обяснявам му аз цялата работа, той идва, „преглежда“ (какво може да види отгоре?) и в заключение казва:

— Сто кила мъж си, маа му стара, от една шъпа живак се стъписа!

Толкоз.

После Иван ходи при председателя на профкомитета.

— Другарю Спиридонов, така и така, нали счупихме там три термометъра от големите, та живакът им се разля, и...

Спиро дойде да „прегледа“ и ни попита:

— Вие сега какво точно предлагате?

— Да се извади това дюшеме, да се почисти живакът, знаете колко е вредно отдолу да има живак.

— Вие сте луди бе! Това дюшеме струва колкото цялата ви лаборатория! Как се вади таквоз дюшеме, ти някога вадил ли си, или майтап си играеш? Три пръста чам! Де аз да имах това дюшеме... Я си карайте работата.

Ние си подкарахме пак нашата работа; сиропите, маджуните, кашите продължаваха да пътуват в красиви шишенца; хората чистеха с тях, боядисваха — правеха си живота колкото могат удобен, красив и приятен.

Мен бавно ме хващат големите ядове. Иван въобще не е скандалджия. Емилия — тя си е просто Емилия.

След няколко месеца някак се случихме на една маса с директора. Беше май Нова година или нещо такова. Аз цапнах няколко чаши набързо (така и така носът ми няма да избелее от въздържание) и изведнъж му разправам цялата работа. За разлика от Ганов и Спиридонов директорът едва не се пукна от смях.

— Брей! — изрева той, та всички да чуят. — Страшна работа с тия химици, брей! Чухте ли бе! Две капки живак ще ги глътнат!

И така нататък; „ния“ — както той казва — още веднъж станяхме за резил. Това май ни беше последният опит да се справим с живака.

Странно нещо е човекът — странна е неговата способност да мисли. Иди му кажи: „Това е така и така, толкоз, ти няма какво повече да си го обясняваш“. И всичко си продължава нормално. Само че нас май ни изпуснаха. Мене, Емилия и Иван. Надявам се: тебе, Първан и Стоян. Даже, напротив, на мене винаги са ми казвали още в училище: „Недей така слепешката, момче! Попитай кое, как и защо! Помисли сам, сам се опитай да си го обясниш. Я сега повтори с твои думи!“ И правех всичко това колкото можех — с удоволствие и с желание, — завърших някак, постъпих на работа; бих искал, преди да седна на една пейка в градинката с бастун и с изкуствена челюст, да си живея живота по мое разбиране. Например да ям, когато съм гладен. (Дори ако на Ганов и Спиридонов им е противно.) Да викам за този отбор,

който на мене ми харесва. Ако се е разлял вреден живак под краката ми, да намеря чалъм да го махна.

Всъщност сега вечер разказвам за моето си страдание след случая с термометрите; приказките на Ганов, директора, Спиридонов повредиха собственото ми мислене. Аз тия хора ги намразих. Поотделно и заедно, покрай тях постепенно и други — не исках да чуя за никого. Казано честно, това за „стоте кила мъж“ горе-долу е вярно, а вие сигурно вече сте забелязали, че ние, бабаитите, много-много не му се замисляме за неща, свързани с нашето здраве, поради което и най-бързо се скапваме, но това вече е друга страна на въпроса. Работата, за която разказвам, бе в бавната и растяща омраза към тези над мен, което например ми действа много по-зле от сто счупени термометъра.

Не беше в по-добро положение и Емилия. Тази жена постепенно отслабна, лицето ѝ се смали — все по-често намираше начин да излиза от нашата стая. Врѣх на всичките ѝ тревоги, разбира се, беше една друга подробност: година и половина омѣжена, тя нямаше още дете. В смисъл, че нямаше изгледи скоро да има.

— Живакът — казах веднѣж на Иван, когато стана дума за това.

— Ей, да мълчиш — каза той много замислен. — Ти знаеш ли, че и мен нещо не ме бива. Той точно там удря, живакът.

— Ама как...

— Ей така нѣ. Кофти съм от едно известно време. Не бях аз така, можеш да питаш, която ме знае.

Смехът си е смях, но и страхът си е страх — Иван си внуши своето тѣй трагично безсилие, няхах никакѣв начин да го утеша.

Е, представете си как ние работехме там — върху тези „три прѣста чам“, под който лежеше, живакът. Веднѣж партида туби „Поморин“ напълнихме с вакса за обуца. Друг път в четиристотин шишенца „за премахване на пѣрхот“ бяхме налели „смазочно масло за шевни машини“. Някои от грешките си открихме навреме, но други така си заминаха в магазините. Веднѣж плацахме глоба. Друг път на събрание ни ругаха. Тогава ние пак казахме за живака и (един по един) всичко си мина и замина.

— Майка им, нека ме уволнят — каза Иван. — Сега работа за химици под път и над път.

— Аз и без това ще напусна — каза Емилия. — Вече съм ги предупредила.

„Самари много — помислих си аз. — Не съм казал, не съм ги зарязал.“

Наистина странно нещо си е човекът — странна е неговата способност да чака. Всъщност, като помисля, едва ли има друго животно, което така неусетно да се приспособява. Днес това, утре онова, времето си минава, всеки си свиква с това около него, лъже се сам, обещава си и измисля, надява се на големи промени — все така продължава, докато някой ден седне на *онази* пейка и гледайки как другите тичат към своите си заблуди, може с право да си помисли: „Защо ми е вече да зная?“

И може би с нас нищо повече няма да се случи и тъй щяхме да продължим, работейки в стаята над живака, псувайки Ганов и Спиридонов, и хората все така щяха да си купуват вакса за зъби и да гресират след баня косите си, псувайки Ганов и Спиридонов, тоест животът ни щеше да си тече тъй нормално такъв, какъвто го бяхме приели, ако не бяха настъпили онези големи промени...

Премениите настъпиха изведнъж. „Съдбата бе друго решила“ — както се казва в една песен. Просто директорът на нашето предприятие беше внезапно уволнен и на негово място дойде друг.

Само три-дни след постъпването на новия ни директор се получи невероятна заповед: да си сменим стаите с Ганов и Спиридонов. Ние тримата в тяхната, а те пък сега в нашата, по „важни производствени съображения“.

Нямаше как. Бюрата на Ганов и Спиридонов бяха донесени при живака; нашите тенджери закипяха в тяхната стая. Тук първата ни работа беше, естествено, един малък банкет, който полака-лека се превърна в хронически фестивал: бяха песни и танци; подаръци, изненади; даже аз купих зюмбюли за нашата дама. На третия ден — с Иван бяхме сами — той помълча малко и каза:

— Виж какво, сега трябва да вдигнем тоя балатум.

— Моля?

— Под тоя балатум има живак.

— Ванка, ти изкукурига с тоя живак, майка му стара! Живакът беше оттатък!

— Абе той онзи си е оттатък, ама тук има друг — каза сериозно моят приятел. — Аз им го сипах на тия говеда. Влязох веднъж, счупих един термометър и... отдолу под линолеума.

— Кога беше това?

— Ами... доста отдавна.

Вдигнах си чашата, казах, че който нож вади, от нож умира, с намерение да успокоя моя приятел, пък то май излезе обратното, но това няма значение. Напуши ме смях, мислех, че цялата тая история вече приключи, когато Иванчо добави:

— С тоя директор говорих още първия ден. Заприказвахме се на двора. Обясних му цялата работа, той затова пусна заповедта. Това там за „важните производствени съображения“ е алабалистика.

— Добре си направил. Ама и той бомба излезе, нали? Сега тия дръвници да постоят на живака.

— Работата е там — каза Иван, — че в нашата стая вече няма живак. Миналата неделя, когато вие ходихте на бригада, изкъртих две дъски в края и извадих живака. Имаше една супена лъжица. Подът е наклонен и всичкият беше на едно място. После пак заковах дъските и така. Хайде сега сипи още едно, че ме стяга пак шапката.

Сипах на него и на себе си, чукнахме се седем-осем пъти, после отидохме някъде да довършим и се прибрахме почти на разсъмване.

И тъй, май че това е цялата тая с живака — ние даже забравихме да повдигнем балатума, под него и до днес има живак.

Което не е толкова важно, защото Емилия тия дни ще си взема отпуск по майчинство. От няколко месеца тя живее с мъжа си в нова квартира, а доколкото разбрах, на старото място всички били в една стая — старците и балдъзата — и всички там спели на едно и също легло, като вечер си лягали по реда на прибирането: първият до стената, следващият до него и така нататък; човек лесно може да се попита: кой кога ли се е прибирал?

Между другото Иван също е в ред. Оня ден ми говори: „Ей, братче, трябва да знаеш, че силата не си зная!“ И сигурно е така. Защото няма по-голяма мъжка сила от собствената спокойна увереност, тъй както няма по-лоша болест от собственото внушение, че си зле.

Накрая трябва да кажа, че и моето мислене пак си е в ред. Приятно ми е да вярвам, че ще ме управляват хора като например новия ни директор. Защото така мисля, че и те все пак могат да мислят. Това ми стига, за да си гледам работата добре. Да не ги псувам толкова често и да си карам живота, както желая.

Разбира се, към всички тези промени трябва да се прибави и много забавното обстоятелство, че Ганов и Спиридонов из ден в ден залияват. Много по-бързо и ефикасно, отколкото ако под краката им наистина беше останал живак.

Защото човек никога не е склонен да вярва в промените, ако те някак не са се докоснали до сърцето му.

ФАНТАСТЪТ

Той пишеше приведен, зад големите очила — зениците разтворени широко като на сафрид, от хартията почти стърчаха думи, тайни знаци и чертежи. Те дори потръпваха, огъваха се и се олюляваха заедно с него — такова беше творческото напрежение днес.

Жена му беше свикнала, разбира се, да чува вечното: „Не! Остави ме сега!“ — при всяко почукване на вратата, но още не беше свикнала да не почуква, докато той пише приведен.

Децата му бяха запалени, естествено, по фантастиката, играчките им изглеждаха странно (най-простата от тях се казваше „Омега — Андромеда — Хикс“) и черните им зеници се увеличаваха забележимо в тихите ъгли на апартамента, докато другите момчета отвън играеха футбол и чорлави, пред всяка произнесена дума слагаха по едно много важно „ега ти“.

Така вървяха нещата в дома на писателя — имаше хляб, рокли и шестици.

— Добра кариера, но много се мъчиш — каза жена му в красивия неделен следобед, когато той склони да пие кафе на балкона, заляпан към простолюдието надолу. — Страхувам се, че си малко преуморен.

— Децата къде са? — попита той, както обикновено, без никаква връзка с нейните думи. — Какво правят сега?

— Конструират — каза жената.

— И двамата ли?

— Големият започна в хола модел на кораб-майка, а малкият довършва в кухнята ракета-носител.

— Добре — каза фантастът и рязко стана от стола. — Трябва да се работи сериозно.

Жената каза:

— Аз...

Той я прекъсна с нервни движения на ръцете и поясни:

— Сериозно трябва да се работи и да се знае какво значи „сериозно“. Без откъсване от проблемния кръг. С потъване в самите

гълбини на неизвестното. Това значи сериозно.

Тя повтори:

— Аз...

Но и той повтори нервните движения на ръцете (които завършиха с пренебрежителни, отпуснати махове от китките), та в следния миг вече беше потънал навътре, към гълбините на апартамента си.

Жената въздъхна и постоя така на балкона. Пъстър народ долу се нижеше и тя с интерес го разглеждаше. Едни носеха въдици, пушки, ракети за тенис; други — пресните спомени от разкошни балкани, потоци, ливади; трети — нетърпеливо радостни намерения, свързани с чифт обични очи или пък със спокойна чашка ракия. Някои се връщаха от кино, други сега отиваха. Бряг беше този балкон — за кой ли път си помисли жената, — край него течеше простият шарен живот такъв, какъвто се беше развълдил върху Земята. Омега и Андромеда, и Хикс никого не занимаваха толкоз фатално, колкото — да речем — мача на „Левски-Спартак“ срещу „Славия“.

Въздъхна жената отново, погледна кафето на своя съпруг върху малката мраморна масичка и като видя, че е наполовина, допи го. Разклати чашката и я обърна в чинийката. Късмет. Съдбица. Какво да направиш? Човекът не беше женкар или пияница, изкарваше с фантастичните си писания повече от две или три средни заплати — можеш ли да го упрекнеш за нещо?

Телевизорът на съседите със страшен стохилияден глас изрева: „Го-ол!“; една котка събори наклонената кофа за боклук и панически избяга от мястото на събитието; две деца на възраст колкото нейните играеха на федербал в градинката; на пет крачки от тях войник и момиче унесено се целуваха прави.

„Човечеството ще направи огромна крачка напред с тази история“ — бе казал преди месец писателят, когато чу жена си тихичко да въздиша в леглото до него.

„С коя история?“ — попита тя и го докосна.

„С моята история. Тази, която пиша в момента.“

„Кажи ми нещо за нея.“

„Не — каза той. — Не искам да се обиждаш и да се сърдиш, но не. Това е патент. Направо научно откритие. Невероятно хрумване. Именно невероятно. Обаче напълно възможно. Един ден човекът ще го

извърши наистина. Някой ден в далечното бъдеще. Не знам кога, но той ще го извърши. Нима Жул Верн е знаел кога човекът ще извърши първите си космически полети? Но пръв е описал това. Пръв той всъщност е бил в Космоса, със своето гениално въображение. Както сега аз съм пръв в орбиталната станция.“

„В кое?“

Писателят се бе надигнал, седна в леглото и се вторачи напред. Духаше топъл ветреца, листата и големите улични лампи рисуваха по прозореца. От горния етаж се чу нежен слаб вик и после тихичък дуеет смеене. Изскърца легло, чифт стъпки отиде към банята и утихна под съскането на душа.

„Ето че сам се издадох — каза фантастът с дълбока въздишка. — Орбиталната станция, това е темата, върху която пиша. Това е и самото ми заглавие. Ето как сам се издадох, видя ли?“

„На кого си се издал?“ — жена му се разсъни съвсем.

„На теб, на кого! — каза той й стана от леглото, защото не можеше да търпи съскането на душа отгоре. — А тия тъкмо намериха време за къпане!“

„Кои?“ — с внезапен интерес попита жената.

„Тия отгоре!“ — каза фантастът и отиде да пие вода.

След това той легна отново и дълго намества възглавницата.

„Те са млади“ — каза жената, когато той вече мислеше, че е заспала.

„Кои?“

„Съседите отгоре.“

Писателят фантаст се замисли, припомни си лицата, походките, фигурите, та даже и имената на съседите отгоре (тя все се хилеше, а той беше едно лекомислено инженерче) и с изненада установи, че те всъщност са им връстници.

„Говориш глупости!“ — каза той.

„Аз ли? Защо?“

„Защото ония отгоре са наши връстници. Гледах им данните, като събирах попълнените фишове за единния граждански номер. Тя е колкото тебе. Той е колкото мен.“

„Така си мислех“ — каза жената, като гледаше рисунките от светло и тъмно в прозореца.

„Стига си мислила, спи — каза фантастът. — Тоест ти мисли, ако искаш, но аз няма да мисля за тия отгоре, нито за ония отдолу и... Аз нямам за какво да мисля и трябва да спя!“

„Добре“ — тихо каза жената и му обърна закръглената и топла долна част на гърба си.

Но той тогава се надигна отново, вторачен напред, та остана така до разсъмване. Заспа облакът в леглото само десет минути преди часа си за ставане и после целия ден бе в отвратително настроение. Тъкмо този ден той беше издал онази паметна заповед за начина на живот вътре в семейството, свързана пряко с последвалите събития.

„На финала съм, всичко е съчинено и конструирано — заяви той, след като беше събрал кротките членове на интимното общество около себе си. — Във връзка с това мене ме няма за никого, докато не завърша това, което пиша. Да ми се осигури абсолютно спокойствие. Никакви вестници, радио, телевизори, телефони. Ясно, нали?“ Децата бяха казали чинно „Да, татко“, майка им бе кимнала предано. И тъй течеше времето вече цял месец: той в кабинета — вторачен напред; тя на балкона — заляпана към прекрасното простолудие; децата из тихите ъгли на апартамента — унесени над Омега и Андромеда, и Хикс. Творческо и безметежно време настана в дома на фантаста, докато той пишеше „Орбиталната станция“, за да трасира далечното бъдеще на научната и техническа мисъл. Само веднъж едното от децата се беше опитало да му даде новите вестници — както обядваха, — но той тъй тропна с вилицата по масата и тъй го погледна през очилата, че то пребледня и дващест минути по-късно повърна.

Дълъг финал, мислеше си жената сега на балкона, докато вземаше чашката му от кафето, да види какво има вътре. Ако продължи още малко така, и това лято ще си отиде. Думата „лято“ я натъжи (самата тя беше в горещото лято на своя живот), но фигурките в чашката бяха забавни и интересни. На страната, от която беше пила тя — огънати голи тела и кентаври. На страната, от която беше пил той — бездънната страхотия на Космоса.

Още по-силно от първия път стохиялният глас в телевизора на съседите извика: „Го-ол!“, и веднага след това съдията обяви края на първото полувреме. Жената очакваше музика и телевизионни реклами, които с голямо удоволствие тайно подслушваше, но гласът на говорителя произнесе:

— Извънредно съобщение на ТАСС. (Мъничка пауза, която сгъсти тишината изведнъж.) Днес в единадесет часа и десет минути московско време бе изстреляна в Космоса първата орбитална станция. Екипажът в състав...

Жената панически изтича от балкона към собствения телевизор и без никакво разрешение го включи. С разтуптяно сърце зачака лъскавият и стъклен сандък да загрее и заговори, но това прекалено дълго не стана. Тя установи, че някой бе издърпал щепсела от контакта, мушна го нервно и отново зачака. Най-сетне се чу:

— ... горните слоеве на атмосферата, с научна програма за мирни цели.

След това се появи и образ. Но той не беше на говорителя, а на две мустакати джуджета в черни костюми, които — сръчно като във всеки трик — простираха своето си пране.

Нарушавайки грубо всичките заповеди на своя съпруг, жената бързо отиде в кабинета и отвори вратата дори без да почука.

Фантастът се обърна облещен.

— Пуснаха я — каза жената.

Той нервно замаха с ръце.

— Сега съобщиха по телевизията, че е изстреляна. Днес, в единайсет и десет.

— Коя е изстреляна? — попита той.

— Орбиталната станция. Казаха го по телевизията у съседите, аз даже пуснах нашия телевизор, ама...

Фантастът скочи чевръсто и с три крачки се появи в хола.

„Ааайде наштее!“ — извика публиката на стадиона и ритмично запляска с ръце. Футболистите излизаха на терена отново.

— Махни ги — каза фантастът и се запъти към телефона.

На шестото избиране някой се обади. Писателят попита:

— Чу ли съобщението? Е?

И след това десет минути мълча, притиснал слушалката до ухото си, кимайки, произнасяйки по едно или две прегракнали „да“. Накрая затвори телефона и остана вторачен напред.

— Какво му е станало? — тихо попита жена му.

Синовете му бяха замръзнали в рамката на вратата — същинска снимка за вечен спомен от незабравимото детство.

— Това — каза той и стана.

Те го видяха как бавно отиде към кабинета си, събра внимателно голяма купчина изписана хартия и я занесе в камината.

— Защо? — съвсем тихичко се обади жената, но той се обърна към нея и тя тутакси млъкна.

— Татко — каза голямото от децата, но очилата на фантаста блеснаха срещу него и то сведе глава, чоплейки пръстите на ръцете си.

Ужасен беше мигът, когато човекът драсна клечка кибрит и клекна пред черната уста на камината. Кротките членове на семейството му остро и едновременно изпитаха чувството, че се изгаря не купчината хартия, а истинска и жива част от живота им.

Всички мълчаха неми и бледи. Пламъчето на клечката изглеждаше като езика на змей.

Тогава фантастът се изправи внезапно, духна горящата клечка и ги изгледа поред.

— Аз съм фантаст, но... — И млъкна.

Те чакаха думата — в оркестъра от думкащите им сърца.

— Но! — извика фантастът. — Аз съм и реалист! Действайте!

Той коленичи отново и започна да вади хартията от камината. Очерни ръцете си, дрехите и лицето. Движенията му станаха все по-сръчни и сигурни. По едно време даже се изсмя. Това не беше се случвало в този дом от години — децата се спогледаха, а майка им за момент си помисли, че съпругът ѝ полудява. Но той продължи да се смее високо, изправи се и извика отново:

— Действайте, казах!

— Какво да действаме? — попита тя.

— Всичко! Излизайте от къщи! Влизайте! Носете ми вестници и списания (намигна на едното от децата), пускайте радио и телевизия! Звъни и ти, телефон!

Фантастът рязко се обърна към телефона и вдигна високо ръка.

— Действайте свободно във възможните направления, защото...

Сега той се обърна към своето домочадие, — очернен, облещен, разперил ръце над купчината хартия по пода. Домочадието очакваше уплашено и бледно важната дума, но ето че писателят фантаст, в когото се бил крил досега реалистът, опитен и корав в пазенето на парещи тайни, тъй и не я произнесе. Направо изгони тримата навън, при простолюдието, прибра си хартиите в кабинета и като се

разположи максимално удобно в своето кътче, зачака непобедим вечерта с новините. Утрото с новите вестници, коментарии и списания.

Те щяха много да му помогнат за превръщането на великото му фантастично писание в малък обикновен репортаж.

ПРОТОКОЛ ЗА ЕДНА ГОЛЯМА ПЕЧАЛБА

В този град всички познаваха Мути, той беше — както се изрази веднъж кметът — част от изисканата архитектура на центъра.

Бели и лекомислено горди, лишени от предразсъдъци в своите пози и форми, мраморните фасади наистина обикаляха паметника и площада елегантно, за да се съберат като оръженосци от двете страни на хотела. Тук, край сребристата рамка на стъклената врата, на фона на тъмночервения цокъл, неговото сандъче за лъскане на обувки стоеше като едно малко бижу. С лъскавите си пулове от месинг, с тесните си украсени огледала, с русите, кестеняви и чернокосмести четки, изпъчени редом като фестивал — това сандъче открадваше време от всяко око и попиваше в него за дълго. Самият Мути, седнал разчорлен отзад, с разперени лакти и щръкнали колене, не оставяше без впечатление и ухото — той пееше, чукаше като изкусен барабанист, подканваше си клиентите енергично и ги разсмиваше бързо и леко с отдавна изпробвани номера.

Колкото до неговите собствени око и ухо, те бяха толкова пълни с делничния живот на града, че повече той не мечтаеше. Радваше се на божите си дни и работеше. Те биваха слънчеви и ведри, разприказвани радостно и шумно, тогава над белите сгради като че изплуваха от сънищата скалите — сини, учудващи и грандиозни, с едно петно сняг и през юни. Биваха облачни и тъжни, смълчани в сивата полугледка, тогава ухото на Мути се вслушваше в онзи глух непрекъснат оркестър от стъпки по тротоара и между тъпите, бледи, неизразително тропаци звуци (обикновено цепещи косъма и стотинката) се напругаше да разпознае приятели — стъпки, които му шепнеха, галеха го дълбоко навътре и се оставаха незабравими.

Така нещата протичаха, общо взето, нормално до онзи най-обикновен ден, в който докараха за хотела една електрическа автоматична лъскачка.

— Мути, така както я виждам аз, ти май си свободен — каза му портиерът с въздишка. — Ела сега малко да ти покажа какво става.

Той го заведе във фоайето, натисна копчето на лъскачката и кръглите четки се завъртяха, подгонени от мъртвата, респектиращо съскаща енергия на мотора.

— Нещо да кажеш? — погледна под козирката си портиерът.

— Че кажем, че кажем... — не се отчая изведнъж Мути. — Ти трай, аз сè нещо че кажем.

— И какво можеш да кажеш? — усмихна се портиерът победоносно. — Нищо не можеш да кажеш. Не виждаш ли, че тя, твоята, вече...

— Абе, бате, къде му е боята на... това? Откъде му се тури боята?

— Боя няма тая машина, обаче на нея боя не й трябва. — Портиерът бе пхнал едната си обувка под четката, издърпа я и я опъна пред момчето. — Я гледай какво става. А?

Обувката беше блестяща. Мути обаче поклати глава. Цъкна два пъти с език и му обясни, че без боя лъскане, това не е работа, кожата, бате, изсъхва и се напуква, тая голяма анджаклама може да ти обере само прахта отгоре-отгоре, ама човек иска да има фина обувка, истински джам само отвън, братче, вътре сандъчето и тъй нататък, докато насмалко двамата не се скараха.

Портиерът беше човек с разни инициативи, на другия ден говори с управителя на хотела, после с директора, накрая успя да се домогне до успеха и една сутрин, когато Мути дойде и си седна на своето място, даде му пътя — безцеремонно и просто, с категоричните жестове на човек съгласувал.

Той само едно нещо не беше пресметнал — инициативният портиер на хотела, — дребния, но съвсем не без значение факт, че Мути бе пълен с приятели.

Те бяха не само много — приятелите на Мути, — но бяха и толкоз различни, колкото едва ли ги имаше кметът. Разтичаха се, направиха заявление жалба, долуподписаният Еди-кой си Еди-кой си работя толкоз и толкоз години на това място в града, моля това мое положение да не се експроприира от портиера, понеже машината може едно, а аз друго, всички знаят това, с уважение — подпис.

Работата наистина стигна до кмета, а той — като се бе лъскал толкова пъти при Мути и като знаеше, че машината нито ти пее, нито

пък може да те разсмее — заяви горното, с което започнахме тази история, и добави: „Абе нека да си остане момчето“.

Така задалото се нещастие накрая завърши с победа на Мути. И както твърди една поговорка, че когато то тръгне — зло или добро, — най-добре отваряй вратата широко, последваха други събития. Мути не знаеше поговорката и не се готвеше да отваря широко вратата към доброто — тази работа тоя път свърши съдбата.

Тя му се яви една вечер на гарата, когато попълваше фиш. Прошепна в ухото му пет прости числа, той ги задраска на фиша на кръст и след няколко дни новината заля целия град. Една седмица само това се говореше. Петте хиляди лева, които Мути беше спечелил, наистина някои превърнаха в петдесет. Други пък махнаха една нула — пак така от себе си — и сведоха цялата работа до оскърбителното за толкова луд случай петстотин. Все едно, събитието бе живо и продължително коментирано.

И може би тъкмо това коментиране бе истински осезаемо за Мути в цялата едноседмична бъркотия от щастие. Защото в това денонощно веселие, което се местеше като цирк из квартала — състоящо се от многобройния весел народ около Мути, — имаше нещо измислено и необичайно. Като сън и томително, но никога пълно изтрезняване, дните и нощите изтичаха отначало бавно, но впоследствие някак се смесиха, неповторимите състояния на екстаз с нещо ги обезличиха и ето че в края на първата седмица баснословната сума неусетно бе преполовена. После започна втората седмица, когато Мути достигна върха си.

В понеделник сутринта той се изправи на своето място, край лъскавата врата на хотела, запали една вносна, стомилиметрова цигара, чийто бял филтър страшно се открояваше между устните му, стъпи с десния крак върху сандъчето и се облакът на коляно. Портиерът го поздрави, усмихна се някак смутено и се отдръпна навътре. След малко започнаха да пристигат приятелите — към десет и нещо съставът можеше да се сметне за пълен. Когато най-сетне дойдоха двамата цигулари и кларнетистът, водени тежко от Армандо с акордеона, и брилянтинените им гладки коси блеснаха в мраморния площад като врани, започнаха да се трупат зяпачи.

Под техните погледи (възрастни, чужденци, хора на път, които не знаеха нищо за Мути) се извърши първата паметна церемония. Двама

от приятелите, също така лъснати и облечени много добре, в ритъма на вулканично развихрил се чардаш лъснаха дясната обувка на Мути. След това друга двойка се зае с лявата. Последва плюшеният парцал под звуците на „Беса ме мучо“, също така теглен от двама като бичкия. Накрая, сред нестихващи аплодисменти, Мути награби сандъчето.

Той го пренесе така на главата си до средата на моста, изчака момента, в който първият цигулар с голямата лява ръка почти беше напъхал треперещите ѝ пръсти в устата си, а кларнетът сега сочеше право в зенита, извика една трудна за произнасяне дума, окончаваща звучно на „джос!“, и метна сандъчето към реката...

Беше „ура“, бяха гърмежи — одобрително облекчителни възгласи залюляха мраморните фасади. Мръсният ваксаджийски етап от живота на Мути вече се носеше по вълните...

В нощта след този ден, някъде докъм зори, откъм хижата над града (в подножието на сините, учудващи и грандиозни скали) частта по-осезаемо изнервено гражданство чуваше вариации на кларнет — известно капричио, доста свободен, но иначе жизнен аранжимент.

Така приключи втората паметна церемония. След нея с реалното и разбираемо намаляване на капитала у Мути въпреки острия си темперамент и светкавично възприетите навици групата постепенно затихна. Тя някак се разпръсна, от време на време с Мути се мярваха неколцина — сега отново по ония места, които бездруго те отколе си обикаляха.

Дните минаваха, животът в града с мраморния площад си течеше — безмилостен, както открай си, — костюмът на Мути овехтя и коленете пак се отъркаха. Той се явяваше някоя сутрин на старото място покрай хотела, облягаше се на тъмночервения каменен цокъл и ако денят биваше слънчев и ведър, окото му изпиваше линейката на планината. А пък когато ръмеше или бе облачно, сиво и тъжно, ухото му се оставяше с тиха наслада на философската музика от подметки и камъни. Жена с убождащи под стомаха ти токчета. Баба с бастун. Припкащи като пилета детски крачета. Тежък другар, сякаш без мисъл за края. Нещастен хитрец и циция — трябва дори да погледнеш краката, за да повярваш, че са на мъж.

Къде отиват, боже, тези стъпки? Откъде идват? Защо трябва да минат по тротоара, щом всички заглъхват накрая? А ние какво точно да правим, докато все пак можем да се разхождаме на площада?

Изпушваше Мути някоя и друга цигара, мислеше, после нанякъде изчезваше бавно и никой не можеше да ти каже къде.

И сигурно тъй тихомълком той щеше да бъде забравен, и нямаше вече да бъде онази частица от изисканата архитектура на новия център, ако една сутрин (разбира се, слънчева и ведра) на мястото пред хотела не беше се появило едно ново сандъче.

С ослепителни пулове от месинг. С тесни украсени огледала. С руси и кестеняви, с чернокосмести четки — изпъчени и нови като на фестивал. На къошетата с четири вити и везани кули — нещо, което на старото нямаше.

Мути дойде тази сутрин към десет, сбърчи носа, като го забеляза, и предпазливо се доближи. Застана на тротоара далече от него и почти не посмя да се огледа. Той беше млад, нямаше още семейство, но изпита ужасното, подлудяващо чувство, че някой се е напъхал в дома му. Обърна се към стъклената врата на хотела и окото му откри портiera. „Какво става тука?“ — попита го с вежди веднага. „Не знам нищо аз“ — отговори му с рамене портierът.

Тогава Мути се доближи до сандъчето и като чуваше как кръвните му телца умират, видя едно листче, забодено с кабарче отгоре. Наведе се зяпнал и бавно прочете:

„Мути, сядай, Мути!“

Имаше и столче отзад — жълто и ново, — той се почеса несръчно и искаше да въздъхне, но не успя. С привично движение го прекрачи и седна.

Сините, учудващи, грандиозни скали над града изпищяха. Гордите мраморни сгради му се ухилиха — пак така бяло и свойски, както преди. Беше за песен сега — само за песен, млъкнала в него от толкова време. Но Мути не се и опита да пее, защото в момента въобще нямаше гърло. Откачи една от новите четки и лекичко чукна дъската — всичко, което можа да направи. После извади дългия фас, който се пазеше от снощи, оправя му изгорелия край нежно, наведе глава и си затвори бързо изтичащите очи. Остави си само ушите отворени.

За да може той непременно, на всяка цена, през вечния грохот от отминаващи стъпки, мислено да целуне онези, които му шепнеха винаги нещо, галеха го дълбоко навътре и си оставаха незабравими.

БЯЛОТО КУЧЕ

Ако ви кажа, че към края на май през шейсет и девета година от Витоша слязоха вълци и удушиха в село Боснек единайсет овце, не знам какво ще си помислите. Впрочем сецям се, вие ще си помислите горе-долу това, което си помислих и аз, когато на мене ми казаха. Викам си: тия дяволи пак нещо искат да ме будалкат.

Обаче се оказа истина.

Вълците нападнали кошарата през нощта и изкормили единайсет овце. Осем натръшкали по земята, а другите три — на дебелия врат и в шубраците.

Какво стана нататък? Овчарите сутринта виждат цялата работа, явяват се пред пълномощника, той веднага звъни в Даскалово, от Даскалово веднага звънят в София и ето как на другата нощ седем души ловци направихме в Боснек хайка.

Село Боснек е зад Витоша, само на четиридесет километра от София. Пристигнахме бързо. Заведоха ни на мястото. Всеки залегна на поста си.

Както и предполагахме, дежурството ни беше на вятъра. Всеки сериозен ловец знае — както и всеки от по-опитните овчари, — че вълкът, особено лете, почти никога не повтаря своите нападения. Разбира се, на сутринта никой не съжеляваше — нощта в шубраците около Струма беше чудесна.

А най-приятните часове започнаха с утрото, когато хубаво видяхме къде се намираме. Да кажа първо за себе си: десет години съм обикалял по всичките къшета на българските планини и гори — просто такава ми беше професията. Случи ми се да поскитам из руските лесове и по чукарите на Пинт и Олимп. По Алпите, Карпатите и по онези прочути острови Адалар. Но по-хубаво място от тази малка долинка зад Витоша никъде не съм виждал. Обърнеш се наляво — смръщени, голи, незабравими скали. Погледнеш надясно — луди, зелени, безкрайни гори. Дигнеш главата нагоре — снежният гръб на Селимица. А Струма — бистра и ледена — все си приказва нещо в

краката ти и все бърза надолу. Мислиш си, тук има по малко от острата хубост на Алпите и от щърбавия малоазийски пейзаж, та даже и от нямото величие на снежния северен лес. На всичкото отгоре в закътаната долина на реката се зеленеят южнобългарските тлъсти ливади, намират се заветни припеци, постлани с шир, киселец и цветя. Растат големи клонести сливи, ябълки, круши и мушмули.

След закуската в десет часа ние се пръснахме. Някои от ловците направо си тръгнаха, други поеха към язовира. Аз дадох моята пушка на брат ми, да я свали надолу с колата, и реших да остана по къра. Нямах бърза работа днес — щях да се разходя ей тъй, да набера киселец за чорба и после да се прибера с автобуса.

Вървах си полека надолу по Струма и се заглеждах в гъстата растителност, изплетена от клони и повет. От буйни миризливи билки и от жилави диви лози. Завирах се в непроходими дерета, тъмни като истинска джунгла, където векове се въдеха сърни и елени. Язовци, зайци, лисици. Диви свини, гривеци и фазани. Не ми се искаше да свършва този ден, но ето че слънцето вече увисна зад хоризонта и полекичка се наду — зачервено.

Тръгнах и аз към шосето, да чакам някакъв автобус.

На първата полянка над реката имаше стадо овце. Един овчар водеше това стадо отпред, а друг седеше на земята с три тенекиени гюма. Две големи и рунтави кучета бяха изплезили езици наблизко — едното беше черно, а другото — бяло.

— Здравсти, земляк — реших да спра при овчаря. — Как е работата?

— Здравсти, здрасти! Па що, работата си е работа. Не е като лежачката.

Той се усмихна. Аз седнах при него.

— Вода ли носиш в тия гюмове?

— Тц. Само у реката че ги разладим. Оти ако са топли, млекото че прокисне.

— Вярно, времето вече си е горещо.

— Оно и времето си е горещо, ама и млекото ич не е ладно. Вечер като ги измуземе — врело е!

— Сутрин и вечер ли ги доиш?

— Па иначе как?

— И колко горе-долу са всичките? Имат ли триста?

— Па тебе да са толко.

— Стотина литра сигур събираш на ден?

— Днеска сто, утре сто и десет, те така.

— Значи триста овце по два пъти на ден ги доиш. И всеки ден. Откъде пръсти за толкова работа бе, човече!

— Е, па иначе как?

— Поне кротки ли са, докато ги доиш?

— Па някои са кротки. Ама има една — че се сдере да рипа, кога я пребараш. Со се столо че те степа на земята! И у котело три пъти че завре ногата...

Извадих цигари, почерпих го и запалихме.

— Ама тия песове са страшни. Същински вълци!

— Тие ли? Тие цета не са цета, да ти кажем. Они са бетер мачки.

— Ааа... Щом си им турил синджири на шиите...

Черното куче лежеше по-настрана; то се надигна и се отдалечи още. Бялото си остана, където си беше.

— Тие синджире съм ги турил, оти на них тебе да има по клечка.

— Защо им е клечката?

— Оти ако нема клечка, оно че далдисва по зайците.

— Тоя белият сигурно сам си е свалил клечката. Да не му се мотае.

— Па он друга работа нема.

— Как се казва?

— Сашо.

Като си чу името, кучето мръдна опашка и наведе глава напред.

— Страшен пес е тоя Сашо, не ми разправяй ти. Вълците пред него са като палета!

— Мани го бре! Кога види вуко, оно че се нагънете у колибата при мене! А вуци си има. Не е като да нема. Завчера боснечане...

Овчарят ми разказа подробно не само случката с вълците в село Боснек, но даже и за това, как идвали ловци „софияне“ и как нищо не могли да направят, защото според него те си носели мезетата и ракията, изкарали са му един моабет вечерта и после сладко са си заспали. Накрая заключи за тези ловци софияне:

— Тебе и они да са били такива... като моите цета.

— Сигурно — викам. — Ама те, вълците, и без това скоро няма да дойдат. Пък и да дойдат, какво толкоз? Ще сдавят седем-осем овце, голяма работа!

— Он че сдави пет, вуко, па петдесет че се нагньетаю у търнако. Оди после ги найди, да си пропцуеш и младините, и старините... Цета тебе за вуко, цета!... Ама сега нема цета.

— Аз така като ги гледам тия твоите псета, виждат ми се лъвовете, съвсем сериозно.

— Тц. Нема сега цета. Ей го, кога беше, тамо лежат еленъте, тия, наште цета, минаваю прокуй нъга и ич нече да лавне. У лебо сè гледа. И у помията.

Аз се засмях, шопът продължи замечтано:

— Ярловчане имат цета. Нашите са се помияре. Они, ярловските цета, са бетер глистави вуци. С таквие шипльове на гръдите. И мечката от них бега! Па са и учени, тие ярловски цета — нема на човек да далдисва.

— Добре де, защо ярловските ги бива, а пък твоите не струват?

— Тие, наште цета, са скопени.

— Така ли? Че защо?

— Па да не одат по бесовица.

— Аха... Е, може тогаз... Но вие сте сгрешили, като сте ги скопили.

— Па я не сам ги скопил, они такива си беа... Тоа, чернио, по си го бива. Сигур ножчето не го е фанало как тебе. Он сè настрана оди. Ама Сашо е...

Шопът извика два пъти: „Сашо, Сашка!“, и бялото куче пропълзя съвсем близо до нас. Галейки го нежно, моят нов познат продължи:

— Тие, наште цета, са сè помияре. Наместо у гората окото му се у торбата.

— Ами вземи, че ги разкарай, щом са такива.

— Що каза?

— Разкарай ги, викам. Махай ги, щом не са зли.

— Па оти че ги манем?

— Нали сам казваш, че не ги бива? Вземи си от ония, ярловските, щом са толкова зли и научени.

— А тоа?

— Кой!

— Те тоа. Нашио Сашо.

— Ами застреляй го. Разкарай го. Дай аз ще ти го застрелям.

Шопът ме погледна извънредно учуден. Голямата му уста си остана отворена и той много дълго ме зяпа със светлите си очи.

— Баджанак — каза най-сетне, — тури на едното блюдо на кантаро сите ярловски цета, а на другото те тоа, нашио Сашо, па них сите ги пиши фрѝкна̀ле! Да се мочам аз на ярловските цета!

Той пак почна да гали бялото куче, после го плесна по дебелата шия и спеченото му лице постепенно си върна хубавата бавна усмивка.

— Защо не му сложиш пак клечката на синджира?

— Па снощи се опитах да му вържем, ама не дава. Че ми одере ръцете.

Сашо най-гальовно триеше муцуна в ръцете на своя стопанин.

— Он за клечката е много ербап. Ама види ли вуко...

Посмяхме се още малко, хвърлихме угарките и аз станях. Кучето се сепна от движението ми и избяга малко встрани.

— Хайде, приятна ти работа. Аз полека-лека ще се прибирам. Дали ще мога да хвана някакъв автобус?

— Па рейсове има. И коли на върволяк минаваю. Сега е лесно.

— Да... Хайде, довиждане!

— Всичко най-хубаво!

Овчарят стана. Вързани на синджири, тенекиените гюмове издрънчаха.

— Па кога ти случи, отбий се на къшлата млеко да пиеш. Оно си е убаво, пресно, направо от цицката.

Както си бях тръгнал, поклатих глава и му магнах с ръка още веднѝж. Той извика на кучето:

— Сашо!... Ей, Сашка!

Спрях се до един орех и се заслушах в гласа му.

— Саше, Саше... Сашок!...

Белият пес отиде при него и се потърка в краката му. Опашката му пъргаво се въртеше в знак на смъртна вяръност и неизказана нежност. Аз продължих към шосето.

... Колко време мина оттогава, и все тъй виждам този овчар: застанал там, на ръба на поляната, с трите два̀йсетлитрови гюма на рамо. Едната му ръка крепи тези гюмове, а другата унесено и бавно гали белия пес. Всъщност той цял час го беше ругал и беше ми

говорил все против него — изброи ми всичките му недостатъци и нито едно от достойнствата, — но когато си останаха отново сами, тяхната взаимна любов дълбоко ме порази. Любов безкрайна и силна — като напирещото зелено в листата. Невидима и безусловна — като замайващия въздух на планината.

И оттогава насам все по-често си мисля: може би някъде по света има много красиви места. Сигурно има. По-хубави и по-дивни от тази моя долинка зад Витоша, която доскоро и не бях виждал.

Но всичките тези места и всичките им най-големи прелести за мене всъщност струват точно толкова, колкото онези ярловски кучета — учените и злите, — сравнени с кроткия бял пес на овчаря.

Дойде ли работата до блюдо — шопът го каза чудесно: „Них ги пиши фръкнале...“

ПРОТОКОЛ ЗА СЕМЕЙНОТО ЩАСТИЕ

Влизам.

Тя. (Мълчи.)

Нося много.

Тя. (Гледа къде неправилно ще го оставя.)

Поглеждам я усмихнат, намигам бодро.

Тя. Уф!

Аз. Какво става тука?

Тя. Синът ти ме подлудява.

Аз. Кога?

Тя. Сега.

Аз. Какво прави той?

Тя. Не ме питай.

Аз. Ходи ли при вашите?

Тя. (Отчаяно.) Баща ми блед...

Аз. Като бик е баща ти. Онзи ден го гледах на погребението на брат му. Двайсет и три години им е разликата в полза на баща ти. А онзи, лека му пръст, имаше внуци.

Тя. Голяма полза!

Аз. Добре, във вреда на баща ти. Много ти е хубава вечерята. Голяма работа си ти, като се разшеташ из къщи. Няма такава никъде, да знаеш.

Тя. (Меко.) Нищо не ми се прави.

Аз. Защо не караш дъщеря ти да шета?

Тя. (Презрително.) Тя ли?

Аз. Разбира се. Навремето двайсетгодишна мома е въртяла цялата голяма къща.

Тя. (Снизходително.) Абе какво знаеш ти...

Аз. Разни работи. Повечето — готини.

Тя. Ох!...

Аз. Стефане, сипи ми бира. Много те бива да сипваш бира.

Той. (Сипва ми бира с удоволствие и старание.) Пак с пяна, нали?

Аз. Да. Браво, моето момче. Голяма работа си ти.

Тя. (Взема чашата ми, отпива, бутва я настрана с опакото на ръката.) Пфу, гадост! Мочка!

Аз. Стефане, изстуди бирата на чешмата.

Той. (Изстудява бирата в съд с кубчета лед — всичко това прави старателно и с желание.)

Аз. Много се грижиш за майка си, сине. Такива хора не пропадат в живота, да го запомниш от мен.

Той. (Важен и горд.) Аз ли? За нея ли? Че тя е страшно мой човек бе, татунчо.

Аз. Браво на тебе. И ти трябва да си страшно неин човек. (Към нея.) Какво все пак той те ядоса?

Тя. Влезе с обувките. От мръсното си училище направо.

Аз. Всякакви тиквеници се разхождат у дома с обувките си.

Звъни телефонът.

Валентин Христов. (В слушалката.) Бате, трябва ми хартия за дипломната работа. Дай ми някакъв съвет.

Аз. Кой знае колко умен съвет не знам дали мога да ти дам, но имам английска хартия. Произведена в Стратфорд. Колко листа ти трябва?

Валентин Христов. (В слушалката, високо.) Двеста и петдесет.

Аз. Ела утре в девет, ще ти дам триста. Сутринта в девет.

Тя. (Шепне силно, раздразнено.) Не в девет! В десет! В единайсет! Тук всичко е разхвърляно, я виж!

Аз. (Закривам микрофончето с ръка, към нея.) Той не иска да инспектира дома ни, а да му дам хартия.

Валентин Христов. (В слушалката.) Бате, като имаш хартия от Стратфорд, защо не напишеш някоя пиеса? (Смее се.)

Аз. И да се подпиша Уилям Цончев, така ли?

Валентин Христов. (В слушалката.) Да! Да! (Смее се много високо.)

Аз. Хайде, Вальо, до утре, в девет.

Тя. (Гледа ме, като че съм извършил престъпление, отчаяно мълчи.)

Аз. Кажу едно хубаво нещо. Нешичко добро или поне неутрално.

Тя. (Гледа в тавана, в стената, в пода. Става, пъшка, отива в другата стая.)

Аз. Чакай малко. Откъде е този шам-фъстък?

Тя. От „Младост“. Пет лева.

Аз. За тази кутийка пет лева?

Тя. Да. Взех осемдесетте лева, които трябваше да ти върне баща ми.

Аз. Чудесно. Браво на тебе. Подарявам ти останалите седемдесет и пет.

Тя. Ха! Седемдесет и пет... Аз купих олио, кайма... (Изброява десетина неща, които трябва на всяко домакинство.)

Аз. Добре, добре, много хубаво си направила. Колкото са останали, все за тебе са.

Тя. Останали...

Синът ни. Татко, не си знаеш силата! Никой няма такъв татко!

Аз. (Намигам му.) Хайде, лягай.

Тя. Ох! Ще ставам в четири! (Пие бира.) Сега пък ледена!

Аз. Защо ще ставаш в четири?

Тя. Стефан ще ходи за риба.

Той. Няма да ставаш, майче, всичко ми е готово и точно... Защо да ставаш и ти? Наспи се колкото искаш, чу ли?

Тя. Ох...

Аз. Той е прав.

Тя. И с тоз мотоциклет...

Аз. Какво? Кара си го момчето. Има си го, кара си го.

Тя. Ако му го откраднат като колелото...

Аз. Той да е жив и здрав. Ще му купя друг.

Тя. (С досада.) Защо... се правиш на милионер?

Аз. По това ще познаеш бедните. Че от време на време се правят на милионери.

Тя. Ох, защо ли се разправам с вас?

Аз. Слушай, наистина е несравнимо по-добре да си дойде момчето без мотоциклет, отколкото обратното...

Тя. Абе вие сте... (Не довършва.)

Синът ни. Какви сме ние?

Тя. (Става, мръщи се, трясва вратата.)

Аз. Чакай! Кажу едно хубаво нещо. Каквото и да е. Една, хубава дума за тази вечер. Хайде, моля ти се. Здрави сме, прави сме, виж, на масата има да ядем и да пием, утре е Великден...

Тя. (Полуотваря вратата, гледа през мен, изпъшква и се прибира в стаята си.)

Дъщеря ни. (Отключва си, влиза ухилена до ушите, носи на майка си цветя. Пита с очи къде е тя, какво става из къщи.)

Синът ни. (Слага показалец пред устните си, намига на кака си, да си трае.)

Аз. (Запалвам цигара, оципвам дъщеря си по бузата, плесвам сина си отзад, лекичко, с любов, както това правят спортистите, когато другият се е проявил отлично. След това изваждам от стратфордската хартия пет листа. Нямам чувството, че ще оцетя моя приятел Валентин Христов, за мен той си е цял професор по щанги, още от дете.)

Оттеглям се на любимия стол до камината, запалвам вестниците вътре и записвам добросъвестно всичко.

Без да извадя или да прибавя дори една думица.

ШАЛЧЕТО

Ловната група, в която попаднах, беше съставена от четирима писатели. Изтъкнати, видни и — както бях чувал из кафенето — майстори на перото и пушката. Цяла чест беше за мене — хлапака — да участвам в такава тайфа, макар и (то се знае) в ролята на „резервно колело“, както се изрази някой от тях още по пътя и се засмя неочаквано силно (само той) на находчивата фраза.

Заслугата за нашето удобно придвижване от омразния град до дивите ловни полета край село Лесново всички дължахме на бай Тодор, чийто нов вартбург пърпореше сигурно, без никак да заглуши споменно-футуристичните групови монолози. Монолози, казах, в които всяка секунда нещо изскачаше от трънака, литваше или хукваше презглава, но скоро се просваше като парцал, достигнато от изстрела — блян на творчески вдъхновения разказвател.

Аз нямах чак толкова мемоари от това спортно, своеобразно, праисторическо изкуство, пълно с жива поезия, кръв и лъжи, пък и да имах, къде можех да се допипам до думата сред четиримата титулувани лъва. Нещата допираха до мен само на три пъти, когато ставаше дума за друго.

— Ама работи като часовник а, Доне? — вдигна към мен тежки вежди бай Тодор (през ретровизора; и това е общуване, мисля), излегнат удобно на стола, опънал ръце до волана почти като Емерсон Фитипалди.

Това беше първия път. Казах, че автомобилът работи като часовник.

Втория път Дико предложи аз малко да шофирам.

— Да бе, разбира се — каза бай Тодор, — ти нали си там шампион по ралитата, това е наистина идея. Да кажеш: така, бива ли я колата.

И продължи.

Третия път Йордан неочаквано каза:

— Бай Тодоре, ха дай му сега той да шофира, може, нали?

— Да бе — каза бай Тодор и се сменихме.

Аз карах лошо, разбира се — и четиримата бяха ме зяпнали мълчаливи. Спуках гума, спряхме да я направим и сега вече бях истински център на инцидента.

— Пирон — викам. Издърпах го с клещите от гумата и го показах.

— Интересна история — каза бай Тодор. — Аз толкова километри съм минал, обаче такова нещо досега...

— Километрите нямат значение — каза Ивайло. — Когато има да се случи, случва се.

Бай Тодор, който някак си се почувства прекъснат, повтори по-силно:

— Аз значи съм минал трийсет хиляди километра и досега гума не съм пукал! Не знам... Вярно, че то, километрите, нямат значение, ама...

— Кой ти каза, че километрите нямат значение? — сопна се Ивайло. — Как така километрите нямат значение? С километрите гумите се изтъркват и то е много ясно, че едно пиронче да има на пътя...

— Хайде! — отсече Дико и ни подкани с много енергично движение. — Гумата е готова, няма защо да се бавим. Хайде!

Седнахме и продължихме. След малко отбих по черния път и спрях под един дълъг ред от тополи. Сглобихме пушките и поехме. Йордан предложи да вървим заедно, на верига, и всички да спазваме строго реда. Така и направихме. След десет крачки той се шибна в един слънчоглед и до обед никой не можа да го види.

Ивайло също се отдели, изпъшка до едно ябълково дърво, окачи пушката си и си свали специалното за летен лов кепенце. Така можехме да виждаме неговата глава от много далеч.

— Какво става! — шепнешком го попита Дико, като се сниши. Той беше видял как Ивайло си съсредоточава в една точка очите.

— Гледай! — прошепна самият Ивайло и му показа с ръка.

Дико се сниши още повече и стисна пушката здраво.

— Нищо интересно не виждам! — прошепна след малко той.

— Ако наистина от това положение нищо интересно не виждаш — каза Ивайло загрижен, — трябва да идеш да се прегледаш. На очен специалист. И няма нужда да стреляме, те се достигат с ръка.

Той вече хрупаше една голяма ябълка. Откъсна друга и я даде на Дико, който въздъхна и го изруга.

— Не са хубави тия работи — каза Дико, след като изяде ябълката.

— Кои?

— Не може така всеки да бере ябълките на стопанството.

— Ти нали не си брал, какво се тревожиш. Даже и не можа да ги видиш.

— Ама ти бра.

— Първо, аз не съм всеки — каза Ивайло и си нарами пушката отново. — И, второ, сега яж, ако искаш, от тия.

Той ритна няколко от стотиците нападали ябълки и нанякъде тръгна.

Йордан гръмна откъм слънчогледа тъкмо когато с бай Тодор палехме по цигара.

— Внимавай! — извика ми той. — Йордан ги намери в слънчогледа и сега ще ги прати на нас!

Още произнасяше „нас“, когато една гургулица наистина кривна в небето. Пуснах цигарата в люцерната, вдигнах пушката и стрелях. Гургулицата си замина. Може би щях да повторя, но оглушителен вик ме срази. Погледнах към бай Тодор, който беше зад мен — него го нямаше никакъв. Тъкмо щеше да ми призлее от невероятното му изчезване, когато нещо изшумоля в люцерната до краката ми. Нямах време да се изплаша, защото познах веднага гърба на хубавото му яке, както красивата шапка, шалчето и гамашите.

— Бай Тодоре, какво стана?

— Стана! — изрева той и се надигна. — Ей такова! Изгорих се на цигарата ти! Как можеш да си хвърляш цигарата, където ти падне?

Исках да му кажа, че по къра пепелници все още няма, и го питам защо изобщо се е озовал там, но той не ми даде възможност.

— Нали така ще запалиш тук орталъка!

Люцерната беше мокра като сунгер, исках да кажа това, но възрастта, титлите и най-вече ловните му подвизи, които сам той ни разказа, ме накараха да си мълча.

— Все пак... ти как така... изведнъж там... В нещо се спъна или...

— Как така! — викаше бай Тодор. — А ти как така стреляш на два метра от ухото ми?! А?!

— Ама аз... Ти нали беше отзад... Тя беше нагоре и...

— Няма нагоре-надолу! Не може ти тъй да ми стреляш на два метра от ухото! Аз не знам — той си пипна полека ухото — дали не ми спуска тъпанчето... Може и тъпанчето да си ми спукал, да!

— Бай Тодоре, извинявай много, ама понеже ти беше зад мене...

— Остави ти сега извиненията... Спукай ми тъпанчето, пък после се извинявай до утре! И аз те мислех за ловджия. Уж опитен, уж не знам си какво!

Запалих друга цигара, запали и той. Йордан гръмна още веднъж.

— Те са там, в слънчогледа — каза бай Тодор. — Она хитрец ги намери, ами давай да отиваме и ние. И ще внимаваш, моля ти се, няма така да ми стреляш на два метра от ухото!

— Добре, няма.

— Въобще... наоколо...

— Да, ясно, бай Тодоре, бъди спокоен!

Влязохме в слънчогледа, той се оказа само една ивица, от която навътре се стелеше безкраен блок царевица. Повървахме така — нищо.

— Тук е задушно и ги няма — каза бай Тодор. — Няма никакъв смисъл — хич и недей се надява. Ами я хайде да излезем пак към тополите, та хем ще прелитат над нас, хем има хубава сянка.

Тръгнахме към тополите. Сега гръмна Ивайло. Опънахме шии и можахме да видим как той се наведе, взе нещо пернато и го окачи на кръста.

— Тоя май взе, че удари, а? — каза бай Тодор с лице, каквото съм виждал по опашки, когато сладкият дефицит току се е свършил.

— Май че удари — викам. — Е, значи тръгна де. Вече го открихме.

Ивайло се приближи бавно, Дико също изтича насам любопитен.

— Браво, Ивайле — викам. — Само че...

— Какво? — стрелна ме той с вечно присвитите си очи. — Искаш да кажеш, че е гугутка, така ли? Какво като е гугутка? Важно е изстрелът, бате, изстрелът! Видя ли какъв изстрел?

— Много хубав изстрел — потвърди Дико авторитетно. — Бам, и готово.

— Я да я махаш от кръста си, Ивайло — засмя се радостно бай Тодор. — Като си ударил питомна гугутка, поне я скрий в торбата. Доне, ти стреляш ли на такова нещо въобще?

— Не — викам. — Никога не съм стрелял. Едно време ги биехме с прашките из махалата.

Ивайло махна пренебрежително и седна да изпуши една цигара на сянка. И Дико седна до него, да изяде една ябълка. В това време Йордан гръмна още веднъж. Бай Тодор ми смигна и двамата тръгнахме отново към блока.

— Там са! — каза ми той поверително, като останахме двамата. — Казах ти още напред, оня хитрец ги намери. Остави ги тия лаици да трепят питомните гугутки, а ела ние с теб да свършим работата. То това ще е ловът с тая група — каквото направим двамата с тебе.

— Не знам — викам. — Оня там бая време гърми, знам ли.

— Кой?

— Данчо.

— Абе той нека да си гърми до довечера. Да не мислиш, че нещо е ударил?

— Знам ли го. То, както се случи.

— Ами! Гърмял бил... Нека да си гърми, колкото иска. Аз тъй съм гърмял колко пъти, пък...

Две гургулици изпляскаха близо, трета се стрелна пред нас. Бай Тодор я забеляза навреме, стреля и я улучи. Тя падна. Казах му: „Браво“.

— А? — блеснаха зъбите му насреща ми. — Мисля, че ти видя, нали...

— Няма какво. Това вече е работа.

Тръгнахме да я вземем. Царевичката не беше копана, гъста трева се плетеше в краката ни.

— Стоп! — с плътен глас нареди бай Тодор. — Ти къде се запъти?

— Ами да я търсим. Тя падна ей там, аз горе-долу запомних.

— Е, как така тръгваш, та и аз се поведох по тебе.

Погледнах го глупаво — не знаех какво ми говори.

— Значи ти така тръгваш да търсиш животното, а? Стреляш, то пада и ти тръгваш да го търсиш в тая гъста и безкрайна царевичка.

— А как?

— Аааа!... Мойто момче, аз бях чувал за тебе хубави работи, ама сега разбирам, че тоя занаят още... Имаш още да учиш, братле. То не е... разбира се, престъпление; човек, нали знаеш, учи се, докато е жив.

Той ме хвана за лакътя и ме върна назад — до мястото, откъдето бе стрелял.

— Тука ли бях аз, когато я ударих?

— Да. Точно тук.

— Когато я ударих, нали точно тук бях стъпил? Ето така!

— Да, точно така беше стъпил, когато я удари.

Бай Тодор си свали италианското шалче — гордост на целия му чудесен екип, — завърза го на царевичния кочан до него и вдигна пръст:

— Разбра ли сега?

— Не.

Той се заля от радостен смях.

— Абе, Доне, абе, мойто момче! Нали това досега ти обяснявам! Ще отидеш да я търсиш — тук в тревата, там в тревата, и след две минути ще се объркаш. Няма да знаеш откъде си тръгнал! Изчезва всякакъв ориентир! И ти си напълно безпомощен. Той, Емилиян, нека ги търси, та после аз трябва пък него да търся. Ето сега, като потърсим, ако не я намерим веднага, връщаме се при първоначалното положение? А къде е първоначалното положение? Ако не сме оставили шалчето, не знаем! А така идваме отново при шалчето, ориентираме се отново и пак. Разбра ли сега цялата работа? Просто, ама... умно, нали?

Оставихме шалчето вързано на кочана и тръгнахме да търсим гургулицата. Сума ти време ровихме из тревата — няма я. Казах, че с тая механизация се съмнявам дали царевичката вече въобще я копаят.

— Копаят, копаят — каза бай Тодор. — Те я копаят, обаче поливат и затова избуява толкоз тревата.

Гургулицата я нямаше и ние наистина се объркахме.

— Хайде сега обратно, при ориентира — каза бай Тодор. — Видя колко е необходимо, нали?

— Не го знаех аз тоя номер — викам.

— Е... аз ти казах: човек се учи, докато...

Бяхме изминали разстоянието, на което се предполагаше, че е оня кочан с шалчето. Но не бяхме съвсем сигурни в посоката.

— По-наляво беше — каза бай Тодор.

Зашетахме по-наляво. След пет минути той каза:

— Къде отиваме ние, шалчето беше много по-вдясно!

Отидохме по-вдясно. Гърбът ми скоро се напълни с едрия царевичен цвят. Устните ми се напукаха от жажда, лицето ми засмъдя от острите ръбове на листата. И двамата вече грухтахме.

Към обед, когато другите се излежаваха под тополите и Йордан нещо им тананикаше тихо, ние едва изпъзяхме блока и казахме едновременно като в театър:

— Някой да има вода?

ЕПИЛОГ ИЛИ ПРОШЕНИЕ

(формата — стихотворение)

от същата група писатели

подвизоразказватели:

Ако някой някога изрови

не във цъфналата ръж,

а в полето край Лесново

шалче на изтъкнат мъж,

нека дойде в кафенето —

партера на Се Бе Пе-то.

Може и пратка във колет —

„Ангел Кънчев“ — номер пет.

ПРОИЗШЕСТВИЕ НА ШОСЕТО ЛОНДОН-КАЛКУТА

Боне погледна още веднъж ножа, който годините и мекият брус бяха превърнали на шило, остави го на ръба на котлето и отиде у съседа за слама. Тя беше негова — сламата, — но я държеше в къщата на съседа. Онзи строеше голямата къща полека (трети поред първите двама умряха без покрив), стаите бяха обширни и празни, та кога Тодор бе казал миналата година: „Абе едни бали гледам там...“, Боне им видя най-напред склада. Докато впрягаше и тръгваха с Тодор към балите край шосето, той мислено си проведе възможния разговор по превоза. „Каква е тази слама и къде я караш бе, Боне?“ „Сламата ли? Па она си е на съседо, он ме прати да я прекарам. Тè, вика, пет лева, докарай ми сламата дома.“ Тогавашният съсед (един от покойните) бе силен — сам щеше да се оправи при нужда. Но разговор нямаше с никого, никой не го пита за нищо. Боне и Тодор три пъти товариха и прекарваха бали, та ги складираха в къщата на съседа — ето че хем имаха слама, ако потрябва, хем, който попита за нея, да ходи да пита съседа. У гробищата да оди да пита — помисли си Боне и сега, когато млясна след греяната ракия и погледна голямата къща (вече покрита), та тръгна през сухия сняг право към нея.

Той беше натрупал нощес — белият сняг в шопското село, — нито една диря нямаше още по него. Неограденият двор на съседа се сливаше с белотата на къра. Джанки, търници и фиданки стояха отгоре като рисувани с много чер молив. Червената къща с тихи и огромни очи зяпаше към гората и балкана.

„Това е — каза си Боне. — Тè ти сега ден за клане на прасето.“

Той развърза една бала (цяла му се видя много), нави тела и го прибра в джоба. Когато прегръщаше шумналата в ръцете му слама и си представяше миризмата на пърлена прасешка кожа, погледна отново снега. Видя заешки дири — откъм баира, та чак до терасата на съседа. Тук клекнал зайо, после обходил фиданките. Спрял до една да й опита

със зъби кората. После до другата спрял, после пак — ето ти още едни заешки дири.

„Така е — рече си Боне. — Он оди с колата на сто километра заек да дири, а зайците у дома му гризат фиданките.“

— Тодоре! — извика той, като стигна до кочината, ритна вратата и пусна сламата на цимента.

— Опа! — обади се онзи и прекрачи символичния трънен плет помежду им.

— А пък нашите зайци двеста — двеста и петдесет килограма парчето, а?

— Да бе — каза Тодор, без да разбира защо Боне кръщава прасетата зайци, и с жест го попита за греяната ракия.

— Она като я нема дома, нищо не си е на место! — извика Боне много силно, което бе сигурен знак, че говори за Ката. — И они па пойдоа подире, сватба им требало и на них!

— Нека се учат — каза Тодор и изведнъж се замисли. — Моите малечки и двете, па и они, като каза майка им „сватба“ — пойдоа.

Боне погледна към своя приятел сърдито, взе ножа от котлето и го опита на палец. Когато Тодор каза: „Ама си го изшилил“, той вече бе тръгнал към новата кухня за чайника. Остави ножа на прозореца, запали цигара и взе от бюфета още една порцеланова чашка. Над печката, над струйката тихичко съскаща пара, до огледалото и черния кюнец се усмихваха двете му щерки. „Моми“ — мина му думата през главата и веднага след нея: „Сватби“... Наля си веднага и бърже обърна своята чашка. Извика високо:

— Ей!

Тодор дойде и мълчаливо посегна към другата порцеланова чашка.

— Добра е — каза той, като я обърна, изръмжа и с удар я върна на масата.

Сипаха си отново и повториха — все така мълчаливо. И Тодор запали цигара.

— Още по една и го мушкам — каза Боне авторитетно, като си мислеше за прасето.

Пиха по две и Тодор каза, като си мислеше за новата кухня на Боне, към която имаше стая и баня:

— Ама тука стана...

Той довърши мисълта си с едно уважително клатене на главата.

— Стана — каза Боне със сдържана гордост, та си премести ръката първо неволно, а после и волно към топлия чайник.

— Нема пари — Тодор въздъхна. — Иначе и аз трябва да мислим за старините. Женски бащи с тебе сме ние. Кога дойде и у дома некой...

Той се загледа в снимката на засмените Боневи щерки, наклонили глави като две ябълки на едно клонче, въздъхна и тикна малката чашка към чайника. Боне наля, изпсува „на ум“ безадресно и когато се чукаха с Тодора мълчаливо, прасето изквича много силно.

„Че квицнеш ти“ — искаше да каже Боне, но в същия миг силен и тъп удар на ламарина го стресна.

Той изскочи навън, следван от Тодора по петите. Затича се към кочината, която беше забравил отворена.

Прасето го нямаше. Дирите му вървяха навън, към шосето.

А на шосето Лондон-Калкута бе спряла кола. Пред нея, на няколко метра, лежеше прасето.

От всички врати излизаха хора и бързо се струпваха около мястото на инцидента. Излезе и шофьорът на тази кола — в едно шарено палто. Той изтича напред, наведе се над прасето на Боне и го пипна. Изправи се, обърна се и каза нещо на немски.

Жената, която седеше в колата, бързо поклати глава и стисна лицето си с длани.

— Ей, бако! — извика някой от хората край прасето. — Така ли се кара посред село бе?

— Ами ако беше дете? — обади се друг.

Шофьорът въртеше ръце, свиваше рамене и нещо повтаряше: „Цален“.

— Цален-малек, ти глей, като дотърчи сега Боне — поклати глава Спиро, наведен от самосвала.

— Човеко че се опрай бе — каза друг от тълпата. — Он таков мерцедес кара, та...

— Па Боне днес сакаше да го коли, он даже услуга му е направил.

Тодор вече бе над прасето. Хвана го за ухото и му обърна главата. Пусна я и каза усмихнат:

— Па ние докато се наканим, германецо я ошета, а Боне?

Боне задъхан разбута тълпата, коленичи си до прасето и го погали по меката зурла. Докато всички в това време се умълчаха, той си спомни как и кога беше го купил. Как го донесе в чувала, пусна го и извика Ката и децата, да му се радват. Цяла торба цимент беше откраднал за него. Три пъти от Искъра вади баластра — конят едва измъкваше каруцата от водата. И му направи циментова плоча, та да е чисто. И му сади царевица, и я ора, и я мели... И от един плъх до двеста кила го докара, та днес, когато беше измил плочата, донесъл сламата — сламки и в момента висяха по дрехите му и по каскета...

Боне стана, погледна германеца и се запъти към къщи.

— Бре беля — каза някой.

Германецът с жестове обясни, че ще плати всичко и че сега трябва да отместят трупа на прасето, за да не спират движението. Тодор разбра и се хвана да му помогне.

Окуражавани и съветвани от тълпата, двамата извлякоха тежкия труп на тротоара — пред самата врата на баба Надежда. Германецът след туй разпери ръце — оцапани с кръв — и се огледа.

— Влез се измий — каза му баба Надежда. — Влез, влез! Ето чешмата на двора.

— О, данке — каза той и я последва.

Тодор си обърса ръцете със сняг. Чуха се клаксони. Спиро пое със самосвала. Пътят се отвори и движението Лондон-Калкута бе възстановено. Хората се отдръпнаха — остана само злополучният мерцедес и германката вътре.

Тя беше хубава, тази германка. Лапна цигара, но се отказа да пали и я остави. Гледаше към германеца в двора на баба Надежда. А там — до асмата — имаше някакъв мъж, който през цялото време не мръдна. Очите на хубавата германка се плашеха от него. Тя ги отместваше, но те като че ли сами и нарочно се връщаха върху него. „Ужасно, ужасно“ — повтаряше мълком красивата дама и се молеше всичко да свърши по-бързо.

В това време Боне взе ножа от прозореца и го премести на масата. Сложи ръката си върху топлия чайник и се загледа в меката линия на балкана, срещу която бе минал животът му. Дигна чайника и с риск да се опари лапна чучурката. Пи дълго. Ракията го гореше надолу — ще речеш, чак до петите. Не мислеше с думи. Ослушваше се какво ще прошепне кръвта му. Като остави чайника — изхълца. После

пи още веднъж и по същия начин. „Ах, твойта мамица!“ — каза тогава кръвта му, той грабна ножа от масата и се запъти навън.

Германецът вече беше се измил хубаво у баба Надежда, но откри кал и кръв по крачолите на панталона си. Каза й нещо усмихнат, свали шареното сако от гърба си и се огледа. Забеляза плашилото до асмата (което ужасяваше неговата дама в колата) и върху него наметна сакото.

— Шьон гут! — каза той за плашилото.

— Ами иначе косовете ми изяждат гроздето — обясни баба Надежда. — Знаеш ли какви орляци фъркат? Та дечурлигата го правиа, да ги прогонва.

Германецът сложи и шапката си върху плашилото — то съвсем заприлича на него. След това се зае с чистенето на панталона.

Хубавата германка от колата беше видяла всичко това, най-сетне въздъхна и си запали цигарата. Тя даже се усмихна срещу плашилото, но в същия миг зърна и Боне, който идваше с ножа.

— Че го колиш ли, Боне? — попита Тодор, като си мислеше за прасето.

— Не! — продрано каза той. — Че му простим!

Тодор сви рамене, но когато видя, че Боне прескача трупа на прасето и се запътва към мерцедеса, извика:

— Ей, Боне!

Шопът не чуваше, устремен страшен към мерцедеса.

— Он дека е, он?! — заканително изрева Боне, като навря каскета си през смъкнатото стъкло вътре в колата. — Тая не ми треба на мене!

Обвита в ужас и миризма на ракия, красивата руса германка тихо изписка. Тодор дотича и се опита да издърпа ножа от Боне.

— Назад! — извика онзи и тълпата отново се събра около него.

В това време до новата къща спря колата на съседа и той излезе от нея в ловния си екип.

— Какво става тука? — попита той, като дойде до прасето. — Какво има бе, Боне?

— Сега че видиш какво има и какво няма! — заяви Боне високо. — Нихната мама германска!

Съседът разбра цялата работа за секунди, наведе се към германката и я попита нещо на немски. Тя бързо отговори и изведнъж щеше да се разплаче.

— Боне, стой, чакай! — каза съседът. — Онзи го няма. Той е избягал веднага.

— Може че го найдем, па ако треба...

Боне размахваше ножа, ограден плътно от тълпата.

— Абе къде ще го найдеш, като човекът с друга кола се е върнал до София? — викна високо и съседът. — Отишъл е до милицията, да вика КАТ и да ти донесе обезщетението. Ето, жената ми казва сега. Ще ти плати човекът пет такива прасета, разбра ли? С валута ще ги плати!

— Че му пикам аз на валутата и на петдесет други прасета — каза Боне.

Тодор се бе сетил за чайника — измуши се в обръча на тълпата и го подаде на Боне.

— Боне, спокойно бе, комши — каза той кротко. — Германецо хем стоката ти ошета, хем че си плати за гяволуко. Дрънни му една от чайнико и това е. Те ти, гаранцията е тука.

Тодор отпи сам и метна белтък към германката.

— Аз не сам му казал моята стока да шета! — заяви Боне високо.

— Абе и он не е казал нищо — въздъхна Тодор, като гледаше все към германката, — па човек може и негова стока да ошета. Не е ли така?

Тълпата се изсмия силно. Едно „иху“ се изви над смеха, след него писнаха гайди и кларнета. Голямото сватбено шествие идваше по средата на пътя Лондон-Калкута и поради туй всемогъщите ламаринени змейове пак трябваше да почакаат.

— Прибери тоя нож, Боне — каза съседът от новата къща. — Че и жена ти, и децата ти идат.

Боне изръмжа и се загледа към друсащата се сватбена шарения. Видя своята Ката окичена, видя и двете си щерки. Червени досущ като ябълки — скачат ли, скачат в хорото. Той плю и потърси място на ножа.

— Дай го на мен — каза съседът. — И ми разреши да поканим жената. Няма да я държим тук да замръзне.

— Коя жена? — попита Боне и се олюля.

— Германката, коя — каза съседът. — Тъй ли ще я държим, докато онзи се върне с парите? Тя пък какво е виновна, жената?

— Ти знаеш, комши — заяви Боне, — моят дом винаги е отворен за хора! Разбра ли?

— Моля ти се — каза съседът, като взе ножа от ръцете му и го подаде на Тодора. — Аз ли не знам твоя дом, дете без тебе... Айде сега да не говорим. Дай да поканим германката вътре.

Боне искаше да обясни още нещо, но думкащата наоколо, скачаща и пищяща лавина сватбари погълна неговите думи, както и групата от инцидента с прасето. Всичко това продължи силно надолу, а Боне, съседът му и Тодор останаха сами да решават въпроса. Разбира се, като не се брои хубавата германка и един непознат мъж по риза, който излизаше мокър от баба Надежда.

— Оно че се сдърви — каза Тодор и с крак бутна трупа на прасето. — Давайте работата да вършим.

Четиримата мъже замъкнаха прасето пред кочината на Боне и го опънаха на цимента. Боне запали сламата и се зае да го пърли. Германката не искаше да се топли в новата кухня, а да стои тука и да гледа. Боне изведнъж зяпна срещу непознатия мъж и попита:

— Те тоя па кой е?

— Един мой приятел — бързо каза съседът. — Французин. Сега бяхме на лов с него, не ни ли видя, като слизахме от колата?

— Мо̀ре он на германецо мяза...

— Французин е човекът, нали ти казах.

— Е, оти у снего оди по риза?

— Свикнал е — каза съседът. — Той е живял дълго на Север. Бил е на лов при ескимосите.

— Франзуци, германци, скимоси... — завъртя Боне ръката си. — Пойде си прасето и това е!

— Пойде, та найде — каза Тодор, като поддържаше огъня и стържеше кожата с ножа. — Те сега всичко си е на място!

Боне отиде да грее ракия, съседът запали цигара. Германката клекна още по-близо до Тодор, да гледа. Той с жестове и с ножа все нещо ѝ обясняваше по анатомия. Когато кожата се пукна при слабините, отрязва парченце, та ѝ го подаде. Тя го изяде без никакви церемонии и каза едно: „Ммммм!“ Германецът — макар и засега във вид на французин — каза, че всъщност наистина не било никак студено по риза.

Двайсетина минути по-късно той се чукаше усилено с Боне и му обясняваше — естествено, през превода на съседа — какъв незаличим спомен щял да му остане.

— Това е! — режеше с ръка въздуха Боне. — Свинкята аз можем на циганино да я арижем, ама не и германците да ми я тепат!

— Абе какви ти германци, я глей какъв хубав народ ни се падна на гости — мърмореше Тодор, докато нежната хубавица с едната ръка му поливаше топла вода от котлето, а с другата стискаше русата си коса, да не се омеша с горящата слама.

Малко по-късно сватбата мина отново и отново задръсти шосето Лондон-Калкута. Ката се отби — морна от хорото, — каза „добър ден, па добре сте дошли“ и моментално измъкна тигана.

Тодор извика едно „иху-у-у!“. Германката се засмя до ушите и от това очите ѝ се затвориха. Загледан в нея — як, къдрав и ухилен — Тодор изрева още веднъж „иху!“ и веднага поиска ракия.

— Ама студена! — каза той. — Люта и студена да бъде, оти...

— Що бе? — попита съседът. — Да не би да си се порязал?

— Она ме пореза! — извика Тодор и все тъй ухилен, посочи с очи към германката. — Те тука! — той прекара ръката през сърцето си, клекна отново и ожесточено разряза прасето в чатала.

Германката с всяка минута ставаше все по-хубава. От ръцете ѝ, както от котлето, се вдигаше бяла и дъхава пара. Германецът и съседът нещо приказваха — в зачервените им пръсти топлите порцеланови чашки меко и плътно се чукваха. Всичко вървеше отлично, когато Боне подскочи изведнъж и изрева:

— Те го!

— Кой бе? — попита съседът.

— Он! — изрева още веднъж Боне и посегна за ножа от Тодор. — Те го германецо у баба Надежда!

Той гледаше към карираното сако върху плашилото и неудържимо напираше да го наръга.

— Стой! — каза съседът. — Аз ще се оправя сега с него. Ти само стой и ще гледаш.

— Нема прошка за него — викаше Боне. — Нема!

— Няма, разбира се — каза съседът и извади от колата си пушката.

Той я напълни, прицели се и стреля.

Плашилото трепна от снопа сачми — шапката му полека се килна.

— Комши! — тържествено изрида Боне. — Дай!

И докато онзи прибираще пушката, Боне се хвърли да го целува.

— Па заповедайте вече — повика Ката. — Оти оно, кога изстине...

След малко всички седяха в новата кухня на Боне. Ката наточи и вино. Германката показа на Тодор какво е това „брудершафт“ и как точно се прави, та той запомни тази дума завинаги. Боне прегърна германеца и запя. Когато и Ката започна да му приглася, от очите му се показаха и сълзи.

Върховен момент беше обаче, когато германецът излезе за малко и се върна с кутия ножове. Красиви, солидни, блестящи — шест броя, и различни. С гордо умиление той ги връчи на Боне, който най-напред каза едно: „Не!“

— Виждам, че ножът на Боне почти се е свършил и скоро съвсем ще изчезне — каза германецът през превода на съседа. — Затова...

— Прасетата изчезват, ножовете изчезват... — каза неочаквано Тодор.

Германката му се усмихна до крайност, обърна една чаша вино и запя: „О, танен баум“.

Боне удари германеца по гърба и му заяви, че тези ножове ще бъдат вечен спомен и знак за приятелство. И че той значи винаги е добре дошъл в тази къща, когато и да се случи да мине! Германецът пък покани Боне и семейството му в Германия, разбира се, с Тодор и преводача.

А отвън заваля сняг.

Големи, тържествени и бавни — като че никога нямаше да изчезват, — белите снежни парцали започнаха да покриват шопското село. И къщата на съседа, и пътеката слама до кочината на Боне, и стъпките, и кървавите следи.

И даже самото шосе Лондон-Калкута.

ПРОТОКОЛ ЗА РОДНИНИТЕ

Преди години, когато най-сетне покрих къщата в Нови хан, доведох баща ми да я види. С най-голям трепет очаквах неговата оценка — освен мой личен родител той беше известен строител и многократен орденоносец. Стигнахме, обиколих колата, да му отворя, както бива за най-важно началство, той със стъпването на земята измери постройката от основите до комина и рече:

— Тоз трафопост сега... Какво ще го правиш?

— Що трафопост бе, татко? И как тъй какво ще го правя? Нали ще живеем уж тука?

Старецът огледа голата шопска поляна наоколо и много силно се изсмя срещу единственото дърво в имота. Рече:

— Таз джанка става за производство на боздугани.

После изведнъж стана сериозен и махна с ръка към къщата, като да пъдеше муха:

— Добре, че е умрял дядо ти, да не гледа това... Той с Фича Кольо мегдан мереше, пък внук му...

Това беше оценката на потомствения строител. На връщане до гара Левски мълчахме. Чак на раздяла го попитах:

— Е, ти сега няма ли да ми дадеш някакъв съвет все пак?

— Само един — рече баща ми. — Да не я показваш на никого. Живей си вътре, щом искаш, ама...

Той много красноречиво произнасяше думичката „ама“. Веднъж го бях питал дали е чел новата ми книга. И той бе казал: „Абе аз я четох, ама...“

Цяла седмица след посещението на моя строеж аз ходих мрачен, пъшках по кафенетата и разяснявах на интелектуалците някои тънкости от строителството. После се впусках в архитектурата. И нищо не можеше да излекува душата ми, докато внезапно не реших: Ще ги покана всички!

Поляната — широка. Сърцето — още по, дал господ. Под трънестата ужасна джанка — разкошна сянка. Пещта работи страхотно

— все пак детството ми бе минало в онази махала и гара Левски, която в старите и романтични времена носеше името „циганската“.

Така и направих — роднините с охота приеха поканата.

Аз (пляскам с ръце, важен). Хайде, попадии! Действайте! (Към тъща ми.) Бабо Верке, ти какво се криеш тука?

Тъщата. Ох, не знам какво ми е...

Аз. Как така не знаеш какво ти е? Хубаво ти е! За какво сме се събрали всичките?

Тъщата. Абе ние сме се събрали, ама... Я ме виж каква съм.

Аз. Страхотна си. Такова гадже си, че...

Тъщата. Недей приказва, моля ти се. Нали се гледам в огледалото.

Аз. И какво, като се гледаш?

Тъщата. Гледам се, гледам се и... не мога да се гледам.

Майка ми. На мен пък гости ми дай. Како, помниш ли кога село Левски го обявиха за град, от нашия балкон го обявиха през четиресет и пета година, тогаз като рекох на управниците от София, дето го обявяваха: „Вие може да си управлявате държавата, ама таз къща я управлявам аз, затуй сега ще почакате още малко, че баницата не ми е готова, още малко ѝ трябва.“ Тя, таз баница, беше такваз, че я точихме като селяни, пък я ядохме като граждани, и онез се спогледаха, пак седнаха и я дочакаха, не помниш ли ма, како?

Леля ми. А, помня, как да не помня. Тя твойта уста... много лесно се помни.

Тъстът (смее се, после изведнъж виждам сълзи в очите му). Тц, тц, тц, тц...

Аз. Какво бе, дядо Кольо? Нещо кусур ли намираш?

Тъстът. Абе какъв кусур пък ти. Мило ми е! (Вика.) Мило ми е! Като ви гледам... Млади хора, хубави хора... Кой ти е вярвал, че един ден такъв като... теб ще завърти дом и семейство? (Кръсти се.) На, никога не съм го и мислил!

Майка ми. Че защо да не завърти? Какво му е на момчето? Ние сме от сой, свате. От болярско коляно чак идем!

Леля ми. Викаш, сой, Гито, че да ви кажа. На нашто дете, на правнучето Иванчо, дето има една дума, за вас лъжа, за мене истина,

ама чак и пръдничката му на сладко мирише!

Братовчедът. Мале... хубави ги приказваш, ама понякога тъй... май малко се увличаш, а?

Леля ми (към него). Ти да мълчиш! Че какъвто серсемин си беше от малък, такъв си остана до дърт!

Аз (пак пляскам с ръце чорбаджийската). Хайде, по-младите попадии, действайте!

Леля ми. Действат те, ама... Гито, кака, на Батуховските видях булката оназ неделя. Слушай! Бяла, хубава, едра!

Майка ми. Че моите снахи, като са дребни, какво им има? Щяло да брусим крушата с тях! Ти кобили ли искаш да ми тъпчат по двора?

Леля ми. А, нищо, нищо... Ами да не се уморяват лесно, като са тъй... Ама тя, оназ, бяла, ти казвам, бяла като мляко!

Майка ми. Синовецете ми си водят булките на море, те оттам са изгорели, на плажа.

Леля ми. Тъй, тъй. Те... много трябва да са се пекли на слънцето, щото и през зимата им остава от туй, почернялото...

Аз. Голям юнак си, лелке! Силата не си знаеш!

Леля ми. То аз съм юнак — за юнак, ама, дивиндисе и една почнах сега, по Петровден.

Аз. Никой не може да каже, че си на деветдесет години, никой!

Леля ми. Вдявам си без очила... зъбите ми не са купешки всичките... То сега туй свят ли е? Гледам ги в банята оназ неделя. Млади, всякакви... Ако щете, се смейте, ама... то... всичките ги оглеждах, аз съм най-хубава!

Аз. Ех, бре, лелке, да те поживи господ за тая приказка! Бомба си!

Леля ми (смее се). Бомба съм аз, ама... дивиндисе и една...

Братовчедът. Мале, че какво са деветдесет години? Нищо не са!

Леля ми. Те нищо не са, ама то комай, амен-амен, кажи-речи, като минат дивиндисе, половината от живота, и тя минала.

Братовчедът (киска се, прегръща ме). Какво ще кажеш тъй, за джинса, а?

Аз. Нямам думи.

Братовчедът. Ама и ти си голяма работа, Доче! Тоя имот тука... Златни ръце имаш.

Майка ми. Златни те, ама на брата му още по-златни. Онзи ден във вестника писаха за него. За оназ — каква беше — помада, дето я изобретил.

Братовчедът. Че какво, като са писали във вестника? Той, Дочето, нали всяка седмица пише по вестниците. И за него пишат ей таквиз статии. И по телевизията говори, и по радиото. Помада! (Към мен.) Не я слушай ти майка ти. Те вече фирясват полека. Ами си гледай твоите статийки, че... Ти отсрами нашия род, от мен да го знаеш!

Аз. Нищо особено не съм направил, бате Филчо.

Братовчедът. Остави тая скромност, аз зная. (Шепне, в ухото ми.) Хората те обичат тебе, това е най-важното от всичко! Е, може, да кажем, малко да куцаш тъй във философията, ама инак...

Аз. Това е вярно, за философията. Много правилно си забелязал, бате Филчо. Не мога да се похваля, че я разбирам както трябва така.

Братовчедът. Щото не ме питаш мен. Аз мога да ти я обясня само с едно изречение!

Аз. Кое да ми обясниш с едно изречение?

Братовчедът. Че философията. Хем цялата. Можеш ли хубаво да го запомниш?

Аз. Ще се опитам.

Братовчедът. Слушай сега, батъовото. Тя, философията — една. От по-рано, засега и за нататък, дордето има човеци по тоя свят — за всичките времена. Слушай я хубаво (вдига показалец високо нагоре, с другата ръка си държи чашата): „Ша правим, ша струвами; ша карами, ша варами; ша въртим, ша сучим — ша гледами за нас да й дубре!“ Разбра ли я сега? Туйто!

Погледнах към пръста му нагоре, после към чашата в другата му ръка — първо мярнах небето, после градината, в която мислех да живея, както си искам, и тихо да откривам света. От тях — от небето и от градината, които по много странен и красив начин се сляха ведно — усетих полъх на спокойно изумление.

И докато майка ми даваше безапелационната си команда да сядаме вече около масата, се попитах: Какво ли друго се случва всъщност с човека освен това, че той все повече се изпълва с туй растящо, страшно и спокойно изумление?

ТРЪН

Когато на бедния му се случи да обядва у богатия, той после дълго и подробно разказва за това приключение. Когато гостенчето от провинцията порасне и вече си има собствен апартамент, то непременно го обзавежда така, както диктува великият спомен от някогашното паметно посещение у знаменития столичен вуйчо.

Ето как ясно и тънко познавам тези неща — защо ли тогава не грабна теслата и не направя на ситни парченца прочутата синя вана у дома, подир която тичах цели две години (намерих я на остров Родос и я домъкнах почти със зъби оттам) — ваната, която жена ми сънува от времето на собствената си забавачница.

Защо тогава — след случайното ми гостуване в един разкошен почивен дом край морето — с маниакална сила пожелах да имам растението, което освен великолепия си аромат носи и изисканото име „розмарин“?

Питам се — виждате, — разбирам всичко, смея се на другите, у които жилавото, бедно провинциално селянче диктува със замах подобно на невидим и безсмъртен Наполеон (с, и това корсиканче), но... когато зърнах острите, светлозелени листенца на розмарина в опитното поле срещу мотел „Изток“, построен тук от италианската фирма „Волани“ и наричан много симпатично „Църна маца“, рязко натиснах спирачките, пренебрегнах строгия пътен знак и възможния неимпровизиран диалог с органа на КАТ току зад гърба ми, та се озовах много възбуден сред ароматната тревна моя мечта.

— Ей, булка, какво е туй чудо тука?

— Кое? — изправи се жената наблизко.

Посочих тревите.

— Е, па оно... требе агрономо да питаш.

Откъснах листенце, смачках го с пръсти и помирисах. Розмарин, разбира се — вече нямаше и капка съмнение.

— Искам да си взема един стрък. Да си го посадя в моя двор.

— Е, па оно... сака да чекаш да падне сланата.

— Няма да се хване сега, знам.

— Нема, нема.

— Ти какво работиш тука?

— Е, па...

Тя млъкна. Сигурно пак агрономо трябва да питам. Имаше още петнайсетина жени в опитното поле, едни си приказваха, други се бяха навели в лехите, трети размишляваха, подпрени на мотиките.

— Кажи де, какво правите тука? Аз всеки ден минавам по два пъти и никога не съм се отбивал.

Исках да бъда любезен. Общителен. Да усещам — докато си приказваме — как близо е времето на сланата, как идвам отново при тази жена и как в последна сметка над новоханския ми двор се носи изисканият екзотичен аромат на розмарин.

— Днеска колците таковаме. Они са по номера, па беа се объркале. У книжни човалета беа, на дъждо.

Малки колчета с номера. За обозначаване на растенията в лехите. Около двеста парчета. Петнайсет жени. Беше вече следобед. „Книжни човалета, на дъждо“. Сини вани. Розмарин — да ми мирише силно на нещата, които не съм.

Какво правя всъщност?

Какво всъщност правят тези жени в опитното поле — десет години ги гледам как идват сутрин в девет със специален автобус, преобличат се, сядат да закусят (вече е десет и половина), после взимат мотиките и тръгват полека, из равните лехи, че в единайсет и половина трябва обратно, да се измият, преди да обядват в стола, да си починат по закон... защо само тези жени, след като съм виждал стотици и хиляди други хора така да работят и съм питал неведнъж и не къде да е, защо всъщност това е така, не са ли много хората за всяка работа, във всяко предприятие у нас, и са ми отговаряли не без самочувствие, че за всеки трябва да има работа, тоест — заплата, още по-тоест — всеки да се води някъде (ах, разкошният въпрос: „Къде се водиш на работа?“), все тъй са ми отговаряли, защото в цялата тази работа имало и социален елемент, и, разбира се, след фраза като „социален елемент“ аз съм си подвивал интелигентската опашчица и съм се оттеглял на почтително разстояние.

Оттеглих се и сега, след като си побъбрихме с женицата и се уговорихме да ѝ се обадя, когато падне сланата.

Но въпросът „Какво правим всъщност?“ не искаше да се оттегли от мен и ме нервира до такава степен, че когато стигнах в собственото си опитно поле, изгледах мотиката с безразличие и седнах да доизразсъдя под асмата. Майка ми направи кафе по даден знак, прегледах пощата, запънах се над кръстословицата в „Паралели“ и „неусетно времето изтече“ — както сполучливо се е изразил един поет в своето стихотворение „Село“.

— Сега да ти направя салата и да тропна пред теб шишето с ракията — каза майка ми. — Че досущ като чорбаджи Марко от „Под игото“.

(Че да прескокне Бойчо Огнянов, че да се огледаме накъде сме, какво сме...)

Тя така и направи наистина, после седна до мен, да си почине.

— Памидът не върви — рече, като вдигна глава. — А пък този отел полудя.

И аз вдигнах глава. Памидовата лозница беше само шума и тук-там се подаваше някое гроздче със ситни зрънца. Отеловата лозница беше орязана на два гръбнака, техните разклонения също, по на една пъпка, а тазгодишните леторасты носеха по три и по четири едри гроздака.

— И прасковата, която орязахме яко пролетес, и тя роди като луда тая година. Клоните си отчупи от плод. Изглежда, трябва...

Скочих, без да чуя какво трябвало според майка ми, и се запътих през двора. Настъпих мотиката, дръжката ѝ ме тупна по главата — точно както във вица за Винету и за Поразяващата ръка.

От удара изведнъж всичко окончателно се намести вътре в черепната ми кутийка и в същия миг открих с голяма яснота системата „Трън“.

Памидът беше трън.

Отелът — не.

Прасковите, които не бях подрязал пролетта, бяха тръни.

Прасковата, която яко бях орязал — не.

Работата на всички, които се водят някъде и които се влачат да мине времето, беше трън.

Тренировката на един от нашите щангисти — не.

И аз бях трън, уви. Не само с моя розмарин, но и с всичките си глупави, ненужни пъпки по многогодишните ми споменни, неясни,

сантиментални, неокастри и диви леторасти, които вземаха не безкрайната сила на корена и стъблото ми.

Повъртах се още малко по двора, после видях край бунара една много гладка каменна плоча от зида на лозенцето (милото) и написах на нея с печатни букви:

Дивотията е трън.

Питомното е рязано.

А на другата сутрин рано-рано (ето) седнах да патентовам публично тези открития.

Когато всичко после беше готово, взех един от най-острите си моливи, орязах няколко страници — ей тъй, дори зарад самия принцип само, — изхвърлих ги и питомното оставих за вас.

ТАНДЪРЛИЛИ

Сега е шест часът сутринта, времето е чудесно, слънцето се надига на пръсти, да види по-скоро Родопите. Минаваме с молотовката през поделението, вземаме четири трудовачета и продължаваме с тях към обекта.

Казвам „трудовачета“, но те се случиха едни мъжаги — големи и по-яки от мене. Особено един — черен и скулест, весел и буен — още със сядането в колата запя:

— Тан-дърлили, тан-дърлили! А-ла-ла-ла-лаа-ли-лиии!... Тандърлили! Тандърлили!...

Пее си човекът и си тупка с ръце по торбата, хили се и намига наляво-надясно, кълчи си врата и помръдва на пейката — не го сдържа на едно място.

Питам го:

— Как се казваш?

Той прекъсва песента и казва бавно:

— Смаил.

— Ти ще работиш с мен. Другите ще ви разделя началникът.

— Готово, бате, Тан-дърлили! Тан-дърлили!...

Слязохме от камиона, нарахме жалони, колчета, лати, триноги, рулетки, теодолити — право на последната вчерашна точка. С това свое „тандърлили, тандърлили“ Смаил беше развеселил цялата група.

Започнахме работа. Забих жалон, оставих до него Смаил и заминах напред. Влязох в правата на полигона и от трийсетина метра викам на моя човек:

— Смаиле, измести жалона малко наляво!

— Жалона, Смаилееей! Тоя, шарения прът — дай го малко наляво!

Стои Смаил там, стиска жалона и все едно, че е от камък.

— Смаиле бре! Еееееей!

Нищо. Викам си: Той е онемял или се е парализирал. Връщам се назад да го видя. Наближавам го, гледам — стиска жалона и спи. Клепките му спуснати наполовина, под тях се вижда бялото на очите — синкаво и жълтеникаво. Устата му отворена — едно кротичко „хррт“ се чува от якото гърло.

Ударих го по рамото. Той трепна, но си разлепи клепките бавно. Гледа ме много учудено.

— Какво става, Смаил?

— Нищо, бате.

— Как така нищо, нали ти викам да изместиш жалона наляво.

— Не съм те чул бе, бате. Че прощаваш.

— Добре. Стой сега тук, аз пак ще ида и ще извикам.

— Готово, бате.

Отивам при моя жалон, „влизам в правата“ и рева, колкото мога:

— Дай две педи наляво и малко дигни нагоре!

Няма наляво, няма нагоре. Викам си: Дали не изревах премного силно, момчето може да заеква. Хайде обратно при него.

Момчето спи. Лявата клепка напълно затворена, а дясната пак само до половината. Събирам всичкия си глас и изгърмявам колкото мога:

— Хоп!

Главата на Смаил се олюлява малко назад, клепките се отварят и той ме гледа кротко в очите.

— Слушай, момче, къде си?

— Тука съм, бате. Чекам да кажеш: „Налево“.

— Я кажи какво си правил нощес?

Смаил се ухилва широко, белите му зъби като гердан наредени.

— Како че прайм, бате? Какото са прай нощеска!

Викам друг от трудоваците, оставям го при тоя жалон, а Смаил вземам със себе си. Сега му давам да държи накломера. При първата команда онова момче премести жалона, заби го, където му казах, и пита:

— Сега какво, другарю инженер?

— Сега донеси два други жалона и ела тука!

Дотича той с жалоните, заведох го напред в гората и продължихме. Смаил държа близо до себе си и все му говоря, да не заспи.

— Знаеш ли хубаво цигански?

— Как нема да знам, бате. Аз и френцкия го знам.

— Какво каза?

— Френцки, френцки, не си ли чувал? Френцки език. Мерси, оре-вуар...

— Аха. Чувал съм. А ти къде го учи френцкия?

— Аз не съм, ама сестрата. Сестрата се трепа на училище. Три години поред, бате! Та от нея съм научил френцки, там, на училището, ги карат.

— Тя какво завърши?

— Кой?

— Сестра ти.

— Завърши три години на училище бе, бате. От първи клас до трети! После я крадна един мингянин. Калиджия, голям гявол. Ожени се за нея, па после друг я крадна.

— Аха. А ти да пишеш по цигански можеш ли?

— А?

— Да пишеш, да пишеш!

— Тц.

— Слушай бе, Смаиле, на цигански може ли да се пише?

— Не знам, бате. Сигурно може, защо да не може? Щом на френцки, на български може...

— Френски, български — това са езици, на тях може, разбира се. А цигански език няма. Какъв език е циганският!

— Много убав език, бате. Сичко се разбира!

— Я не се занасяй. Изобщо няма цигански език. Има двацет лафа там — шарах-марах — и все тях си повтаряте.

Смаил се ухили широко-широко и вика:

— Шарах-марах нема бе, бате, ама дума има за сичко.

— Лъжеш, Смаиле...

— Тебе лъжа, мене истина, бате.

— Добре де, я ми кажи самолет.

— А?

— Самолет, самолет! Как е на цигански самолет?

Смаил ме гледа право в очите, мига-мига и по едно време се ококори.

— Айроплангелес!

— Слушай — викам, — я дръж тоя жалон и застани тука. Ще ти дам на тебе един айроплангелес!

Оставих го зад гърба си, докато визирам посоката, после трябваше да изчисля един ъгъл. Сметката не беше сложна, бавил съм се с молива пет-шест минути. Когато вече прибирах карнета си в джоба, чух зад гърба си едно: „Хппппп!“ Обърнах се — Смаил спеше. Пак прав, стиснал жалона — клепките пак спуснати до половината.

— Хоп!

— Тука съм, бате, тука съм.

— Абе ти си тука, ама май че никакъв те няма! Знаеш ли поне да смяташ?

— А?

— Да смяташ, викам, да смяташ!

— Знам бе, бате, сестрата нали ме учи. Шес по седем тринайсе — това ли?

Другият трудовак се засмя, а вече и аз не се удържах. Слънцето беше мръднало доста нагоре, росата вече засъхна. Дадох десетина минути почивка, почерпих ги по цигара и седнахме на полянката. В момента когато казах думата „почивка“, съненият Смаил ме погледна напрегнато, после в него като че заработи пружина. Той пусна жалона веднага, отчупи една вейка и като се зашиба с нея по крачола, запя живо и весело.

— Тандърлили, тандърлили!... А-ла-ла-лаа-ли-лиии!...

Стъпваше леко и гъвкаво като котка, очите му святкаха, краката и ръцете му потрепваха в спазми.

— Лягай веднага да спиш — викам. — Докато трае почивката, да се напиш.

Той опъна лявата си ръка напред с дланта към земята и постави цигарата, която му дадох, отгоре върху пръстите си. Чукна се по китката с дясната си ръка, цигарата хвъркна високо във въздуха и след „салто“ падна в устата му точно с филтъра между устните.

— Ти си бил факир бе, Смаил.

— Не съм факир, бате. Има един друг фараон, него да го видиш!

— Лягай сега да подремнеш, че после ще бачкаме здраво.

— Баш сега ме кара на песен бе, бате! — свива рамене Смаил. — Баш когато съм почивката!

— Добре, пей, щом ти се пее. Ама после пак да не ми дремеш!

— Нема бе, батe. Баш на тебе ли че ти дремем. Не се излагай!

Другият трудовак се хили срещу Смаил и казва на мене:

— Той иначе не е лошо момче. Когато се хване, бачка за трима.

— А сега защо е толкова заспал?

— Ами защо... Човещина... Кога както се случи.

— Смаил! — викам. — Я ми кажи как е на цигански иначе.

Тандърлили ми отговаря веднага:

— Инакво бе, батe! Инакво!

— Ясно — викам, — и аз почвам да уча цигански. Ти щом знаеш френски, аз защо да не знам цигански? Кажи сега някоя циганска поговорка!

Смаил сяда при нас, прави колелца от дима на цигарата и казва:

— Парни гасни друм мангела, шукар бури кар мангела!

Повтарям поговорката и питам Смаил какво значи. А той ми превежда:

— Бела кобила път иска, убава булка таквоз иска!

— Какво?

— Мъж бе, батe, мъж! — Смаил отново се хили с белите зъби. — Да не го казвам, както си баш тебе!...

Вадя карнета от джоба си, записвам, смеейки се, мъдростта и казвам, че вече признавам циганския език. Разбира се, записвам си и „айроплангелес“.

— Бате, ти знаеш ли приказката за малкото циганче?

— Не, казвай.

— Мингянчето си играе на поляната, баща му се прибира дома. Мингянчето вика: „Татееей! Еси маро?“ Има ли леб? Циганино, дъртио фараон, вика: „Нанай, нанай“. Нема, нема. Ама он лъже — он е турил лебо под фанелата. Циганчето ревна, батe, пищи на поляната. Жал му стана на дъртио циганин, па дигна фанелата, тупна лебо и вика: „Еси, еси!“ Има леб, има! Твойта мама циганска, само за леб питаш! Па копелето, батe, като виде под фанелата лебо, млъкна да реве, зарадва се, мамка му циганска, и удари по тумбако с две ръце, както се удари по тъпано. И фана да пее тая песен, батe: „Таа-ндър-лили, таа-ндърлили! А-ла-ла-лаа-ли-лии!...“

Смаил си продължи любимата песен, ние си допушихме цигарите и почивката свърши.

— Хайде сега — викам, — хващайте се за жалоните. Почваме пак. До обед трябва да стигнем чак на върха!

Другият трудовак стана, а Смаил заряза песента изведнъж и ме зяпна унило. Устата му си остана отворена и долната му челюст увисна. Колкото можех, рязко и с всичка сила изревах:

— Стани!

Смаил първо се сниши в тревата, продължи да ме гледа оттам и после изтежко-тежко се понадигна.

— Полека бе, бате — вика ми тихо и умолително. — Че ми изкараш акъло!

Дадох му един жалон и още докато му обяснявах какво трябва да правим, видях, че клепките му се завличат.

Мъкнах го до обяд като торба. През цялото време приказвахме и аз учех цигански език. Когато стана време за ядене и седнахме на една друга полянка, „Тандърлили“ огласяше хубавата околност цял час.

Следобед го оставих да спи, работихме двамата с другия трудовак. Смаил му дремна четири часа на слънцето, върху тревата, а когато вечерта свършихме и си тръгнахме, камионът цял се тресеше от песента му.

Щом трудоваците слязоха в поделението и ние останахме сами, разправам тая история на колегите. А те — всеки от тях — молят да им го отстъпя за утре.

И тъй Смаил всеки ден сменяше своя началник, докато стана любимец на всички. Разбира се, той спеше през целия ден — прав, седнал и легнал; с жалон в ръката или без — но дойдеше ли време за почивка, всички се събирахме при него.

... Много горски пътища сме проектирали — приятелите ми от министерството и аз. В Балкана, в Странджа, в Огражден. Местата са били диви и страшно красиви, а имената на обектите — все звучни и сладки. Когато се опитам да се сетя за всичките, виждам, че много от тях съм забравил. Така разправа и другият геолог, моят приятел Митака; така разправят и пътищарите.

Но има един горски път из Родопите, чието име си остана „Тандърлили“. Него всички го помнят.

Всъщност — като помисля, — откакто дойде в нашата група този Смаил, никаква работа не бе свършил. Просто една шумка не беше преместил от тука до там.

А накрая се оказа, че ни е откраднал сърцата завинаги.

КЪДЕ СЕ НАМИРА ШВЕЙЦАРИЯ?

В живота на семейство Рахатлъкови този въпрос беше поставян преди много години всекиму поотделно от учителката по география. Тогава Киро и Рени — пак всеки поотделно, тъй като още не се познаваха — еднакво бяха погледнали към картата на Европа, висеща безучастно пред черната дъска, после бяха извъртели очи към учителката, подобна на сфинкс, и най-сетне към съучениците си, онемели по чиновете. Тогава те получиха еднакви оценки независимо един от друг — както някога са действали например Лаваозие и Ломоносов. С еднакви дипломи завършиха. С еднакъв неуспех опитаха да атакуват алма матер.

Нищо чудно, че когато се срещнаха, още от първия поглед почувстваха удивително еднакви желания — желания, които са създали не едно семейство. „Симили а симилибус солвентор“ — твърди мъдрият латинец, което ще рече: „Подобни в подобни се разтварят“, и това не се отнася само за елементарната химия.

За сметка на оръжията с твърде скромнен радиус на действие, които Киро и Рени си бяха изработили за битката с живота, те имаха могъщи бази на село, особено едната, в лицето на баба Райна — прочут стопански ръководител диспечер. Оттам не спираше потокът луканки, бутове, яйца, зарзавати; вълна и преди; готови направо за фурната пуяци, зайци, прасенца; туршии в буркани и делви; консерви, бъчонки и дамаджани. Всичко това — без да се изключват периодичните пощенски записи, пристигащи открай време „да си помогнат децата“.

Какво ли да си помогне едно младо семейство с апартамент, кола и две вили на село? Но е казано: „Човек се учи, докато е жив“. И ето, животът научи Рени на много неща. Тя забеляза с приятно удивление, че разни прочути личности се мотаят в най-обикновени шлифери, якета, маратонки и такета. Откри, че в домовете на цели професори мебелите са от тези, които ще видиш в кой да е магазин из провинцията дори. И какво от това, че някой си бил еди-кой си?

Тя заведе Кирето във фришопа край града и мълчаливо му показва някои неща, които говореха ей тъй, както са неодушевени и си мълчат.

— Кажй нещо де! — подкани го тя.

— Мебели — равнодушно каза той. — Мебели като мебели.

Но Рени поклати бавно глава и рече:

— Има мебели и мебели.

Киро не беше от хората, които решават бързо нещата. Каза:

— Аз мисля, че ние сме обзаведени.

Тя по същия начин поклати фризурата си:

— Има обзавеждане и обзавеждане.

Познавах се отлично. Киро въздъхна. Още в този момент той знаеше, че трябва да поговори с баща си, който бе пристигнал наскоро от Либия, където изкара две години по сондите.

Старият не помръдна, само стисна леко зъби (чу се тихо хрускане на песъчинки от прочутата Либийска пустиня) и само след няколко дни Рени извика възторжено, завъртайки се в средата на хола у дома си:

— Гледай, Киро! Също като у Швейцария!

Той потвърди мълчаливо. Тя не беше ходила там, но щом мебелите бяха швейцарски, какво друго да каже човек?

Изредиха се на гости всички приятели и познати. Беше цъкане с езици, бяха редки и изобретателни междуметия. Всичко бе радостно и щастливо. Но...

Няма реални неща от живота без „но“ — ето че и в този разкошен дом то се изпречи внезапно. Просто малкият Рахатлъков — той навършваше четвъртата си година — започна с голяма охота да оставя отпечатыци на вечно блажните си много енергични пръсти по лъскавите стъкла и тръби през цялото време на денонощието, в което бе буден. Швейцария заприлича по-скоро на закусвалня на гара. Стигна се до скандали, шамари и тогава се случи най-лошото: при опит да разгледа отблизо една статуетка (гола жена с рози, купена преди години от пазара на „Георги Кирков“) Рахатлъков младши се сгромоляса, счупи едно от стъклата с възхитителен матов блясък, та даже се и поряза.

След много дебати беше намерено най-правилното решение: малкият да бъде заведен на село, при баба си Райна, тъй като още

нямаше необходимите навици, нито пък манталитета, с който се живее между швейцарски мебели.

Въпреки гласището си малкият Рахатлъков нямаше право на глас и решението съвсем скоро беше приведено в изпълнение. Баба Райна в началото се зарадва, но само след няколко дни ентусиазмът ѝ премина в несвойствен за нея скептицизъм, породен от абсолютно нежелание на внучето да остане само дори за една цяла минута. Така то връзваше ръцете и краката ѝ, а стопанството без тези ръце и крака не можеше да съществува и половин ден.

Тъй леките прения с родителите по този въпрос, започнали още при първата им визита, се превърнаха в нещо като сериозен конфликт. Опазването на домашната Швейцария за Рени бе въпрос такъв, какъвто бе за баба Райна въпросът с прочутата ѝ стока на село. Младата жена намрази този остарял и може би просташки термин „стока“. Старата не искаше и да чуе вече думичката „Швейцария“.

Нещата вървяха към катастрофа. Последния път Рени затръшна вратата на колата много силно и като сръга Кирето да потегля, рече през рамо към майка си:

— И хич не ни чакай в неделя!

— Ами кога? — свъси се бабата. — Че нали...

— Че нали само се разправяме за глупости! За какво да си идваме?

Киро потегли и в същия миг малкият така се разрева, че заглуши ръмженето на мотора и всичките му конски сили.

Противно на очакванията на баба Райна, детето продължи да реве упорито и млъкна чак когато успя да направи температура. Не беше сефте на баба Райна да се оправя с деца — на другата сутрин всичко потръгна нормално. Но споменът от вчерашната груба раздяла не оставяше на мира малкия Рахатлъков и той вечерта поиска да отиде в Швейцария.

— Тъй ли? — смая се баба му. — Че ти знаеш ли барем къде е Швейцария?

— Не — каза чистосърдечно детето.

— Че тогаз къде искаш да идеш?

— Там! При мама и при тати!

Милата баба му обясни, че мама и тати ще дойдат тука сами, но то беше запомнило отлично сцената от последното им тръгване и

продължаваше да си клати главицата и да повтаря като от кошмарен касетофон: „Няма! Няма! Няма!“

Поради всичко това могъщата иначе баба преживя отвратителни състояния — тъкмо по това време на най-пълните в хубави коледни празници. Тя прокле трижди Швейцария, закани се люто на нещо, което самата си знаеше, и когато Рени я повика по телефона в пощата, да ѝ напомни, че се задава Нова година, че този път са предвидили повечко гости и че някои неща... — точно тук я прекъсна и каза досущ като внучето си:

— Няма! Няма! Няма!

Веднага след което тресна слушалката и излезе от пощата.

— Сега ще видите вие къде се намира Швейцария! — рече у дома още от вратата.

— Къде бе, бабо? Кажи ми на мене! Къде?

— Ще видиш и ти. И те ще видят.

Момченцето затропа с крак и заплаши с рев, но когато видя как баба му грабна една тояжка и как го погледна, хукна презглава по двора. Тя го подгони, но то се оказа по-пъргаво и някъде се скри.

— Ей тук е Швейцария, готованковци! — извика силно старицата, застанала наред двора. Забрадката ѝ бе паднала от тичането. С мощно движение запокити тояжката и още по-силно повтори: — Тука!

„Ару-лару-лару-лару!“ — моментално се съгласиха с нея големите пуяци.

„Му-ууууу!“ — протяжно и авторитетно одобри кравата.

„Е-е-е-е-е!“ — зарадваха се на мисълта няколко агънца.

„Грух? Грух?“ — не разбра пак за какво става дума свинята.

Тогава естественият шеф на цялата работа — създаден от бога тъкмо затуй — изпляска с криле от върха на копата сено и оптимистично постанови:

„Ку-ку-ригу-у!“

Момченцето подаде глава от белизмата, в която се беше заровило цялото, огледа се обещено и се попита: „Дали пък наистина не е тука Швейцария?“

Макар и малко по-късно, изглежда, и родителите му си бяха задали същия умен въпрос, защото един прекрасен следобед колата

изръмжа пред вратата, утихна послушно на обичайното си място и след малко те се появиха — с мирни и съвместни изражения на лицата.

ПРОТОКОЛ ЗА КЛАСИЦИТЕ

Голяма, много дълга маса в моя двор, предоставена с ентузиазъм от новоханския кръчмар Пешо. Самият той — в бяла престилка. Откъм печта — ненуждаещата се от никакви прилагателни миризма на ярешко печено. В коритото до бунара — международно изложение на пълни шишета. Красиво, мирно и съвместно се изпотяват: бира от родния Искър... пардон, от фабриката в Горубляне, до прочутия екстракт от нежните ечемичени ниви край Глазгоу; водка от Москва (ей, времена, времена...) — прозрачна като чувство, до вино от полите на едничкия Пирин — гъсто и червено като южна кръв. Дори екип от телевизията има тук — да увековечи голямото осветяване на моята къща. Но няма ток — съвсем случайно — и телевизионните работници се нареждат също около масата в очакване на каквото има.

Емилиян Станев (към мен). Дончо, ти пишеш ли разкази, пишеш ли?

Аз. Ами... пописвам, бай Емилияне. Пописвам така, ама...

Е.С. Че като ги пишеш, барем хубаво ли ги пишеш?

Аз (мълча).

Е.С. Отговори ми де!

Аз (пак мълча. Повече ми се пие, отколкото ми се спори. Най-младият съм от всички. Домакин съм. Оглеждам се за помощ и съзирам яйцеподобната глава на Ивайло Петров. Но и той мълчи).

Дико Фучеджиев. Той, Дончо, пише един разказ до обед и следобед отива в кафенето, да го разказва.

Ивайло Петров. Това не е вярно. Тя, жена му, пише разказите, а пък той ходи с козите или да браконииерства. Най-смешното обаче е, че разказите не са чак толкоз загубени. Виж, героите му са дребнички.

Георги Джагаров. Нямаат добруджанските мащаби, а, Ивайло?

И.П. Георге, стига с твоите мащаби! Аман от твоите мащаби! Какво мащабно може да има в един пъдпъдък, който се сниша в

тревата и повтаря: „Аз съм тук! Аз съм тук!“ Нищо мащабно не може да има! Това е една... доста нахална животинка, тоя дончоцончевски пѣдпѣдѣк.

Михаил Маринов. Във всеки случай, Емилияне, Дончовите разкази не са по-лоши от твоите романи.

Е.С. Михаиле, докачаш ме! Ти трябва да знаеш, че аз съм един голям български романист!

М.М. Ще те призная за голям романист, ако ми донесеш сега от бунара един голям ром.

Е.С. Моля! Един голям ром за тоз... Петър Динеков да го донесе!

Герчо Атанасов. Ивайло, не си съвсем прав за героите. Не е важно дали са дребни или едри, важно е как разказът е написан. Никакво значение няма, че пѣдпѣдѣкът бил нахална животинка, работата е...

И.П. (прекъсва го). Кой ти каза на тебе, че пѣдпѣдѣкът е нахална животинка? Ти виждал ли си въобще пѣдпѣдѣк, че се обаждаш? Ти не си чел, първо, разказа. Ти не четеш.

Г.А. Откъде знаеш, че не съм го чел?

И.П. Ти само пишеш, ти не четеш! Пишеш... глупости и... в същото време мислиш как тъй си загубил снощи на карти. Загубил си, защото не ги разбираш, какво има да му мислиш?

Атанас Наковски. Грешиш, драги ми Ивайло. Герчо е един добър играч на карти, ако искаш да знаеш.

И.П. Кой ти каза, че не е добър? Въпросът не е в загубата, а тука! (Чука се по практически безкрайното чело.) Тука! Герчо има тука повече от тебе. Какво като си му началник? Само един глупак може да мисли, че някой, като е началник, непременно трябва да има повече тука. Герчо може да губи на карти, но по-важното е, че ги разбира!

Дора Габе. Дончо, гледам те как умно мълчиш. Я ела тука, да седнеш до мен.

Аз (сядам до Д.Г.).

Д.Г. Скоро пак тъй бяхме се събрали и аз викам на Пенча: „Пенчо, гледам те как умно мълчиш и през това време брадата, ти порасте и пълзи към мен, подир малко ще я помилвам“.

Елисавета Багряна. За кой Пенчо говорите, извинете?

Д.Г. За Пенчо Славейков, Лиза. Скоро бяхме се събрали пак тъй...

Андрей Гуляшки. Кажете нещо съвременно, другари, съвременно! Я вижте какво съвременно село, а? Какви социалистически вили... Ние съвременните проблеми трябва да решаваме, съвременните. И това трябва да се поощрява. Много силно трябва да се поощрява това. И не само на думи, да.

Павел Вежинов. Андрей, я ми сипи на мене един съвременен коняк и стига си въртял това проклето синджирче под носа ми. Говориш за съвременност, а пък позволи на Кирил Войнов за годишнината да го обидят само с един „Кирил и Методий“.

А.Г. Защо ще го обиждат? Кой ще го обижда? Кирил е наше момче, няма защо да го обиждаме!

П.В. Не само обида, ами е срамота да му се дава „Кирил и Методий“ за годишнината.

А.Г. На кого бе?

П.В. Не се прави на луд! За Кирил Войнов ти говоря!

А.Г. А, Кирил... Е, пак добре, че са му дали „Кирил и Методий“. Щото той си е Кирил, на него можеше да се даде само „Методий“.

Йордан Радичков (подпява със затворена уста). Мммм-мм. М-ммм... Дончо, тая кожа от дива котка кой ти я даде на тебе?

Аз. А, утрепах я миналата зима. Тука, под Долни Лозен.

Й.Р. Ти я утрепа? (Сочи ме с пръст.) С пушката?

Аз. Да, защо?

Й.Р. Миналата зима?

Аз. Нали ти казах.

Й.Р. Че ти миналата зима кога си ходил без мене на лов? Нали сме все заедно?

Аз. Походвам си самостоятелно аз.

Й.Р. Знам, че си походваш самостоятелно, но по други маневри. На лов кога си ходил без мен?

И.П. Стига пък вие с вашия лов! Аман от вашите зайци и патици!

Е.С. Йордане, Йордане! Виж онзи гълъб горе, ако можеш. (Сочи точица в небето.) Веднъж ей тъй една патица...

Анастас Стоянов. Оная, дето в краката, нали, другарю Станев?

Е.С. Чакай пък ти бе! Не в краката, а право на главата ми. Ама защо бързаш, като още не съм стрелял? (Става и заема стойка, вдига въображаемата пушка и следи целта с нея.)

Камен Калчев. Приказвате вие, ама тоз разказ за пъдпъдъка...

Е.С. (сваля „пушката“ за момент). Какво. Камене?

К.К. Ами... всеки от нас ще е доволен да се подпише под него.

Е.С. Ти чел ли си го?

К.К. Как да не съм го чел, нали аз писах предговора на Дончовата книга за животните. Ние с майка му сме от едно село.

Майка ми. Аз съм го бавила Петра. За вас той си е Камен Калчев, ама за мен си е Петър Калчев. Много ревеше като малък. Захласваше се чак.

Богомил Райнов. Той и сега се захласва.

Й.Р. Емилияне, няма ли вече да стреляш? Патицата ще отмине.

Е.С. Това, че сте от едно село, няма значение. Ние с Тодора Генова като сме от едно село, я ме питай дали съм чел нещо от него. Питай ме де! Какво да му чета? Той мен да ме чете трябва! Както Георги Караславов ме чете. Онзи ден ме среща и вика: „Емилияне, да знайш, че те чета с молив!“ Тогаз аз знайте ли какво му рекох? (Киска се.) Рекох му тъй: „Пък аз тебе те чета с гума!“

Селската учителка (води деца с цветя). Деца, това е Елисавета Багряна, това е Емилиян Станев, това е Дора Габе...

Момиченце (докосва дрехата на Дора Габе). Ти не си Дора Габе!

Д.Г. Как тъй да не съм? Защо да не съм, като съм?

Момиченцето. Защото Дора Габе е книга!

Аз. Бай Емилияне, стреляй, ако ще стреляш, защото Пешо дава знаци, че трябва да слагаме да ядем.

Е.С. (заема стойката отново и „следи“ патицата). Тум! И тя — фиуууу! — право над мен! Над главата ми! Снаряд! Аз се отместих ей тъй... (Отскача енергично встрани, при което събаря чашата си и тя се разлива по полите на Надежда Станева, която по-късно ще пропусне да опише в своите спомени всичко това.) И патицата — туп! Баш където бях аз! Йордане, какво ще кажеш?

Й.Р. Ами какво мога да кажа, Емилияне? Добре си направил, че си се отместил.

Общ смях.

Е.С. (също се смее, но звуците от неговото гърло са повече заканителни). Добре го рече, Данчо. А, Дончо? (Към селската учителка.) Те тез момчета, дет аз съм ги учил как да държат пушката, може и молива да се научат да държат, ама... Далечна работа! Има още много хляб да ядат!

Пешо (слага тавата с печеното яре на масата, в средата). Ами ако няма хляб, това нещо тука ще върши ли работа?

Аз (отделил съм се в навалищата и нещо бързо си записвам, защото ме е страх, че ще се напия с тия класици едно хубаво и ще забравя важни подробности).

Жена ми (гледа отчаяно). На какво прилича това? Ти... нормален човек ли си? Гостите на масата, той се сврял...

Аз. Само секунда, Снежанке, много е важно!

Жена ми. Абе ти...

Аз. Остави ме покрай себе си да обезсмъртя и теб, бе човек!

Жена ми. Не ти ща безсмъртието аз! Искam си живота!

Ставам, смачквам листчето в джоба си и сядам на масата, която — сега, след толкова години, вече знам — полека-лека и завинаги остава все по-пуста.

МАРА ПАЙРЪН

Казано е: всяко село има своя луд. Когато няма — създава си го. Понякога лудият на селото си е нормално луд. Друг път той е просто с по-артистична душа от останалите. В трети случай направо се явява доброволец, който изпълнява необходимата роля.

В китното Мало Нагорно нямаха луд, никой не се отличавахе с особена артистичност, нито пък се явяваше доброволец.

Хората нямаше с кого да се забавляват. Телевизията не им стигаше. Нито лакардиите, които работниците донасяха от града. Селяните искаха жива, своя си фигура, която да ги разсмива, учудва и — съвсем не на последно място — чрез странните си деяния да им доказва колко самите са умни.

И ето как в китното Мало Нагорно необходимата роля се падна на дребничката Мария Петрова Атанасова — почти само за това, защото си връзвахе шалчето накриво, носеше обувки с много високи токове и още от малка я избиваше на поезия.

Момичето нямаше сериозна защита, тъй като родителите му се бяха разоставили и пръснали далеч по големите градове. То живееше тука при своята баба. Беше опитало шанса си в града — започва някакви курсове, после работа в завода, но отново се връщаше при баба си. С още по-високи токове. Шалчето — още по-накриво.

„Мара“ — казваха кратко селяните, когато искаха да изразят някакво неодобрение. Това я озлобяваше. Тя се теглеше от тях с каквото може. Четеше романи, носеше се екстравагантно и учеше чужди езици. Всичко това пък караше селяните още по-убедено да я виждат „бяла врана“ и тъй вървяха нещата — като процес, който се охранва от само себе си.

Но голямата сензация дойде изведнъж и обиколи селото за броени минути: Мара заминава за Швеция!

Едни се изсмяха високо. Други се смръщиха мълчаливи. Но когато баба ѝ на другия ден потвърди факта спокойно и чистосърдечно, всички обещени се спогледаха.

— Че как тъй? — първа се окопити съседката отдясно.

— Че тъй — рече бабата, като поглади плетивото с ръка.

— Че откъде пари у Мара за екскурзия? — почти се скара съседката отляво.

— Че от мен — сладко се усмихна бабата. — Аз като съм на осемдесет и не съм отишла до Варна, морето да видя, какво?

Нищо не казаха сега съседките, те в момента се сетиха, че човек като Марината баба не може да няма някоя парица настрана.

— Кой знае колко е скъпо — въздъхна след малко една от жените на другата пейка. — Къде е Швеция...

— Скъпо-евтино, Марийка е вече там! — отсече бабата. — За два часа и кусур се стига със самолета.

От този ден, каквито и събития да спохождаха китното Мало Нагорно, то ги отминаваше леко и разсеяно. Мисълта на всички бе в Мара, в самолетите, които прелитат тоя свят като едно нищо, и в далечните скандинавски земи. Брояха дните, които оставаха до края на екскурзията, трупаха се на двете пейки около бабата, местата не стигаха и се налагаше да изнасят от къщи столчета. Някой беше прочел в учебника на детето си подробности за държавата Швеция и с охота сега ги разказваше. Друг бе видял по телевизията самия град Стокхолм, сниман с кинокамера от самолет, и разпалено го описваше. Вече всички до един знаеха, че Швеция и Швейцария съвсем не е едно и също — може дори да се каже, че покрай Мара в Мало Нагорно бе проведена истинска седмица на приказната северна страна.

Но времето си минава и с него приключват всички истории — така дойде денят, когато Мара отново се появи в селото. Едно такси спря пред бабината къщичка, шофьорът подаде на Мара куфар и голяма червена чанта, тя му плати и го освободи. Съседките видяха всичко с очите си и веднага прецениха, че куфарът и голямата чанта съвсем не са празни. Дребното Марче едва ги мъкнеше по пътеката между лехите на бабината градинка.

Много приказки се изприказваха в селото за покупките, които известната мома бе направила в Швеция. Съседките сами виждаха новите шалчета и поли, с които момичето се докарваше, та охотно разказваха из селото за това. Други — надарени с по-богато въображение — прибавяха тоалети и от себе си, като за тази цел

смесваха смътно запомнени отнякъде и част от мечтите си. Какво пък — всичко е възможно, когато човек обикаля страна като Швеция.

Но как е възможно толкоз парà — започнаха да се питат поделовите и по-немечтателни глави в селото. И то във валута?

Така слуховете сгодиха прочутата Мара за шведски милионер и от този момент насетне любопитството към нейната персона достигна върха си. От този миг насетне накриво вързаните шалчета вече не изглеждаха толкова смешни, а обувките с високите токове направо респектираха. Качествата на Мара бяха подложени на по-внимателна преоценка и селското мнозинство започна по друг начин да клати глава, когато станеше дума за нея.

Тъй се докараха работите и тъй щяха да си откарат, ако не беше едното танго.

Събота вечер шепата млади от Мало Нагорно организираха тържество, някой си Пламен Петров, който работеше по високото напрежение и постоянно бръмчеше с един стар москвич, покани Мара на танц. Може би още на третата стъпка високият ток на обувката ѝ се заклеци в една фуга между тротоарните плочи и Мара политна да падне. Онзи беше много едър и як (по време на танца шалчето ѝ се развяваше под мишницата му), той я задържа в ръцете си и даже я вдигна нагоре като дете.

Токчето остана между плочите.

Тангото, разбира се, бе прекратено, Пламен Петров извади токчето от аралъка и каза, че сам щял утре да поправи обувката.

— Баща ми е обуцар — добави той, когато двамата с Мара седнаха на пейката, при наблюдаващите празника старци.

Тя му благодари предварително, прие скъпата цигара, която той предложи, и докато се навеждаше към пламъчето от запалката му, чу:

— Вярно ли е, че си сгодена за милионер?

Мара забави отговора, но както въртеше обувката си в ръка и леко се усмихваше, каза:

— Да, защо?

— Швед?

— Не, американец. Ама живее в Швеция.

— Мм... Стар ли е много?

— Не, защо? Ти на колко си?

— На дваисет и осем.

— Той е на трийсет и две.

Тя се съсредоточи в обувката, прочете надписа вътре и рече изведнъж:

— Пайрън. Така се казва.

— Какъв е неговият бизнес?

— Кожени изделия. Обувки, кожени палта... Ама в големи мащаби. Ето това е от неговата фирма. — Тя му показва обувката и надписа вътре.

— Пайрън... — прочете бавно Пламен Петров. — Значи Мара Пайрън... Добре звучи.

— Не е лошо — каза момичето. — Знаеш ли, аз мога да танцувам и боса. Какво ще кажеш?

Пламен Петров нищо не каза, само свали и своите обувки, та двамата отново се озоваха прегърнати сред другите двойки.

„Пайрън! Пайрън! — шепнеха с разширени очи тези, които бяха чули разговора между двамата с ушите си. — Мара Пайрън!“

Като невероятна, екзотична, страхотна парола тези две думи обиколиха селото буквално същата нощ.

Защото на другата сутрин нямаше жив човек в китното Мало Нагорно, нито невръстно дете, нито побелял старец, който да не знаеше и да не повтаряше с облепени очи: „Мара Пайрън“!

Паметната тази сутрин, когато Пламен Петров донесе обувката на момичето готова и вежливо целуна ръка на баба й.

След което Мара седна до него в москвича и дълги месеци повече никой не ги видя в селото.

Разбира се, хората не знаеха какво бе прочел в прочутата обувка инженерът — съквартирант на Пламен Петров, докато той, Пламен Петров, умело правеше токчето й. Нито как двамата бяха се кискали като деца.

(Тихо, само между нас, в интерес на чистата истина: инженерът, който наистина знаеше чужди езици, бе прочел в обувката на Мара: „ДСО «Пирин»“. През своя смях той разказа на Пламен Петров как един негов колега си купил от Лондон много скъп хубав шлифер и когато се върнал в България, жена му прочела вътре до джоба: „ДИП «Витоша»“.)

Но това са дребни подробности, от които никой не разширява очи. В тях няма нищо страхотно, невероятно и екзотично — та да

станат легенда, която вълнува жадното хорско въображение.

Мара Пайрън! Виж, това е вече легенда.

А както всяко село търси своя луд, така то търси и своята възбуждаща легенда.

И наша милост смята деликатно да му я оставим.

ЗАТВОРЕН ЦИКЪЛ

Ивайло беше мъж на мигновения контакт — от едното „здрасти“ ръката ти се чувства в неговата както близнак до близнака в утробата, а от първия поглед очите ти плуват зад очилата му в свои води и завинаги.

Естествено беше него да изберат водач на групата комсомолци за село Подгумер — в годините, когато излезе решение шопският пръстен около нашата столица рязко да се въземе икономически.

Печеше яко, колата подскачаше по разбития път. Вдясно и вляво белееше огромна гора от череши. В облаците цвят по дърветата зелените листа едва се подаваха — като уши на лисици.

Ивайло бе идвал насам тъкмо да търси лисици — с един режисьор, с кученцето му и трима писатели. Пак беше пролет тогава, пак така яко печеше, един от писателите носеше раница с бири. Режисьорът също беше с раница — в нея той носеше прочутия фокстериер на име Прити. Намериха веднага лисича дупка, насядаха около нея и докато изпият по една бира, направиха плана за действие. Първо, пускат Прити в дупката... Но щом го пуснаха, той мигновено скочи в ръцете на своя стопанин и се опита да го близне по носа. След много увещания фокстериерът се отказа от това и бе отново на земята. Огледа се, мина край дупката със свършено безразличие, обиколи няколко храста, като им дигна краче, та се върна при раницата. Съблякоха се голи до кръста (сефте за сезона), пиха още бира и от удоволствието, което извикват най-простите неща, един от писателите гръмна във въздуха. Прити изскимтя, ловко се мушна в раницата и повече никой не успя да го изкара оттам. Друг спомен от този лов в паметта на Ивайло не беше запазен за поколенията.

— Познавам този край — каза той на другарите си.

Те мълчаха.

— Не само хората. — Ивайло запали стомилиметров „Кент“. — Ей тия черешови градини, тая гора... Трънка по трънка съм ги претърсвал.

— На лов си бил, другарю Димитров? — попита някой. — Така ли?

Ивайло само го погледна през очилата и махна с ръка. Така той махаше с ръка, когато синът му го питаше знае ли таблицата за умножение.

Табелата с надпис „Подгумер“ се появи, някой се покашля и рече:

— На тебе разчитаме, другарю Димитров.

Селяните бяха на площада, предупредени за мероприятиято. Ивайло и другарите му слязоха от колата, ръкуваха се с кмета и дадоха знак да се влиза в салона.

Десет минути по-късно събранието беше започнало и Ивайло Димитров обясняваше как работите коренно ще се изменят в този район на родината. Неговата рядка контактност изнасяше въпросителни интонации към масата отпред, изобретяваше подканващи жестове и дори индивидуално, внезапно визиране на определен индивид, избран произволно. Тъкмо поради всичко това един от присъстващите се почувства длъжен да вземе отношение и каза високо, докато Ивайло го гледаше в очите:

— Пато, пато.

— Моля?

— Пато най-напред тебе да оправиме. Оти оно и колата че си потрошите, и све.

— О, пътят ще бъде асфалтиран, разбира се — каза Ивайло с тон, какъвто човек употребява, когато го питат колко е часът.

— И барата — рече друг. — Кога вали, че се издавиме.

— Барата ще стане на рибарник — реши Ивайло. — Защо не? Един хубав, модерен рибарник, ще пуснем вътре шарани...

— Че ги изедат лисиците — обади се някой. — Они станаа колко врабците тие години.

— Ама... наистина ли тук има толкова много лисици? — попита Ивайло с голям и реален вътрешен ангажимент.

— Е, па...

— Ами тогава...

Ивайло млъкна. Мислеше.

— Тогава да земем да тепаме лисиците. Че продаваме кожата.

Ивайло забеляза вдигната ръка и радостно посочи човека:

— Да, кажете вие.

Онзи стана и си свали капата. Рече:

— Мое ли я да предложим например да напраиме затворен цикъл?

— Моля?

— Затворен цикъл. Те това сакам да кажем. И у вестнико писаа, затворен цикъл тебе.

— Да, ясно. Но какво по-конкретно имате предвид?

— Е, па кога трепем лисиците, че ги дерем за кожата и че ги фърляме на шараните. Они че ги едат и че дебелеят. А па лисиците че едат шараните, ние че ги тепаме, че ги дерем и...

— Па че ги фърляме на шараните — досети се друг.

Нов мислител от шопската маса се покашля, та рече високо:

— Я мислим, дека оно тебе да развѣдим вуци.

— Моля?

— Вуци, вуци!

— Прощавайте — каза нежно Ивайло. — Но аз не разбирам. Защо вълци?

— Да изедат и шараните, и лисиците, и назе, и вазе, и...

Селянинът седна, без да довърши — в салона бе избухнал смях. Някой все пак успя да открие глас:

— Па нема да е затворен цикъло!

— Оти?

— Оти че станат саде вуци.

След още малко оживени коментарии, които Ивайло не успя да усмири дори с помощта на кроткия кмет, се чу нов висок глас:

— И они нема да останат!

— Оти?

— Оти, кога нема нищо, они че се изедат помежду си.

— Моля, другари! — викаше Ивайло, вече твърде сериозен. — Моля!

Развихрили своето прочуто въображение, отпуснали яките си гърла, прочиствани през вековете от весел смях и люта джанковица, шопите сега оживено търсеха точната истина за затворения цикъл. Някой от тях отсече високо, като се кискаше:

— Е, па накрайо че остане един вук!

— Моля, другари! — тропаше Ивайло по масата. — Моля!

Той се обърна за помощ отново към кмета, но с тръпка на неизпитани досега чувства забеляза как и той се е навел, та стиска устата си в шепа.

— Е, па нема да остане и он! — надвика всички този, който пръв бе дал идеята за лисиците и шараните.

— Оти?

— Оти че умре и он!

— Оти?

— Е, па ътглади!

Човекът си тупна капата пред краката със замах и от този момент нататък никой — дори изобретателният и контактен Ивайло — вече не можеше да убеди някого в залата, че цикълът не е затворен напълно.

НАШ ЧОВЕК

Самият аз не бих озаглавил така историята, която следва по-долу, тъй като тя се разчу още преди да съм седнал да я записвам, а очевидците винаги почваха своя разказ под заглавието „Изстрел за милиони!“ Но в знак на уважение към последниците, които имаха особено значение в моята служба и съдба на геолог, ето че оставам на това „наш човек“.

Ще направя и две възражения по заглавието на очевидците от страх, че по-нататък, когато почнете да ми се смее и вие, така както се смяха тогава и те, вече няма особено да внимавате в друго и аз ще изпусна момента да ви внуша, каквото бих искал. И така, първо възражение по заглавието на очевидците: от изстрела спечелих наистина, но думата „милиони“ е твърде пресилена, та да може за тази печалба да се употреби. Второ възражение: от изстрела аз и загубих, при това не пари, а престиж и тъй като емоцията, достойнството, подигравката, приятелството все още нямат единици за измерване, би могло да се каже, че изстрелът ми е донесъл не печалба, а тъкмо загуба за милиони. Предполагам, по някакъв подобен повод се е родила, а след това и многократно доказвала турската поговорка: „Кяр, зер бир гидермиш“, тоест: „Печалба, загуба — ведно вървят“.

Обясних, каквото можах, сега вече сравнително съм спокоен — ето самата история.

Време, сухо, ясно и студено — пръхкав снежец между вилите в Драгалевци.

Час — знаете — на разсъмване.

Групата: самият министър, двама от тримата му заместници, четирима началници на отдели и моя милост — бедният геолог, — дължащ присъствието си в такъв състав единствено на дългогодишния упорит слух, че с пушката просто ме бива.

Вървим така във верига (слънцето вече изгря в гърбовете), нещо говорим, някой се смее — аз призовавам Диана и този път да простре длан над цевта ми, както тя знае и може. Особено *този* път, мисля си,

зная защо толкова искам покрай нормалното, вечното, спортното, в случая има и друго. Амбицията, вид отмъщение, корист — наречете го каквото си искате, след като честно покажа самия му корен. Ето го.

Седем години работя в министерството и по щат все съм си геолог. Другите, с които почнахме заедно, много отдавна са „старши“. Да не говорим, че някои вече са и началници на отдели в по-ниските категории предприятия, научни работници из институти — асистенти, аспиранти и тъй нататък. Това ме дразни. Не работя по-лошо от тези около мене. Особено неприятно изживявам назначаването на разни младоци, които трябва да обучавам и на бюрото, и по обектите из балкана, а пък заплатите ни са еднакви... Не мога да си обясня *защо* не ме повишат в „старши“. Освен всичко останало, като служба, авторитет и познания (дисциплина, каквато си щете), шефовете на отделите често ме вземат със себе си, та да им бия зайци, фазани, яребици и пъдпъдъци — кога както се случи. Веднъж им убих цяла кошута. Друг път за петнадесет души на втория ден вечерта се паднаха всичко две сърни и една пак беше паднала от моята пушка.

Но те не ме назначаваха „старши“.

Този ден — между вилите в Драгалевци — щях да покажа какво мога и на самия министър. Но ако и той вземе заека от ръцете ми, а, после въобще не ме забележи... Особено пък на последния излет, с който захрихме и сезона.

Вървим така. Един се отби някъде. Друг спря да запали цигара. По клонките на протегнатите в небето сливащи имаше затопен скреж и слънцето в гърбовете ни го подпали. Чуканите на мешелъка бяха още по-черни в снежеца, трънките мамеха очите ни. Сега, сега. Първият изстрел е важен. Внезапното трясване в тишината. Радостните и едновременно *бледи* усмивки на другите, когато го вдигна за ушите, да го покажа.

— Абе тука въобще има ли зайци? — каза министърът. — Ние сме тръгнали на хората между къщите бе.

— Хм — каза вторият му заместник. — Ще видим, другарю министър, ще видим.

— Нали затова сме тръгнали — изрече уверено този от началниците на отдели, който всъщност ни водеше тука и който няколко пъти ми беше разправял, че зайците скачали от трънките като бълхи.

Друг се обади да поддържа веригата права, аз добавих: „... и по-бавно, така“ — след това тишината отново увисна очаквателно. Пак само хрупането на стъпки по сухия сняг. Мъртвите, твърди, прегърбени туфи треви. Глазурата, искряща в клоните на сливаците, черните чукани на мешетата. Камък, подхвърлен към трънката пред краката, далечен вик, парещо в дробовете ти ледено вдишване.

Стори ми се, че наистина всички вървят бързо. Припомних си един от любимите ми принципи в занаята, който гласи: „Ловът е отзад“ — и лекичко почнах да изоставам.

Все помня — и сега също като тогава — как двама от групата минаха на по една крачка от него, отляво и отдясно, как той издържа всичко и си остана на топка в бодливата, гъстата трънка, после как чу и моите стъпки зад него, те му дойдоха повече от нервите, смелостта и умението да се притайва, та почна да се измъква напред като котка. Много по-нисък и дълъг от себе си, бърз и безшумен като петно светлина. Само на два метра от краката ми. Тогава му казах наум: „Хайде, господине, ставай. Ставай и хуквай, нашата игра е такава. Ей там, по поляната — колкото могат краката. А както и да гледаш на мене в момента, опитай се някак да оцениш, че не те стрелям от упор. Не на легло, като подлеца. Все пак...“

Той вече се беше измъкнал, усети се прав и свободен от твърдите клечки над него — с първия скок се намери на чистото.

Бях вдигнал пушката, заекът бягаше. Едър по чистото на поляната, срещу слънцето. Очертанието му изглеждаше златно — и сухият недебел сняг бухваше златен прах зад гърба му.

Стрелях.

Той продължи. Видях сачмите в снега — на сантиметри от него, отляво. Знаех, че всички от групата са се обърнали и гледат. Това е „ударът“ ми сега. И мигът на мечтите от снощи. Министърът, „старши“ геологът и тъй нататък. Представлението бе по-хубаво от кино: прекрасната снежна поляна, чистото слънце в небето, заекът бяха пред моята пушка, ония отзад зяпат безмълвни. Вече разбрали, че отново са минали отгоре му, без да го забележат. Че пак аз съм го изритал, както обикновено. О, как хубаво беше всичко това по поляната и зад гърба ми...

Стрелях повторно.

Заекът кривна наляво и продължи. Сега снопът сачми трясна в снега на сантиметри отдясно. Нямаше време да пълня отново, гледах подире му — струваше ми се невероятно. Той превали и се изгуби от очите ми. Затичах се нататък — нима няма да го намеря долу в дерето?

Те вече се смееха зад гърба ми. С пълни гърла, все по-радостно и високо — бяха го забелязали как бяга по следващата поляна отсреща. Още по-бодър и златен, пак така снежните пухкави облачета край него.

Бягаше заекът, смееха се ония на поразия — освободени от нещо, което дълго ги е потискало. Счупих пушката, извадих гилзите и сложих два нови патрона. Обърнах се и се върнах. На всички въпроси и коментарии можех само да свивам рамене и да се усмихвам. Разговорих се като хората чак като седнахме на закуска. Министърът ядеше с добър апетит и от време на време се смееше отново. На два пъти каза за мене: „Ама той наистина бил голям симпатяга!“ А другите шефове казаха радостно: „Той е наш човек, геологът!“

После продължихме, после всички си убиха по заек — денят беше пълен с емоции. Но бодрата веселба от моя сутрешен изстрел си остана до края на този неделен ден.

В понеделник, към десет и половина сутринта, секретарката на министъра ме извика при него. Пихме кафе и си приказвахме. Тъкмо той употреби тогава този израз „Изстрел за милиони“, като ми каза между другото:

— Обаче вчера сутринта ти направи един изстрел за милиони!

Преди да ме освободи от кабинета си, той ми подаде едно листче. Казах му само „благодаря“, без да се развълнувам особено, тъй като все пак окото ми на ловец вече бе забелязало върху бюрото това листче.

И даже беше прочело — окото ми на ловец — още докато пиех кафето, че от днес нататък най-сетне моя милост се преназначава в длъжност „старши геолог“.

ПРОТОКОЛ ЗА ЕДНА ПИКАНТНА СЛУЧКА

Тя лежеше по гръб, ръцете под главата, единият крак свит.

Оня седеше по турски и удряше с чука по камъните.

Миланката лежеше по корем на десетина крачки от тях, притаил дъх в хвойната.

Тя беше много хубава. По още меките ѝ ръце личеше, че е стажантка. Краката ѝ бяха дълги, сякаш започваха от врата, а гащенцата — къси. Както лежеше, блузката ѝ приличаше на платната на лодка, подгонена от буря.

Оня беше много як. В гърба приличаше на гладиатор, но в лицето не, защото постоянно говореше. Както си служеше с чука, повече напомняше влашки чакълджия, отколкото геолог.

Миланката беше стар. И годините, и преживяното го дърпаха надолу и го правеха неспокоен. Затова с усърдие се залавяше за „попиперлия далавери“, както сам обичаше да казва, а също така и за неща, отнасяни към „тънката част“. Всъщност изразът „тънката част“ постоянно квартируваше в устата му, но той никога не добавяше, че напоследък участието му се състоеше главно в слушане на приключения и от дъжд на вятър — в гледане. Службата горски пазач си има своите предимства.

Навярно има такъв закон: колкото повече чакаш нещото, толкова по-на чалъм ти идва. Ето, тия двамата обещаваха, че с тях и него ще се случи нещо много приятно. Той го почувства още първия път, когато ги видя в района си. Но след като вървя подире им като сянка цяла седмица вече, това, което не се случваше, започна да го нервира, влудява и настървява. „Както се мотаят, ще вземе да превтаса хубавата работа и да се развали за едното чудо“ — мислеше си Миланката. Всъщност то има и такъв закон.

Горският псуваше в ума си и двамата геолози заедно, после поотделно, всекиму заслуженото, и не искаше да признае, че мисълта, която му се втълпяваше днес от обед насам, е вярна. Тя беше: „Млад

човек е като пролетта — да ти призлее, докато пекне, както трябва. Аз съм стар като есента — търпялото ми накъсява от ден на ден.“

Лежеше Миланката по корем, гледаше ту в блузката, ту в сгънатия крак на стажантката и се замисли за есента, която приближаваше и като сезон. Нищо друго не приличаше повече на него, колкото есента: глуха като самотата му; топла — службичката; многобагрена и влажна — спомените; сбогуваща се с изблици на затопляне и внезапно застудяване — като страстите на стареца. А пролетта му беше много назад, в съвсем друго време. Тези, новите, хабер си нямат от него. Какво ли знаеха те?

Доця му се да запали цигара, но тайната позиция не позволяваше. Не си струваше да се издаде за един дребен кеф, след като цяла седмица ги дебна и не ги беше изпуснал от погледа си дори и когато отиваха по малка нужда. А най-глупавото беше да се откаже тъкмо сега. Днес още от сутринта тя беше особено весела. Оня пък вече говореше не само за камъните. Разказваше й филм или нещо такова. Така стават тия работи. После пък го изби на поезия. „Море от хлорофил“ била гората. „Да си напълниш бавно дробовете.“

„Див петел — мислеше си Миланката. — Хлорофил: Чам, братле, чаам! Море от чам, дето казваш. Вземаш една брадва и започваш. Да си напълниш бързо джобовете. Днеска яма, утре няма. Че така и стана. Даже даваш брадви на местните, а ти заминаваш за Виена. Келеш, виждал ли си ти жива дукеса?“

Миланката дотолкова се увлече в спомени, че като поиска да се поклони на дукесата, която имаше предвид в момента, заби нос в хвойната и се убоде. Така беше някога. Гората тъпо стенеше. Залудо ехото на топорите се биеше в канарите. Ловката метаморфоза на колофоновите сълзи и трупите в парички го изпълваше с гъделииво щастие и пред нищо непреклонно могъщество. Приказна работа. Дукесата е удивена. Но тъкмо сега работите глупаво се обръщат с главата надолу. Да не говорим за това. И отново гората. Тя като Исуса обръща случайно останалата здрава буза и му я подлага. Дори му дават една ръждива манлихера с пълна цев, като му поръчват да пази горското стопанство от такива като него. Той не се колеба дълго. Работата на горски пазач е видимо по-приемлива от изкопчийската. Даже в замяна на това, че той трябваше да пази гората, тя също го запази: държеше го настрана от всичките им нови съчинителства,

които го караха да се чувства съвсем изоставен и непоправимо стар. Какъв свят бяха направили! И бяха изпечени в играта, не можеш ги разбра отведнъж. Миланката знаеше това от своето време: по-порочният по-ловко носи маската на светеца.

Не усети кога залезе слънцето. Сумрак плъзна в боровинките и клека и почерни триъгълните корени на смърчовите. Синкав полумрак — уж бавен, пък бърз като времето. Той достигна чак вътре в мозъка му и прошепна: „Нищо. И днес нищо. Само дето се напъва тук цял следобед.“ Искаше му се да скокне, че като ги зачесне и двамата с приклада на ръждилката си...

Изведнъж тя се сепна и каза:

— Виж!

Оня погледна нагоре, и Миланката погледна след него, като по инерция. Тежки синкави облаци с бели повлекла отдолу пълзяха над главите им. Не мина минута, и първите капки тежко чукнаха по напуканите чела на гранитните гъби.

Тя каза, че знаела наблизо колиба. Наметнаха се набързо и тръгнаха бавно. Оня обясни, че и да тичат, едва да се влачат, все едно — ще ги намокри до кости. Такъв беше дъждът.

Тяхното темпо беше добре дошло за Миланката. Той се изтегли пълзешката назад и хукна към колибата по най-прекия път. В неговия район само лисиците и белките знаеха пътеките по-добре от него.

Сгърбена в сърцето на Родопите, колибата изглеждаше като да е накрай света. Където няма времена и нрави. Където няма съвсем нищо освен това, което всеки носи със себе си.

Миланката влезе много преди тях. Напила одърчето в тъмното и се шмугна под него в сухото сено. Направи си удобно скривалище. Сърцето му подскачаше под шубичката. Случаят сам искаше да му предложи повече, отколкото бе очаквал: нощ, дъжд, легло, позиция на по-малко от метър разстояние.

Когато ония пристигнаха, запалиха борина и в колибата стана светло и топло.

— Няма спиране, ще знаеш.

— То не е дъжд като дъжд, ами...

— Какво?

— Ужас, не виждаш ли! А до лагера са десетина километра.

— И повече.

Тя пробва одърчето, каза, че било здраво и удобно, а оня стъкна огъня.

— Колко стана?

— Осем и десет.

— Охоо!

Тя каза, че не бивало да стоят така мокри. Щели да настинат, утре имали много работа.

— И да се изсушим, на път към лагера пак ще ни намокри — каза той.

— Лагер ли? Да не си луд!

— Че как иначе?

— Ще нощуваме тук — каза тя.

Оня каза, че дъждът можел да спре.

— Е, ако спре...

В сеното под одърчето беше топло и много удобно. Плющенето на дъжда отвън можеше да прикрие малки шумове. Миланката виждаше гърбовете им, без те да могат да го видят, даже и ако се опитаха.

— Слушай — каза оня, — аз да изляза малко, а ти се съблечи и си изсуши парцалките, а?

— Почти гениална идея — каза тя. — После излизам аз, докато се изсушиш ти, и така до разсъмване.

— Не, виж какво... на мене нищо ми няма. Мокър или сух, все едно.

— Другарю старши геолог, работният ден изтече. Сега аз ще покомандвам малко: иди в оня ъгъл и се обърни!

— Излизам, излизам — каза оня. — Няма нужда.

Но тя не му позволи да излезе. Прати го в ъгъла и започна да се съблича. Мокрите дрехи се изхлузваха от тялото ѝ трудно. Миланката никога не беше допускал такава закръгленост у нея, въпреки че мислено много пъти бе правил това, което тя извършваше в момента. В сеното му стана много топло.

Оня от ъгъла се обади:

— Да са останали в торбата ти цигари?

— Да — каза тя, — но чакай малко. Първо трябва да направя параван.

Докато чистеше дрехите си от калта, тя се въртеше около огъня, навеждаше се и Миланката за миг помисли, че нарочно го прави. Изведнъж се обърна с лице и дойде към одъра. Мокрите ѝ крака стъпваха на педя от носа му.

— Сега ще разваля одъра, за да направя от него параван — каза тя. — После пак ще го сглобим.

Сърцето на Миланката спря. После като в агония се разтупа и напълни главата му с шум. Испита чувството на вол в кланица.

— Недей го разваля — каза оня. — Тук има един вратник... Дръж.

— Остави го така, зад гърба си. У-ха, чудо параван ще стане от него.

Наистина стана... Оня също се съблече от другата страна на вратника и сега двамата седяха пред огъня, докато дрехите им се сушеха. Започнаха да ядат. Имаха хляб, сланина, домат и две много дълги тъмнозелени чушки. После тя се сети за кутийката с конфитюр от дюли.

— Контифюр — произнесе тя. — Сестра ми казва „контифюр“ и „дуля“.

— Аз като малък съм казвал „покой“ вместо копой и „путушинка“ вместо перушинка.

Набучваха сланината на клечки и я цвъртяха над жарта. В колибата стана весело и уютно.

„Тъй се получава удар — мислеше си отдолу Миланката. — Шок. Скъпо щеше да ми излезе. Хайде бре, серсемин, докога ще се посукваш!“

Сега гърбовете им не бяха интересни. Като им изсъхнаха дрехите, облякоха се. Тя развали паравана, ръкува се смешно с него и каза:

— Ето пак сме заедно. Не е ли време да лягаме?

— Време е. Ти лягай, аз ще опиша последната точка от маршрута и образците. Ще поддържам огъня.

Тя търсеше с очи погледа му, но той ровеше в едnodневката си. Опря показалеца си на гърдите му като револвер:

— Слушай, добре ли е, че сега сме сухи?

— Да.

— А ти упорстваше, защото по рецептата на някакъв мухлясал бабешки морал не е добре да се събличаме така, нали? Добре е да настиваме и да не спим, когато ходилата ни горят, а сипеите чакат и утре. Не, не, назад ти е часовникът. Хайде лягай! Веднъж в Кавказ...

— Аман от твоя Кавказ — прекъсна я оня. — Не само последната, а половината от точките ми са неописани, ако искаш да знаеш. Не съм длъжен да лягам с кокошките.

— Аз ли съм кокошките? — каза тя.

— Глупости, не исках да кажа това, рано е.

— Е, добре. И аз имам да пиша. — А така ми се спи!

Оня изу чепиците си и легна. И тя легна до него от външната страна на одърчето.

— Опри си гърба — каза тя. — Така. И ти се завий с платнището, то е широко.

Миланката разбра по дишането ѝ, че е заспала. Оня не се чуваше никакъв. По едно време се измъкна, сложи дърва на огъня и като стъпваше на пръсти, взе картата, камъните и синята тетрадка с твърди корици. Като се наведе да пали цигара от едно въгленче, на Миланката му се стори, че за миг го стрелна с очи.

„Да рече да ме сипа тук, извива ми врата като нищо. За едното чудо ме пречуква. — Як е като говедо. Дръвник!“

Оня започна да пише на играещата светлина на пламъците. Оглежда камъните, като че ли за пръв път пипваше такова нещо, повъртя ги дълго време в големите си ръце, човърка ги и пак пише. Лицето му беше източено и унесено. Така биваше винаги, когато съчиняваше изреченията в тетрадката. Там имаше стотици изречения, написани в дъждовни или много лунни нощи, в горещи дни и дълги, малко тъжни вечери. Някои от тях щяха да достигнат до доклада. Разбира се, не до последния, а до един от стотиците предварителни доклади в управлението.

Като свърши с писането, той отиде до вратата и я отвори. Дъждът плющеше още по-страшен и безсилен. После хвърли последните дърва в огнището, загледа се още веднъж в най-големия от камъните и като оправи несръчно платнището над стажантката, легна до гърба ѝ. Не мина много време и захърка. Сякаш ринеше чакъл, такова хъркане. То напълни колибата с морен сън, копнеж и простота. Нищо повече не се случи.

Миланката се почувства глупав и болезнено измамен. Питаше се, той ли е остарял, или светът се подмладяваше. Когато въглените се покриха с пепел и над него някой от двамата слабо помръдна, обръщайки се на другата страна, сепна се и се събуди. Дали не беше пропуснал нещо? Но не съжаляваше, че е заспивал. Вече не искаше нищо. Помисли си, че неговите разбирания за хората и времената приличат на пепелта в огнището.

ЛИМОН

Пред Първи май го купих от пазара за седем лева. Той беше тригодишен, висок един лакът. Нежен и елегантен над песъчливата пръст, в голяма консервна кутия. Попитах продавача как определя, че този струва седем лева, а онзи осем.

— По пъпките — каза ми той и ги посочи. — И вземи това листче, да знаеш как да го гледаш.

От това листче започна една дълга история, чийто естествен завършек донесе тези дни Дядо Коледа. В него пишеше да сменя веднага съда с по-голям и да добавя нова пръст в съответно разнопочвено съотношение. Два дена се занимавах с това. Пишеше още да го поливам „само когато е нужно“ — сто души питах как мога да разбера кога на лимона му се допива вода.

— Той сам ще се обади — каза съседката Койка.

— Ще ми подсвирне ли? — бях се засмял.

— Ще започне да свива листата си. Щом видиш, че свива листата, поливай.

— Чаша — чаша и половина — каза баба Мария, която премиташе двора наблизко. — Не повече.

— Не много студена — чух гласа на баба Ленка от балкона.

— Един момент — казах, — аз да запиша всичко това. Докато се върна с молив и лист, така Донка се бе спряла с две огромни мрежи в ръце, да ме попита с какво го торя.

— С нищо — рекох. — В указанието не пише за тора.

Кака Донка остави едната мрежа на тревата и ме чумоса с ръка.

— Че това е най-важното бе, адаш.

— Птичи тор, птичи тор — каза съседката Койка. — Той обича птичи тор.

— И желязо — обади се Атанаско, който си миеше колата по анцуг.

— Един момент! — извиках, пишейки бързо. — Какво желязо?

— Железен сулфат — каза Атанаско авторитетно.

— Сачйкабрус — обясни баба Мара.

„Са-чик-аб-рус“ — записвах аз с нервно удоволствие, като едновременно ги попитах:

— Колко?

— Кое?

— Железният сулфат.

— Една щипка.

— На колко време? Пак ли той ще ми се обади, когато му се прииска сачйкабрус?

— Е... — каза съседката Койка.

— Когато го ториш бе — каза баба Ленка от балкона.

— А кога да го торя?

— Когато трябва — каза тя, гледайки ме учудено.

— Аз съм чувала, че му слагат малко бира — каза каква Донка, като вдигна мрежата от земята да си тръгва.

— Къде?

— Ами в пръстта, къде? Поливат го с малко бирица и лимоните стават много едри. Гледах аз...

— Нашенска или вносна обича? — попитах.

— Смей се ти, ама аз гледах у бай Жико, като му слагаха бира.

„Би-ри-ца“ — записвах аз и си мислех как, след като намеря железния сулфат, ще купя няколко бутилки „Радебергер“. Като е, да е. А покрай него да има и за мене една чаша.

— Добре, че не обича уиски — рекох. — Иначе плодовете му щяха да ми излязат по сто лева парчето.

— Абе знаеш ли го какво обича и какво не обича — каза Атанаско с интонация на мъдрец. — Някои вървят, някои — не.

— То като всяка една работа — рекох.

И после се качих да напечатам на пишещата машина всичко това, докато съветниците долу продължаваха да разискват, да спорят (накрая се скараха яко) около моето нежно и елегантно растение.

Не купих никакъв сачйкабрус (шайбата след празниците ме завъртя отново), бирите изсипвах цяло лято не в пръстта на лимона, а както обикновено, в устата си — той не беше се разсърдил особено за това, напротив, порасна, завърза и ето го сега, в зимните празници, със своите зелени и жълти плодове, като една малка елха.

— Татко, ние пак си имаме две елхи — каза едното от децата, мислейки точно това и явно дочуло неподходящо мрачния разговор между мене и майка му в тези празнични дни.

— Да — казах, — добре, иди сега да си играеш долу, я виж какво хубаво време.

За да можем да продължим нашия разговор, който освен мрачен беше и неизбежен. Аз трябваше да ѝ обясня, че в днешно време да строиш къща е подвиг. Тя мене (приемайки всичко, разбира се) трябваше да ме убеди, че в един нормален дом, с две деца, никога не трябва да се остава съвсем без пари.

— Сто-двеста лева няма да построят къщата, нито ще я развалят, нали? Защо винаги, ама задължително винаги, не стоят поне стотина лева за резерва?

— Не, сто, а петстотин ще има — казах аз убедено. — Винаги. Отделени, все едно, че ги няма. Ей за такива случаи. За всеки случай.

Ние всъщност нямахме спор, разбирахме се, както обикновено. Но това не оправяше нещата, защото не знаехме как и къде ще посрещнем Новата година. Ако останехме тук, непременно щяха да дойдат приятели; не можехме да ги посрещнем както трябва. А ако заминем на село при вашите? — попита тя. — Ще им направим, както винаги, такава гюрултия, казах, че можем да уморим стареца. Знаеш, че не е добре човекът. Нали им писахме. Щом не се обаждат...

Тя въздъхна, погледна в прозореца, зад който със слънчевобяла приветливост ни махаха чаршафите, гащичките и ризките на децата, после ме погледна мене — както когато нямахме ни дом, ни деца и чаршафи и вместо тях ни махаха със слънчевобяла приветливост само облаците, далечните; засмя се жена ми с дълбоките си кафяви очи и без да каже нито дума, отиде да ми направи кафе.

Какъв идиот съм, помислих с рязко облекчение, докато чаках кафето да стане. Колко паря мина през мене и да се окажа отново така (приличен човек, четиричленно семейство), както и на най-бедния не прилича пред една Нова година. Какво съм мислил? Какво е това вечно упование, с което тъй щастливо, та даже и лекомислено, си тече до ден-днешен животът ми? Дърт и глупав оптимист. Всички накрая излизат по-умни от мене. Особено онези, които на нищо не вярват. Които не са усетили думата „упование“ вътре в душата си и сега — и

занапред — ще се оправят сами. Подозрителните. Скептичните. Предварително състарените от живота.

Загледан в лимонената малка елха, замислен за баща ми, който в пределната възраст полека си отиваше, открих внезапно и с един дълбок, ужасен писък в мене, че той, разбира се, баща ми, е бил моето упование винаги и че затуй сега (в глупавата, малка, но тъй болезнена безизходица пред прага на Новата година) се мразя. Отгледан от майка ми и от баща ми така, както се опитах да отгледам лимона, бях някак си отраснал. Заякнал. Нормален и здрав. И по моите клони имаше две лимончета (макар още зеленки) — какво, господи, имаше страшно?

Глупаво, не страшно; човек не е лимон — да чака други да го поливат; той не е растение; той е животно; а лично аз се оказах просто един дърт глезльо, който е и глупав, щом не е разбрал, че вечното упование в бащата и майката не може да бъде наистина вечно — такава беше речта ми, докато пиех кафето полека, загледан в кафявите очи срещу мене.

Малкото наше лимонче извика отдолу, че има писмо от баба и ние му извикахме да го донесе горе веднага. Докато чакахме, си мислехме как трябва отсега да почна да им обяснявам, че те не са лимончета, а човеци. Че няма да има кой вечно да ги полива. Че трябва сами да се учат да съществуват, че всички родители един ден си отиват, и тъй нататък; казах част от това на жена ми, но тя слушаше с по-голям интерес стъпките на сина си, който носеше писмото.

Мамините,

Нощес май за пръв път през живота си почувствах толкоз страх и слабост, татко ви ме буди и вика, че умира. Прилъгах го, заспа, след десет минути пак ме вика, пак умира. Може и да не му беше добре, че вената му се разкъсала от инжекциите, кара ме да му приготвям дрехите за погребение, да ги види. Приготвих му ги, какво да правя. Как да е, с „ох“ и „ах“, се съмна. Отивам си, вика той, това е, няма да се плашиш, нали един ден все трябва човек да си отиде. И тогаз донесоха писмото ви. Чета го аз, чета му, че се чудите дали да идвате, или да не идвате, и като го погледнах — станал от леглото. Ухилил се до ушите и вика:

„Я да махаш тези умиралски дрипи и да вървиш да купиш една пуйка. С какво ще ги посрещаме, а?“ Тръгна из стаята, приказва, очите му светнали. Прави планове, като се съберем по-близо в новата къща, как щял да гледа трийсет пуйки, прасета, взе да чертае модерна кочина, не се спира. Значи, вика, ние не сме баш забравени и изоставени двама старци, народът си идва, тръгвай за пуйка, че да не взема сопата... Какво повече да ви пиша. Чакаме ви и няма да ви пуснем да светнете пак за един ден само, а ще постоите, нали децата имат ваканция, че да се порадваме и ние.

Много здраве, целува ви майка.

Отстрани на листа:

А, и едни шушони да ми купите, трийсет и осми номер, че тука няма.

Прочетох го на глас и когато вдигнах очи, жена ми беше станала права.

— Да стягам ли багажа?

— Веднага — казах аз, докато се удивлявах как е възможно за две минути мрачното да стане толкова светло, а неизбежното да избяга безследно. — Ами сега пък няма подарък за старците, така ли ще им идем, с празни ръце?

— А това лошо ли е? — каза жена ми, като грабна лимоновото дръвче и започна да му увива саксията в разни шарени станиоли. — И подарък, и елха, и ще му се радват наистина.

Половин час по-късно четиримата бяхме в колата — весели, шумни и възбудени — по пътя на вечното упование, който път — господи, как не съм забелязал! — бил двупосочен.

В бързината и в радостта от тази мисъл дори забравихме да приберем чаршафите от терасата. Но когато се сетихме, даже и жена ми не съжаляваше.

Защото те, предметите и парите, никога не са били и никога не могат да бъдат по-важни от самите нас.

Тъй както на едно лимоново дръвче съвсем не му е нужна бира „Радебергер“ и никакви особени указания, а просто вечното, великото упование под слънцето — в собствените му корени и плодове.

ПРОТОКОЛ ЗА ПОЕТИЧНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ

*По-жив съм от всичките,
да ме вземат дяволите,
пиша стихотворения всеки
ден...*

А. Томов

Браво на този поет, който написа тези два реда отгоре — те обясняват всичко онова, заради което тъкмо аз бях извикан по спешност при един трийсет и пет годишен приятел, който се готвел да се самоубива. По-жив съм, вярно е. И дяволите ме взимат от време на време (влизат в мен), иначе няма как да се обясни бясната (казват още и „безразсъдна“) веселба, на която понякога се отдавам, с помощта, естествено, на вино, приятели — и... каквото падне от прекрасния околен свят. (Буквата „к“ от думата „околен“ жена ми по не най-деликатния начин често заменя с „х“.) Колкото до писането, в моя случай трябва да се имат предвид разкази, не стихотворения, и това далеч не става всеки ден, но тези разлики съвсем не са фатални.

И тъй, след всичките трикове, с които този ден разни мои близки се опитваха да ме отлепят от сантиментално загрятата и само външно шумна компания (близки, представляващи в последна сметка най-несантименталните интереси на жена ми, казано е отдавна, шерше ла фам), след всички трикове, казах, дойде и фразата с отчетлив аромат на искрени сълзи: „Ела веднага, Явор иска да се простите“. Какво да си прощаваме? Всичко. Какви са тези глупости? Ела и ще видиш, заклевам те, ела! Гласът на неговата съпруга секна в ридания и телефонът отсреща беше затворен.

Този път нямаше как; оставих на масата, каквото намерих, по джобовите, и излязох.

Оказа се, че е сряднощ. Така се произнася тази дума в Гара Левски, с „я“. Аз само веднъж исках да се самоубивам — на Гара Левски именно, — преди повече от четвърт век. Бяха ме изключили от гимназията (това нищо) и трябваше да взема някой от влаковете, този път с билет и завинаги. И това; нищо, кажи го. Но раздялата с деветокласничката Х. не беше по тогавашните ми сили. Още помня дъха на изправените траверси, пропити с изгоряло машинно масло. Челото ми в тях и смесените сълзи. Разказвах веднъж всичко това на един приятел, известен художник, а той се плесна по челото и рече замечтан: „Майчице, какъв каруцар със зачервена шия щеше да излезе от теб, ако не бяха те изгонили от Гара Левски“... (Него го бяха изгонили от Бургас.)

Взех едно такси и — при Явор. Прозорците му светеха и още в асансьора изтрезнях. Тринадесетият етаж, дипломатически блок — Явор е човек с име и заслуги.

*Трябва ли и аз да приключа тая история,
започнала някога в ямб,
в някой нов „Англетер“ (или в „Астория“)?
А ако от това няма никаква полза?
А ако това не е най-доброто?*

От моето идване тук трябваше да има някаква полза. Трябваше да измисля нещо добро. Вече знаех, че няма шега, щом бяха будни в този час — Явор и друг път беше посягал на себе си.

Със Сашо Томов седяхме на масата, от която ме дигнаха преди малко — новото му стихотворение още стоеше забито в ушите ми. Повтарях машинално, докато посягах да звънна на вратата:

*Помогнете ми, Сергей Есенин...
Трябва ли и аз да умра?
Трябва ли и аз да прережа моите вени,
за да стане поезията моя съдба?*

Отвори жената на Явор и ме погледна в краката, на умряло.

— Здрасти!

Онзи също не дигна очи от точката, която си бе избрал на бюрото пред него.

*Помогнете ми, случаят е спешен,
касае се за ваш събрат.*

— Имате ли нещо за пиене в тая къща?

Явор най-сетне вдигна очи и неочаквано се изсмя грубо. После се ядоса на себе си и се разплака. Жена му излезе от стаята, аз казах, че ми е горещо, и отворих прозореца. След това си свалих пуловера, огледах се къде да го оставя и гениалното (заради което всъщност пиша този разказ) ми хрумна в същия миг.

Замахнах широко и изхвърлих пуловера си през прозореца.

Жената на Явор влезе с шише уиски и два портокала.

— Лед, мадам, лед! — казах.

Тя тръгна да излиза отново, когато Явор прихна през готовите отпреди това сълзи, и извика през истерично накъсания си смях:

— Защо повика този идиот пък ти?

— Знае се кой е идиотът от нас двамата, Яворчо, знае се — казах с присъщата докачливост на алкохола в кръвта ми. — Никого не можеш да излъжеш вече.

(Той имаше силни болки в главата, смяташе, че е рак, и понякога наистина загубваше нормалното си човешко поведение.)

Чух онзи звук от парчетата лед в чашата, който почти винаги ми напомня детството (хлопките на козите привечер), а това ме сантиментализира по забележително бодър и желан начин. Веднага си свалих и ризата.

*Кажете, че оная трагедия е била театър,
мизансцен, подла лъжа.*

Разклатих чашата, да чуя хлопките отново, отпих и после с още по-красиво (свободно) движение запратих ризата си през прозореца. Даже се наведох да я погледна — огромен пепитен гълъб в бездната между дипломатическите прозорци.

Явор се смееше като дете. Когато започнах да свалям фланелката си, прихна и жена му. Донесе парче торта и ме попита:

— Абе ти откачи ли наистина? Какво правиш сега?

— Самоубивам се — казах. — Само че на части.

— Я остави тези глупости, ще станем за смях на цяла Европа.

Жената, понечи да затвори прозореца.

— Не пипай прозореца! — извиках много силно. — Иначе ще припадна! Горещо ми е. Задушавам се.

— Абе, човек, може ли така...

— Защо да не може? И защо трябва да изживея този велик миг на самоубийството си само веднъж? Не може ли два пъти? — Хвърлих си и фланелката, през прозореца. — Три пъти!

И двамата се смееха неудържимо, а аз разкопчавах (в отлично настроение!) панталона си.

— Четири пъти!

Яворица се препречи пред панталона и това ми дойде добре, защото се сетих да извадя от джоба паспорта си. Все пак успях да изхвърля след миг и него (играл съм хандбал, бях нападател), та дойде ред на патъците и чорапите. Така до осем.

Отпих глътка уиски, подвикнах на сънуваните кози и се почесах. След това казах решително и свършено спокойно:

— Девет.

Това беше поредният номер за самоубиване на долните ми гащета. Бръкнах с палци в ластика им около кръста ми. Паметен жест — всички сте виждали някакъв стриптийз, или поне тази върхова поза, от която редакторите на плейбоищата направиха милиони преди двайсетина години. (Сега ще фалират, ако разчитат на нея.) Яворица се обърна повече назлън, отколкото от вътрешен порив и тръгна към кухнята демонстративно.

Уна палома бланка — в дипломатическото тринайсетическо пространство. Европа така и така говори за нас, каквото ѝ текне.

Допих си питието и запалих цигара.

— Сега е моят ред вече — казах. — Само че ме е страх. Пък и защо, да ме питаш. Някой друг път пак може да ми се присамоубива, а като съм вече умрял, то ще е невъзможно, нали?

По-скоро ми беше хладно, отколкото неудобно от чистата собствена голота. Увих се в хубавия дебел губер на дивана и си легнах. Тук нещо ми се губи, но все пак много добре помня как в тази загубеност едно момиче ми махаше с ръка и ме зяпаше с пределно алчна нежност, докато ние, със Сашо Томов повтаряхме стиховете, пиехме и се плескахме по челата — възхитени. Когато се събудих, Явор се смееше много по-кротко и обясняваше на жена ми какво съм правил през неговия прозорец. Сега пък тя имаше вид на самоубиец. Знаех наизуст неизбежния разговор с нея, когато останем насаме. Болеше ме силно главата. Миришеше на кафе. Яворицата потракваше тънкостенните порцеланови чашки, леки като черупки, от нещо безвъзвратно изчезнало, и вдигнати срещу светлината — пълни с красив неистински ориз. В стомаха ми стенеха тихо нещастни полумъртви жаби, големи и рогати като кози.

Не отворих очи. Обърнах се на другата страна, да открадна още пет минутки сън. Две минутки. Миг само дори. Защото все едно аз ще продължа да живея нататък, колкото и да ми коства това.

ЧЕТИРИ ХУБАВИЦИ В ГОРАТА

Зная, че ако ви кажа: „Аландере, трудоваци, изведнъж от гората изскачат четири момичета“ — това би било интересно. Но за да почна тази история, както му е редът, трябва непременно да разберете поне горе-долу къде сме били. Иначе си губи ефекта.

С две думи, бяхме в Родопите. Само че не тези Родопи, до които се стига с влак и с кола, а от онова място, където човек все някак може да стигне с превоз — давайте пеш още два часа навътре, към мечките и глиганите, по пътеката край реката, после още малко нагоре, през едни дълбоки каменисти урви, след това пак надолу, през една гъста и тъмна гора, като прехвърлите последното бърдо (стръмничко е, но не е чак толкова дълго), вече вървите по равни поляни с широка и спокойна крачка, но не съвсем бавно и тъй, полека-лека, вечерта приближавате към кошарите, от които се отива към Аландере. Тук е нашият лагер.

Разбира се, какво значи думата „трудоваци“ няма смисъл да обяснявам, но с още две думи трябва да ви разкажа как точно се трудихме, когато от гората изведнъж се появиха тези момичета.

Нареждахме калдъръм. Ако процедурата не ви е ясна, ето — камъкът трябва да стъпи добре; по възможност на плоскост, но да не бъде легнал; острият му край да е нагоре; следващият — по същия начин и плътно до него; без много клинчета. Не е голяма философия. Така се нареждат и белите хлябове в кафезите на всички фурни, сигурно сте забелязали. Само че те са по-меки.

Една подробност — преди да изскачат хубавите момичета, по дланите ни нямаше шии и мазоли. Камъкът всичко изтъква като пила. Впрочем изкопчиите също нямат мазоли. На дланите си те имат твърда, дебела и жълтеникава — съвсем безчувствена — кожа. На възглавничката на безименния пръст например Джабара си държи една безопасна игла. Забол я там. Усещам я, казва, кога влиза, ама хич не боли. Боли, вика, колкото в ръкава. А когато Иван си отсече тояжка и обели кората ѝ с ножа, после я прекарва на шлайф през ръката си. Тояжката излиза полирана. Като на шмиргел.

Сега знаете къде е горе-долу лагерът Аландере, разбрахте в общи линии и как се трудим — момичетата могат вече да се явяват. Последна подробност: много рядко излизаме в отпуск (пазим си отпуската за зимата, че тогаз пък на студа съвсем не се трае) и жив човек тука с месеци не се мярка. Външен човек, искам да кажа.

И тъй нареждаме калдъръм, Аландере си боботи край нас. Иван и Джабарчето нещо си пеят. Мънкат и тандърликат. От вчера те не са на изкопа — дойдоха да научат и този занаят. Часът е вече пет без нещо следобед — след малко привършваме. Ако някой някога ви разправя, че по това време сме скапани от умора, хич не се хващайте. Ние сме най-уморени сутрин към осем, когато денят току-що е започнал и не му се вижда краят! А сега — малко преди да привършим — сме бодри като млади лъвови. Това си е самата истина. Защото пред нас са свободните часове и дългите хубави вечери. Вечерно време всеки остава със себе си, или пък с когото иска от другите, и си прави, каквото му скимне. Например сега, щом от гората излязат тези момичета, ние ще ги заведем в лагера, ще ги оставим за малко в библиотеката, да ни почакаат, след това ще се избърснем едно мераклийската, ще се стегнем, колкото можем, и — хайде на танците. Имаме си хубав салон. Радио, телевизор, магнетче. Ще им вземем акъла с нашите хватки — да не ни мислят за такива леваци. Какво от това, че нареждаме калдъръм? Какво от това, че живеем сега тук, където шумоли Аландере?

Танцуваме страхотно добре, не че ви се изфуквам. Днес на обед Джабарчето например обърна една количка (от тия, железните), стъпи отгоре ѝ и като си запя сам, показва на всички какво може. В такива случаи все ме е яд, че при нас няма един оператор от телевизията. Би направил страхотно предаване. А Иван пък така хубаво мяука, че като му дойде кефът и се размяука — катеричките по дърветата се събират да слушат.

Едно от момичетата аз ще го свия. Бъдете съвсем сигурни. Веднъж само да го свалим в лагера и да почне забавата. Знам точно как ще го свия, грешка в тия работи няма. Без да се излитам много в началото. Ще оставя другите да ми загреят мадамата. Аз няма да я дърпам все да танцува, като тях, а ще си седнем с нея така — кротко — и ще се отворим на един лаф. Тя например ще ме попита как я караме тук — всички все това ни разпитват.

„Ами работим — ще кажа, — службата си върви.“

„Тежко ли е?“

„Е, не е като сортиране на праскови.“

„Колко месеца още остават?“

„За мене ли?“

„Да.“

„Още пет.“

„Наближило е вече. Какво ще правите след това?“

„След службата ли?“

„Да. След като се уволните.“

Сега ще я покана да танцуваме. Ще бъде нещо бавно — така прегърнати, — а не ония танци, в които обикновено се изпотяваме. Танцувайки така прегърнати, ще и разкажа онова, което знам за един инженер.

Тук при нас често минава един гявол с едно чукче на дълга дръжка. Той е геологът на тези обекти, които ние строим. Не знам доколко ви е ясна цялата работа, но горските пътища първо се проектират от Министерството на горите, а после ни се дават да ги правим. Министерството си има геолог (тоя, за когото сега ви разправам), той определя категориите на почвите, посочва местата за каменни и други кариери, оглежда има ли свлачища и ако има, какво да се прави и изобщо сегиз-тогиз се навърта по всички тези обекти.

Та с тоя геолог (който сега е към трийсет и четири-пет) веднъж пихме по едно питие в селото и аз надълго го разпитвах за разни неща. Друг път пътувахме с него до Пловдив (той си има един вартбург) и после обратно до лагера. А пък преди месец му бях в София на гости. Изобщо познавам го отблизо и съвсем подробно.

Тоя човек също е бил трудовак като нас. Служили са с капитан Гергов, дето миналата зима беше тук — бачкали на някакво летище в Ямболско. И капитан Гергов ми е разправял за него, а и у тях видях снимки. Нареждали калдъръм — точно така, както ние сега го нареждаме. Правили пътища, писти, летища. После се уволнил и започнал да учи. Година, две — на третата влязъл да следва. Работил и следвал, карал на шкембе-чорба и на мускули, но полека-лека завършил и взел диплома за инженер. Знам го много добре — казах ви, — бил съм с него, когато почива, бил съм и когато работи. Леле, как мъжката бачка тоя човек! Цял ден трябва да тичаш задъхан след него.

Но когато не бърза и е на кеф, все пита нещо за лов и риба, отваря се на ракия, на карти и... изобщо няма грешка човекът.

Като си танцуваме така прегърнати, ще ѝ разправа тая история. Само че не в трето лице. В първо — с „аз“ и в бъдеще време. Не за да се изфукам, а защото го мисля сериозно. Просто на самия мене ми е приятно да разправам тая история — като се чувам да я разправа, все повече си вярвам, че и аз ще направа така. Уточнявам си я и хе готвя психически.

И тогава момичето (знам, всичко това вече е бивало) ще седне пак при мен в ъгъла и после пак ще танцуваме — бързо и бавно, — и пак ще сядаме в нашето ъгълче, и ръката му все по-послушно ще ляга в дланта ми, все по-нежно и доверчиво, и ние после ще излезем отвън, където Том Джонс от магнета слабо се чува — където водата на Аландере глухо бучи и месечината още я няма, но ярките звезди пищят в тъмнината отгоре, видели много хора и съдби, и черните силуети на онези огромни дървета са се поболи по поляната в превъзходно мълчание, и тука (знам, това също е бивало) няма нищо особено да се случи, но аз ще я държа близо до себе си, ще я целувам полека и нежно и моите доверени мечти ще думкат в гърдите ми като луди, за да ги превърна по-скоро в действителност; а може да се случи и всичко, момичето може да стисне ръката ми изведнъж и да поиска да ми помага по дългия път — така е станало с геолога. Веднъж вървахме цял ден из гората и после слязохме в едно селце, отбихме се в малката кръчмичка да починем и той ми разказа много подробно живота си — едно момиче му е помогнало.

Пет без няколко минути. Иван започва да мяука, Джабарчето обръща количката и с див крясък скача отгоре ѝ. Момичетата трябва всеки момент да се появят от гората, иначе ние привършваме и си тръгваме полека към лагера сами като вчера. С шиите по ръцете. Или пък с изтъркани до кръв пръсти — камъкът не прощава. С мислите и с мечтите си.

Е, не сме ракетчици и граничари. Ние само строим. Нареждаме калдъръм, копаем тунели, разбиваме скалите и ги трошим. Пътища правим, заводи, мостове, язовири, летища — всякакви сгради. В лагера Аландере — пред помещенията с варосан нареден чакъл — е написано:

Строим за България!

Не виждам какво може да се прибави. Понякога си мисля, че ракетите може и да не потрѣбват. (И дай боже.) Друг път ми идва наум, че вече никой няма голямо желание да нарушава нашите граници. (И добре прави.) В такива случаи излиза, че ракетчиците и граничарите (моите уважения) просто чакат, пазят и се готвят за нещо, което не всеки ден става. А ние всеки ден строим. Пролет и есен, зиме и лете. Понякога (случва се) и в неделя.

Всеки божи ден за тази малка мила България нещичко все се издига, направено от грубите ни ръце.

Преди да излязат четирите момичета, забравих да ви кажа още нещо: наскоро пак срещнах онзи човек с чукчето. Виждам го — кога беше, — лази с вартбурга насам, по черния път, полека-лека, а вътре жена му и едно малко хлапенце — и двечките същински кукли.

— Здравстииии! — викам. — Ех, няма ли да свърши веднъж, няма ли!...

Той спира колата, хили се и ми казва:

— Ще свърши, братле, ще свърши. На тоя свят всичко някога свършва. Даже и най-сладкото.

А аз му викам:

— Пет месеца още, пък после — по-нанагорно. Разболя ме ти мене, да знаеш!

Хили се инженерът:

— Не бой се, приятел. На тоя свят страшно за нас няма. Нали знаеш: всяка майка трудовак не ражда.

И си подкара колата нагоре. Иван измяука един път към жена му — щях да замахна с лопатата, да му пръсна главата. Не давам да се мяука по жената на моя човек, не давам косъм да падне от него. Ей, пълни ме със сила тоя човек — какво друго да ви разправам?

Точно пет. Иван мяука на поразия. Джабарчето се кълчи върху количката като ластик. Някои свиват ръце пред устата си и свирят като сирени на кораб, друг вдига някакво ръждиво желязо и започва да го чука с един камък.

И за днес — край. Поемаме си към лагера. Четирите хубавици и този път не излизат.

Братче, кога си видял ти четири момичета да се явят изведнъж от гората?

Не си, разбира се. И аз не съм. Макар че всеки ден ги очаквам. Изглежда, тези момичета се въртят някъде другаде и ние с тебе ще трябва да ги търсим там. Мисля, че знам точно къде. Но чакай да минат петте месеца. И после да започнем пък онази дълга, но прекрасна приказка за пътя на инженера. Хич не се бой — страшно за нас няма. И аз, и ти сме ударили с пета в дъното, няма начин да не изплуваме. Нека му мислят онези, които не познават кирката и лопатата. Които нямат нашите ръце.

Които даже не са чували, че всяка майка трудовак не ражда.

ПИРОН

Един българин започнал да си прави къща. Той искал тя да бъде голяма и хубава. Запретнал ръкавите си, плюл си на ръцете и...

— Това сега какво ще е тука? — попитал съседът му, като наминал да го види.

— Мазето — рекъл българинът. — Ей тука ще е мазето, тука гаражът, тука пък стълбището за етажите нагоре.

Той с охота и подробно обяснявал своите намерения, палел се и виждал в думите как мечтата му полека-лека се сбъдва. Но тъй като мечтите обикновено не се сбъдват от думи, той запрятал ръкавите си още нагоре и още по-юнашки стисвал лопатата.

— Аха-аха — клател глава неговият съсед. — Аха.

Той пък си пушел цигарката спокойно — наметнал сетренцето и кривнал каскета. И много обичал следобед да си почива на сянка.

Вървяло времето. Работливият българин излял основите и плочата над мазето. После започнал да зида нагоре.

— Туй пък сега какво ще е тука? — питал съседът му, като го наблюдавал.

— Това ще е банята. Това кухнята — обяснявал строителят на голямата къща.

Аха-аха. Аха.

Минали години, докато работливият човек стигнал до покрива. А после минали още години, докато къщата бъде измазана и доизкусурена. Юнашки се борел човекът, с каквото има да се бори всеки, който иска да извърши нещо голямо и хубаво. Опъвали му се скулите. Протривали му се панталоните. Но очите му светели щастливо, защото с всеки ден мечтите му ставали истина.

— Аха-аха — кимал полека съседът, докато слушал разпалените му обяснения и примижавал с едното око от дима на цигарката си. — Аха.

Дошъл денят, когато най-сетне българинът събрал приятелите и съседите си, да осветят новата къща. Тя наистина била чудесна. С

гаражи, мазета, два ката и просторен таван. До сутринта всичките яли, пили и пели, та пожелавали на стопанина дълги години да се радва на делото си. Той бил поотслабнал, човекът, дрехите му били позакърпени, но от очите му греело истинско щастие.

— Слушай, комшу — рекъл съседът. — Дай да забия някъде един пирон, майка му стара. Да знаем, че и аз имам нещо на тоя свят. Ей тъй, един пирон да си имам в стената, като си нямам ни къща, ни дявол.

Той наистина живеел в порутена барака и тъй като хич не бил от работливите, освен тази барака имал само дрехите на гърба си.

— Ама, разбира се! — казал стопанинът на голямата къща. — Пирон имаш ли?

— Абе то и пирон нямам, да ти кажа най-честно, като между приятели.

Стопанинът бръкнал в джоба си, извадил пирон и му рекъл:

— Ето ти пирон. Къде искаш да го забиеш?

— Абе къде да е. В мазето да е — рекъл онзи. — Няма значение.

Те отишли в мазето, съседът взел теслата и забил пилона в стената.

— Брей! — рекъл той, като се засмял до ушите. — Ето че и аз имам нещо на белия свят. Най-сетне!

От този ден нататък съседът се отбивал да наглежда своя пирон. После отново се изтягал под сянката и се отдавал на размишления. Той така — размишлявайки — открил много неща. Например това, че е съвсем неправилно едни да имат големи къщи, а други да живеят в порутени бараки. И когато синът на стопанина се оженил, тъкмо съседът пръв дал своя съвет:

— Да дадеш на момчето единия етаж, комшу — рекъл. — На тоя свят е важно да имаш имот, но още по-важно е да има справедливост.

Бащата, разбира се, бил напълно съгласен с идеята, настанил младите на етаж и запретнал отново ръкавите си, та да им помогне, с каквото може. Докато се оправило новото семейство, дошъл редът и на дъщерята. Нея и зетя настанили на другия етаж. А щом си помогнал на едното от децата, ще трябва да си помислиш и за другите — това всеки българин знае добре.

Така стопанинът и неговата баба се скатали в едната останала стая и продължили да правят дела от мечтите си.

По това време съседът рекъл:

— Абе, комшу, имам едно старо сетренце, ти го знаеш. Понеже сега е топло и ходя с новата риза, дето ме дарявахте на сватбата, дай отключи мазето, да окача това сетренце на пирона си, че може през зимата пак да потрябва.

Така и направили. Голямата къща вече живеела своя живот — пълна с хора и глъч, с вечния опит всичко да бъде точно и справедливо, — докато дошло време за сватбата и на третото от децата.

— Ами сега? — рекла бабата.

— На тавана — свил рамене стопанинът. — Той е измазан, широк и с прозорци.

То и нямало къде другаде да се прибере новото семейство, ако старите не се качели на тавана.

По това време съседът потропал една вечер и когато стопанинът му отворил, рекъл:

— Комшу, здравей, как си?

— Живи сме, здрави сме всички, имаме покрив над главите си, какво повече може да пожелае човек? А ти как си?

— Абе аз... с булката се поспречкахме, да ти кажа. — Той носел две черги под мишница. — И си викам: защо ли ще я търпя да ми мърмори, като мога да отида и да си легна под пирона.

— Ами... — рекъл стопанинът и свил рамене.

Тъй съседът преспал под своя пирон. На другия ден се оплакал, че си ожулил лактите и ребрата на пода, та си донесъл дюшека. След още някой ден, хора сме, той донесъл и един стол — да има къде поне дрехите си да остави, като се съблече да си ляга.

Вървяло си тъй времето, голямата и хубава къща живеела своя живот пълноценно. От мазето до тавана било пълно с народ. Но един прекрасен ден стопанинът слязъл при своя съсед под пирона, и въздъхнал:

— Слушай, омръзнаха ми тия стълби до тавана. Краката ме наболяват отдавна и вече не щат много стълби. Пък и такова... с бабата се поспречкахме нещо, нали разбираш. Да взема и аз да сваля един дюшек, та да го сложа тука, под твоя пирон. А?

Съседът се почесал по тила, огледал се бавно и рекъл:

— То хубаво бе, комшу. Хубаво като идея. Ама май няма място да има. Я глей.

Стопанинът се поогледал и той. Преценил, че все за един дюшек може място да се намери, ако...

Докато го изрече, съседът го прекъснал:

— Чакай, чакай, аз забравих да ти кажа, че днес-утре си идва момчето ми от казармата. Ти как мислиш, да го оставя ли да спи в онази барака? Да падне на главата му, а? Отгледано момче. Войник. Човек от армията, комшу. На държавата служи.

Стопанинът поел дъх нещо да каже, но съседът вдигнал пръст пред лицето му:

— Ти настани своите деца както трябва. На всяко — етаж. А ние? Нашите деца? Комшу, мислех те за по-разумен човек, извинявай. За човек с по така обществено съзнание те мислех досега. Разбираш ме, нали?

— Аха — рекъл, след като малко помислил, стопанинът. — Аха-аха.

След това отишъл при своето старо зидарско сандъче, взел един пирон от него и го мушнал в джоба си. Без да каже повече дума, излязъл.

Той тръгнал полека по улицата и започнал да се оглежда наляво и надясно из селото.

Той търсел да види някой с високо запретнати ръкави и със светнали очи — някой, който си е плюл юнашки на ръцете и на всяка цена е решил да превърне мечтите си в истина.

ЛЯТНО ВРЕМЕ

I

Досега нямам друга история, която толкова много искам да разкажа. Бързам да я махна от мен, че все тя ми е в главата; на всичкото отгоре не съм сигурен дали зная как точно.

Обикновено хубавото става бавно. Например никъде не можете да намерите такива чудесни фикуси и филодендрони, каквито има един мой приятел — Стоян се казва, — но той ги развъжда от специални листа великани, които се развиват много рядко. Реже ги по схема и ги вкоренява в шишета с вода, за което са необходими три предварителни серии от по четирийсет и пет дни, след това подготвителен цикъл — два месеца — и чак тогава се посаждат в саксиите, та на втората година вече пускат кълнове, ако се случи да е пролет по това време. Но са хубави.

Към „хубавото става бавно“ имам една моя прибавка, която гласи: „А най-хубавото изобщо не става“. Така че няма защо да очаквате тази история да излезе най-хубавата.

Тя си е само моята най-любима история.

Един хлапак пък измисли прибавка към „клин клин избива“, която гласи: „И клин си остава“. Не че има някаква кой знае каква връзка с историята, която всеки момент ще започна, но просто ми прави голямо впечатление, затова го казвам и на вас. Понякога ме хваща яд на хлапака, но друг път си мисля, че той може да го е чул от някого.

Има моменти, в които вземам решение да пиша и да късам, да пиша и да късам и полека-лека, както си пиша и си късам спокойно, да навляза в славната си шестдесетгодишнина... Няма нищо съмнително: да получиш почести, когато си на шестдесет, е нищо, те затова се и раздават. Та бих късал и писал тази моя най-любима история бавно, че да стане такава, каквато трябва, или поне, каквато си беше, и тъкмо като я повтарям, ще си я избивам от главата и според хлапака в главата ми пак ще си остане нещо подобно на нея, но щом се сетя за голямата гора от смокини, която би израсла дотогава, ако все пак някой се хване,

просто ще си навехна пръстите по машината. Много обичам смокини, това е причината. А машината, стана дума за нея, дъни като трактор и съседите ми смятат, че това среднощно дънене по-скоро ще докара тях до лудницата, отколкото мен до славния юбилей, но не смеят да ми го кажат направо. Аз пък не смея да се престоря, че го разбирам, и така. Всъщност и всичко това няма фатална връзка с най-любимата ми история, която всеки момент ще започна, но — забелязал съм — човек винаги се петлае, преди да каже някое от нещата, които е разбрал най-добре и в които единствено вярва.

Вече няма накъде, ето какво се случи:

С Ичо си похарчихме всичките пари и нямаше как да се приберем до Созопол. Уж ги бяхме отделили — двадесет и пет лева — в джоба на Ичовата риза, а сега този джоб е празен, зинал като жажда за щастие.

Как го измислих само, добре тръгна. И пак така си е. Щастието и разните други такива са като празни джобове. Даже скъсани. Никой никога не може да ги напълни, с каквото и да било.

Не ми е много чудно, че ги дрънкам всякакви: аз си зная какъв съм. Тия, дето се пишат чисто сини, чисто червени и чисто зелени, са шашмаджии. Човекът е шарено нещо. Работата е да се намери в голямата какофония на този смешен панаир онова, което би имало смисъл.

Например смокинята.

Но засега повече не казвам, за да не се получи и с вас онова, което се е получило с българина, който влязъл в едно кино в Париж да гледа четирисерийен криминален филм и не знаел, че трябва да даде бакшиш на разпоредителката, а тя чакала, чакала и като се отчаяла, навела се до ухото му и прошепнала: „Убиецът е съдията!“

И това, че ме избива на философия, също много ми пречи да напиша, както трябва, иначе пианската и малко смахната история за последните ни два дни на морето. Гладните винаги ги избива на философия, те и без това си нямат друга работа. Както преситените. Сега, разбира се, не съм гладен, но няма начин да си спомня как се чувствах тогава, без да чуя пак скимтенето на червата си. А щом почна да разказвам всичко това, под езика ми пари, тоест на пръстите ми, главата ми става като футболна топка и разните му там дядо Кировци, графове и Исусовци започват да си я подават кой както завърне, лесна

е тяхната — няма ги никакви да помагат — и само реферът отбелязва краищата на редовете с едно „зъннн“, скъпи се на дузпите и изнервя играта. Ето, щом посегна с левия палец към кошчето, на което пише ГЛАВНИ БУКВИ, за да започна с Главна Буква някое ново безсмъртно или недомислено изречение, мозъкът ми получава контракция. По това си приличаме с родилките, че не се знае до последния момент какво ще излезе: мъжко ли, женско ли, на баща си, на майка си или — боже опази! — с такива странни уши.

Парите не ги похарчихме така гузно и с чувството, че ни минават, както повечето си харчат парите.

Ние ги изпихме наведнъж.

Двадесет и пет лева, общо четири човека, тоест ние двамата и мадамите, които Ичо изнамери на плажа и ги представи на пишещия тези редове като „едни мои симпатични познати“. Да пишеш редове е нищо в сравнение с такава велика вечер, но как иначе да ви поканя и вас?

Келнерът се шашна още при поръчката, мадамите се оказаха отворени на всички номера, накрая един циганин в българска национална носия ни изкара на дудук „Страхил войвода“, като от време на време спираше свирнята и започваше да лае. На пасажа „Страхиле, страшна войводо, защо си толкоз почернял, почернял, братко, погрознял?“ Ичо стана, отиде при него и го удари по челото с една двулевка.

*Дали ти пътя омръзна,
или ти пушка дотегна,
или ти булче домиля?*

Няма значение. На другия ден лежахме на края на плажа от страх да не ни се лепнат пак мадамите. Нямахме нито стотинка.

Созопол е на тридесет километра от Бургас, даже на тридесет и три, а Бургас е на четиристотин двадесет и осем от София. На всичкото отгоре след великата нощ така бях огладнял, че се чувствах готов за убийства. Дявол го взел, нима много по-сити от нас не убиват? Кога пък е било да не убиват някъде масово и официално? И убиват жени, които могат да родят професори по физика. Деца, които могат да

станат знаменити художници, а не кръчмарски герои като нас. Мъже, които ловят много повече риба, отколкото сами изяждат през живота си, макар и да умират бедни. Ние с Ичо най-много да пречукаме някой старик, пазач на бостан, от когото вече няма никаква полза. Това не е и убийство, а по-скоро едно предсрочно изпълнение на неизбежна задача — задачата на човека да мре.

Тъкмо мислех да му призная пъклените си планове (нападаме първия бостан и ако се наложи — пречукваме пазача) и Ичо сам се обърна към мен. Мрачният му поглед литна над главата ми като копие и се забодде в клюмналия чамов кръст на параклисчето. Азиатски очи има този човек — дълбока и мътна работа.

— Виж ги — каза той, — те убиват, за да ядат.

Двата гларуса, щръкнали по на един крак на кръста, бяха чисти, белички едни, като ангелчета, а наистина всеки ден убиваха по няколко съвършено невинни сафрида или каквото им падне там. „Птици мои“ и така нататък, как го правите този нежен номер с клюна? И тъй поетично сте зареяли очи над морската шир, че да разберете накъде духа вятърът, кога ще се разиграе рибата и в последна сметка — как по-сигурно да се стрелнете в красив полет към жертвата и как посмъртоносен да бъде вашият привет с човката. Така си е, бели ангелчета над синята шир, затова не ви пука от нищо. Дори и не поглеждате към шареното множество, разсъблякло грижите си по брега. Вас не ви интересуват напевните славянски езици, ни замечтаният в снеговете северен говор, нито даже доларите и марките, с които тук така евтино могат да се купят такива големи неща като слънцето и морето или толкова редки и скъпи като внезапния ни образ в тихия, дълбок кладенец на човешката сърдечност.

Ичо разрови пясъка под носа си, плю в дупката и пак го зарови. Една щръклица кацна на бедрото му отзад, на един пръст от банските. Много хапят тия животинки. Той кръвожадно замахна и плесна жестоко... крака си плесна, защото щръклиците винаги хвъркват един миг преди да ги смачкаш. На нас все така ни върви — ухапят ни, ние тъкмо замахнем да си отмъстим, и хапачът се изплъзне, вече не можем да задържим ръката си и тя се стоварва върху самите нас. Много ни се събра.

— А ако имяхме един харпун, какъв да е...

Писна ми от глупавата му теория. Щял всеки ден да удря по шестнадесет кефала, да си ги печем и да търгуваме с излишъците, и така да съберем пари не само за път, ами и за Страхил войвода, и за... Това са глупости. Ичо може да улучи с харпун само кит или най-много банския костюм на някоя дебела германка, докато тя е вътре в костюма. И нито харпун, нито дебела германка ни трябваше на нас — с бански или без, — а малко мозък; да не си харчим поне отделените пари. Това са все проектопланове за миналото — сладката серия от пропуснати възможности. Нека да не говорим за него. С празни приказки няма да се нахраним, ние не сме оратори. Нито пък ще се придвижим към София — и писатели не сме. Ама пък и този вид писатели така се придвижват, че не ти е работа. И на мен не ми е работа. Важното е, че никой още не е умрял от глад. Така казват ситите.

Ичо може да не е никакъв харпунджия, но е роден бизнесмен. На обед намери едно хлапе. От него срещу сламената ми шапка получи много хубаво цигаре. Така разрешихме въпроса с цигарите — фасове навсякъде, колкото щеш.

След като си попушихме няколко часа и ни омръзна, Ичо намери друго хлапе и смени цигарето срещу връзка попчета. До вечерта се хвали, че го изиграл. Но попчетата изядохме веднага, опечени във вестник, и забравихме за тях, а на онзи келеш цигарето му остана. Когато вече шляпахме по топлия асфалт към Бургас, Ичо каза: „Мръсен хитрец излезе това копеле, разбра ли ти?“

Казах му, че съм разбрал. А край нас хвърчаха коли, колкото щеш, и никой не се е загрижил за тебе, така си е. По едно време — слънцето тъкмо залязваше в лозето насреща — Ичо спря и дигна два пръста, дано някой се излъже. Не ни и поглеждаха. Сигурно смятаха, че моят приятел е застанал тук за реклама на мръсните си ръчища. Пък един, от някакъв опел с български номер, също ни дигна пръст. Само че средния. Може пък там, дето са го пратили с тройна заплата да си купи опела, така да е прието.

Добре, че нямаме багаж. Каква полза от пътуване с много багаж? Само ти пречи да се откъснеш от малкия свят, в който окапват листчетата на календара ти. Виж, една торба на гърба, вътре ризата и джапанките, това е друго нещо. Така можеш да обиколиш цялото земно кълбо, да видиш защо тия от долната му страна не падат в обратното небе, и пак да се върнеш.

Черен ситроен ни поздравява с победния тропот на гумите си, унижава ни с въздушната вълна и юрдечата му физиономия изчезва назад, където оставихме хубавите си дни. Не обичам спортните мерцедеси, това е егоистична работа. Триста конски сили, а само две места. Мисля, че бих се срамувал вътре. Волгите пък са сериозни и заети като организационни работници — с леко вдигнати муцуни. Леко, другари, и си гледайте в краката; то асфалт, асфалт, ама... Виж, москвичите и вартбургът са точно за нас. До мен Ичо, отзад мадамите и — накъдето ти кефне. Чиста работа. Може и с трабант, те са като оси; тези хвърчащи кратуни. Но най мразя шкодите. Приличат ми на старши счетоводители в отъркани връхни палта, със съмнителни биографии. И опелите намразих заради онзи идиот.

Летят, летят: някои от тях към „Бърза помощ“, други направо към гробищата. Наистина, кои ли са следващите?

Някои от мутрите, които виждам, вече са катастрофирали; нищо, че колите им вървят. Това са само колите, управлявани от меки ръце, окачени на изнурени тела, скътали опустелите им лигави души. Мразя ги. Толкова ги мразя, че искам и те да ме мразят. Не можеш да кажеш колко мразиш някого или колкото обичаш; няма такава мерна система. Това е, защото писателите и артистите, и разните му там други такива, дето си вадят хляба от тия тънки работи и на някои артисва от хляба за кола, хабер си нямат от техника. Посочете ми някой от тях, който да ми каже какво е например тресчотка. Или щрайхмус, или диоксидифенилхексахлоретиленгликолхидроксиламин. Амин! Във всеки случай Ичо смята, че слонът може да огладнее много повече, отколкото водното конче.

И на него не му е весело — отказа се да държи ръката дигната и я смъкна, уж да се почеше, пък я забрави така. Намери някаква клечка, голяма колкото цигара и лека като цигара, смукна, изпусна „дима“ пищно нагоре, с финес изтърси пепелта настрана от себе си, да не цапа асфалта, по който пеят гумите на егоистите. Чудно защо, почти всички клечки край морето са леки, като от пластмаса. Все са сиви и белезникави, до една приличат на върбови. И хората така олекват край морето.

Тъкмо се бях замислил дълбоко колко тайнствено нещо е морето и дали законът на Архимед не може да се приложи в психическа

интерпретация, и нашият брадат спасител закова сам костенурката си на една крачка от Ичо.

II

Отвътре навън животът изглежда другояче.

Седиш в колата и гледаш как тук-таме някой балама дига ръка, да го вземеш. Няма, братче, ние сме заети. Много бързае в момента. Но слушай, даже и да не бързае чак толкова, защо си ни сега, да се занимаваме с тебе? Да почнеш да говориш любезни глупости или да пъшкаш отзад, или да мълчиш и да се чудим пък ние какво да кажем, защото ти все пак не си сандък и полека-лека става неудобно, така си е.

Тия двамата отпред май са американци или нещо такова. Но бърже се разбрахме. Като спряха костенурката на една крачка от Ичо, той се удари като дивак в гърдите и изрева:

— Бургас! Бургас!

Разбира се, посочи ме и мене. Това е Ичо, а не някой друг.

— Йес, Бургас — усмихна се този тук, с брадата. Симпатията.

След тази кратка процедура можехме да седим зад гърбовете им, да ги разглеждаме и да си мислим, каквото си искаме. Освен неподстригания му врат в огледалцето виждах и част от лицето му: кокалесто, сини очи, същински Исус. Ичо да пусне такава брада — пари ще печели; най-малкото ще го вземат за някой пиратски филм. А мадамата — с едно елече, шарено такова, не ти е работа. Може в Америка да минават за модерни, но моята баба тъчеше такова платно като това елече, навиваше на кросното по сто метра като нищо. Що ли не взема да потърся из скриновете из къщи и да продавам разни парцали за долари? Другото лято непременно.

Тя се обърна и ми стана лошо. За пръв път в живота си виждах такова хубаво момиче, изобщо няма как да го опиша. Ичо и сега не признава, но тогава изскимтя като сритан пес. Тя за скимтене работа. В ръката ѝ лъсна пакетче луксозни цигари, усмихваше ни се, каза нещо като:

— Плийз.

С Ичо си сблъскахме ръцете над пакетчето. После получихме запалка пак така едновременно, но аз излязох по-бърз. Веднага

съжалих, защото не можех да разбера откъде се щрака. Докато я обръщах из ръцете си, тя все пак се отвори и запали — голям цар излязох. Като я връщах в ръката на госпожицата с елечето, казах:

— Тенкю, мис.

А на немски знам: „Нихт хинаузленен“. А, да — и още: „Их хабе айне копфшмерц“. Да ти отече езикът. Бъбреше ми го постоянно една фурнаджийка от Дрезден, която Ичо сви на „Каваците“. Или я сви, или тя него го сви, но това вече е минало. Сега пътуваме с американци и пушим суперлуксозни цигари.

От едното смукване още ни се замътиха главите, пък и костенурката люлееше много приспивно. Ичо потупа Исуса по рамото и му каза:

— Мадамата ти е истински бонбон, братче. Сигурно си тъпкан с мангизи. Иначе не виждам защо ще те търпи с тая жълта вълна по сурата. Кажи арабийската — не е ли така?

Онзи сви рамене. Ичо ми призна, че с такава Мария Магдалена и той е съгласен да стане Исус Христос. Тогава му казах дано само народът не рече да последва божия му пример, защото за една-две седмици ще профука всичко и после ще умре от глад. Пример като нашия може да затрие човечеството, шегата настрана.

— Гледай сега — впусна се в мъдрости той, — ако това бебче знаеше български, можехме да си лафим през цялото време. Хем да се позапознаем като хората, хем да си я гледаме в очите. Колко лошо, като не знаеш чужди езици.

— Абе то хубавото и отзад се познава.

— Хубава, ама проста; бъкел не знае български.

Стъмни се. Исус натисна бутончето; фаровете на костенурката протегнаха белите си ръце над асфалта. От двете страни на шосето ни махаха лозя, много бостани и много зеленчукови градини. Всички те потъваха назад, в милата бъркотия на безвъзвратното. Изведнъж Ичо извика много силно:

— О'кей! Бургас близо! Мало километра! Не много!

— Йес, Бургас! — каза Исус и се ухили; на дясното му ухо трепна малка златна обеща, чак сега я видях.

Оранжевото сияние на арматурното табло галеше великолепната шия на Мария Магдалена, поникнала от елечето като дръжка на невиджан екзотичен цвят. Спомних си бабините приказки, в които

човек се превръща в магаре, ако върши само щуротии, и един виц, където вълкът се превърнал в принц. Искан да се превърна в пчела, признах на Ичо. Със своя хищен поглед той също тъй нежно бръмчеше около това цвете. По едно време каза тихо:

— Йес, Бургас...

И веднага заспа на седалката — с отворена уста, дълбоко и безшумно, като мумия на египетски фараон. Всъщност аз не съм виждал мумия. Нито фараон. Но нима ми е забранено да си мисля за тях?

Уж нямаше поне аз да заспивам, а помня, че отворих очи, когато костенурката беше спряла в някакво село. Госпожицата с шареното елече изглеждаше разтревожена, Исус и Ичо ги нямаше. Докато палех цигарата, която тя отново ми предложи, чух гласовете им някъде изотдолу.

— Амортисьор, амортисьор!

— Йес, не болшой.

— Ама и барабанът ти е очен кофти, пипни тук, целият е пламнал!

Сигурно се разбираха, защото, като излязоха и бършеха омаслените си ръце, лицата им бяха спокойни. Исус обясни нещо на своята Мария Магдалена, тя почти се зарадва. Бяхме спрели точно на площада на селото; от градината на стол-ресторанта се разнасяше отрадната миризма на кебапчета; дебелият мургав кларнетист пееше начело на оркестъра: „Аз си имам две съседки“.

— Е, хайде, гуд бай! — каза Ичо на нашите благодетели. Той грабна ръката на Мария Магдалена и я целуна изискано, но много продължително.

В този жест аз бях по-кратък, защото се страхувах, че ако се мотае повече по устните ми, ще я сръфам, сръфам и после кой знае какви ще ги разправя, като се върне в Ню Йорк. Човек трябва да мисли малко и за родината си. Исус обаче не пожела да се ръкува с нито един от нас; с мимики и с непонятния си приятен говор той ясно показва, че бихме могли да седнем и да вечеряме, пък утре — отново Бургас. Аз му обясних с ръце, че преди да ни вземат от пътя, току-що бяхме преяли. „Тогава да пием по нещо“ — настояваха пръстите му. „Аа, за алкохол изобщо да не говорим — протестираха енергично ръцете и очите ми. — Такова нещо не близваме от малки.“ Изглежда, не ме

разбра, както трябва. Наложих се да му обяснявам и после, когато вече седяхме около първата маса, точно пред оркестъра.

Четири пъти кебапчета; на първо време четири бири. Кебапчета и бира. Дано ме разбирате както трябва, поне вие. Ичо взе една от бутилките и я завъртя пред очите си, сякаш само това бе правил през целия си живот.

— Радебергер — каза тон, като наливаше в чашата на Мария Магдалена отвисоко, с умерено трепереща ръка. — Екстра, дойч гемахен!

— Йес, ай лайк — сладко се усмихна тя.

— Лай, лай — окуражи я Ичо. — Аз още не съм близнал, ама и на мен ми идва да се разлая, честна дума, не знам защо. Наздраве, другари! Да става, каквото ще!

Единственото ни спасение беше да опитаме нещо с бюфетчийката. Ще я залъжем с намигане или пък сериозно да мине цялата работа на вересия. Утре ще се оправяме, ние поне сме си наши. Можем да направим някоя надница в кухнята или нещо такова; може да намерим и познати. По-добре надница в кухнята. Ичо отиде да я заговори. В началото бюфетчийката го гледаше студено, но после започна да се смее. Ичо е цар на тия работи. Как не се сетихме по-рано; по този начин можехме да изкараме още сума време на море, много по-лесно, отколкото с неговия глупав харпун.

Накрая бюфетчийката не се съгласи.

Този смахнат Исус със златна обеща на ухото — не стига, че щеше да плаща цялата сметка, ами взе, че поръча коняк. Не изглеждаше толкова тъп, да не разбира цялата работа. И досега не ми е ясно защо с всяка минута на масата ни ставаше все по-весело и хубаво вместо обратното — при мисълта за нашето положение. Нямаше и как да си говорим освен двама по двама на собствените си езици — и то какво ли толкоз си говорехме, — а сплотеността на четирима ни растеше като филодендрон, който вече се е вкоренил хубаво и има кой да го полива.

Защо расте филодендронът? Къде отива?

Ние също не знаехме защо все пак седим на една маса, какво очакваме едни от други, когато — откъм просташката страна на въпроса — никой нямаше аванта. Исус ще се изръси жестоко, а ние през цялото време умираме от срам, че се излагаме. Излагаме не само

себе си, каза Ичо, ами и пътя, от който ни взеха в колата си, и бостаните, и лозята, и тайнствената хубост на брега на морето. Наистина. Защо още търпим и пием заедно? Защо той с удоволствие разбира — като гледа изобилната стъклария по масата, — че валутката му се стопява срещу едно безсмислено и безсловесно напиване? Не е от богатите. Личи още щом му зърнеш костенурчестата таратайка, дето сега клечи на площада с навехнат крак. После ще има да става посред нощ, ако е например ватман, за да спечели пак, че да ги похарчи пак. Какво ли друго правим всъщност? Работим — кой колкото може, — за да спечелим пари. Харчим тези пари — кой както намери за добре, — за да живеем.

Защо въобще се раждаме?

Нима пък някой е искал да се роди. Предварително са му обяснили как ще изглежда, дали са му списък на семейства, географски условия и епохи и са го чакали да постави ембрионалното си показалче на някоя комбинация в графите. Може би и филодендронът — като няма кой да го полива — предпочита да е кактус, но си е филодендрон. Това е положението. Работата е оттук нататък какво може да се измисли.

Ужасно се напихме тази вечер, направо не помня как я приключихме. Обичах ги и тримата — Исус, Марчето и Ичо — и мога да се закълна, че те също ме обичаха, макар никой от никого да не очакваше нищо. Каква утеха е да има някой до теб, който да си мълчи, и да знаеш, че ти за него си също такова утешително нещо. Май че накрая се разделихме с целувки, но това сигурно после съм го измислил, защото целувка с Мария Магдалена би трябвало да помня ясно, даже и мъртъв да съм бил. Те отидоха да спят в костенурката си, а Ичо каза за нас, че отиваме у едни близки. Не ги излъга много. Ние, като му пийнем — целият свят ни се вижда близък.

III

В една песен се казва: светът е сън, сънят е загадка.

Да оставим това, дали светът е сън, но че сънят е загадка — загадка си е. Заспиш ли, светът просто умира и погребва всяка мъка. Тялото си почива и с утрото възкръсват надеждите. Животът все едно е спрял, за да тръгне отново, всеки ден малко по-красив и малко по-мъдър. Някои казват: „По-малко красив и по-малко мъдър“. Тяхна си работа. „Кой в каквото вярва — това да го сполети“ — казваше баба ми. Мисля, че донякъде това зависи и от възрастта, но нали се разбрахме — вината или заслугата за рождените дати и всичко това не е в самите нас.

В един хубав сън бедните стават богати, грозните — красиви, слабите — силни. Като бях малък, сънувах често, че съм продавач на захарни петлета. Друг път впрегнах в каруцата на братовчедите (тя беше писана и колелата ѝ пееха) един дракон със седем глави. Огнените им езици се развяваха отпред като байраци.

А Ичо обикновено язди в съня си бенгалски тигри или провежда инспекторски прегледи в някой харем. Много мрази да го будят. И тази сутрин, като го измъкнах за краката от сеното, той отърси сърдито глава и ме зяпна с празните си азиатски очи. Идваше от красивото нищо, където всичко е възможно, бодър и готов за неизвестното.

— Живи или мъртви, днес трябва да изкараме отнякъде някой лев — казах аз вместо добро утро.

Зад купата, в която спяхме, бяха селските гробища, а пред нас — морето. Ичо извади отнякъде смачкан американски фас с фин мундщук, оправи го внимателно с пръсти и го намести между устните си, без да ги разлепва. Ив Монтан така прави по филмите. Миризмата на незапалената угарка беше силна и възпоменателна, Ичо прегърна коленете си и се загледа пред себе си. Малкият плаж и скалите зад кея чакаха изгрева също тъй празни, като че през нощта вълните бяха измили не само историята на вчерашния слънчев ден, а и цялото им необхватно минало на неми свидетели, разнежвани от любовни истини

и лъжи, стряскани от оригване на барут, тъпкани от босите крака на ловци на попчета и погалвани от сенките на чела, наведени над ковчези. Ръбчето на отсрещния баир порозовя. Един дребен кривокрак старец с обемист товар на рамо слизаше към плажа. Малко по-късно, когато отидох при него да търся огън за фаса, разбрах, че това е дядо Киро.

Фас имаше и за мен, даже на моя личеше червилото на Магдаленчето.

— Дръж — каза Ичо, — да разбереш, че съм арабия. Това е равно на половин целувка.

— Нощес я сънувах.

— И аз.

— Как беше при тебе?

— Страхотно светотатство. Чудя се как ще погледна Исус в очите.

— Ама ти мислиш пак да се виждаме, така ли?

— С тях ли? — Ичо ме погледна с дигнати вежди. — Че нали обещахме?

Кой го знае какво е сънувал. Нищо не бяхме обещавали, просто се разделихме завинаги така, както се бяхме срещнали завинаги. Поне това помня.

Кривокракото старче имаше огън. Помоли ме да държа единия край на грибчето му, да го прострем. То беше една стара и опърпана мрежа, също като собственика си. В средата имаше качулка с по-гъста плетка.

— Мераклия ли си? — ухили ми се внезапно дядо Киро. — Ако искаш, смъквай гащите и занеси тоз край ей тъй, да заградим тука, по плиткото. То, като се прецеди водата, все ще има нещо, за една чорбица де.

Зъбите му бяха редки и ситни, търкаляха се в устата му като мъниста. Представих си го как сърба рибена чорбица. Отгоре, откъм сеното пред гробищата, се чуваше:

*Вечер лягам със Калинка,
сутрин ставам със Малинка;
все се чудя и се мая*

де ще му излезе края.

Но щом видя, че се събличам, Ичо пристигна с едри скокове по надолнището. Аз хванах единия край на грибчето, Ичо заоправя въжетата — с корковите парчета отгоре, а с тежестите отдолу, — дядо Киро държеше в средата качулката и нещо съскаше с език. Може да е правил заклинания, не зная. Нагазих бавно, внимавах в командите на старчето. Те излизаха изпод корясалата му сламена шапка, гарантирана от ветровете в открито море, с един розов подбрадник. Коя ли година е бил за последен път в открито море? Част от утринния хлад по тялото ми полека се стопяваше в топлата вода, а друга се концентрираше все по-нагоре и подпираше въздуха в гърдите ми. Слънцето подпали отсрещните скали. Водата беше много тиха. Вълнението ми растеше. Когато нагазих до шия, мрежата натежа и дъното под краката ми като че се заизмъква.

— Сега завий! — извика от брега дядо Киро.

— Мога още малко!

— Завивай, завивай! — каза Ичо, уж че разбираше и той.

Ама и аз повървах още навътре, че тогава завих. Излязох на брега, като почти затворих кошарата, изградена във водата от мрежата. Ичо и аз теглехме двата края равномерно, така че качулката, отбелязана в средата с една консервена кутия, да е на еднакво разстояние от краищата. Спомних си някакъв кинопреглед: Големият гриб е вече на борда; в кошовете кипи страхотна реколта; един другар се ръкува поред с рибарите, те бързо дръпват ръцете си, да не му изцапат костюма; лека музика, корабът (защо ли?) се полюлява; дикторът на кинопрегледа си прави гаргара с тонове и проценти. Какво ли, ако и сега стане нещо подобно? Надали. Това, което става в живота, се случва да стане и на кино, но онова, което става в киното, много рядко се случва в живота. Този най-голям и смешен филм, какъвто е животът, общо взето, ми харесва, но някои епизоди са идиотски. Една от причините зная: повечето статисти в желанието си да станат непременно солисти, без да подозират колко тежка и мръсна работа е това, забравят и малките роли, които са им отредени. Така се обърква фонът, а без фон никога нищо не става.

Като изтеглихме гребчето на брега, в качулката му щъкаха три-четири хамсийки и един не много общителен рак.

— Нема. Кога нема, нема — каза дядо Киро.

На всичкото отгоре не му беше и неудобно. Ичо го попита дали и друг път е ловил риба. Старчето каза, че е комай на осемдесет и четири и през последните петдесет с риба е хранил и кокошките си. (Пиленцата можели да плуват като юрдечета.) Беше ни приятно да му вярваме, той забеляза това и ни почерпи по една „Бузлуджа“.

— Гледайте сега, момчета. Ей там, дето са палатките, че долу — той посочи с ръка, — винаги има. Ама по дъното пък има камъни, къса се „грипиту“. — Наведе се, взе тояжката си и пак посочи мястото с нея, като чертаеше колебливо във въздуха.

— Много ли са камъните? — попита Ичо недоверчиво.

— А, много... Ако сте мераклии... Те са я пет-шест камъка.

Излязоха около седемдесет, различно големи, все с остри ръбове от мидите по тях и все лигави от водораслите. След един час отново теглехме „грипиту“. Издрасканите ръце ни смъдяха от солената вода. Но още преди да изтеглим мрежата на брега, двамата с Ичо треперехме.

Водата, оградена от корковите парчета, направо вреше. Малки рибки прехвъркваха настрана като скакалци, бялваха се и едри парчета. И на края на пясъка лежеше издутата качулка — този огромен мрежен чувал — и се чуваше едно неописуемо „прррррррр“, като от криле на милиони пеперуди. Святкаха перлените коремчета на повече от сто килограма хамсия.

— Също като в приказките, дето накрая щастието излиза направо от морето — каза Ичо.

Само един здрав джоб имаме — този на Ичовата риза, където криеше американските фасове. Сега този джоб е касата. Дядо Киро закрета нагоре, към селото, за сандъци и кошове и остави тази работа на нас.

— Колко я давате, баби?

— Казвай, казвай колко искаш и си подай кофата по-близо!

— Ам'чи имам трийсет стотинки, ууууф! Стига, стига, да си жив!

— Фани, Фани, гледай какво животно!

— Рибата не е животно, скъпи.

— Че да не е растение.

— Дрън-дрън-дрън, пане?... Дрън-дрън, пане?

— Не ос-та-на!

Един чех, бръснар или нещо такова, много ни помогна. Разправяше се на разни езици и от време на време ми подаваше шепа стотинки. Около него се моташе „много страшна мадама“ — както успя да измънка Ичо всред навалищата. Руса, висока, но гладка и мекичка. „Като нарисувана от велик и развратен художник“ — добави след малко Ичо; чудно кога намираше време да я оглежда в кипежа на търговията.

— На мен за един лев, ама да няма от оная, дето боде.

— Стой настрана, малкият! На кого беше кошницата?

— Фани, Фани, ела бързо да видиш нещо!

Чешкият бръснар се наведе над ухото ми и прошепна:

— Ей там онази бабичка разгонва клиентелата.

— Я, ти си научил идеално български бе!

— Аз съм от Сливен. Ама съм женен в Прага и там живея.

— Аха, какво викаш... коя бабичка?

— Е, оная, следи я само какво прави.

Тя нямаше очи на древен философ, но забрадката ѝ препасваше брадата и стърчеше над челото като шлем, затова повече приличаше на кръстоносец. Не си затваряше устата и за миг: „Дребна, дребна! Нищо не става. Купувайте, купувайте, щом имате бол пари.“

— Като не ти харесва, не купувай ма, бабо — каза Ичо. — И няма само тебе да слушам тука!

— А, ша купувам зер! Туй ми'й кусура, да ти купувам боклука. Фурда, фурда! Неумита от пясъка барем. — Тя напълни менчето си, изправи се и го отнесе нагоре, към къщите.

— Фани, да вземем повече и да си осолим за зимата, а? Ще трае ли до зимата бе, другарю? Нали е същата хамсия, дето я продават и по магазините?

— Не — каза Ичо, — тази е съвсем друга.

— Каква?

— Прясна.

— В една от египетските пирамиди е намерена осолена хамсия — намеси се сливенско-чешкият бръснар. — Не сте ли чели?

— О — каза бързо Фани вместо мъжа си, — мисля, че ми попадна нещо подобно. Може би в „Дас Магазин“, аз го получавам. Толкова интересно списание; във всеки брой има по една...

— Човекът ти говори за рибата — вметна мъжът ѝ.

— Именно, мисля, че там четох и за пирамидите, много интересно беше.

— Изключително — каза бръснарят. — Хамсията била осолена в една кутия от тахан-халва.

— Ах! — каза Фани и като си пробви път в навалищата съвсем близо до нашия доброволен сътрудник, започна да се смее звучно и убедено.

— Не ос-та-на! — изрева Ичо с всичка сила и азиатски примитивният му хищен поглед се забодде в изобилното предбюстие на Фани.

Всъщност беше останала повече от половината риба, но хората се напазаруваха и скоро се пръснаха по плажа. Нашето славно бойно поле утихна. Там, където чешкият сливналия беше измивал рибата на клиентите, на една-две крачки в плитката вода, лъщяха стотици умрели хамсийки. Един възрастен мъж със спортно телосложение и лице на граф ни почерпи по цигара.

— Рибите — каза той — умират по великолепен начин. — Цигарите му бяха „Слънце“. — Никога нямаш чувството, че това е смърт.

Дядо Киро чак сега пристигна; носеше един сандък и два коша. Измихме останалата стока и я пресипахме от качулката в съдовете. Кръстоносната бабичка, която за трети път пълнеше своето менче от отпадъците наоколо, каза: „Ей го на, остана ви всичката! Кой да ви я купува, като не става за нищо.“

— Мащай са, ма! — заплашително и беззлобно изпищя дядо Киро и я напсува на вяра. Изразът му завърши: „Бабишкел с бабишкел!“

Нагазихме във водата, да си измием ръцете. Рациите се плашеха от краката ни и бързо се заравяха в пясъка по дъното. Сигурно си въобразяваха, че сега вече никой не ги знае къде са. В такова множество тук беше ги събрала лесната плячка — иначе те бягат не само от краката ни, но и един от друг. Никой не е виждал раци, седнали заедно, да изпият по едно кафе. Наистина това ли са празниците на

морските раци — моментът на нагона и случайните наложителни срещи помежду им, от които те се боят?

Те пък защо се раждат?

— Единствената им работа е да се наядат и след това чакат да огладнеят, че пак да ядат — каза Графа. — Затова се движат, затова се крият; да не би да изпуснат още няколко яденета; всичко им е направено за това.

— Много пъти съм ги наблюдавал по дъното — каза сливенският чех. — Чакат облещени. Зададе ли се нещо, което не става за ядене, веднага се заравят.

И неговата руса картина се обади нещо на чешки. Никога не бях чувал тази дума, нито знам нещо от този език, а знаех, бях сигурен напълно, че тя каза: „Самотници“.

— Самотници — потвърди интуицията ми Графа. — Ако на мен беше възложено да сътворя наново света, нямаше да създам нито един морски рак. Или само един, в една централна витрина, да се вижда как не трябва да се живее.

Дядо Киро се умори от суетнята си край стоката и предложи всички да се качим до павилиончето.

— Ами рибата? — посочи Ичо пълния кош и сандъка.

— Бе да стои тук, майката ѝ. Ако някой иска, да си вземе.

Ивана, така се наричаше русата хубавица на черния сливенски бръснар, каза нещо на своя избелял като косата ѝ език. Той се засмя.

— Не ще ракия. Снощи пи само една малка и вече се отказа завинаги.

— Тогава ментовка — предложи Графа. — Дядо Киро и без това иска ментовка.

— Значи две ментовки, за нея и за дядо Киро, а за останалите ракия — каза Ичо и щракна пръсти на сервитьора.

Сервитьорът притича при нас и с мълниеносно движение нанесе няколко йероглифа в тефтерчето си. От павилиончето, кацнало високо на брега, — хората и плажът долу се виждаха така, както сигурно ги виждат гларусите от върха на някоя черква. (Идея за илюстрирана картичка.) Сигурно така се вижда и това място, ако го гледаш от плажа. И Графа гледаше нататък; отпи от ракията си с достойнство и се обърна към мен:

— Интересно е направен човекът. Като седнеш на едно място, гледаш към друго. Но ако отидеш на другото и седнеш там, сега пък гледаш към първото. Хубавото все не е до теб.

Той се оказа пенсиониран строителен техник, а не професор по минералогия, за какъвто можеш да го вземеш в началото. Бръснарят пък излезе художник с голямо име, а русата картина — асистентка по ядрена физика. Дядо Киро, чиито осемдесет и четири лета и осемдесет и четири зими не пречеа да вдява отведнъж малката рибарска игла, с която си къrpеше „грипиту“, ни разказа с неделимата от лицето му усмивка колко нахални били бабичките в това село и как веднъж, пак той с пълна мрежа, вече не знаел по какъв начин да се отърве от тях и му хрумнала единствената спасителна идея: да си събуе гащите. Те и без това били мокри от газенето и трябвало да ги суши. Първата бабичка, която го видяла гол, извикала: „Божке“. Тогава всички дигнали очи от пясъка, облещили се в срамотите му и като се разнищели коя колкото може, хукнали една през друга и го оставили на мира да си прибере стоката. И други важни моменти от живота си той посвети на компанията с голяма готовност и без излишно бързане.

Навремето, когато в този край нямало почти капка вода за пиене освен в едничкия геран на площада, той изкопал девет кладенеца. Те и досега се казвали Кожухаровите кладенци, защото тогаз всички го знаели като Киро Кожухарчето. Четири в селото и пет по пътя към нивите. И по целия път посадил смокини.

— Барем сто! — ухили се той и очите му се къпеха в сладка и благородна лъскавина. — Сега са ей таквиз дебели дървета. Пък колко раждат, мале!...

Имаше тон и вид на човек, който се хвали със синове и дъщери. Графа го попита дали е тукашен.

— Не съм. Преселник съм от Старозагорско. Преди петдесет-шесть години дойдох туканка; колкото тез момчета трябва да съм бил тогизи. Амчи и аз бех млад! — изкиска се той. — Кожухарлъкът хубав занаят, ама и много ги имаше по нашия край. Пък тук нямаше барем един. Че сума нещо спечелих, като се завъртя работата. Оназ, високата къща до камбанарията, е моя. На дядо ви Киро!

Ей така хубаво си приказвахме и си пиехме спокойно, когато Ичо изведнъж сви ушите си назад като кон, който хапе. По краткия

безизразен поглед към небето разбрах, че трябва веднага да се обърна. Обърнах се и ги видях.

Исус беше отпуснал цигуларската си ръка върху рамото на Мария Магдалена и те бавно пристигаха. Скочих да ги посрещна, сложих им столове на нашата маса, присъединихме още една, сърцето ми риташе като буталата на трабант в зимна утрин. Ичо ги представи на другите. „Едни мои приятели от Ню Йорк“ — небрежно каза той. И сега не пропусна да ѝ целуне ръка, дяволът. А нашият чешки сливналия, изглежда, веднъж беше хванал цаката на чуждите езици и можеше да си говори на какъвто си иска. Сега заломоти пък на английски.

— Търсили ви из цялото село — обърна се към нас той. — Колата била готова, приспособили с един случаен шофьор амортизатор от москвич и можело да тръгвате.

— Кажи им, че няма да пътуваме с тях — съобщи му Ичо.

Когато божествената Мария Магдалена разбра това от художника, очите ѝ с неподозирана бързина отскочиха върху Ичо и тя провлече с лек подскок от стола си:

— Уааай?

Което — каза сливенският чех — значело: „Защо?“

Кофти преводачи. Думата не зная, но така, както гледах лицето ѝ, докато я проточи, мисля, че би трябвало да се преведе поне така: „Как може, господи! Но защо, защо, боже мой? Тук има някаква грешка!“

— Защото — предпазливо въздъхна насреща ѝ Ичо — още на първия километър или ще падна разплакан в краката ти или ще те накъсам!

На „накъсам“ той задържа, изръмжа кратко и след това се обърна към художника:

— Това недей го превежда, Исус може да се обиди.

Графа прихна в чашата си. Дядо Киро и без това вече се смееше за нещо друго, свое. Художникът каза нещо набързо на Ивана и тя също се разохка от смях. И Исус се засмя, той сигурно за компания; изобщо голям смях падна, но Мария Магдалена все тъй тревожно ни оглеждаше подред, най-дълго се вторачва в очите на Ичо (уви, така беше) и отново провлече с английския си глас: „Уааай?“ Сега то прозвуча тъжно, не много примирено.

Отидох до бюфета и донесох за нашите свети гости по една ракия и по две бири „Радебергер“, и по една ментовчица, отделно за Магдаленчето кутийка локум с фъстъци (сто кила фъстъци давам за нея, както е в песента), а на Исуса — „Слънце“ и кибрит. Друго не продаваха. Американците се противиха енергично, но после приеха и всичко тръгна така, както си вървеше и преди да бяха дошли. Няма по-красив миг от онзи, в който можеш да сметнеш, че си се отсрамил пред някого, така си е.

Художникът им разправи как сме ловили и после продавали рибата, като си кълчеше езика по ужасен начин, също като тях, и те много харесаха това. Тя все викаше: „О, о! О, о!“ — и очите ѝ опипваха Ичовата азиатска особа от всички страни. Графа разпитваше дядо Киро за дребни неща и важни събития отпреди половин век. Тяхното оживление растеше бавно, като че пътуваше насам, към днешния ден, по дългия път, който бяха извървели те през равните и хълмисти, слънчеви и мъгливи дни на миналото; смазан от жегата път, удавен в дъждове и преспи, напукана като длани земя, небе като дима от цигарите им, вие се пътеката край смокините, луди зелени треви, надвесени над бистър кладенец, като веждите над очите им. Графа разправяше колко къщи и училища е построил през живота си; дядо Киро на свой ред показваше на масата колко малки били в началото смокините.

По едно време художникът се отплесна от разговора на английски и взе да се прегръща с Ичо, като обръщаха чаша след чаша. А Ивана и Исус пък се оплетоха в някакъв не много лек за гледане разговор — вероятно някаква тема, руса като косата ѝ или пък тънка като профила му, заровен в рижавата брада.

— Неговата мама брадата — каза Ичо с пълна уста, — пък ми е симпатичен на всичкото отгоре.

В устата му всъщност нямаше нищо освен езика му. Исус разбра, че се каза нещо за него, намигна на Ичо и се чукнаха. След това двамата с Мария Магдалена станаха и се сбогуваха. Ичо не каза нищо и не ѝ целуна ръка. Очите му бяха открили нещо извънредно важно в едно чепче на масата и не се отделяха от тази точка. Въпреки че тя имаше вид на неразположена в момента, те наистина си тръгнаха. За двадесетината крачки от павилиончето до първия ъгъл, където щяха да се закрият, Мария Магдалена се обърна тринадесет пъти. След това

небесната дъга на елечето ѝ умря зад една къща с прясно варосан зид. Какъв бял зид беше! Силното слънце се отбиваше от него като от бент, разливаше се по селската уличка, търсеше корените на тревите, семките им, магарешки бодили викаха в двойната жегга, полудели на това място, за отминаващите стъпки. Всички бяхме пияни.

— Щастието е жажда — каза художникът. — А жаждата е скъсан джоб, в който слагаме, слагаме.

Ичо дигна очи от чепчето на масата, взе ми цигарата и като смукна два пъти едно след друго, каза само на мен:

— Ако бяхме убили някой пазач, трябваше двамата да удряме, че да ни съдят заедно. Представяш ли си единият да влезе в затвора, а другият да остане вън?

Художникът чу това, дигна глава и се загледа в небето с отворена уста. Може би видя нещо не толкова сложно, но високо и хубаво, да речем, като Сините камъни над родния му град. Или ненарисуваните си картини, сънуваните багри за тях. Ичо го удари по гърба и почти си завря носа в неговия:

— Слушай бе, товарищ, я ми кажи колко може да огладнее слонът според тебе?

Пощенската картичка на плажа беше опустяла. Последните манекени се гънеха под душовете. Един невероятно трезвен глас каза някъде наблизо, в опашката на един звън: „Беше тринадесет часът и петдесет и девет минути“. А преди малко, като седнахме, беше осем и нещо сутринта. Ивана съобщи, че не ѝ е добре, художникът трябваше да я придружи до палатката им. Графа каза, че синът и снахата щели да го чакат за обед. Техните усилия да участват в плащането на голямата сметка Ичо посрещна с рицарско озлобление. Той се удари пиянската в гърдите — там, дето беше джобът-каса на нашето рибарско съдружение.

Така шестте мигновени часа, през което време половината от рибата замина за счетоводния баланс на селския павилион, а другата половина се вмириша на слънцето, изтекоха.

Залезът беше червен и дядо Киро каза, че утре времето ще се развали. Той остана в павилиона. От парите ни бяха останали и за обед, но старецът се ухили до уши и ни предупреди, че когато правел такива работи, никога не обядвал. Не можехме да му слагаме в засмяната му уста и го зарязахме. Той дремна час-два по горещото

край празните бирени каси, покрил буза със сламената си шапка и прегърнал тояжката. След това стана и продължи с ментовките. Ние трябваше да завлечем грибчето още веднъж, дано извадим от морето билетите си за влака, че този въпрос отново нещо се обърка.

Първия път нещо сгрехихме с Ичо и рибата се изхлузи обратно в морето от самия бряг. Втория път просто нямаше. „Кога нема, нема.“ Но на третото теглене водата пак кипна, както сутринта, даже и повече. Напрегнахме всичките си сили на въжетата, краката ни потъваха дълбоко в пясъка. Тогава мрежата изведнъж започна да олеква. От върха на качулката хамсиеното стадо потече в морето като струя от комбайн. Кога ли пък е ставало нещо хубаво, ама много хубаво, без да се изгърбуши отнякъде в последния решителен момент? Все така ни върви.

Преди още да извикам, Ичо плонжира във водата и все пак успя навреме да събере в ръце скъсаните краища на мрежата. От ръцете и от лицето му сякаш излизаха милиони рибки, щъкаха и се пръскаха на всички страни като бенгалски огън; той ги плюеше. Тъкмо се оправи как да е, сега пък освобожденият от него край на въжето се върна във водата, грибчето в тази страна се изду силно като балон и рибата потече пък оттук. Хвърлих се да спасявам този край и тъкмо всичко беше в ред, видях, че откъм другото въже, което бях пуснал аз, става същата работа.

С Ичо се хвърлихме десетина пъти насам и нататък, псувахме високо и в устата ни мърдаха хамсийки, но накрая успяхме да извадим на брега сума риба — пет пъти повече, отколкото ни трябваше, за да изкараме билетите за влака. След десетина минути сутрешната вмирисана хамсия беше изхвърлена в морето; новата — измита и в съдовете; изобщо сергията ни доби първокласен вид.

Оставаше само клиентелата.

— Ще разделим парите на три — казах аз. — Но делът на дядо Киро няма да му го дадем сега, а ще му пращаме по два лева по пощата.

— Точно така — съгласи се Ичо, — иначе ще седне и докато им види работата, ще ритне топа от ментовки.

Някои от курортистите вече бяха вечеряли и слизаха насам, на разходка. Ичо си пробва гърлото:

— Айде на хам-сия-та!

Сефтето беше едно четиричленно семейство. Децата веднага се заинтересуваха от хубавите малки рибки, които още мърдаха, но майката каза:

— Нищо не става от тази риба. Сутринта Цеца купи, че една бабичка ѝ се смя цял ден. Тукашна баба; те, тукашните, знаят коя риба става и коя не става. Живее до нашите хазай.

— Както искаш — каза бащата, — аз мисля, че става. Риба като риба.

Той взе огън от цигарата ми и отминаха. И други така отминаха, дори без коментар. Осмият човек купи за петдесет стотинки; двадесет и четвъртият — за тридесет. Дойде Графа със сина си и снахата. Малкото Графче беше на години колкото нас, приличаше на боксьор. Той пък се интересува от вмирисаната риба.

— Хвърлихме я преди малко в морето — казах му аз. — Там пак ще стане на риба.

— В люспите ѝ се съдържа едно вещество, което струва колкото една кола. Триста лева кило! — каза той. — Гуанидин се казва. От него във Франция правят...

— Химик е — кимна ми Графа, като търсеше погледа ми в мрака. Той се постара да каже тези две думи небрежно, искаше да изглеждат като случайно подхвърлено обяснение за нещо дребно, но в гласа му се долавяше невероятната законна бащинска гордост.

Трогателен тип е този Графа. А химикът с тяло на боксьор, иззидан чудесно от баща си, покрай многото къщи и белите училища, които красят живота му, сигурно щеше да ни помогне някак. Но в същия миг дребничката му и приятна булчица го повика и той веднага изчезна в тъмното по посока на гласчето ѝ. Превърна се в силует хубавото момче; намаляваше по посока на жена си, макар така ловък и безшумен по пясъка, като млад тигър. Нищо не е свършено на този свят. Нищо!

Напълнихме торбата на Графа, разбира се, без пари. Ичо слага с големите си шепи за него, за сина и за снахата, и за хубавото ни приятелство, и за внучката, докато около торбата се разпиля още три пъти по толкова, колкото имаше вътре. Поръча му половината да изядат още тази вечер, а другата половина да запазят да се развали и от люспите да направят гуанидин. Французите да не ни мислят за ливади.

После пак останахме сами, Ичо извика два-три пъти: „Не остана, не остана“. След това се умълча и той. Последната му реплика по този въпрос беше:

— Ах, нейната мамица! Изяде ни. Напълно ни уби като търговци, мръсният бабишкел!

Поне двайсетина килограма да бяхме продали — щеше да ни стигне за билети до гара Левски. В този град, известен с това, че е най-малко известният град в страната, винаги пада голямо ядене и голямо поене. Имаме си хора там. А пък и земята там е една такава, че може да се върви пеш до безкрайност. Дори няма баири. Веднъж бях загубил кобилата, хем съм бил на дванайсетина години, и извървах около четиридесет километра на бос крак. Не можах да я намеря. Като се прибрах, ядох бой. Ама и брат ми после скъса кобилата от бой, като я докараха капанджиите. Започна с един прът, дълъг сто метра, и като свърши — в ръката му остана само едно парче, колкото да си играем с него на „новала“. После и аз си отмъстих отделно — емнах я на една кушия, докато ѝ изкарам всичката сол, и задникът ѝ побеля. Ама и тя беше злопаметна кобила. След две години се подплаши в каруцата от мотора на Янко Чудото и докато не станахме на парчета — тя, аз и каруцата, — не миряса. Нарочно го направи, сигурен съм. Накрая, мисля, я продадох на месоцентралата, а оттам — в Италия. Италианците умират за кобили. Пък мен — ето ме — продавам тука хамсия. Майчице, докъде я докарах, прави излязоха даскалите!

IV

Седяхме от двете страни на дядо Киро, всеки с поглед в ментовката си. Цялата печалба от вечерния улов възлизаше на два лева и четири стотинки. Поръчахме си кебапчета. Старецът, който си беше броил ментовките до четиринадесетата и след това ги пиеше, вече без да ги брои, сега реши да хапне.

Мина и художникът и непременно искаше да „викне по нещо“, но не можеше да остане при нас, защото... Той погледна към плажа, където два дълги бели крачола полека се размиваха в тъмнината и една руса луна се поклащаше към тихо забучалото море... Отказахме му, щом не ще да седне пои нас. Ичо извика сервитьора със строг глас и като му разгърна вестника, в който бяхме отделили хубавите едри смариди, попита меко:

— Братче, колко ще струва да ни опържиш тези рибички?

— Нищо — каза онзи. — Само че печени са по-хубави.

— Печени, печени — обади се дядо Киро през океана от ментовки.

— Добре, както знаеш там. Благодарим много.

Сервитьорът отнесе смаридите.

— За една такава работа — казах аз — всеки друг би ни обръснал поне с петдесет стотинки.

— Безобразна честност — каза Ичо. — Никакъв сервитьор няма да излезе от него.

Докато чакахме да се опекаат смаридите, дядо Киро ни разправи как всяка година ходел в Старозагорско и там правели такива празници като днешния. Някой път и по два дена не ставали от масата, освен по за пет минути.

— И таз есен пак отивам, за последен път — каза той.

— Защо, омръзва, а?

— А, не омръзва то, ама до другата сигур ще съм умрял. — И се усмихна радостно.

— И таз хубава! — сопнато казах аз. — Какъвто си як ти, има да изкараш барем... още двајсет!

— О-хооо! — Той отново се закиска. — Не ща ви двајсе аз. Две да има!

Отпи от зеленката, запали цигара и продължи:

— Щях да изкарам много аз, ама кожухарлъкът не беше занаят за мене. Мирише. Още го помня каква е воня, мамка му и занаятът. Едни от чираците краста уловиха, други пък измряха по на петдесет-шейсет години; таман да живеят бяха. Работиха много те, богати станаха, ама ей го на, нема ги. Пък дядо ви Киро смучи тука зеленки. Кис-кис-кис! И мен ме чакат. Викат някои: „Айде бре, дядо Киро, нема ли да си идеш до бабата, че виното се развали!“ Пък аз им викам: „Абе то отърване нема, ама...“

— Чакай, чакай, за какво вино...

— Санким вие не знаете? А, имам си готов гроб аз, изкопах го до гроба на бабата преди десетина години. Цяло село знае. Купих мястото от общината, изкопах го и отвътре съм го градил с тухли. Отгоре циментена плоча. Че сложих там една дамаджана, викам си...

— Дядо Киро, ти ни взе за кашмер, майка му стара! — намеси се Ичо.

— Десет кила дамаджана! — закиска се старецът и като подпря тояжката си на ръба на масата, дигна ръце и разпери всичките си пръсти. — Ама вино! Зърно по зърно съм избирал гроздето, пък и година се случи тогаз...

Ичо стана прав и удари с юмрук по масата.

— Амчи... ако сте много мераклии... — Дядо Киро се заоглежда гузно, очите му светеха като на караконджул от приказките. — То и без туй скоро ще се дига капака, усещам аз.

Тази нощ ми беше писано да видя най-хубавите звезди. Такива няма нито в киното, нито по стадионите, нито даже в стихотворенията, писани от жени. Има ги само на небето. Сега не виждах цялото небе, а само един правоъгълник от него, метър на два, буренясал в тръни. Всъщност Ичо пръв скочи в трапа, след като отместихме дебелия плоча.

— Вярно бе — каза той, — ето я! Май че е пълна! — Седна в ъгъла на гроба, стисна я с колене и не след дълго извади тапата; чу се едно тайнствено: „клок!“

— Я помириши, помириши — каза дядо Киро, наведен над вечната си бъдеща квартира.

Ичо помириса, предпазливо надигна дамаджаната и влажните стени запяха: „Къл-къл-къл-къл-къл-къл“.

— Ох! — каза Ичо накрая. — В рая да идеш, дядо Киро, на свети Петър във вилата, на терасата, на едно столче да седнеш и оттам да гледаш морето. Море, ама от зеленка.

— Рай — рече дядо Киро, — знам го аз де е раят. Я дай да видя да не се е развалило толкоз години.

— Не може — каза Ичо. — Дамаджаната не може да излиза на бял свят. Грехота е.

— Давай, давай — сопнах се аз, — че може да се яви някой от духовете и да обърка хубавата работа.

— Как така давай бе? От бога ли искате да крадете!

Дядо Киро се закиска на тънко, седна на тревицата и се облегна на един кръст. Това — както разбрах малко по-късно — беше кръстът на неговата втора жена. Ичо надигна още веднъж задгробната дамаджана и каза:

— Тук по може. Ако искаш, подай хазаина, слез и ти и ще видим.

Хванах под мишниците дядо Киро и го спуснах в гроба му. После му подадох тояжката и слязох отново. Той нажабури уста, послуша се и като поклати одобрително глава, дигна високо голямата дамаджана. Тя едва не го заби в гроба; добре, че му бяха криви краката.

— Виж — каза Ичо, — как всяко нещо полека-лека влиза в работа. Сега, ако не беше подбрадникът, шапката му щеше да падне.

Когато дойде моят ред, аз се помолих на светиите, за които съм чувал оттук-оттам, да не се сърдят, ако има нещо. В същия миг Ичо извика и едва не се задавих.

— Смаридите! — извика той. — Смаридите забравихме!

Хвърлихме ези-тура и се падна той да отиде до павилиончето. Един път и аз да го бия на ези-тура. Отпи за из път и изскочи от трапа. И ние с дядо Киро излязохме навън да поседнем на тревата. Никога не бях чувал толкова щурци на едно място; жалко, че на умрелите и това им е отнето. Дядо Киро ми разправи как навремето първата му жена избягала при друг, някакъв богаташки син.

— Пак заради пустия сиромашлък ме заряза, мастията, ама онзи подир година-две опрося, неговата мама, пък дядо ти Киро зафана

кожухарлъка и стана три пъти по-богат! Кис-кис-кис! Ей тази тук — той удари с тояжката си съседния гроб — дойде гола, и аз гол. Не щеше пари.

Влязох в трапа за дамаджаната, извадих я при нас и я надигнах по веднъж. (Опитайте някога да погледнете звездното небе около дамаджана, непременно!)

— Гледай сега — пискливо се засмя нашият скъп приятел и съдружник, — онази мастия пари искаше, сама и за пари се продаде и накрая опрося, нейната мамица... Таз — той пак чукна гроба с тояжката и сръга бурените с върха ѝ, — тя не щеше пари, пък кокона стана и умре в къща на два ката. А де!

Съвсем сигурен съм, че друг път кръстовете и пирамидите над „тук почиващите“ не са били огласяни от такъв искрен и радостен смях, какъвто беше смехът на дядо Киро.

Ичо пристигна със смаридите, водеше и Графа.

— Защо сте въвн бе?

— Таман му разправях за моите баби, че таквоз... О, Стефане!

— Тука много духа — каза Ичо и скочи в гроба, като с една ръка стискаше пакета със смаридите, а с другата грабна дамаджаната.

Пак спуснах дядо Киро; като стъпи, той каза: „Оп-паля“. Графа се оправи сам и зае четвъртото къоше.

— Трябваше да доведеш и сина си, бай Стефане — казах му аз. — Да види какво вещество има в тази дамаджана.

— Абе той обича такива работи, ама нали е с жена си...

Ичо млясна и каза с полупълна уста:

— На курорт вълкът ходи сам, лисицата с лисичето, а овенът с овцата. Извинявай, бай Стефане, не съм го измислил аз.

Графа се засмя и каза, че днес всичко било много лесно и светът щял да се изроди. Тоест цивилизацията щяла да се развива добре, но хората, човешкият джинс щял да пропадне.

— Няма нищо по-пагубно за когото и да било от това, да живее лесно.

Гробът ухаеше на прясна риба и десетгодишно вино. В единия край на правоъгълното небце по едно време се подаде месечината, жълта като пъпеш, затъркаля се полека и се изтъркаля до другия край. Излезе вятър. Тръните по ръба на гроба се размърдаха, побутваха се с бодливите си ръце и като си шушнеха нещо, навеждаха се крадешком

да погледнат; накрая се разболяха от завист и кривите им черни силуети посивяха; ако смятате, че поне те не могат да завиждат, тогава посивяването е било от онова тънко млечно сияние на изток, с което започва разтварянето на мрака и възкресяването на още един земен ден под слънцето. Ден, пълен с тихи гробища по каменливи баири. С бели училища. С неизбродни пътища, морета, релси и кладенци с бистра студена вода, в които се оглеждат зелени, изобилно родили смокини.

Дядо Киро, лятото неусетно изтече, приятно. А аз все за тебе си мисля.

Сега ние пак сме си по местата. Ичо замина за Смолян, както обикновено с първа класа, в много скъп костюм. Сума пари вадят там тия бетонджии. Аз пък си уча уроците и всеки ден обличам бяла риза с твърда яка. Стяга ми гърлото. И колегите са така. В джобовите ни винаги се намира някой лев. Прием уиски. Ти никога не си влизал в такива кафенета. Тук всеки ти е познат — достатъчно, за да се страхувате един от друг. Разговаряме за разни неща. Говорим, говорим, казваме си „здрасти“ и „довиждане“, потупваме се по раменете и се блещим в себеподобното гъмжило, самотни като морски раци. И като няма пясъчно дъно — заравяме се, заравяме в лъжливите купешки думи.

Имам една картина — нарисувани сме ти, аз и Ичо до кошовете и сандъка; отзад се вижда онзи бабишкел, дето обърка цялата работа тогаз. Окачил съм я над леглото си и няма вечер да не я погледна. Хубаво ми е, като я гледам. От художника ми е, помниш го ти.

Да знаеш колко често ми идва наум за първата ти булка, дето те зарязала зарад парите на богатия. Някой път си мисля, че ние всички сме досущ като нея. Какви ли не глупости правим, кого ли не наскърбяваме и не изоставяме в стремежа си към нещо, което все повече се отдалечава от нас. Защо така?

Добре, че щастието наистина е скъсан джоб. Какво ли щяхме да правим пък, ако този джоб можеше да се напълни веднъж завинаги догоре и вече да не може нищо да се сложи? Даже се чудя дали не е по-добре, ако всичките джобове на човека са празни.

Догодина пак ще дойдем, дядо Киро. Ти само чакай, ей! Не бързай да се преселваш в онази квартира, дето пихме виното. Сигурен съм, че свети Петър няма да ти се разсърди; нали накрая му оставихме една глътка. Не му е малко; де всеки да му остави по толкоз.

Ама и това е един издънен джоб — гробищата. Там все се слага, слага и не се пълнят, пущините, да спрат да ни побират. Както и да го усуква човек, ти беше прав — „отърване нема“. Даже някои от нас ще бъдат сложени там, без да са дигнали бяло училище като Графа.

Без да са посадили поне една смокиня.

ДОБЪР ЧОВЕК

Цялата дълга история на това момче в нашия град започна по възможния най-скучен начин — то вдигна ръка да се изкаже на кварталното събрание. Дадохме му думата, разбира се. И то говори. Нищо особено не каза, разбира се. Но от приказките му личеше, че просто се касае за един добър човек.

От моя ъгъл на спокойната загубена позиция (да живее тя, бе казал Ерих Кестнер), много време съм мислил: след като сам настояващ за себе си, че си добър човек, това дали не значи, че всъщност всички други са лоши? Нямам точен отговор и досега — затуй с огромно любопитство наблюдавам пътищата на онези, които са тъй постоянно убедени в своите качества.

Бях на това събрание, когато Марин Христов (така се казваше човекът-момче) говори за пръв път. Бях и когато гласувахме — месец по-късно — за избирането му в ръководството. Бях веднъж и на обсъждането на някаква книга, тогава той дълго говори и ние окончателно затвърдихме нашето мнение, че се касае за един добър човек. Не че направи някакъв смайващ литературен разбор. Напротив — неговите познания и възможности можеха да се нарекат „средни“, при това с леко благоразположение от страна на този, който би ги оценил. И образованието му беше средно (почти завършено, това се разбра по-късно) и всъщност нямаше област, в която той да е нещо. (Още по-късно злите езици твърдяха, че по селата, откъдето той беше дошъл, го наричали Марин Нищото — едни наистина забележителен прякор.) Любопитно: ние обичаме да издигаме хора, които не ни застрашават със своите качества. Пък и какво друго трябва да стане един човек като Марин Христов? За инженер и за лекар трябва диплома. Музикант и художник — без дарба не може. Една чорбица да свари човек, пак трябва да пипне и поназнайва — чорбицата не кипва и не става вкусна от благите приказки.

И тъй, всеки правеше онова, което може, а Марин Христов от квартален, мина на градски отечественофронтovski мащаб. Добър

човек — къде не трябва? Той държеше връзката с нас, ние не бяхме недоволни, разбира се, че имяхме наш глас по-нависоко. С удоволствие после го избрахме и за съветник.

От този момент Марин Христов още по-силно се съсредоточи в своята добрина, която — явно — му беше вродена. Именно тя — добрината — му даваше сила загрижено да поглежда не само надолу (към масата, към нас, към хората, пълни с кусури), но и нагоре, към ръководители над собствения му ранг. Хубаво дойде думата „загрижено“ — тя най-точно изразява неговото отношение към онези, които го заобикаляха отвред. Той не тропаше по масата и не крещеше като нас. Не се подиграваше с никого и никога, никому не се беше заканил. Доброта и загриженост — това бяха думите, с които изцяло можеш да го опишеш, и нямаше миг, в който той да не ни ги внушаваше. Имаше падания около него, разбира се (както е имало и ще има във всички ръководства, това пък е откакто свят светува), имаше и издигания. С добротата и загриженост Марин Христов участвуваше кротко и много активно в обясняването на сложните ситуации. Той излагаше причините, съображенията, добрите намерения, големите задачи и надежди — на кого да повярваш, ако не на добрия човек?

Постепенно и свършено естествено се стигна дотам, че онова, което казваше Марин Христов, доби могъществото на непоклатимо становище. Не лично, разбира се — той беше обществен човек.

По това време, спомням си, административният секретар на съвета беше заключил някаква мацка в кабинета си и — малко градче — стана скандал. По кръчмите, в бакалницата, на ухо и по кюшетата разцъфтяха пикантни обяснения, допълнения и вариация — очите и ушите на неизразходвания духом провинциален народ живнаха рязко. Бил извратен! Не бе, обещавал й работа. Съвсем не му било сефте тъй да ги назначава. Ами само той ли? И колко още проникновени тълкувания се чува!

Само Марин Христов — и то при официалното разглеждане на случая със секретаря и мацката — човешки и загрижено вникна във всичко. Той не употреби нито една силна дума (или пък с нещичко некоректна), а в интерес на спокойствието на гражданите и заради доброто име на града и неговите ръководители предложи да се смени секретарят. Той беше — разбира се — сондирал по този въпрос в окръга, а може би от окръга бяха сондирали него, но посоката

всъщност няма значение, защото тя винаги е взаимна, както и да е, секретарят беше уволнен. След не особено продължителни колебания на освободеното място бе назначен Марин Христов.

Още по-тежък товар падна на плещите на добрия човек, още по-мекичък и загрижен ставаше той.

Така вървяха нещата, докато злите езици пуснаха слухове, че самият кмет, моля ти се, получавал по правило разни „подаръци“ от всеки, който опре с някакъв сложен въпрос до съвета, та и от шефовете на разните предприятия.

Марин Христов опроверга пръв тези слухове и каза хубави думи за кмета. Всъщност за всичко това се разчу тъкмо тогава — след неговото опровержение.

Работата щеше да се закърпи, но кмет е това — вижда се отдалече. Тъй отдалече се вижда камбанарията на училището — можеш ли да оставиш на нея петно?

В името на града и на неговите ръководители, заради трудовите хора, които... И тъй нататък, Марин Христов с дълбока загриженост обясни в окръга ситуацията и кметът беше наскоро преместен.

И децата от началното училище знаеха предварително кой ще е новият кмет. Не след много време това се случи и Марин Христов седна на първия стол в този град, та с доброта и загриженост се загледа напред.

Спомням си, години по-късно, по линията на художествената самодейност и моя милост участва в едно дълго и важно заседание на съвета. Горещяхме се, разбира се, както обикновено. Тропахме по масата и се обвинявахме люто. Имахме амбиции и възможности, иммахме пречки и неразбиране — как няма да викаш? Бяхме решени тъй да воюваме — всеки за своето ясно разбиране на нещата.

Може би от времето, посветено на обществена дейност, може би от поста (знаеш ли вътре какво е в душата на другия?) Марин Христов беше загубил своята сдържаност. Беше изразходвал донякъде и добрината си — тропаше и крещеше заедно с нас. Аз пък сега го харесвах. Приличаше му — като на кмет. И вече не се различаваше особено от нас — простосмъртните, кусурлиите, вечно способните да се спънат в следващата си естествена грешка. Гледах го на това заседание и — за пръв път откакто го знаех — всякак и изцяло го възприемах.

Тогава — ето я малката сценка пред очите ми и сега — вдигна ръка да се изкаже едно момче от селата. Дадохме му думата, разбира се. И то говори. Нищо особено не каза, разбира се.

Но от приказките му личеше, че просто се касае за още един добър човек.

РЕД

Четириетажната къща беше кокетна сред зеленината, а огромните блокове около нея, вместо да я потискат, я правеха още по-интимно приятна. Вишни и круши цъфтяха в дворчето край тази къща, виеха се дебели лозници и дългите им разклонения опасваха всички балкони. Имаше даже ягоди и малини, тесни, но пищни лехи с рози и лалета — окото на минувача по улица „Язовирска“ с удоволствие се задържаше тук. Боядисан приятно кафяво, даже гаражът не дразнеше с нищо — собственост на полковника от първи етаж. Само в началото — още по времето на строежа му — съкооператорите се бяха намръщили и даже шлосерът Коко, от четвърти етаж, бе заявил безцеремонно:

— Това, другари, е незаконно.

— Кое? — беше попитал полковникът от строителни войски настървен.

— Строежът на твоя гараж.

— Аз имам разрешително, бе! Нали ви казах изрично!

— Разрешително може да имаш и за строеж на завод, но работата не се урежда с това — бе казал Коко спокойно. — Ние сме осем души собственици на къщата и притежаваме еднакви идеални части от мястото с нея. То не стига за осем такива гаража, това е.

Полковникът викаше силно и обясняваше, че имало още място пред къщата, всичко било изчислено най-точно... Коко се смееше и го питаше кой може да си направи гараж върху двата метра между уличната фасада и тротоара, на мястото на лалетата и на розите. Свадата бе люта, но — слава богу — не и безкрайна. Коко махна с ръка, другите си мълчаха и полковникът дигна гаража.

Тъй всичко около хубавата четириетажна къща на улица „Язовирска“ беше наред и щеше да продължава спокойно, ако един прекрасен ден не се бе появил и гаражът на Коко.

Но той се появи. На всичкото отгоре — внезапно. Сутринта го нямаше никакъв — следобед Коко го боядисваше.

Той дълго, отдавна бе мислил за всички подробности и сега действуваше без никакво колебание. Знаеше предварително мястото му. Знаеше наизуст сценария по прекарването, монтажа — беше набавил приятната кафява боя и ето сега, придавайки му хубавия външен вид, си свиркаше.

Касасе се за един голям сандък всъщност — амбалаж от огромни машинни детайли. Шлосерът бе дебнал това нещо години и най-сетне успя. За нула време монтира на четирите ъгъла на сандъка по една скоба, вкара вътре две оси с отдавна приготвени колела и една „Татра“ просто го докара, както се кара кое да е ремарке. Осите Коко не демонтира — малките колела тъкмо държаха дъсчения под над пръстта, да не гние. Влизането на прочутия му „Трабант“ не беше проблем — Коко скова дъсчена рампа, да избегне стъпалото.

Свиркаше шлосерът и боядисваше портативния си гараж — тъй го завари полковникът.

— Какво е това бе, комшу? — попита той, след като три пъти се беше покашлял.

— Мислех, че толкова поне разбираш — засмя се Коко. — Не виждаш ли?

— Абе, аз виждам, ама... Полковникът млъкна.

— Какво „ама“? — Коко остави четката, да си запали цигара. — Какво викаш „ама“? — повтори той и се усмихна.

— Да не кажеш, че е гараж, това нещо? — рече полковникът.

— Точно такава е, драги. И ми е екстра, ще знаеш.

— Глупости. Щуротии.

— За тебе може да са глупости, за мене си е гараж и половина.

Шлосерът взе отново четката и в прекрасно настроение продължи своята работа.

Мърморейки, полковникът се прибра.

След една седмица, който и да погледнеше в двора, виждаше двата гаража-близнаци. Коко добави на своя сандък стряха — досущ като стряхата на полковника. Постави на вратата брава с ключалка — досущ като бравата и ключалката на полковника. Съседите му се възхищаваха искрено и го хвалеха — всичко вървеше чудесно.

Но на десетия ден жената на полковника заяви гневно и високо, че Коко непрекъснато вкарвал и изкарвал своя скапан „Трабант“ в

гаража си и от тази адска воня не можела да си отвори прозореца; да не говорим за това двутактово, супердосадно пърпорене.

— Няма да я бъде тая, драги — на другия ден каза полковникът.

Коко нещо поправяше по „Трабанта“ си.

— Чуваш ли, на тебе говоря!

— А? — кротко се обърна шлосерът.

— Да махаш този сандък от двора! Тук не е склад за отпадъци!

— Моля, моля. Не ми обиждай гаража.

— Гараж... Тараби. Глупости!

— Абе, тебе какво те засяга моят гараж? Нали смяташе, че място има за осем? Ти имаш гараж и аз имам гараж. Какво ... ми говориш въобще?

— Нямах разрешително, това ти говоря! Сега ясно ли ти е, че трябва да махнеш тази барака?

Коко се загледа в ръцете си и започна внимателно и бавно да ги изтрива с конците. Той нямаше, разбира се, разрешително — нямаше и какво да каже сега. Освен това и не знаеше трябва ли разрешително за този „строеж“ или не трябва.

Шлосерът се замисли сериозно. Човек, разбира се, може да сложи сандък в двора си. Но колко голям? Кой определя това? А друг ли трябва да определя какво човек да държи вътре в сандъка си?

Трудни бяха за шлосера тези въпроси, макар и малко нещо да му се виждаха смешни. Не бяха като стоманените предмети — да ги затегнеш на струга и да ги залегнеш, както ти знаеш... Думи. Закони и за-кончета. Полковници, чиновници, адвокати. Правилници за прилагане, наредби за тълкуване ... Хиляди параграфи и алинеи — ах, джунглата от букви и запетайки, в която той от дете беше се плашил и губил.

По един от най-тънките, никъде неписани, но затова вечни закони („колебанието в противника е знак за решителната атака“) полковникът постави кратък срок за разтурване на гаража, в противен случай... Той не се доизказа. Коко разбираше отлично, че работата ще опре до официалните власти ... нямаше смисъл и сам да се доизказва.

Какво му остана на шлосера при това положение? Разпсува се, скараха се с полковника яко, показва му някои от дебелиите си пръсти, та и петдесет на сто от жилестата си, огромна ръка; веднага след което отиде при баджанака си, който работеше в общината.

Онзи се почеса и каза, че като едно нищо ще му съборят гаража. Единственото, което можел да направи, било да го предупреди кога ще подпишат заповедта — тоест един ден преди самото събаряне.

Баджанакът наистина удържа думата си (всички удържаха думата си пред Коко, тъй като той своята удържаше винаги), след два дни се обади и каза:

— Утре, баджанак.

— Ясно — каза Коко и тръгна да търси шофьора на „Татрата“.

Него го нямаше. Другите товарни коли също бяха се разпилели. Едва към десет вечерта се намери кола — шофьорът му обеща сутринта в осем да е при него.

Нататък нещата се развиха бързо и просто.

Полковникът излезе в седем сутринта — с вид на окончателен победител. Ладата му изръмжа и отече.

Жената на полковника излезе в седем и половина — тя беше учителка.

Шофьорът дойде в осем и към осем и половина гаражът на Коко потегли полека към огромния двор на завода, в който собственикът му вадеше хляба си.

В девет дойдоха служителят от съвета и двама работници с кирки и лостове.

— Улица „Язовирска“ номер четири — каза служителят от съвета и отново погледна заповедта. — Кафяв гараж в двора. Айде.

Той отиде да закуси към хотел „Плиска“ и да изпие едно кафе. Да поседи така малко и да погледа тези безкрайни граждани наоколо, които имаха коли и гаражи, и апартаменти, а той — служителят от съвета, — който вечно ги оправяше, имаше една гарсонiera, два костюма и безплатна карта за обществения транспорт.

Двамата работници огледаха гаража и единият цъкна с език.

— Солидно нещо — каза той. — Гледай каква плоча.

— Какво да ѝ гледам? — рече другият. — Като разбием трите кюшета, тогава ще я гледам.

И замахна с кирката.

Към единайсет единият работник отиде за бира. Към десет и половина масивният тухлен гараж зина — като че бе стрелял с оръдие.

Към единайсет единият работник отиде за бира.

Към единайсет и половина плочата се наведе и рухна.

— Тц, тц, тц, тц — рече отново единият от работниците. — Някой не може един курник да смеремети, други събарят такива солидни постройките, иди, че го разбери кое накъде е.

След това заключение двамата дигнаха своите кирки и лостове и си отидоха. До купчините тухли и рухналата плоча останаха две бутилки от бира: едната права, другата — легнала.

Към дванайсет и половина полковникът излезе от своята служба, влезе в колата си и потегли. Караше бавно и в добро настроение. Срещата с Коко малко го плашеше, но той си повтаряше още от сутринта, че най-важното нещо в едно общество е да се поддържа редът. Че този ред понякога изисква жертви, но...

Той обичаше да спира на „но“. Обичаше да не довършва мислите си — толкова ясно умееше да ги започва.

И всичко това му прилягаше, разбира се, тъй като беше един от онези, които поддържат и правят: тъй важния ред.

ПРОТОКОЛ ЗА МЛАДИТЕ ТАЛАНТИ

Това беше отдавна.

— Всички имат органи — каза някой, както спокойно седяхме около масата.

В началото не обърнахме внимание на тази реплика, но тъй като никой не се обади след нея, тя остана да виси във въздуха подобно произнесена цена при търг.

— И аз си имам органи — каза друг след дълги размишления. Единствен той имаше ментовка, а останалите — кафета.

(В кафенето на писателите ментовката е най-евтината напитка; освен това сред ежедневния екип посетители най-малко са самите писатели, вероятно те пият кафето си на гара Подуяне или на други места, социално предназначени за тукашните редовни посетители, и всичко това е напълно нормално, като се има предвид великият, макар неписан закон за чуждото яйце, което винаги е по-голямо. А целите тези подробности съвсем не са без връзка с онуй, което следва понататък.)

— Не бе — каза първият, — аз ви говоря за печатните органи.

— Трибуна — каза трети и си поръча малка водка.

— Нещо като вестник или списание, това ли? — попитах аз.

(Най-възрастният в това околосание бях аз, комай и най-прочут, винаги ми е било по-удобно в компанията на по-млади, по-бедни и по-непрочути от мен — при обратното съчетание безпричинно се изпотявам и говоря много глупости, при това глупостите изговарям с глас, който натрапчиво кара околните сами да се покашлят вместо мен.)

— Да! — каза високо и внезапно сърдито — ментовкаджията. — Ние къде да печатаме? Нас все ни връщат отвсякъде!

— Кои нас? — попитах нежно и с много нагла грубост в подтекста.

— Нас, аутсайдерите.

Дойде още един и седна с пуфтене. Дойдоха още двама и си поръчаха ментовки.

— Защо да не предложим да се създаде едно списание за нас? Ясно е, че ще пишем, докато сме живи. Ясно е, че стихотворенията и разказите, които се печатат и се хвалят от критиката, с нищо не са по-добри от нашите. Така ли е?

Въпросът беше към мен. Тè ти сега по-прочутия, почесах се и се усмигнах неубедително.

— Кажи, кажи! Честно кажи!

— Така е — рекох.

— Дайте да си поискаме списание. Ще пробваме, пък читателите ще си кажат думата. Ще видите какво ще стане!

— Как да го кръстим?

— Аутсайдер. Списание „Аутсайдер“.

— Не е хубаво. Думата е чужда. Ние сме патриоти тука, до един.

— Графоман. Списание „Графоман“.

— Глупости! Ние сме талантливии копелета, това е ясно!

— На кого е ясно? — попитах пак с нежен гласец.

— На нас! Това е достатъчно! А ти... О, ти, който неусетно направи Христовата възраст на земята!

Приятелят стана, прегърна ме и ме целуна. Вярно, че имах рожден ден. Тè ти сега по-богатия, почесах се отново и поръчах за всички.

(А момчетата наистина си бяха талантливи, знаех ги всичките от години; неведнъж съм се питал, защо едни напредват яко в този занаят, а други със същата дарба, че и с по-големичка тъпчат геройски из рубриката „Първи стъпки“. Да не говорим за думата „пробивам“? Какво трябва да пробие човек — стена ли? Кой я гради и издига — тези, които са вече вътре ли? Защо им е стената — плячка ли делят, та да не припарят нови кандидати за нея?)

— Само сайдер — каза някой. — Просто списание „Сайдер“.

— Чудесно! — възкликнаха неколцина. — И евтиничко, и сладичко...

— И бая газирано.

След пет минути нямаше никой против. След още пет минути единодушно бях обявен за главен редактор на списанието и въобще за шеф на сайдерите. Те ти сега по-възрастен — почесах се с двете ръце

просто където ми падна в момента. Докато се покашлям, възложено ми бе да искам основаване на Съюз на българските сайдери, или по-кратко — СБС. Поръчахме още по един ред, чуха се възгласи: „Да живеят сайдерите!“ Хората от съседните маси поглеждаха в недоумение към нас.

Хората така в недоумение погледнаха след два месеца и първия брой на списание „Сайдер“, но след още толкова време започнаха да се тълпят пред реповете за него. Тиражът набъбна страхотно. Дадоха ни цял етаж за редакцията, отпуснаха щатове. Не се учудвах на всичко това: ние, сайдерите, пишехме за собствените си проблеми и възжеления на неуспели, гледахме на нещата с очите на неуспели, чувствахме живота с душите си на неуспели — а читателите, народът, човечеството, кажете го, както щете, във всички епохи и по всички меридиани се състоят от деветдесет процента неуспели. Ей така нормално си растеше нашата популярност, гонеха ни от радиото и телевизията, хвалеха ни — докато един прекрасен ден съзрях името на моя пръв заместник в „Литературен фронт“.

— Какво си направил? — попитах го. — Забрави ли, че ние сме сайдери? Как тъй ще печаташ, където печатат...

— Насилиха ме... Просто... нямаше как да откажа.

Треперех. Казах му след десет минути да ми донесе молбата си за напускане. На първото общо събрание го изключихме завинаги от сайдерското движение изобщо.

Следващият бе отговорният секретар, който прочете свое стихотворение по радиото, след него излетяха от редакцията и от сайдерското движение трима завеждащи отдели.

Пет души останахме истински сайдери — работехме денонощно. Но двама попаднаха в списание „Септември“ с по три епиграми и почти същата седмица другите двама пропаднаха пък в „Пламък“, където се появиха с цели четиристишия.

Останах сам. Тъй сам издавах следващите броеве, писах, редактирах и рисувах, крепях си организма с ментовки, кафета и аспирини, казвах си: „Умри тук, но не се предавай!“

Бях щастлив. Горд бях. О, какви години!... Гледах на нещата с очите на човек, какъвто цял живот мечтаех да бъда. Какво повече можеш да искаш от себе си, боже?

И тъй, на върха на силата си и на радостта, че съществувам, както аз искам, в ръцете ми се озова „Литературен фронт“, където на първа страница се съобщаваше, че съм избран за член на Съюза на българските писатели. Стоях така и гледах това съобщение. Хората ме подритваха и ме ругаеха — бях в средата на оживено кръстовище.

Тръгнах полека към редакцията на „Сайдер“, отключих, пометох, написах си на крак молбата за освобождаване от длъжност, също и протокола за изключването ми от Съюза на сайдерите завинаги — седнах зад бюрото и със замах ги разписах и двете.

Излязох и оставих вратата отворена.

Двайсет години минаха оттогава кажи го.

Пак сме си в кафенето — старите приятели. Пак се разбираме. Пак пишем. Пак се шегуваме. Добре ни е, нормално е всичко.

И — странно — от масите на днешните сайдери никой не става да ни посочи с пръст и да извика в лицата ни:

— Изменници!

Издание:

Дончо Цончев. Протоколи и измислици

Народна младеж, София, 1987

Редактор: Благовеста Касабова

Художник: Димитър Трендафилов

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.